

ФАЛЬКЛАРЫСТЫКА. ВЕСНАВЫЯ ПЕСНІ: ПОЎНАЧ — ПОЎДЗЕНЬ

*Рэкамендавана
Вучэбна-метадычным аб'яднаннем
па гуманітарнай адукацыі ў якасці дапаможніка
для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі,
якія навучаюцца па спецыяльнасцях
1-21 05 01 «Беларуская філалогія (па напрамках)»,
1-21 05 02 «Руская філалогія (па напрамках)»,
1-21 05 04 «Славянская філалогія»*

УДК 398.8(=161.3)(075.8)

ББК 82.3(4Бел)-403я73

Ф12

Складальнікі:

Т. А. Марозава, М. Ю. Латышкевіч

Навуковыя рэдактары:

Р. М. Кавалёва, Л. П. Касцюкавец, Л. Ф. Баранкевіч

Рэцэнзенты:

кафедра этналогіі і фальклору Беларускага
дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў
(загадчык кафедры — кандыдат культуралогіі дацэнт *В. В. Калацэй*);
доктар філалагічных навук прафесар *В. С. Новак*

Фалькларыстыка. Веснавыя песні: поўнач — поўдзень : дапа-
Ф12 можнік / склад.: Т. А. Марозава, М. Ю. Латышкевіч ; навук. рэд.:
Р. М. Кавалёва, Л. П. Касцюкавец, Л. Ф. Баранкевіч. — Мінск :
БДУ, 2020. — 239 с.

ISBN 978-985-566-869-6.

Дапаможнік змяшчае фальклорныя матэрыялы з фондаў Вучэбна-навуковай лабараторыі беларускага фальклору філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, якія падзяляюцца на дзве часткі — запісы з Паўночнай і Паўднёвай Беларусі. Разам з фальклорнымі тэкстамі, аб'яднанымі тэматычна, падаюцца каментарыі, якія тлумачаць глыбінны сэнс веснавой абраднасці, а таксама нотныя запісы да найбольш распаўсюджаных на Палессі веснавых твораў.

Для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі, якія навучаюцца па спецыяльнасцях 1-21 05 01 «Беларуская філалогія (па напрамках)», 1-21 05 02 «Руская філалогія (па напрамках)», 1-21 05 04 «Славянская філалогія».

УДК 398.8(=161.3)(075.8)

ББК 82.3(4Бел)-403я73

ISBN 978-985-566-869-6

© БДУ, 2020

ПРАДМОВА

З'яўленне дапаможніка выклікана жаданнем запоўніць пэўныя лакуны ў асвятленні веснавых песень у падручніку «Беларуская вусна-паэтычная творчасць» (2000), у прыватнасці тыя, што тычацца геаграфіі веснавых абрадавых твораў, этнічнай адметнасці сюжэтаў і матываў, музычных асаблівасцей.

Беларускія каляндарна-абрадавыя песні веснавога цыкла разнастайныя ў жанравым і функцыянальным плане. Сярод іх дакладна вылучаюцца такія лакальна-рэгіянальныя парадыгмы, як валачобныя песні, песні ваджэння Куста, песні абраду ваджэння і пахавання Стралы.

Выданне прапануе вывучэнне вуснай веснавой песеннай культуры з улікам паходжання рэгіянальных этнакультурных традыцый, сучаснага стану, лакальных песенных стыляў. Гэта дае магчымаць зразумець сутнасныя глыбінныя адрозненні паміж складам веснавых песень Беларускай Поўначы і Поўдня, якія валодаюць арыгінальнымі і самабытнымі рысамі, а разам утвараюць адметную нацыянальную сімфонію беларускага веснавога фальклору. Тым самым гэты пласт беларускага каляндарна-абрадавага фальклору прапануецца студэнтам як аб'ект параўнальна-гістарычнага аналізу з вылучэннем момантаў агульнасці і непаўторнасці.

Дапаможнік пабудаваны згодна з сучаснымі патрабаваннямі разняволіць творчую і навуковую ініцыятыву студэнтаў, прадэманстраваць практыку аналітычнага разгляду твораў у іх унутранай цэласнасці. Паддзеныя тут каментарыі да асобных варыянтаў аднаго твора ці групы тэматычна аб'яднаных твораў маюць на мэце паказаць разнапланавую методыку вывучэння фальклорных тэкстаў, што адыгрывае выключна важную ролю ў сістэме падрыхтоўкі студэнтаў-філолагаў.

Неабходнасць такога выдання наспявала даўно. За апошнія дзесяць гадоў сярод найбольш значных дапаможнікаў па фалькларыстыцы, вы-

дадзеных у Беларускаім дзяржаўным універсітэце, можна згадаць толькі адзін — «Інтегративная фольклористика» (2017) Р. М. Кавалёвай і В. В. Прыемка, у якім выкладзены асновы фалькларыстыкі як інтэграцыйнай дысцыпліны. У нашым дапаможніку сабраны найлепшыя ўзоры веснавых каляндарна-абрадавых песень беларусаў з Паазер’я і Палесся, запісаныя ў 80-я гг. мінулага стагоддзя падчас выязных фальклорных экспедыцый студэнтаў першага курса філалагічнага факультэта БДУ. Аснову выдання склаў рукапіс, падрыхтаваны Р. М. Кавалёвай на падставе сінхранічнага прынцыпу і дапоўнены складаальнікамі ў наш час. Багаты фактычны матэрыял суправаджаецца рознабачковымі каментарыямі да твораў. Тлумачэнне зместу песень спалучаецца з расшыфроўкай сэнсу вобразаў, аналіз іх вобразна-паэтычных і кампазіцыйных асаблівасцей. Значнай уяўляецца характарыстыка жанравай прыроды ўсіх разнавіднасцей песень веснавога цыкла.

Спецыфіка выдання заключаецца ў структурнай арганізацыі матэрыялу, пададзенага згодна з фальклорна-этнаграфічным прынцыпам: блок твораў з Паўночнай Беларусі — блок з Паўднёвай Беларусі, што разам стварае эфект люстранога праламлення і дае магчымасць студэнтам засвойваць лакальна-рэгіянальныя асаблівасці беларускіх веснавых песень у параўнальным ключы. Пры гэтым каментарыі да твораў скіраваны на тое, каб падкрэсліць адметнасць матэрыялаў кожнай фальклорна-этнаграфічнай зоны. На ўспрыманне паўночных і паўднёвых веснавых песень паўплывае наяўнасць музычных прыкладаў, прыведзеных у раздзеле «Напевы веснавых песень». Гэты раздзел змешчаны ў канцы выдання і ўяўляе сабой дадатак да дыпломнай работы выпускніцы Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі¹ (БДАМ) Ларысы Зыкавай «Формульныя напевы вяснянак на тэрыторыі Беларусі» (1988), выкананай пад кіраўніцтвам вядомага беларускага этнамузыказнаўцы, доктара мастацтвазнаўства, прафесара Ларысы Піліпаўны Касцюкавец (1939—2014). Дапаможнік задумваўся як сумесны праект фалькларыстаў БДУ і БДАМ. Арыгіналы нотных прыкладаў захоўваюцца ў кабінете традыцыйных музычных культур БДАМ (загадчык кабінета кандыдат мастацтвазнаўства Т. Л. Бярковіч).

Усе песні ў 1970—80-я гг. былі зафіксаваны ў фальклорных экспедыцыях БДАМ пад кіраўніцтвам Л. П. Касцюкавец, якая на працягу 42 гадоў з’яўлялася нязменным кіраўніком студэнцкіх фальклорных экспедыцый амаль ва ўсе раёны Беларусі. Прадстаўленыя 39 песень — толькі малая частка залатога фонду беларускай нацыянальнай традыцыйнай музычнай спадчыны.

¹ Да 1992 г. — Беларуская дзяржаўная кансерваторыя імя А. В. Луначарскага.

Песні, змешчаныя ў дапаможніку, рэпрэзентуюць веснавыя музычныя традыцыі Віцебскай, Гомельскай і часткова Брэсцкай абласцей, даюць уяўленне пра багатую архаічную спеўную традыцыю паўночнага рэгіёна Беларусі — Паазер'я (Аршанскі, Полацкі, Чашніцкі раёны Віцебшчыны) — і паўднёвага — Палесся. Прычым Палескі рэгіён прадстаўлены як паўднёва-ўсходняй (Веткаўскі, Добрушскі, Лоеўскі, Хойніцкі раёны Гомельскай вобласці), так і паўднёва-заходняй (Пінскі раён Брэсцкай вобласці) тэрыторыямі. Непераўздзеная каштоўнасць гэтых запісаў яшчэ і ў тым, што фальклорныя экспедыцыі Л. П. Касцюкавец прайшлі да аварыі ў Чарнобылі. Сярод песень — два ўзоры, занатаваныя ў 1982 г. у самым сэрцы Чарнобыля — Чарнобыльскім раёне Кіеўскай вобласці — падчас сумеснай экспедыцыі Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі (БДК) і Кіеўскай дзяржаўнай кансерваторыі імя П. І. Чайкоўскага. Сёння большая частка вёсак, дзе прайшлі экспедыцыі БДК у 1979—1982 гг., нежылыя. Гэтыя песні — гукавыя сведкі найбагацейшай песеннай спадчыны нашых продкаў.

Змест прадстаўленых вясяняк тыповы для песень веснавога цыкла, пра што сведчыць зварот да вясны-красны («Вісна-красна, што ты нам прынясла?», «І ўжэ вясна, і ўжэ красна»), вясны-маці («Вісна-маці, пусці на вулку пагуляць»), дыялог з ёю («Весняначка-паняначка, дзе ж ты зімавала?») ці яе дачкой Мар'яначкай («Вісняначка, дзе твая дочка Мар'яначка?»). Сярод веснавых песень мы сустрэнем вельмі папулярны на Беларусі сюжэт «Вол бушуе — вясну чую».

У мелодыях вясяняк — так званых формульных напевах — захоўваюцца вельмі архаічныя ладава-інтанацыйныя асаблівасці: апора на трыхордавыя інтанацыі і лады-папеўкі. Рытмавая, метрычная структура напеваў часта звязана з рухам — карагодам, пра які можа гаварыцца ў самім паэтычным тэксце песень («Ў карагодзе мы былі»). Імпровізацыйная прырода фальклорных узораў праяўляецца ў іх свабоднай метра-рытмічнай структуры, пастаянных зменах памеру.

Песні, якія прадстаўлены ў музычнай частцы, былі выкананыя як спявачкамі асобна, так і калектывам, шматгалосна, больш гэта датычыцца палескіх узораў з іх багата развітай традыцыяй шматгалосся. Цікавымі прыкладамі сталі традыцыйныя спевы падчас карагоду «Страла»: «Ой, ішла страла дай удоўж сяла», «А пусці, маць мая, тай на ручэй гуляць».

Сярод тыповых вясяняк, больш позніх па змесце, важнае месца займаюць песні з цыкла «А святоя Благавешчання». Менавіта на Благавешчанне да сёння адбываюцца загуканні вясны ў розных кутках Беларусі. Шэраг музычных узораў, запісаных на Беларускім Паазер'і,

спяваецца на агульны напеў з масленічнымі песнямі, што яшчэ раз паказвае веснавую сутнасць абрадавых песень Масленіцы («А з-пад ліпкі цёк ручаёк», «Сядзелі бабы пяд акном»).

Над дапаможнікам працавалі: каментары да твораў — Р. М. Кавалёва (с. 7–26, 28–172), Т. А. Марозава (с. 181–187), Н. Л. Канабеева (с. 26–28); рэдагаванне музычнай часткі — Л. П. Касцюкавец, Л. Ф. Баранкевіч; нотныя прыклады («Напевы веснавых песень») — В. А. Анцілеўская; складальнікі дапаможніка — Т. А. Марозава, М. Ю. Латышкевіч; апытальнік — Р. М. Кавалёва (паводле: Кавалёва Р. М., Прыемка В. В., Марозава Т. А. Фальклорная практыка: метадычныя рэкамендацыі і праграма-апытальнік. Мінск : БДУ, 2009); спіс рэкамендаванай літаратуры — В. І. Палукошка; пераклад на беларускую мову — М. Ю. Латышкевіч (с. 26–28), Н. Якуба (с. 134–138); камп’ютарны набор — студэнты першага курса філалагічнага факультэта БДУ Настасся Якуба, Дар’я Манзалеўская, Карына Хацкевіч, Наталля Квятко (2011), супрацоўнікі Вучэбна-навуковай лабараторыі беларускага фальклору пры кафедры тэорыі літаратуры БДУ В. С. Дзянісенка, В. І. Палукошка, М. Ю. Латышкевіч (2011).

Складальнікі спадзяюцца, што дапаможнік будзе карысны не толькі для студэнтаў-філолагаў, але і этнамузыкалагаў, спецыялістаў у галінах фалькларыстыкі, этналогіі, культуралогіі, а таксама для ўсіх, хто цікавіцца традыцыйнай народнай спадчынай.

Т. А. Марозава, Л. Ф. Баранкевіч

ПОУНАЧ

ВЕСНАВЫЯ СВЯТЫ І ЗВЫЧАІ

Людзі заўсёды з асаблівай увагай назіралі за зменай пор года. Сочачы за паступовым пераходам ад вясны да лета, ад лета да восені, ад восені да зімы і зноў да вясны, нашы продкі рабілі высновы наконт будучых ураджаяў. Што ж цікавіць землеўладальнікаў болей за ўрадлівасць яго поля?

З цягам часу, калі гэтых высноў становілася ўсё болей, разрозненныя назіранні за таямнічай прыродай пераўтвараліся ў цэлую сістэму прыкмет, якімі кіраваліся, на якія разлічвалі. Між тым, атрымліваючы плён ад працы на зямлі, чалавек пранікаўся да яе павагай і пачынаў усведамляць як жывую, здольную мысліць і адчуваць істоту. Такі пункт гледжання быў, напэўна, першым крокам на шляху сакралізацыі прыроды, а затым — і вылучэння з яе асобных частак, звязаных з канкрэтнымі функцыямі. Гэтыя «часцінкі» індывідуалізаваліся і паўставалі божствамі — духамі прыроды, прыезнымі ці варожымі чалавеку. Але кожны з іх быў увасабленнем прыроды ўвогуле, і, улагоджваючы таго або іншага духа, чалавек улагоджваў усе магутныя сілы прыроды цалкам, вёў з ёю дыялог.

Хрысціянства не прынесла кардынальных змен такіх блізкіх і сяброўскіх стасункаў чалавека і прыроды. Сапраўды, былыя божствы адышлі на другі план, часам пераўвасобіўшыся ў агідных «чарцей», што шукаюць адно згубы для людзей. Аднак карэнным чынам змяніць асновы народнай свядомасці ў новай рэлігіі не атрымалася. Новыя святы і новыя святыя замянілі старых, але сэнс гэтых свят — улагодзіць неўтаймаваную прыроду, прымірыцца з ёй любым магчымым спосабам — застаўся.

На прыкладзе веснавых святкаванняў гэта асабліва заўважна. Юры — Юр'я — Ягор мае ўласную, ужо хрысціянскую легенду, але застаецца ахоўнікам плоднасці раслін і вартульніком статкаў на пашы. Нават імя (былое Юр — Юры — Георгій) амаль не змянілася, што ж казаць пра напаўненне. Сонца, якое «грае», «мяняецца» на Вялікдзень, таксама

танцавала ў небе за многія стагоддзі да прыняцця хрысціянства, пераконваючы даўніх людзей у вечным абнаўленні і магутнасці прыроды, даючы ім надзею.

Саракі, паводле народных уяўленняў, звязаныя не з мучанікамі («40»), а з сарокамі і ўвогуле птушкамі, што ўвесну вяртаюцца з выраю. Беларусы-хрысціяне, шчырыя вернікі, па сутнасці дасюль засталіся язычнікамі. І «сорок клёцак», якімі прынята частаваць «усіх, хто прыйдзе на Саракі», — не што іншае, як ахвярапрынашэнне, дарунак усё той жа велічнай Прыродзе. Спрабуючы жыць з ёй у гармоніі, неўсвядомлена разумеючы сябе яе неаддзельнай часткай, чалавек усё ж вымушаны таргавацца, лавіраваць, каб не паставіць пад пагрозу ні сябе, ні сваю сям’ю, ні дабрабыт.

Радасць чарговага адраджэння свету выліваецца ў натуральнае імкненне ўпрыгожыць сваё жылло (сакральны цэнтр сусвету) драбочкамі гэтай вялікаснай дзеі. «Зялёныя лапачкі» ў хаце на прысвятак — сведчанне далучэння да таямніцы вечна жывой расліннасці, якая зноў зелянее пасля марознай зімы. Разам з тым гэта спроба перанесці магію жыцця, уласціваю дрэвам, на сябе, сваю сялібу і вечнае імкненне народа да прыгажосці. А прыгажосць, натуральна, найперш у прыродзе.

Знаёмства з веснавым цыклам мы пачынаем з фальклорнай паэзіі Поўначы. І мусім памятаць, што праз сціслыя, але вельмі жывыя і сакавітыя каментарыі можна дакрануцца да самых глыбінных народных уяўленняў.

Веснавыя песні, вяснянкі

Народны земляробчы каляндар Поўначы Беларусі грунтуецца на старажытным уяўленні пра цыклічны час жыцця прыроды, прычым найбольш значнай часткай гадовага кола з’яўляецца вясна, калі плёнай працай хлебароба, памножанай на спрыяльнае надвор’е, закладаецца падмурак сялянскага дабрабыту, таму пачатак веснавага абуджэння прыроды натуральна лічыцца пачаткам новага гаспадарчага года, а ў даўнія часы — і новага года наогул.

Веснавыя святы, абрады і звычаі Поўначы — Масленіца, гуканне вясны, Юр’е, Вялікдзень, талака — асэнсоўваюцца ў шырокім сэнсе гэтага слова як пачатковыя, таму, відаць, тут, у адрозненне ад іншых рэгіёнаў Беларусі, не надаецца ўвагі Зялёнаму, або Граному, тыдню, пераходнаму ад вясны да лета.

Песні гукання вясны называюцца на Віцебшчыне па-рознаму: «вяснянкі», «вясна», «веснавыя», «вясновыя». Спяванне вяснянак было важ-

най часткай святочна-абрадавага жыцця вёскі, прычым каляндарныя тэрміны гукання вясны былі даволі шырокія. У адных мясцінах вясну пачыналі гукаць на Масленую нядзелю, у іншых — на Аўдакею, аднак часцей за ўсё на Звеставанне і Саракі, калі вяртаюцца з выраю вестуны вясны — птушкі. Апявалася і Стрэчанне (ад назвы праваслаўнага свята Страцення). Лічылі, што тады ўпершыню «вясна з зімой сустракаюцца, са стрэх вадой абліваюцца».

У наш час вяснянкі пачуеш хутчэй на арганізаваных святах сустрэчы вясны, са сцэны ў выкананні фальклорна-этнаграфічных гурткоў, якія, на жаль, не заўсёды так жа беражліва ставяцца да мясцовай песеннай традыцыі, як у натуральным асяроддзі абрадавага свята. Тым не менш функцыянальна каляндарная адзначанасць вясновых песень добра ўсведамляецца інфармантамі, жанчынамі сталага ўзросту, ад якіх запісаны асноўныя жанравыя разнавіднасці вядомых на Віцебшчыне вяснянак. Час не здолеў разбурыць старажытную аграрна-магічную аснову іх паэтычнай вобразнасці. Яе захаванню спрыяў адзначаны збіральнікамі харавы маналагічны ці дыялагічны спосаб выканання песень, што адбілася на кампазіцыі і абмежавала вобразную імправізацыю трывалай традыцыі.

Сярод прадстаўленых у зборніку сучасных запісаў вяснянак вылучаюцца чатыры групы твораў, характэрных не толькі для Віцебшчыны, але і для ўсёй Беларусі.

1. Рытуальныя песні — звароты да старэйшых («маці», «старых людзей») ці Бога за благаслаўненнем пачатку абраду. Яны абвяшчалі пра магічную мэту абрадавых спеваў — замыканне зімы, закліканне вясны «на ціхае лета», «на буйнае жыта».

2. Заклінальныя песні выразнай імператыўнай формы з абавязковымі зваротамі-загадамі, зваротамі-просьбамі, звернутымі да персаніфікацыі прыродных з’яў, вышэйшых істот, птушак: «Ідзі, зіма, да Кракава», «Дай, Божа, на жыщечка род», «Жавароначкі на саломачкі». Акрамя жаўрукоў, з традыцыйнай просьбай прынесці вясну на Віцебшчыне звяртаюцца і да салавеек, што пашырае паэтычны дыяпазон мясцовых вяснянак.

3. У рытуальных песнях апавядальнага плана асабліва яскрава выяўляецца пачуццё еднасці чалавека з прыродай. У адных з іх радаснаўзнёсла адзначаюцца прыкметы набліжэння вясны: «Сарокі шчакочуць», «Вол бушуць — вясну чуць». У іншых гаворыцца пра спраўджанне надзей: «Ляце сорака галубоў», «Вясна прыйшла, скацінка ў поле пайшла».

4. Типова беларускія заклічкі дыялагчнай пытальна-адказнай формы, што ўзнікалі на падставе пераклічкі веснавых жаночых хораў. Кампазіцыйна творы складаюцца са сціслага пытання да вясны, што ж яна прынесла людзям, і часам даволі разгорнутага адказу самой вясны з пералікам таго добрага, што атрымалі ад яе прырода і людзі.

Асаблівасць паэтыкі вясяняк — знітаванне вобразаў, якія ў прыродным жыцці немагчымыя адзін без другога, напрыклад вясны і птушкі, вясны і зеляніны, але веснавыя песні не механічна капіруюць наваколле. У веснавой паэзіі адбілася тая ступень разумення прыродных сувязей, якая абапіраецца на добра распрацаваную мадэль свету з вылучэння блізкага свету людзей і далёкага, іншага, свету, адкуль птушкі прыносяць вясну.

БЛАГАСЛАВІ, МАЦІ

*Запісана ў в. Багатырская Полацкага раёна
ад В. А. Заўялавай (1934 г. н.)*

Благаславі, маці,
Вясну заклікаці.

Вясну заклікаці,
Зіму замыкаці.

Зіму люту ў каморку,
Вясну-красну на вуліцу.

На ціхае лета,
На буйнае жыта.

*Запісалі Т. Буламава, Д. Качаткова,
Т. Белая, Л. Верабей у 1991 г.*

БЛАГАСЛАВІЦЕ, СТАРЫЯ ЛЮДЗІ

*Запісана ў в. Тропіна Шумілінскага раёна
ад Е. І. Ігнацьевай (1906 г. н.)*

Благаславіце, старыя людзі,
Вясну-красну гукаці,
Загукаці,
Лютую зіму замыкаці,
Замыкаці,
Да вясну-красну на вулачку,
На вулачку,
А лютую зіму ў каморачку.
Благаславіце, старыя людзі,
Ой, вясну-красну пагукаці,
Пагукаці,
Цёплага лета дажыдаці,
Дажыдаці.

Запісала Н. Варывончык

БЛАГАСЛАВІ, МАЦІ

*Запісана ў в. Адамаўка Чашніцкага раёна
ад П. Нядбайлы (1918 г. н.)*

Благаславі, маці,
Благаславі, маці,
Вясну заклікаці,
Вясну заклікаці,
Зіму замыкаці,
Зіму замыкаці.

Зіма ў вазочку,
Зіма ў вазочку –
На адном палазочку,
На адном палазочку.
Лета ў карэце,
Лета ў карэце.

Запісала Г. Грыгаровіч у 1983 г.

ДАЙ, БОЖА, НА ЖЫТАЧКА РОД

*Запісана ў в. Тропіна Шумілінскага раёна
ад Е. І. Ігнацьевай (1906 г. н.)*

Дай, Божа, на жытачка род,
На жытачка род,
На статачак плод.
На статачак плод,
Людзям на здароўе.
На ранняе лета,
На позняе лета,

Каб колас наліваўся,
Наліваўся,
Амбар запаўняўся,
Запаўняўся.
Дай, Божа, на жытачка род,
На статачак плод,
На статачак плод.

Запісала Н. Варывончык

ІДЗІ, ЗІМА, ДА КРАКАВА

*Запісана ў в. Юнькі Пастаўскага раёна
ад М. В. Качан (1911 г. н.)*

Ідзі, зіма, да Кракава,
Зноў ты прыйдзеш аднакава.

Ідзі, зіма, да Кіева,
Ты нам лета пакінула.

Ідзі, зіма, да крыніцы
Ды забірай рукавіцы.

Запісала В. Собаль у 1991 г.

ВОЛ БУШУІЦЬ – ВЯСНУ ЧУІЦЬ

*Запісана ў в. Слабада Шумілінскага раёна
ад Н. П. Донавай (1905 г. н.)*

Вол бушуіць – вясну чуіць,
Воран крачыць – сыра хочыць.

Воран крачыць на галіне,
Дзяўчынка плачыць у даліне.

Воран крачыць — сыра хочыць,
Дзяўчына плачыць — замуж хочыць.

Запісала Н. Варывончык

Вол бушуіць — вясну чуіць

*Запісана ў в. Чорная Лаза Чашніцкага раёна
ад А. М. Скарупа (1920 г. н.)*

Вол бушуіць — вясну чуіць,
Воран крачыць — сыра хочыць.

Воран крачыць — сыра хочыць,
Дзеўка плачыць — сына хочыць.

Воран крачыць, падлітаіць,
Дзеўка сына спавіваіць.

Воран крычыць — сыр бяленькі,
Дзеўка плачыць — сын маленькі.

Воран крычыць, сыра з'еўшы,
Дзеўка плачыць, сына меўшы.

Запісала К. Грынчык у 1983 г.

Жывая прырода

Жывая прырода паўстае ў вяснянках у дзвюх формах — міфалагізаванай і натуральнай.

Выразна міфалагізаваны птушкі. Сарочае шчакатанне прадстаўляецца як гуканне вясны і выгнанне зімы. Да Саракоў (9 (22) сакавіка) выпякалі адмысловае печыва ў выглядзе птушак, з якім гулялі дзеці. Пры гэтым яны крычалі, што прылятае сорок «мучанікаў». Так у Паазер'і называлі птушак, бо ім цяжка жылося на чужыне, і далёкім, цяжкім быў іх шлях на Радзіму.

На Саракі пяклі «жаўранкаў», сачылі за сапраўднымі жаўрукамі, спявалі песню, дзе прасілі гэтых птушак прынесці вясну і лета. Калі дзіця з'ядала «жаўранка», то меркавалася, што яно будзе хутка бегач. З просьбай прынеці вясну звярталіся і да салавейкаў.

Магіяй абароны ад камароў былі арэлі. На іх гушкаліся, каб камары ўлетку не кусалі.

Завяршальны мастацкі акорд вясяняк — карціна выпасу жывёлы з любоўным пералікам яе відаў і месцаў выпасу.

САРОКІ ШЧАКОЧУЇ

*Запісана ў в. Мішавічы Шумілінскага раёна
ад Р. Ф. Шумілавай (1905 г. н.)*

Сарокі шчакочуць,	А-ёў, а-ёў!
А-ёў, а-ёў!	А-ёў, а-ёў!
А-ёў, а-ёў!	Прыйдзі, вясна красная,
А-ёў, а-ёў!	А-ёў, а-ёў!
Вясну гукаюць,	А-ёў, а-ёў!
А-ёў, а-ёў!	А-ёў, а-ёў!
А-ёў, а-ёў!	Прыйдзі, нам шчасце яснае,
А-ёў, а-ёў!	А-ёў, а-ёў!
Зіму праганяюць,	А-ёў, а-ёў!
А-ёў, а-ёў!	А-ёў, а-ёў!

Запісала К. Ваўковіч

ЖАВАРОНАЧКІ

Запісана ў г. Глыбокае ў 1990 г.

Жавароначкі	Жавароначкі
На саломачкі,	На саломачкі,
Прыляціце к нам,	Прыляціце к нам,
Прынясіце нам	Прынясіце нам
Лета цёплае,	Лета цёплае,
Вясну красную!	Вясну красную!

Запісала І. Балчакінава

САЛАВЕЙКІ, ПРЫЛЯТАЙЦЕ

*Запісана ў в. Ралаўцы Пастаўскага раёна
ад К. К. Халёўкі (1911 г. н.)*

Салавейкі, прылятайце,
Нам вясенку прынясіце.
Нам зімка надаела,
Многа хлеба пераела.
Каб сонейка засвяціла,
Каб травічкі нарасціла,
Каб кароўкі наеліся,
Каб жыццо ўдалося,
У трубы павілося.

Запісала Мацкевіч у 1989 г.

Вясна прыйшла

*Запісана ў в. Загацце Чашніцкага раёна
ад Г. Ц. Арцюховіч (1930 г. н.)*

Вясна прыйшла,
Скацінка ў поле пайшла.
Кароўкі пасуць ля дуброўкі,
А конікі — ля пожанькі,
Авечачак — ля межачак,
А гусачкі — ля лужачкі,
А свіначкі — ля нівачкі.

*Запісалі А. Святлова,
І. Іонікава, Т. Кійкоў у 1983 г.*

«Вясна-красна, што ты нам прынясла?»

Наступныя творы аб'яднаны адзіным зваротам да персаніфікаванай вясны. У кароткім дыялогу раскрываецца значнасць гэтай пары года, яе жыццёвая неабходнасць. Вясна прыносіць самыя істотныя складнікі наваколля, вяртае да жыцця прыроду і сама ажывае разам з ёй. Цікавы зачын «А ўжо вясна васкрэсла». Ён адсылае да ўяўленняў пра веснавага бога, які кожны год памірае і ўваскрасае. Гэтыя ўяўленні надзвычай старажытныя (згадаем тут грэчаскіх Персефону і Адоніса). Іх адбітак нясуць на сабе велікодныя святкаванні.

Сімволіка чырвонага колеру адметная: гэта не проста адзнака прыгажосці чалавека (красна дзеўка — прыгожая дзеўка) або прыроды. Гэты колер сігналізуе аб насычанасці энергіяй жыцця, якая пераходзіць на ўсё навокал — ад расліннасці да чалавека.

Ох, ты, вясна, ты, красна

*Запісана ў в. Фёдарова Полацкага раёна
ад Р. Ц. Гізэвіч (1931 г. н.)*

— Ох, ты, вясна, ты, красна,
Што ты нам прынясла?
— А я вам прынясла
На ручаёк — вадзіцу,
На зямельку — травіцу,
На травіцу — расіцу,
На кусточак — лісточак,
На дзевачак — красату,
На мальчыкаў — сухату.

Запісала С. Яўланава ў 1989 г.

ТЫ, ВЯСНА КРАСНА

*Запісана ў в. Нача Полацкага раёна
ад М. Мікульскай*

– Ты, вясна красна, Што ж ты нам прынясла?	У рацэ вадзіца бела бялеіць, У лузе травіца ўся зелянеіць,
– Я прынясла ў рэчку вадзіцы, Я прынясла ў лузе травіцу,	У лесе лісточак, як ветрак, пястрэіць, У садзе цвяточак красна краснеіць.
Я прынясла ў лесе лісточак.	

Запісана ў 1986 г.

ВЯСНА, ВЯСНА КРАСНА

*Запісана ў в. Загарадка Лёзненскага раёна
ад Г. І. Трышанавай (1919 г. н.)*

– Вясна, вясна красна!
С-пуд стрэх вода копле,
С-пуд стрэх вода копле!
Што ж ты нам прынесла?
– Коробочку яец, коробочку яец
Дзеўкам на вянец, дзеўкам на вянец.
Мы, подружэчкі-дзевочкі,
Спаваймо веснаночкі,
Спаваймо веснанкі. У-у-у!

Запісала Т. Барадаўкіна ў 1986 г.

Ой, ты, вясна, ты, красна

*Запісана ў в. Багатырская Полацкага раёна
ад В. А. Заўялавай (1934 г. н.)*

– Ой, ты, вясна, ты, красна,
Што ты, вясна, прынясла?
– Прынясла траву, расінку,
А на дзевачак красату.
– Ой, ты, вясна, ты, красна,
Што ты, вясна, прынясла?
– А малодачкам па сынку,
А старым людзям па кійку.
– Ой, ты, вясна, ты, красна,
Што ты, вясна, прынясла?
– Малым дзетачкам па яйку,
Красным дзевачкам па вянку.

*Запісалі Т. Буламава, Д. Качаткова,
Т. Белая, Л. Верабей у 1991 г.*

Ой, ты, вясна, ты, красна

*Запісана ў в. Багатырская Полацкага раёна
ад В. А. Заўялавай (1934 г. н.)*

— Ой, ты, вясна, ты, красна,
Што ты, вясна, прынесла?
— Нам, малодачкам, па сынку,

А старым людзям па кійку,
Малым дзетачкам па яйку,
Красным дзевачкам па вянку.

*Запісалі Т. Буламава, Д. Качаткова,
Т. Беляя, Л. Верабей у 1991 г.*

Вясна красна, ты к нам у госці прышла

*Запісана ў в. Стаўры Аршанскага раёна
ад Л. А. Крыштан і Е. Ф. Крыштан*

Вясна красна, ты к нам у госці прышла,
Многа радасці ўсім нам прынісла:
Малым дзеткам — па яечку,
Красным дзеўкам — па дружочку,
Старым бабкам — па кіёчку.

Запісала І. Хмялькова

Вясна красна, вясна красна

*Запісана ў в. Камары Віцебскага раёна
ад Н. І. Залікавай (1921 г. н.)*

— Вясна красна, вясна красна,
Што нам прынясла?
— Малым дзецям — па яечку,

Старым бабам — па кіёчку,
Маладзічкам — па чаўночку,
Красным дзеўкам — па вяночку.

Запісала А. Радзькова ў 1991 г.

Вясна красна

*Запісана ў в. Смётанка Аршанскага раёна
ад Е. Шыдлоўскай (1914 г. н.)*

— Вясна красна!
Што ты нам прынясла,
Прынясла, прынясла?
— Засек жыта выграбла,
Выграбла, выграбла,
І венічкам вымела,
Вымела, вымела,
На вулічку дзетак вывела,
Вывела, вывела.
— Вясна красна!

Што ты нам прынясла,
Прынясла, прынясла?
— Малым дзеткам — па яечку,
Па яечку, па яечку,
Маладым хлопцам — па канёчку,
Па канёчку, па канёчку,
Красным дзеўкам — па вяночку,
Па вяночку, па вяночку,
Старым бабам — па кіёчку,
Па кіёчку, па кіёчку.

Запісала А. Філіповіч у 1990 г.

А ўжо вясна васкрэсла

*Запісана ў в. Язна Міёрскага раёна
ад А. Ф. Казельскай (1976 г. н.)*

— А ўжо вясна васкрэсла,
Васкрэсла!
Што ты нам прынесла,
Прынесла?
— Паненачкам — цвяточкі,
Цвяточкі,
Каб плялі вяночкі,
Вяночкі.

Парубочкам — плужочкі,
Плужочкі,
Каб ішлі араці,
Араці.
Пойдуць араці,
Араці,
Гарох сеяці,
Сеяці.

*Запісалі Н. Лінвяк,
А. Палячалская ў 1990 г.*

«То-то! Ой, то-то!»

Перад намі тыповы прыпеў купальскіх песень, які ў Паазер'і ўласцівы тым вяснянкам, што спяваюцца на купальскі напеў. Веснавыя песні гучалі з Ушэсця (Вазнясення) да самага Купалля. Часам яны называліся купальскімі. Занатавана, што пад купальскі напеў «То-то!» пляскалі ў далоні і тупалі нагамі.

То-то! Вясна красна, што нам прынесла

*Запісана ў в. Сухаверка Міёрскага раёна
ад Л. М. Граковіч*

— То-то! Вясна красна, што нам прынесла?
Ой, то-то!
— То-то! Старым прынесла ўсё добрае,
Усё добрае, вясёлае,
Ой, то-то!
То-то! Старым дзядам — па кіёчку,
Па кіёчку,
Ой, то-то!
То-то! А жоначкам — па сыночку,
Па сыночку,
Ой, то-то!
То-то! А дзевачкам — па вяночку,
Па вяночку,
Ой, то-то!
То-то! А мальчыкам — па канёчку,

Па канёчку,
Ой, то-то!
То-то! Па канёчку вараненькаму,
Вараненькаму,
Ой, то-то!
То-то! Па сядзельцу залаценькім,
Залаценькім,
Ой, то-то!
То-то! Тока выйсці, сесці, паехаці,
Паехаці,
Ой, то-то!
То-то! Паехаці, жаніцеся,
Жаніцеся,
Ой, то-то!
То-то! Жаніцеся на дзевачцы,
На дзевачцы,
Ой, то-то!

Запісала Л. Сцяпанавя

То-то! Вясна красна, што нам прынесла

*Запісана ў в. Капахі Міёрскага раёна
ад Г. М. Сівародка (1916 г. н.)*

— То-то! Вясна красна, што нам прынесла?
Ой, то-то!
То-то! На лес — лісток, на сад — цвяток,
Ой, то-то!
То-то! На замлю — траву, на траву — расу,
Ой, то-то!
То-то! Дзевачкам — па вяночку,
Ой, то-то!
То-то! Па вяночку зеляненькім,
Ой, то-то!
То-то! Жаночкам — па сыночку,
Ой, то-то!
То-то! Хлопчыкам — па конічку,
Ой, то-то!
То-то! Па конічку вараненькім,
Ой, то-то!
То-то! Па сядзельцу залаценькім,
Ой, то-то!

Запісала Г. Мароз у 1987 г.

ПРЫЙШЛА ВЯСНА МАЛАДАЯ

*Запісана ў в. Заланецкія Міёрскага раёна
ад А. Я. Пятроўскай (1900 г. н.)*

— Прыйшла вясна маладая!
А што ж ты нам прынесла?
— На лясочак — лісточак,
На лужочак — травіцу,
На травіцу — расіцу,
На садочки — цвяточкі.

Старым бабам — па кіёчку,
Маладым жонкам — па сыночку,
А дзевачкам — па вяночку,
А малойчыкам — па коніках,
На коніках жаніціся,
А ў вяночку вянчаціся.

Запісалі Г. Бекеш, В. Дземашкевіч

ВЯСНА КАСНА

*Запісана ў в. Санякова Гарадоцкага раёна
ад У. І. Грыгор'евай (1923 г. н.)*

— Вясна красна,
Вясна красна, што прынесла?
— Малым дзеткам,
Малым дзеткам — па яечку,
Старым бабам,

Старым бабам — па кіёчку,
Маладзічкам,
Маладзічкам — па чаўночку,
Старым дзедам,
Старым дзедам — па кычарзе.

Запісала Ю. Барэйка ў 1992 г.

А вясна, вясна, што ты прынясла?

*Запісана ў в. Латыгань Сенненскага раёна
ад А. І. Юроўскай (1911 г. н.)*

— А вясна, вясна, што ты прынясла?
— Малым дзетачкам — па яечку,
Маладым жанчынам — па дзіцетачку,
Старым бабачкам — па кіёчку,
Маладым хлопцам — па кісету.

Запісана ў 1987 г.

ВЯСНА КАСНА, ШТО ТЫ НАМ ПРЫНЕСЛА?

*Запісана ў в. Крапіўна Аршанскага раёна
ад К. М. Шахоўскай (1925 г. н.)*

— Вясна красна, што ты нам
Прынесла, прынесла?
— Старым бабам па кіёчку,
Па кіёчку, па кіёчку,

Маладым дзеўкам — па сваточку,
Па сваточку, па сваточку.
Малым дзеткам — па яечку,
Па яечку, па яечку.

Запісалі Н. Буяк, І. Ганчар у 1989 г.

ВЯСНА, ВЯСНА ТЫ КРАСНА

*Запісана ў в. Слабодка Лепельскага раёна
ад Г. А. Солтан (1907 г. н.)*

— Вясна, вясна ты красна,
Што ты нам прынясла?
— Я вам прынясла,
З засекаў жыта вытрасла.
Яшчэ я прынясла

Пастушкам — па дубочку,
Канюшкам — па абаротаццы.
А яшчэ я вам прынясла
Старым бабкам — па кіёчку,
Маладым жонкам — па сыночку.

Запісала І. Шчарбун

Веснавыя гулі маладзіцы

Песня «Вясна-красна, лета цёплае» адметная спалучэннем сэнсава знітаных матываў: заклінальнага — на добрае жыта; падзячнага — Богу за вясну; дынамічнага — пра веснавы выпас жывёлы і птушкі; а таксама лірычнага квазісюжэтнага, які, на першы погляд, здаецца механічна дапасаваным да папярэдніх, — пра начныя гулі маладзіцы, расказаныя ад яе імя. Гэты матыў цалкам адпавядае агульнаму мажорнаму модусу мастацкасці твора. Жыццярэдасная маладзіца пакуль што як той падарожны на ростанях. Здаецца, калі ўжо ёсць муж, то трэба сядзець у хаце, але ёй не сядзіцца, бо душою малодка яшчэ застаецца ў бесклапотным дзявоцтве. За яе падманам мужу не хаваецца здрада. Адказ мае лёгкі эратычны падтэкст, характэрны для веснавой абраднасці: муж быццам сам вінаваты, што «прыдурачыўся» і да жонкі не «адварачваўся».

ВЯСНА КРАСНА, ЛЕТА ЦЁПЛАЕ

*Запісана ў в. Гута Пастаўскага раёна
ад Л. Н. Казаровец (1926 г. н.)*

Вясна красна, лета цёплае,
Радзі, Божа, жыта добрае.
Дзякуем табе, што вясна прышла,
Уся скацінка ў поле пашла:
А курачкі — на шумачку,
Авечачкі — на межачкі,
А конікі — на пожаўкі,
А кароўкі — ля дуброўкі.
А я, малада, у керамак пашла,
У керамку трох хлопчаў нашла.
А я з імі разгукалася,
З дзяўчаткамі разгулялася,

Пятух пая — я дамоў ня йду,
Другі запеў — я ня думаю,
А зара ўзышла — я дамоў пашла.
Вароціткі пааткрываныя,
Каморачкі паадмыканыя.
— А дзе жа ты, мілая, была?
— А ля цябе ўсю ночку спала.
Няўжэлі ты прызабыўшыся,
Што мы з табой пажаніўшыся?
Чаму ты прыдурачыўся,
Што ка мне не адварачваўся?

Запісала І. Салавей у 1991 г.

«У грыбы пайсці...»

У песні «Я й малада ў грыбы пайшла» не адразу зразумела, чаму тут згадваюцца грыбы. Можна меркаваць, што яны толькі зачэпка. Прыдумаўшы зручную прычыну, маладзіца кідаецца ў гулі. Адсюль вынікае, што зачын мае іншасказальны характар. Пайсці ў грыбы, заблукаць у лесе, знайсці баравік — значыць выправіцца на спатканне да каханка. Легкадумныя паводзіны маладзіцы падкрэсліваюцца згадваннем «піра».

Для жанчыны ў першым варыянце тое, што яна «на пірочку загулялася», не так і страшна, а вось у другім варыянце жанчына запэўнівае ў выпадковасці здарэння: маладзіца сапраўды проста загулялася. Першая нават падсмейваецца са свайго мужа, а другая хлусіць, каб не даць мужу падставы для сумненняў.

Другі варыянт песні на некалькі радкоў даўжэйшы за першы, у ім больш падрабязна расказваецца пра падзеі. У лесе жанчына знаходзіць менавіта баравік, а не лісічкі ці іншыя грыбы. Магчыма, гэты грыб іншасказальна пазначае мужчыну. Яшчэ адзін цікавы момант — апісанне піру. У першым выпадку жанчына свядома пайшла на пір і «загулялася». У другім падкрэсліваецца, што гэта быў чужы пір, на які жанчына трапіла быццам бы выпадкова: заблудзілася, ішла дамоў, а выйшла «ў пір».

Адпаведна, і апошняя сцэна гучыць па-рознаму. У першым варыянце жонка падманвае мужа, маскіруючы падман пяшчотай, у другім — яна апраўдваецца перад мужам. У першым варыянце маладзіца папікае мужа няўвагай: ён да яе «не паварочваўся». У другім — халоднасцю: ён ад яе адварочваўся, хаця яна ноччу «клала на мужа ручкі».

Як бачым, вобраз жанчыны прэзентуецца па-рознаму. Першая не бачыць нічога дрэннага ў тым, каб усю ноч недзе гуляць. І сустрэча з мужам яе не напужала, наадварот, для яе гэта як адмысловае выпрабаванне: здолею падмануць ці не? Калі яна так рэагуе, то, можа, і не кахае свайго мужа? Тады і адносіны жанчыны да ўсёй сітуацыі становяцца зразумелымі, а яе пяшчота — толькі знешняе, падман.

Па-іншаму ставіцца да сітуацыі другая жанчына. Для яе пір прывабны, але чужы, яе падман — вымушаны, а вяртанне дадому — неспакойнае. І падман патрэбны не столькі для таго, каб схваць праўду, колькі дзеля таго, каб супакоіць мужа, запэўніць у сваім каханні і разам з тым упікнуць за няўвагу да сябе. Дзякуючы варыянтнасці твораў адкрываецца прастора для сэнсавых нюансаў, багацця псіхалагічных пераходаў, тонкасці дыялогаў.

Я й, МАЛАДА, У ГРЫБЫ ПАЙШЛА

*Запісана ў в. Наваселле Ушацкага раёна
ад Е. Я. Клопавай (1923 г. н.),
А. А. Пінчук (1926 г. н.)*

Я й, малада, ў грыбы пайшла,
Я й, малада, ў грыбы пайшла,
З грыбоў на пір пайшла,
З грыбоў на пір пайшла.
А ў пірочку й загуляласё,
А ў пірочку й загуляласё,
Я дамоўкі не спяшаласё,
Я дамоўкі не спяшаласё.
Пятух пяець — я й дамоў ня йду,
Пятух пяець — я й дамоў ня йду,
Другой пяець — я й ня думаю
Другой пяець — я й ня думаю.
Зара ўзыйшла — я й дамоў пайшла,

Зара ўзыйшла — я й дамоў пайшла.
А мой мілай атвараецца,
А мой мілай атвараецца:
— Дзе ты, мілая, усю ноч была,
Дзе ты, мілая, усю ноч была?
— Мой міленькі, ля цябе спала,
Мой міленькі, ля цябе спала,
Бела ручкі на цябе клала,
Бела ручкі на цябе клала.
А ты, мілай, адурачыўся,
А ты, мілай, адурачыўся,
Усю ноч ка мне не атвараचाўся,
Усю ноч ка мне не атвараचाўся.

*Запісалі А. Шашко,
В. Валашок у 1993 г.*

Я й, МОЛАДА, Ў ГРЫБЫ ПАЙШЛА

*Запісана ў в. Шарагі Міёрскага раёна
ад А. В. Сачыўка (1912 г. н.)*

Я й, молада, ў грыбы пайшла,
Я й, молада, ў грыбы пайшла.
А ў грыбах я й баравік нашла,
А ў грыбах я й баравік нашла.
А ў грыбах я заблудзілася,
А ў грыбах я заблудзілася.
З грыбоў ішла — у чужы пір выйшла,
З грыбоў ішла — у чужы пір выйшла.
А ў пірочку загулялася,
А ў пірочку загулялася.
З мужчынкамі загукалася,
З мужчынкамі загукалася.
А з бабамі запіялася,
А з бабамі запіялася.
Пятух пяець — я й дамоў не йду,
Пятух пяець — я й дамоў не йду,

Другі пяець — я й ня думаю,
Другі пяець — я й ня думаю,
Зара ўзышла — я й дамоў пышла.
Зара ўзышла — я й дамоў пышла.
А міленькі ўстрачаецца,
А міленькі ўстрачаецца:
— Дзе, жона, дагэтуль была,
Дзе, жона, дагэтуль была?
— Што ты, мілы, адурачыўся,
Што ты, мілы, адурачыўся?
Усю ночку атварачыўся,
Усю ночку атварачыўся.
А я, мілы, ля цябе спала,
А я, мілы, ля цябе спала,
Ручкі, ножкі на цябе клала,
Ручкі, ножкі на цябе клала.

*Запісалі С. Мініч, І. Мароз,
Н. Масла ў 1989 г.*

Шлюбныя матывы

Веснавыя песні са шлюбнымі матывамі запачаткаваліся ў рэчышчы веснавой абраднасці, а не прыйшлі збоку. Яны натуральныя для яе, як і загукальныя вяснянкі. Гэтыя творы — абалонка міфалагічнай дзеі, а менавіта — шлюбную вышэйшую боскіх існасцей з такімі жаночымі персанажамі, як сама цнатлівая ўвесну Зямля ці яе дачка Вясна. Што тычыцца мужчынскіх персанажаў, якія заручаюцца з Зямлёй і Вясной, то пра іх можна толькі меркаваць: усе яны ўвасоблены ў Юры, сакральнай пацуцёвасці.

Са знікненнем звычаю загукання вясны падобныя творы пачалі ўспрымацца як пазаабрадавыя, што з нейкай выпадковай прычыны прыверкаваліся да комплексу веснавых абрадавых. На самой справе, яны ад пачатку грунтаваліся на міфарытуальным падмурку.

Гэтаксама натуральнымі для веснавых песень з’яўляюцца песні з матывамі сямейных стасункаў.

А я ў зёлачкі пайшла

*Запісана ў в. Шарагі Міёрскага раёна
ад А. В. Сачыўка (1912 г. н.)*

А я ў зёлачкі пайшла,
Шэру зязюлечку знайшла.

Зязюлечка кукавала,
На мяне, младу, вяшчала.

На мяне, младу, вяшчала:
У гэтым гаду замуж зайду.

Як я дамовачкі пайшла,
Я ўвесь парадачак знайшла:

Татулька піва варыць,
Мамулька хлябы пячэ.

А брацетка каня строіць,
А сястрыца дары кроіць.

— А нашто, татка, піва варыш?
— А ўсё к твайму вяселлейку.

— А нашто, мамка, хлябы пячэш?
— А ўсё к твайму вяселлейку.

— Нашто, браток, каня строіш?
— А для цябе, малодзенька.

— Нашто, сястра, дары кроіш?
— Дык жа тваіх сватоў дарыць.

Запісалі С. Мініч, І. Мароз, Н. Масла ў 1989 г.

А ў полі ж гаёк распугаўся

*Запісана ў в. Наваселле Ушацкага раёна
ад Е. Я. Клопавай (1923 г. н.), А. А. Пінчук (1926 г. н.)*

А ў полі ж гаёк распугаўся,	Ці з хлопчыкамі прагуляла,
А ў полі ж гаёк распугаўся.	Ці з хлопчыкамі прагуляла?
Лёначка й з жаной разругаўся,	— Ай, мой Лёначка, душа й моё,
Лёначка й з жаной разругаўся.	Ай, мой Лёначка, душа й моё!
— Ты жана й мая маладая й,	А калі ж ты сам не дазнаеш,
Ты жана й мая маладая й!	А калі ж ты сам не дазнаеш,
Дзе ж ты маладосць пацэрала,	Чаму ж ты ў людзей не пытаеш,
Дзе ж ты маладосць пацэрала?	Чаму ж ты ў людзей не пытаеш?
Ці з жоначкамі прасядзела,	Я й ночачкі й не даспала,
Ці з жоначкамі прасядзела?	Я й ночачкі й не даспала,
Ці з мужчынкамі прагукала,	Дробна дзетачак гадавала,
Ці з мужчынкамі прагукала?	Дробна дзетачак гадавала,
Ці з дзевачкамі прапіяла,	Тут я й маладосць пацэрала,
Ці з дзевачкамі прапіяла?	Тут я й маладосць пацэрала.

Запісалі А. Шашко, В. Валашок у 1993 г.

Цячэць рэчка з-пад мясцечка

*Запісана ў в. Судзілавічы Ушацкага раёна
ад С. І. Полазавай (1931 г. н.), В. А. Цугачовай (1934 г. н.)*

Цячэць рэчка з-пад мясцечка,	А даждаўшы жа восені,
З вішнёвага саду.	Гарэлкі нап'юцца.
Кліча казак дзяўчыначку	
Сабе на парад.	— Бадай жа ты, казачанька,
	Да так ажаніўся,
— Парай, парай, дзяўчыначка,	Як у лесе на верасе
Як роднаму брату,	Гегель урадзіўся.
Ці цяпер мне жаніцісі,	
Ці осені ждаці?	— Бадай жа ты, дзяўчыначка,
	А так замуж выйшла,
Стаўшы цяпер жаніцісі,	Як у полі на камені
Людзі насмяюцца,	Пшанічанька ўзайшла.

Запісалі А. Шашко, В. Валашок у 1993 г.

Ой, БЕЛАЯ БЫРОЗКА КУДРАВА

*Записана ў в. Дзедзіна
ад В. С. Калягі (1961 г. н.)*

Ой, белая бырозка кудрава
Цёмнай ночкай проці сонца стаяла,
Дачушка з маменькай размову вяла:
— Не аддай,
Не аддай мяне, мамка, за старога,
Не аддай,
Не аддай мяне, мамка, за малога,
А аддай,
А аддай мяне, мамка, за роўніцу.
І з старэнькім я ночку начавала,
Як за гнілою калодай паліжала.
І з маленькім я ночку начавала,
Як заінька ў ламочку паліжала.
І з роўніцай я ночку начавала,
Як вішанька ў садочку расцвітала.

Запісалі А. Мікіценка, Ж. Агуркова

ДУБРОВУШКА, ЛОЗА

Записана ў в. Райцы Талачынскага раёна

Дубровушка, лоза,
Не шумі ты дужа.
Дубровушка зеляная!

На чужой старонцы
Не так сонца свеціць.
Дубровушка зеляная!

Не надавай жалі,
Што я ў чужым краі.
Дубровушка зеляная!

Не так яно свеціць,
Няцёпла й грэіць.

А я на чужбіне,
Як на пажарыне.
Дубровушка зеляная!

На сваёй старонцы
Ярка сонца свеціць.
Дубровушка зеляная!

А я к свайму роду
Хоць па шыю ў ваду.
Дубровушка зеляная!

Ярка сонца свеціць,
Цёпла ж яно грэіць.
Дубровушка зеляная!

Хоць я пымачуся,
Так нагавуруся.
Дубровушка зеляная!

Запісала А. Красавіцкая ў 1984 г.

Ой, ляцелі галубы

*Запісана ў в. Абольцы Талачынскага раёна
ад М. Ц. Сінельнікавай (1912 г. н.)*

Ой, ляцелі галубы,
Селі-палі на раллі, на раллі.
Сталі яны буркуваць,
Аба раллю талкуваць, талкуваць.
— Лучшы ралля ранняя,
Чым лі тая позняя, позняя.
Хоць на ралле не ўродзіць,
Толькі семя ня зводзіць, семя ня зводзіць.
Шлі мужчынкі ў кабачок,
Сталі яны гаварыць, гаварыць.
Сталі яны гаварыць,
Аб жоначак талкуваць, талкуваць:
— Лучшы жана первая,
Чым лі тая другая, другая.
Чым лі тая другая,
Яшчэ таму трэцяя, трэцяя.
А я з первай дзяцей меў,
А з другою гадуваў, гадуваў.
А з другою гадуваў,
А з трэцею разагнаў, разагнаў.

Запісана ў 1989 г.

МАСЛЕНІЧНЫЯ ПЕСНІ

Паўночнабеларуская Масленіца

Масленіца пад рознымі назвамі (*карнавал, кукер, запуст* і інш.) вядома ўсім еўрапейскім народам. Ва ўсходніх славян яна ўспрымалася як свята праводзін зімы і сустрэчы вясны, прычым у рускіх акцэнт рабіўся на першай функцыі, а ў беларусаў і ўкраінцаў — на другой. У нядзелю Масленічнага тыдня беларусы першы раз гукалі вясну.

Звестак пра беларускую Масленіцу назапашана параўнальна няшмат. Гэта дало падставы, спасылаючыся, прынамсі, на П. Бяссонава, лічыць, што ў нас яна не мела такога размаху, як у рускіх. Абмежаванасць масленічных абрадаў і звычаяў напачатку XX ст. адзначаў Е. Раманаў. У фалькларыстыцы ўкаранілася памылковая думка аб адсутнасці моцнай традыцыі масленічных спеваў на Беларусі. І толькі ў наш час, дзякуючы палявым працаўкам, высветлілася, што такая традыцыя іс-

нуе. Мелодыі і тэксты масленічных песень захаваліся на Беларусі ва ўсёй разнастайнасці агульных усходнеславянскіх і нават мясцовых варыянтаў, невядомых нашым бліжэйшым суседзям. Ядро арэалу масленічных песень — Паазер’е і Цэнтральная Беларусь, у гістарычным плане гэта (за невялікім выключэннем) вобласць крывіцкай цывілізацыі.

Для паўночнабеларускіх масленічных святкаванняў характэрныя пераапрапанні. Завадатарамі звычайна былі замужнія жанчыны, якія пераапрапаналіся ў «старцаў», «цыганаў», «мужчын», «папа», «дзяка». Маскі надавалі каларыт шумнаму шэсцю хлопцаў з «калодкай» — абрубкам дрэва на вяроўках, які яны накідвалі на шыю перастаркам, незамужнім дзяўчатам, рытуальна стымулюючы моладзь да шлюбу.

Хаця да заходнееўрапейскага карнавалу нашай Масленіцы было далёка, усё ж ёсць тое агульнае, што іх аб’ядноўвае, — месца, роля і функцыя смеху, які вызначаў вышэйшы сэнс Масленіцы і карнавалу. Без уліку сутнасці смеху семантыку свята зразумець немагчыма. Як паказаў М. Бахцін, у сусветнай міфалогіі, фальклору і народна-святочнай культуры — ад антычных вакханалій, сатурналій да сярэдневяковага карнавалу — смех атаясамліваўся з жыццём, росквітам прыроды. Падкрэсліваючы складаную прыроду карнавальнага смеху, М. Бахцін адзначаў яго ўсенароднасць, універсальнасць, амбівалентнасць. Святочны смех вясёлы, радасны і адначасова насмешлівы, кплівы, ён адмаўляе і сцвярджае, хавае і адраджае.

Устойлівая рыса вясковай Масленіцы — баляванні, застоллі з абавязковымі блінамі, варэнікамі, катаннямі з горак на санках, гушканнем на арэлях.

Згодна з былой структурай свята масленічныя песні падзяляюцца на некалькі функцыянальна-тэматычных груп:

1) песні сустрэчы Масленіцы з яе ўхваленнем і песні праводзін — з дакараннем, што хутка скончылася;

2) абходныя песні як знак віншавання гаспадароў і маладых пар са шлюбам;

3) песні на гуляннях і падчас гушкання на арэлях.

«А ў нас сёння Масленіца!»

У параўнанні з рускім фальклорам яскравых велічальных песень у беларусаў няма. Захаваліся толькі творы з выразным зачынам «Шырокая наша Масленіца». Большая частка твораў пачынаецца з рытуальнага апавяшчэння пра надыход Масленіцы.

Гэтыя песні пачыналі спяваць з панядзелка Масленічнага тыдня. Імі віншавалі гаспадароў, калі прыходзілі да іх з Масленіцай, ролю якой вы-

конваў пераапануты мужчына. Песні гучалі на вуліцах. З імі звярталіся да маладой пары, якая ўзяла шлюб у перадмасленічны мясеад.

Песня з зачынам «А ў нас сёння Масленіца» запісана ў некалькіх версіях і ў вялікай колькасці варыянтаў.

А ў НАС СЁННЯ МАСЛЕНІЦА

*Запісана ў г. Талачын ад З. К. Купрыянец,
А. Р. Купрыянец, В. П. Пажарскай*

А ў нас сёння Масленіца, Масленіца,
Выліціла з куста ластавіца, ластавіца.
Села іна на калу, на калу,
Скінула масла па каму, па каму.
А хто схопіць — то таму, то таму.
Яе дзевачкі спаймалі, спаймалі,
Да ўсю праўду пыталі, пыталі,
А ці сора будзіць лещечка, лещечка,
Ці зародзіць Бог жыщечка, жыщечка.

Запісала В. Шарчанкава ў 1984 г.

СЁННЯ ў НАС МАСЛЕНІЦА...

*Запісана ў в. Юркаўшчына Лепельскага раёна
ад А. М. Дальчанінай (1912 г. н.)*

Сёння ў нас Масленіца,
Выліціла з куста ластавіца.
Села іна на тыну,
Скінула масла пы каму.
А хто схопіць — той скача,
Хто ня схопіць — той плача.

А Валечка схапіла
Да ў кубачку стапіла.
А ў кубачку стапіла,
Свайго Ёваньку паіла.
— Пі, Іванька, усё да дна,
А я ў мамкі толькі адна.

Запісалі Н. Францкевіч, А. Нагучава ў 1993 г.

А ў НАС сянні МАСЛЕНІЦА...

*Запісана ў в. Русілка Бешанковіцкага раёна
ад Е. Ф. Духовіч (1910 г. н.)*

А ў нас сянні Масленіца, Масленіца,
Прыляцела ластавіца, ластавіца,
Іна села на таку, на таку,
Прынесла масла па каму, па каму,
Старым дзедам па кіёчку, па кіёчку,
Маладым дзеўкам па калечку, па калечку,
Маладым мальцам па цвяточку, па цвяточку.

*Запісалі Л. Вяргейчык, Л. Вялічка,
А. Гінько ў 1983 г.*

А ў нас сягонні Масленіца...

*Запісана ў в. Труханавічы Чацінцкага раёна
ад Г. І. Шлык (1915 г. н.)*

А ў нас сягонні Масленіца, Масленіца,
Прыляцела к нам ластавіца, ластавіца,
Села-пала на калу, на калу,
Кідала масла па каму, па каму.
Млода Олечка схапіла, схапіла,
У белым кубачку растапіла, растапіла,
І Ванічку напаіла, напаіла.

*Запісалі Н. Жукава,
В. Кузьміна, В. Жук у 1989 г.*

А ў нас сёння Масленіца...

*Запісана ў в. Адаменкі Лёзненскага раёна
ад Р. С. Агеевай (1940 г. н.)*

А ў нас сёння Масленіца,
А ў нас сёння Масленіца.
Прыляцела ластавіца,
Прыляцела ластавіца.
Села-пала на жэрдачку,

Села-пала на жэрдачку.
Шчабятала нам вестачку,
Шчабятала нам вестачку.
Што ў нас сёння Масленіца,
Што ў нас сёння Масленіца.

Запісала Н. А. Градовіч

«Садзіцесья, малыцы, на коней»

Гэта арыгінальны матыў масленічных песень, які адсылае да шэрагу святочных звычаяў. Па-першае, менавіта да Масленічнага тыдня прымяркоўвалі аб'езд трохгадовых коней. Асабліва актыўна гэта рабілі з пятніцы да нядзелі, на што былі свае прычыны. Справа ў тым, што масленічны чацвер у народным календары меў адметны статус. Ёсць меркаванне, што ў дахрысціянскія часы ён мог прысвячацца язычніцкаму бажавству Вялесу (Воласу, Валосу), а Вялес, як вядома з пісьмовых крыніц, лічыўся апекуном свойскай жывёлы, гаспадаром падзем'я і, адпаведна, багацця наогул. Чацвер захаваў назву Валосы або Валосся. Яго называлі Тлустым, а яшчэ Крывым. У дадзеным выпадку значэнне «крывы» магло мець станоўчы сэнс. Круг, як вядома, крывы, але ім абараняліся ад нячыстай сілы. Вось і на Масленіцу вельмі шумна, з галёканнем, песнямі, пад гукі званочкаў каталіся на конях вакол вёскі, адпужваючы тым самым, як лічылася, нячыстую сілу. Працяглыя катанні на конях ад вёскі да вёскі мелі іншы сэнс — магічна-прадудцыравальны,

«на доўгі лён». Дарэчы, згодна з песняй, і сама Масленка «пешаю не ходзіць», а «ўсё на коніках раз'яджае».

На Масленічным тыдні коней даглядалі асабліва старанна і ласкава. Ёсць спецыяльная песня «Ой, косю, косю, косю вараны», звернутая да каня, дзе конь малоецца выратавальнікам гаспадара «з чужога боку, з чужой стараны».

У НАС СЯГОННЯ МАСЛЕНІЦА...

*Запісана ў в. Дворышча Чашніцкага раёна
ад В. Р. Дук (1908 г. н.)*

У нас сягоння Масленіца,
Вылецела з куста ластавіца.
Садзіцеся, малыцы, на коней,
Даганіце ластаўку ў полі.

А як дагоніце — злавіце,
А як зловіце — звяжыце,
А як звяжаце — набіце,
А як наб'яце — пытайце.

*Запісалі В. Грынкевіч,
М. Шэндзік у 1983 г.*

Ой, КОСЮ ВАРАНЫ...

*Запісана ў в. Юнькі Пастаўскага раёна
ад У. К. Нямірскай (1928 г. н.),
Я. А. Розынка (1924 г. н.)*

Ой, косю, косю, косю вараны,
Ой, косю, косю, косю вараны.
Вывязі, косю, з чужой стараны,
Вывязі, косю, з чужой стараны.
Дам табе, косю, сена, аброку,
Дам табе, косю, сена, аброку,
Вывязі, косю, з чужога боку,
Вывязі, косю, з чужога боку.
Дам табе, косю, крынічнай вады,
Дам табе, косю, крынічнай вады,
Вывязі, косю, з чужой страны,
Вывязі, косю, з чужой страны.
Ня есь аброку з чужога боку,
Ня есь аброку з чужога боку,
Хочыць аброку з свайго боку,
Хочыць аброку з свайго боку.
Не п'ець вадзіцы з чужой крыніцы,
Не п'ець вадзіцы з чужой крыніцы,
Хочаць вадзіцы з сваёй крыніцы,
Хочаць вадзіцы з сваёй крыніцы.

Запісала В. Собаль у 1991 г.

Ой, кося...

*Запісана ў в. Пятрагі Пастаўскага раёна
ад М. І. Чарновай (1920 г. н.), Т. І. Шук (1985 г. н.)*

Ой, кося, кося, кося, вараны,
Ой, кося, кося, кося, вараны.
Вывязі, кося, з чужой страны.
Вывязі, кося, з чужой страны.
Дам табе, кося, сена, аброку,
Дам табе, кося, сена, аброку.
Вывязі, кося, з чужога боку,
Вывязі, кося, з чужога боку.
Дам табе, кося, крынічнай вады,
Дам табе, кося, крынічнай вады,
Вывязі, кося, з чужой страны
Вывязі, кося, з чужой страны.

Запісаў Капылоў у 1985 г.

«Прыляцела ластавіца»

Песні пра Масленіцу і ластаўку тыпова беларускія. У рускім фальклору яны не зафіксаваны.

Сярод беларусаў шырока бытуе павер'е, што ластаўкі не пакідаюць на зіму краіну, а хаваюцца ў рэчках, азёрах, сажалках, нават у калодзежах. У песнях гаворыцца, што гэтая цудоўная птушка вылятае з куста, і заўсёды мае для людзей гасцінец, нагадваючы тым самым пра Вясну, якая таксама прыходзіць не з пустымі рукамі. Тыповыя матывы твораў наступныя.

«Села яна на калу». Выява птушкі, якая сядзіць на жэрдцы, у спалучэнні з салярным знакам адзначана ў палеалітычным жывапісе, для якога, дарэчы, птушыная тэма не характэрная. Тым больш цікава адраджэнне гэтага матыву ў беларускім фальклору.

Сыр і масла. Гэта адметныя матывы адведавых песень. Звычайна адведкі маладзіцы адбываліся ўвечары першага дня Масленіцы. Спеўны гурт складаўся з дзевак і баб, якім гаспадыня выносіла пачастунак. У адведавых песнях сыр і масла маюць прыглушаную эратычную семантыку. Іх ужыванне павышае дзетанарадзальныя здольнасці і спрыяе захаванню моцных пачуццяў, а значыць — і нараджэнню ў сям'і дзяцей.

Рытуальны сэнс набывала і каханне маладой пары як умова працягу жыцця роду. У рускім фальклору асаблівае значэнне надавалася публічным пацалункам. Спявалі фрывольна-жартоўныя песні, у якіх муж параўноўваўся з гулівым жарэбчыкам, а маладзіца — з ласіцай.

Беларусы аддавалі ўвагу маладым у больш прыстойнай форме. Жанчыны вазілі маладзіцу на санях, спявалі ёй песні, прадракаючы нараджэнне дзіцяці адпаведна пачастункам: «Вазьмі сыра — родзіш сына, вазьмі мачку — родзіш дачку». У хаце, быццам абараняючы маладуху, спявалі жартоўныя і дакорлівыя песні ў бок прыдзірлівай свекрыві і свёкра.

А ў нас сягоння МАСЛЕНКА...

*Запісана ў в. Пяцігорск Бешанковіцкага раёна
ад М. І. Гаралевіч*

А ў нас сягоння Масленка, Масленка,
Прыляцела ластаўка, ластаўка,
Села яна на калу, на калу,
Прынесла масла па каму, па каму,
Мальчыкам па сыру, па сыру,
Дзевачкам па сыну, па сыну.

Запісала Т. Ганчарова

А ў нас сягоння МАСЛЕНІЦА...

*Запісана ў в. Доўжышча Чашніцкага раёна
ад М. І. Зябко (1913 г. н.)*

А ў нас сягоння Масленіца, Масленіца,
Прыляцела ластавіца, ластавіца,
Села-пала на калу, на калу,
Кінула масла па каму, па каму,
А хто хопіць — дык таму, дык таму
Будзе хораша ў даму, у даму.
Наша Валечка хапліва, хапліва,
Кусок масла схапіла, схапіла,
Свайго Ванечку паіла, паіла.

Запісала В. Жыжнеўская ў 1988 г.

Сядзела МАСЛЕНІЦА НА КАЛУ...

*Запісана ў в. Галашава Талачынскага раёна
ад Г. Н. Філіпавай (1909 г. н.)*

Сядзела Масленіца на калу,
Кідала масліца па каму,
А хто схваціць, дык таму.
Маладая Ганначка схваціла,
І свайго міленькага напаіла.
Яна дачку радзіла.
Бог ёй даў.

Запісалі Н. Паўлоўская, І. Рошчына ў 1989 г.

СЯГОННЯ Ў НАС МАСЛЕНІЦА

*Запісана ў в. Загацце Чашніцкага раёна
ад Г. Ц. Арцюховіч (1932 г. н.)*

Сягоння ў нас Масленіца
Скінула масла на палу.
А хто ўхопіць, дык таму.
Маладая дзяўчыначка ўхапіла,
І ў чарапочку растапіла.

Запісала В. Гамеза ў 1983 г.

У НАС СЯГОННЯ МАСЛЕНІЦА...

*Запісана ў в. Русіскі Бешанковіцкага раёна
ад З. Г. Трацяковай (1910 г. н.)*

У нас сягоння Масленіца, Масленіца,
Прыляцела ластавіца, ластавіца,
Іна села на калку, на калку,
Маладым дзеўкам па платку, па платку,
Старым бабам масла па куску, па куску.

*Запісалі М. Антаневіч, І. Верабей,
Т. Гарадзей, Г. Курзюк у 1983 г.*

ШЫРОКАЯ НАША МАСЛЕНІЦА...

*Запісана ў в. Юрцава Аршанскага раёна
ад В. І. Дунаевай (1900 г. н.)*

Шырокая наша Масленіца, Масленіца,
Выляцела з куста ластавіца, ластавіца,
А села яна на калу, на калу,
А кідала масла па каму, па каму,
А хто зловіць, дык таму, дык таму.

Запісала Т. Шабанава ў 1991 г.

Вястунка і дабрадзеяка

У масленічных песнях ластаўка — птушка, якая нібыта ведае будучыню, у яе пытаюцца пра ўраджай і лёс: «А ці скоры будзіць лецечка, лецечка? Ці зародзіць Бог жыцечка, жыцечка?», «Што ў вёсцы дзеецца?», «Ці будзіць свякроў матуляй?» і г. д. Часам яе трэба прымусіць даць адказ: дагнаць, злавіць, звязаць, а потым спытаць. Добрая ластаўка задавольвае цікавасць не толькі людзей, але і вераб'ёў — пра надвор'е і будучую свякроў дзяўчыны.

Адкуль у ластаўкі такая сувязь з каханнем і шлюбам? Магчыма, калі рані ўяўленняў больш глыбокія. Нездарма ж у старажытных грэкаў ластаўка лічылася птушкай багіні кахання Афродыты, ёй прысвячалася паэтычнае свята Ластаўчыны песні.

А ў нас сёння Масленіца...

*Запісана ў в. Гараўкі Лепельскага раёна
ад Г. І. Судас (45 гадоў)*

А ў нас сёння Масленіца,
Выляцела з куста ластавіца,
Села-пала на калу,
Кідала масла па каму,
А хто ўхопіць, дык таму.
Адна дзевачка ўхапіла,
Усім малойчыкам дзяліла,
А сабе ўзяла большы ўсіх,
А сама стала вышэй усіх.
А вы, малайцы, не стойце, не стойце,
Садзіцеся на коней, на коней,
Садзіцеся на коней, на коней,
Даганяйце ластаўку ў поле.
А дагнаўшы — злавіце,
А злавіўшы — звяжыце,
А звязаўшы — пытайце,
Што ў вёсцы дзеецца:
Дзевяць малайцоў жэніцца,
А дзесяты — канчаецца,
З усімі прашчаецца.

А ў нас сёння Масленіца...

*Запісана ў в. Машканы Сенненскага раёна
ад В. І. Багданоўскай (1934 г. н.)*

А ў нас сёння Масленіца, Масленіца,
Прыляцела ластавіца, ластавіца,
Прынясла бліны ў рэшаце, рэшаце,
Паставіла на стаўбе, на стаўбе.
А вы, хлопцы, не зявайце, не зявайце,
Вы гэтыя бліны пацягайце, пацягайце.

*Запісалі С. Раўкова,
Л. Сярмажка ў 1983 г.*

ШЫРАКА НАША МАСЛЕНІЦА...

*Запісана ў в. Комлі Талачынскага раёна
ад В. Н. Падаляк (1927 г. н.)*

Шырака наша Масленіца, Масленіца,
Выляцела з куста ластавіца, ластавіца,
А вы, мальчыкі, на коні, на коні,
Да за ластаўкай удагоні, удагоні.
Спрасіце ў ластаўцы, у ластаўцы,
Колькі нядзель Масленіца, Масленіца,
Адна нядзелька, нядзелька,
І тая караценька, караценька.
Масленіца, Масленіца!

Запісала Н. Шрубок у 1990 г.

А сягодня ў нас Масленка...

*Запісана ў в. Стальяны Аршанскага раёна
ад Г. Ф. Жулінок (1904 г. н.)*

А сягодня ў нас Масленка,
Выляцела з куста ластаўка,
А за ёю вераб'і.
Яны ў яе праўды пыталі:
— Ці будзець зіма лецічкам?
Ці будзіць свякроў матулей?
— Будзіць зіма з марозам,
Будзіць свякроў з гражою.

Запісала Л. Прымакова ў 1985 г.

Калодка

Вешанне на хлопцаў «калодкі» ў якасці пакарання за тое, што яны не выканалі сваго абавязаку, засталіся халастымі, — агульны звычай украінцаў і беларусаў. На Віцебшчыне калодку з паяском маглі накідваць на шыю гаспадару, а той павінен быў адкупіцца. Мяркуем, што так, хутчэй за ўсё, адзначалі бяздзетных. У нас ёсць толькі адзін тэкст беларускай песні пра калодку з в. Ляды Дубровенскага раёна:

*Калодка рагочыць,
Сыра, бліна хочыць.
Ці спёкся блін,
Ці зварыўся сыр?*

Нагадаем, што менавіта хлопцаў заклікаюць да ўжывання бліноў, прынесены ластаўкай:

*А вы, хлопцы, не зявайце, не зявайце,
Вы гэтыя бліны пацягайце, пацягайце.*

Украінскія песні пра Калодзія ўключаюць фрывольныя намёкі і разгорнутую «біяграфію» персаніфікаванага вобраза ад нараджэння ў панядзелак да пахавальнага аплаквання ў суботу. Генезіс і семантыка вобраза Калодзія да канца не высветлены. Выказвалася думка, што песні ў абгульненым плане перадаюць «біяграфію» дрэва, але сувязь гэтых твораў з Масленіцай патрабуе дадатковага вывучэння.

ГУШКАЛЬНЫЯ (КАЛЫСКАВЫЯ, АРЭЛЬНЫЯ) ПЕСНІ

Гушкальныя песні з адмысловымі гукапераймальнымі прыпевамі-воклічамі скаладаюць асобную групу.

Гэтыя песні спяваюць, гушкаючыся на «калысках» (арэлях). Хоць гушканне шырока распаўсюджана як вясковы звычай, толькі масленічныя песні маюць спецыфічныя гушкальныя напевы і адмысловыя прыпевы: «Гу-та-та, гу-ля-ля(лё)», «Гу-ля-лё, ратамаё!», «Лісця маё зіяноя!», «Масленіца, Масленіца!». Гушкалкі прывязвалі да гугенных варот, замацоўвалі на дрэвах або тоўстых слупах. Гойдалася выключна моладзь, адсюль аптымістычныя вобразныя зачыны песень, магічны сэнс — «каб лён быў доўгі» — надаваўся менавіта яе гойданню на арэлях (гутарэлях). Звычайна матыў твораў — скаргі маладзіцы на тое, што скончылася дзявочая воля, а ёй па-ранейшаму хочацца спяваць, гуляць з дзяўчатамі.

А ў полі калыска...

*Запісана ў в. Адрубак Докшыцкага раёна
ад М. С. Багуцкай (68 гадоў)*

А ў полі калыска, вісіць яна нізка,
Ой, люлі-палюлі, вісіць яна нізка.*
Калышуцца дзеўкі — слічныя паненкі,
Калышуцца хлопцы — слічныя малойцы,
Як мы, маладыя, туды захацелі,
Туды захацелі — дзіва паглядзелі.

*Заўвага збіральніка. Паўтараецца з другой часткай кожнага радка.

Запісала Н. Багуцкая

НА УЛІЦЫ АРЭЛЬКІ — КАЛЫШАЦЦА ДЗЕЎКІ

*Запісана ў г. Віцебск
ад К. С. Бацюшкавай (1909 г. н.)*

На улiцы арэлькi — калышацца дзеўкi,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
Меня, маладзеньку, гукаюць, гукаюць,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
Меня, маладзеньку, бусiлькi, бусiлькi,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
Гуляць мяня не пусцюць, не пусцюць,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
А хоць пусцяць — познянько, познянько,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
А ўсе дзевачкi — рознянькi, рознянькi,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
А як выйду я — запою, запою,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
Усiх дзевачэк собяру, собяру,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
Скрыпкi i цымбалу подайму, подайму,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
I буду гуляць до свету, до свету,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
До познега обеду, обеду,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
А дамой iщцi боюся, боюся,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
У дзевератанькi прошуся, прошуся,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
— Дзевератанька, старшый брат, старшый брат,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
Заведзi мяня дадому, дадому,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
Дам цябе кустку шалкову, шалкову,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
Тонку кашулю да долу, да долу,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
— Пастой, шэльма, бок проб'ю, бок проб'ю,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
Тонку кашулю сам сношу, сам сношу,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!
Шалкову кустку матке отдам, матке отдам,
Гу-у-та-та, гу-у-лi-ля!

Заўвага інфарманта. Бусiлькi — муж, кустка — хустка.

Запісала Л. Антук у 1990 г.

НА ВУЛІЦЫ СОНЦА

*Запісана ў в. Замаіша Чаініцкага раёна
ад Т. У. Галаўко (1964 г. н.)*

На вуліцы сонца, калышуцца дзеўкі,
Гу-та-та, гу-ля-лё!
А я, маладзенька, часу прастаяла,
Гу-та-та, гу-ля-лё!
Часу прастаяла, касу расчасала,
Гу-та-та, гу-ля-лё!

Запісалі Ж. Грынчык, І. Качынская ў 1983 г.

КАЛЫШЫЦЕ, БРАЦІКІ...

*Запісана ў в. Груздава Пастаўскага раёна
ад Я. Г. Малец (1909 г. н.)*

Калышыце, брацікі, калышыце,
Калышыце,
На мяне, маладзенькую, не глядзіце,
Не глядзіце,
Бо я ўжо, маладзенька, заручона,
Заручона,
І далёка замужам аддадзена,
Аддадзена.
Ой, за лесам, за лесам за цяменькім,
За цяменькім
Ой, за мужам, за мужам за п'янькім.

Запісла В. Хмара ў 1989 г.

«УСКАЛЫХНІЦЕ МЯНЕ ВЫСОКО...»

Гушкальныя песні — гэта палёт ад зямлі да неба, калі вачам адкры-
ваецца нябачнае. За імі адчуваецца атмасфера святочных заляцанняў,
пераглядванняў, абрадавых жартаў і кепікаў. Любоўна-шлюбныя маты-
вы з'яўляюцца ў іх скразнымі.

ШЫБНІЦЕ МЯНЕ ВЫСОКА...

Запісана ў в. Пуські ад А. П. Папковай (1911 г. н.)

Шыбніце мяне высока, высока,
Каб я відзіла далёка, далёка,
Што ў той дзярэўні дзеіцца, дзеіцца:
Сем мужыкоў жэняцца, жэняцца.

Запісалі І. Клімава, І. Жаўнерчык у 1989 г.

УСКАЛЫХНІЦЕ МЕНЕ ВЫСОКО...

*Запісана ў г. Віцебск
ад К. С. Бацюшкавай (1909 г. н.)*

Ускалыхніце мене високо,
Ускалыхніце мене високо,
Каб я відзіла далёко,
Каб я відзіла далёко,
Што ў Уланавічах дзеяцца,
Што ў Уланавічах дзеяцца:

Дзевяць малыцэў жэняцца,
Дзевяць малыцэў жэняцца,
Дзевятого венчаюць,
Дзевятого венчаюць,
З плеч галоўку снімаюць,
З плеч галоўку снімаюць.

Запісала Л. Антук у 1990 г.

ДЫ ЎСКАЛЫХНІЦЕ ВЫСОКА...

*Запісана ў в. Барэўкі Пастаўскага раёна
ад Т. Ф. Лысёнак (1901 г. н.)*

Ды ўскалыхніце высока,
Ой, люлі-люлі, высока!
Ды каб я відзела далёка,
Ой, люлі-люлі, далёка!
Дзе мой мілінькі гуляіць,
Ой, люлі-люлі, гуляіць!
Шалковай хусткай махаіць,

Ой, люлі-люлі, махаіць!
У залаты яблык качаіць,
Ой, люлі-люлі, качаіць!
І махнуў хусткай — не дастаў,
Ой, люлі-люлі, не дастаў!
Кінуў яблычкам — не папаў,
Ой, люлі-люлі, не папаў!

Запісала М. Мішута

А СКАЛЫХНІЦЬ МЯНЕ ВІСОКА...

*Запісана ў в. Шупекі Талачынскага раёна
ад В. С. Кавалёвай (1939 г. н.)*

А скалыхніць мяне вісока, вісока,
Каб я відзіла далёко, далёко,
А што ў Шупенях дзеіцца, дзеіцца —
Сем малайцоў жэніцца, жэніцца,
А ў Крывых толькі чатыры, чатыры,
І тых чэрві стачылі, стачылі.
А не так чэрві, як мошкі, як мошкі
Патачылі на крошкі, на крошкі.

*Запісалі Т. Пташнікава, В. Скарупіч, І. Сакольчык,
І. Падыніогіна, Н. Падлозня, Т. Панько ў 1989 г.*

ПЕСНІ НА ГУЛЯННЯХ

Цэнтральным вобразам песень, якія гучалі на гуляннях, з'яўляецца вобраз гары. Станоўчае значэнне ў іх надаецца дзяўчатам і маладзіцам, ухваляецца масленічнае гулянне і нават свавольствы дзяўчат і жанок,

адмоўнае — старым бабам, якія абгаворваюць нявестак, нават шкодзяць гару. Умоўна-камічны свет ствараецца ў песнях, якія зневажаюць хлопцаў і ўхваляюць дзяўчат.

Зыходзячы з кантэксту песень, можна сказаць, што, відаць, частка твораў выконвалася падчас карагодаў і танкоў. Пра гэта сведчыць, прынамсі, іх прыпеў «Люлі-люлі» з паўтарэннем апошняга слова з папярэдняга радка.

Мы на горачцы пабывалі...

*Запісана ў в. Адаменкі Лёзненскага раёна
ад Р. С. Агеевай (1940 г. н.)*

Мы на горачцы пабывалі,
Ай, люлі, ай, люлі, пабывалі!
Сваю маслініцу сустрэкалі,
Ай, люлі, ай, люлі, сустрэкалі!
Бліны масліцам залівалі,
Ай, люлі, ай, люлі, залівалі!
Ды блінамі ўсіх частавалі,
Ай, люлі, ай, люлі, частавалі!
Нашай маслініцы сем дзянёчкаў,
Ай, люлі, ай, люлі, сем дзянёчкаў!
Ды сем нядзель пасточку,
Ай, люлі, ай, люлі, ды пасточку!

Запісала Д. Гардзевіч

Да масленічных выканаўца аднесла карагодна-гульнявую песню, упрыгожаную прыпевамі-паўтарамі пра цяцкерку з кароткімі ножкамі, якой цяжка ўзыходзіць на гару і спускацца з яе.

Чаму ў цябе цяцкерка...

*Запісана ў в. Заазер'е Талачынскага раёна
ад У. Ц. Красоўскай (1914 г. н.)*

Чаму ў цябе, цяцкерка,
Кароткія ножкі?
Кароткі, кароткі!

Чаго ў цябе, Вічечка,
Харошыя жонка?
Хароша, хороша!

Пад гару ня ўзойдуць,
А з гары ня сойдуць.
Кароткі, кароткі!

Бяз мёду ні ляжыць,
Біз віна ні ўстаніць.
Хароша, хороша!

Пад гару котам,
А з гары лётам.
Кароткі, кароткі!

Мёдам укладаіць,
Віном падымаіць.
Хароша, хороша!

Запісалі Н. Паўлоўская, І. Рошчына ў 1989 г.

А мы масленку дажыдалі...

*Запісана ў в. Ляхаўка Гарадоцкага раёна
ад Н. Я. Якушэнка (1989 г. н.)*

А мы Масленку дажыдалі,
Люлі-люлі, дажыдалі,
Сыра з масліцам праблюдалі,
Люлі-люлі, праблюдалі,
Ды на гарачку вынасілі,
Люлі-люлі, вынасілі.
Сырам гарачку ўсыпалі,
Люлі-люлі, усыпалі.
Маслам гарачку палівалі,
Люлі-люлі, палівалі.
А, ты, гарачка, будзь катліва,
Люлі-люлі, будзь катліва.
А свякровушка варкатліва,

Люлі-люлі, варкатліва:
Усю нядзелюшку варкатала,
Люлі-люлі, варкатала.
Нас на гарачку не пускала,
Люлі-люлі, не пускала.
А нам дома не сідзіцца,
Люлі-люлі, не сідзіцца.
Ахота з гарачкі пракаціцца,
Люлі-люлі, пракаціцца.
А на гарачкі сняжкі пышучь,
Люлі-люлі, сняжкі пышучь.
А нас матухны дамоў клічучь,
Люлі-люлі, дамоў клічучь.

Запісала С. Харытон у 1989 г.

А мы Маслінку дажыдалі...

*Запісана ў в. Ляхаўка Гарадоцкага раёна
ад М. М. Цімафеевай (1927 г. н.)*

А мы Маслінку дажыдалі,
Люлі, дажыдалі.
Сыра з масліцам праблюдалі,
Люлі, праблюдалі.
Мы думалі, Маслінка сем нядзелек,
Люлі, сем нядзелек.
Ажно Маслінка сем дзянёчкаў,
Люлі, сем дзянёчкаў.

А нас Маслінка падманула,
Люлі, падманула.
Ды на большы пост пасадзіла,
Люлі, пасадзіла.
Ды на кіслую на капусту,
Люлі, на капусту.
Ды на горкую на рэдзьку,
Люлі, ды на рэдзьку.

Запісала А. Шыманская ў 1989 г.

Мы Маслінку дажыдалі...

*Запісана ў в. Ноўка Віцебскага раёна
ад М. М. Варзобавай (1928 г. н.)*

Мы Маслінку дажыдалі,
Люлі, дажыдалі,
У акошка паглідалі,
Люлі, паглідалі.
За вароты выхадзілі,
Люлі, выхадзілі.
Сыр з маслам вынасілі,
Люлі, вынасілі.
Зверху маслам палівалі.

Люлі, палівалі.
Ад сыра гара крута,
Люлі, гара крута,
Ад масла гара ясна,
Люлі, гара ясна.
Ах, ты, горка, будзь катліва,
Люлі, будзь катліва.
А свякроўка гаркатліва,
Люлі, варкатліва.

А нас мамкі дамоў клічуць,
Люлі, дамоў клічуць.
А нам дамоўкі не хаціцца,
Люлі, не хаціцца.
А нам хаціцца пракаціцца,

Люлі, пракаціцца.
Мы думалі, Маслінкі сем нядзелік,
Люлі, сем нядзелік,
Ажно Маслінкі сем дзянёчкаў,
Люлі, сем дзянёчкаў.

Запісала Л. Клімянюк у 1992 г.

КАЗАЛІ, МАСЛЕНКІ СЕМ НЯДЗЕЛЬ...

Запісана ў г. Талачын

*ад З. К. Курпрыянец, А. Р. Курпрыянец,
В. П. Пажарскай*

Казалі, Масленкі сем нядзель, сем нядзель,
Адна нядзелька — й тая караценька.
Масленіца! Масленіца!
На вуліцы дзеўкі гуляюць, гуляюць,
Мяне, у маладзенькі, муж ліхій, муж ліхій,
На вуліцу гуляць ня пусціць, ня пусціць.
А хоць пусціць — позненька, позненька,
На вуліцы дзеўкі розненька, розненька.

Запісала В. Шарчанкава ў 1984 г.

НА ВУЛІЦЫ МАЛЬЦЫ ГУЛЯЛІ...

Запісана ў в. Антаполле Чашніцкага раёна

ад М. І. Калдыва (1931 г. н.)

На вуліцы мальцы гулялі, гулялі,
Мяне, маладую, гукалі, гукалі.
А я, маладая, к ім не йшла, не йшла,
Сабе дарагога я знайшла, я знайшла.

Запісала А. Качанава ў 1987 г.

НА ВУЛІЦЫ ДЗЕЎКІ ГУЛЯЮЦЬ...

Запісана ў в. Серкавіцы Талачынскага раёна

ад А. Н. Пашкевіч (1911 г. н.)

На вуліцы дзеўкі гуляюць, гуляюць,
Мяне, маладзеньку, гукаюць, гукаюць.
У мяне, маладзенькі, муж ліхі, муж ліхі,
Рана на вулку ня пусціць, ня пусціць.
А хоць пусціць — позненька, позненька,
Карагод дзевак розненька, розненька.
Карагод мальчыкаў сабярэцца, сабярэцца,
А мне мілы наругнецца, наругнецца.

Запісала А. Віхрова ў 1989 г.

На вуліцы дзеўкі гулялі...

*Запісана ў в. Заазер'е Талачынскага раёна
ад Н. Я. Каласоўскай (1916 г. н.)*

На вуліцы дзеўкі гулялі, гулялі,
Мяне, маладую, гукалі, гукалі.
У мяне, маладой, муж ліхі, муж ліхі,
На вуліцу гуляць не пусціў, не пусціў
І вароцейкі зачыніў, зачыніў.
А хоць пусціў — позненька, позненька,
Усе дзевачкі розненька, розненька,
І музычынкі ў двор пашлі, ў двор пашлі,
Скрыпкі, цымбалы паняслі, паняслі.
Выду на вулку — запаяю, запаяю,
Усіх дзевачак сабяру, сабяру,
І музынчык трох найму, трох найму.
Буду гуляць да свету, да свету,
Да познага абеду, абеду.
А ў двор іцці баюся, баюся,
У дзяверачкі прашуся, прашуся:
— Ты дзяверачка, меншы брат, меншы брат,
Завядзі мяне дадому, дадому,
Пашыю кашульку бялёву, бялёву,
Вышыю хусту шаўкову, шаўкову.
А зачуў гэта муж ліхі, муж ліхі:
— Я табе, шэльма, бок наб'ю, бок наб'ю,
Бялеву кашулю сам знашу, сам знашу,
Шоўкаву хусту сам завяжу, сам завяжу,
Цябе дадому сам давяду, сам давяду.

Запісалі Н. Паўлоўская, І. Рошчына ў 1989 г.

На вуліцы дзеўкі гулялі...

Запісана ў в. Калмыкі ад В. Ц. Калмык (1912 г. н.)

На вуліцы дзеўкі гулялі, гулялі,
Праз мяне малоду, гукалі, гукалі.
Што ў мяне, маладой, муж ліхі, муж ліхі,
На вуліцу гуляць не пускаў, не пускаў,
А хоць і пусціць позненька, позненька,
Усе дзевачкі розненька, розненька,
А я ж, маладая, як гукну, як гукну,
Я ўсіх дзевачак сабяру, сабяру,
Скрыпкі, цымбалы я найму, я найму,
Будзем гуляць да света, да света,
Да познага абедна, абедна.

А дамой ішці баюся, баюся,
Дзевярадунькі прашуся, прашуся:
— Дзевярадунька, большы брат, большы брат,
Завядзі мяне дадому, дадому,
Дам цябе хустку шаўкову, шаўкову,
Пашыю кашулю дадолу, дадолу.
Як пачуў гэта ліхі муж, ліхі муж:
— Я табе, шэльяма, бок наб'ю, бок наб'ю,
Даўгую кашулю сам знашу, сам знашу,
Шаўкову хусту ў пласт злажу, у пласт злажу.

*Запісалі В. Дзераш, Т. Драздова,
І. Гарошка, Н. Кісялёва ў 1989 г.*

НА ГАРЭ БАБЫ СЯДЗЕЛІ...

*Запісана ў в. Заазер'е Талачынскага раёна
ад Н. Я. Каласоўскай (1916 г. н.),
Г. Я. Паўлоўскай (1902 г. н.)*

На гарэ бабы сядзелі, сядзелі,
Кулаком зямлю прабілі, прабілі,
Аб нявестачках судзілі, судзілі:
— А мая нявестачка негадзай, негадзай,
У тры дні, два дні — ручайку, ручайку.
— А мая дачушка дасужа, дасужа,
Што ў бога дзень — то прасцень, то прасцень,
Што ў бога нядзелька — кудзелька, кудзелька.

Запісалі Н. Паўлоўская, І. Рошчына ў 1989 г.

НА ГАРЭ БАБЫ СЯДЗЕЛІ...

*Запісана ў в. Гараўкі Лепельскага раёна
ад К. І. Казлоўскай (77 гадоў)*

На гарэ бабы сядзелі, сядзелі,
Кулаком зямлю прабілі, прабілі,
Аб нявестачках судзілі, судзілі:
— Што мая нявестачка нядобрая была, нядобрая была.
Запаліла клець — сама проч пайшла, проч пайшла.
А ў той клеці свет дабра, свет дабра:
Саломіна дудка крупы была, крупы была,
Арэхава чашка мёду была, мёду была,
Камарова сцягно мяса было, мяса было.
Усе гэта згарэла, згарэла,
Каб мая нявестачка згалела, згалела.

Запісала І. Лісоўская ў 1985 г.

А на Масленай нядзелі...

*Запісана ў в. Засеклі Аршанскага раёна
ад Н. З. Лісоўскай (1915 г. н.)*

А на Масленай нядзелі, нядзелі,
На гарэ бабы сядзелі, сядзелі,
Кулаком землю прабілі, прабілі,
Аб нявестках судзілі, судзілі.
А яе нявестка негадзій, негадзій,
Па ваду пайшла — аблілася, аблілася,
Хлеб садзіла — раняла, раняла;
Адну буханку — пад загнет, пад загнет,
Другую буханку — пад загнет, пад загнет,
Трэцюю — ліш бы ў печ, ліш бы ў печ.

Запісала І. Лісоўская ў 1985 г.

Дзеўкі калінку ламалі...

*Запісана ў в. Заазер'е Талачынскага раёна
ад Н. Я. Каласоўскай (1916 г. н.)*

Дзеўкі калінку ламалі, ламалі,
Калінывы масты масцілі, масцілі
А туды й ехаў дваранін, дваранін,
Калінывы масты абламіў, абламіў.
Яго дзевачкі дагналі, дагналі,
Кыня варанога табралі, табралі,
Лісію шубку садралі, садралі,
Як пайшоў дваранін да пана, да пана:
— А, паню мой каролю, каролю,
Нашто дзевачкам даў волю, даў волю?
Мяне дзевачкі дагналі, дагналі,
Каня варанога табралі, табралі,
Лісію шубку садралі, садралі,
Мяне, маладога, набілі, набілі.
— Ай, дурын ты, дваранін, дваранін,
Було дзевачык не чапаць, не чапаць,
Перад дзеўкамі шапку сняць, шапку сняць,
Бліжэй пад'ехаць — ручку даць, ручку даць.

Запісала Н. Паўлоўская, І. Рошчына ў 1989 г.

«Нашу Масленку кот падраў»

Звычайна язычніцкі культ меў два бакі: станоўчы і адмоўны. Згодна з першым, у песнях паўставала абрадавая норма, Масленіцу ўхвалялі, згодна з другім — зневажалі. Сапраўды, як можна ўхваляць Масленіцу,

калі яе «кот падраў»? Чым не падстава для наступнага знішчэння, спальвання, разрывання пудзіла Масленіцы?

Гэтаксама ў масленічных песнях проціпастаўляюцца хлопцы і дзяўчаты. Першыя падаюцца ў самым непрывабным выглядзе. Падаплёка знявагі — іх халасцяцкае становішча. Яны або не ажаніліся да Масленіцы, у малую Вясельніцу, або яшчэ не дараслі да шлюбу. Іншая справа — дзяўчаты. З імі звязаны вобраз зайца. У народнай культуры яго надзялялі эратычнай сімволікай. Падчас карагодаў і гульняў заяц паўстае жаніхом, які выбірае сабе пару. Злавіць, зварыць, з’есці зайца метафарычна абазначае выйсці замуж, зацяжарыць, нарадзіць дзіця. Разам з тым цяжарным не рэкамендавалася есці зайчаціну, каб у дзіцяці не было кашых вачэй. Аднак у калыханках «зайчык ходзіць па капусце, носіць сон у белай хусце» для дзіцяці, каб яно добра спала.

Нашу Масленку кот падраў...

*Запісана ў г. Орша
ад В. І. Чэлікавай (1932 г. н.)*

Нашу Масленку кот падраў,
Нашых дзевачак чорт пабраў.

На вуліцы туман сцелецца,
Дзеўкі на зайца цэляцца.

Злавілі зайца, злавілі,
У чугуночку зварылі.

Дзеўкі ядуць — смяюцца,
А хлопцы сядзяць — грызуцца.

Запісала Л. Прымакова ў 1985 г.

А на гарэ ельнік сцеліцца...

*Запісана ў в. Засеклі Аршанскага раёна
ад Н. З. Лісоўскай (1915 г. н.)*

А на гарэ ельнік сцеліцца,
А там заяка туліцца.
Дзевачкі зайца злавілі,
А мальчыкі — забілі.

Мальчыкі зайца лунілі,
А дзевачкі — зварылі.

Дзевачкі на стале мяса ядуць,
Мальчыкі пад сталом косці грызучь.

Запісала І. Лісоўская ў 1985 г.

МАСЛЕНКА, БЕЛЫ СЫР!

*Запісана ў в. Баева Дубровенскага раёна
ад Л. С. Камароўскай (1931 г. н.)*

Масленка, белы сыр!

— Пабіў міня, мамінька, сукін сын.

— Ты б, маё дзіцятка, уцікла.

— А чорт яго, мамінька, уцячэць.

А чорт яго, мамінька, уцячэць,

За русую косаньку валачэць.

Запісалі ў 1992 г.

НА ГАРЭ КАРЫТА...

*Запісана ў в. Славені Талачынскага раёна
ад Л. Ф. Гузунай (1929 г. н.)*

На гарэ карыта, карыта

Поўна вады наліта, наліта.

Дзевачкі ножкі памылі, памылі,

Мальчыкі вадзічку папілі, папілі.

Дзевачкі зайчыка злавілі, злавілі,

Ды ў гаршочку зварылі, зварылі.

Дзевачкі за сталом мяса ядуць, мяса ядуць,

Мальчыкі пад сталом косці гразуць, косці гразуць.

Дзевачкі за сталом смяюцца, смяюцца,

Мальчыкі пад сталом гразуцца, гразуцца.

Запісалі ў 1989 г.

НА ГАРЭ САСОНКУ КОТ ПАДРАЎ...

*Запісана ў в. Славені Талачынскага раёна
ад Л. Ф. Гізуковай (1929 г. н.)*

На гарэ сасонку кот падраў,

А ламінскіх хлопцаў чорт пабраў.

Асталася чатыры —

І тых чэрці стачылі.

Не так чэрці, як мошкі

Растачылі на крошкі.

Запісала Э. Пляскач у 1989 г.

ПЕСНІ ПРАВОДЗІНАЎ МАСЛЕНІЦЫ

«Пагасцой тыдзень, шырокая...»

Чаму Масленіцу просяць застацца, але насамрэч пудзіла пэўным чынам знішчаюць?

З тэкстаў песень вынікае, што Масленіца — увасабленне абсалютнага паглынальнага пачатку, яна з’ядае ўсё, даючы людзям толькі «рэдзкі хвост». Тое ж самае робяць і людзі, аддаючы даніну звычаю багатых масленічных застоляў. Абжорства Масленіцы, як, дарэчы, і людское, мела рытуальны сэнс. Смерць ежы ў чэраве Масленіцы — адваротны бок яе нараджэння ў новым гаспадарчым годзе ў выглядзе багатага ўраджаю.

Беларуская Масленіца знаходзіцца ў сваяцтве са старажытнымі вясёлымі і пузатымі дэманамі ўрадлівасці часоў індаеўрапейскай супольнасці народаў. Яна не сімвал змрочнай зімы, якую беларусы сапраўды выганялі, але ў іншы час і іншым чынам. Ці можа быць саламянае пудзіла з радасным тварам увасабленнем зімы-смерці?

Матывы праводных песень — напаміны Масленіцы пра яе дастойную сустрэчу і просьбы застацца да Духа, на ўвесь пост.

ТЫ МАСЛІНКА-КАЎЗУХА...

*Запісана ў в. Юрцава Аршанскага раёна
ад В. І. Дунаёвай (1900 г. н.)*

— Ты Маслінка-каўзуха, каўзуха,
Чаму не вялася да Духа, да Духа?
— Я ж бы вялася, вялася,
Каб я ўдалася, удалася.
Масленіца, Масленіца!

Запісала Т. Шабанава ў 1991 г.

МАСЛЕНІЦА-КАЎЗУХА...

*Запісана ў в. Кахановічы
Верхнядзвінскага раёна
ад В. В. Цыра (1929 г. н.)*

Масленіца-каўзуха, каўзуха,
Працягніся да Духа, да Духа!
Мы думалі, Масленіцы сем нядзель,
Ажны яе, Масленіцы, адзін дзень.

Запісала М. Майсёнак у 1987 г.

«А мы Масленіцу пракаталі»

Яскравыя матывы масленічных песень — нараканні на Масленіцу за падман і кпіны з Масленіцы-палізухі. Масленіцу папракаюць, што замест «сямі нядзелек» яна працягнулася толькі «сем дзянёчкаў». Велічальныя творы лёгка трансфармуюцца ў песні-дакоры да Масленіцы-каўзуныцы, што тая хутка заканчваецца.

Захавалася адзіная песня, у якой ёсць спасылка на былое рытуальнае знішчэнне пудзіла Масленіцы: «А мы Масленіцу пракаталі, у пясок яе закапалі» (Віцебшчына). Новых варыянтаў названай песні пакуль што не зафіксавана.

На жаль, звычай разрываць пудзіла Масленіцы на полі, спальваць яго, а астаткі вогнішча раскідваць па полі ва ўсе бакі на тэрыторыі Падзвіння не картаграфаваны. Даследчыкі адзінадушна трактуюць яго праз магію ўрадлівасці. З песень вынікае, што пахаванне Масленіцы часовае — да лета. Зразумела, што ўлетку адраджаецца зусім не зіма, а з'едзенае на Масленіцу.

А чаму цябе, Маслянка...

*Запісана ў в. Оўсішча Сенненскага раёна
ад А. А. Вакар*

А чаму цябе, Маслянка,
А чаму цябе, Маслянка,
Ды ня сем нядзель,
Ды ня сем нядзель?
Адна нядзелька,
Адна нядзелька,
І тая караценька,
І тая караценька.

Запісана ў 1987 г.

МАСЛЕНКА-ПАЛІЗУХА!

*Запісана ў в. Бабінічы Аршанскага раёна
ад М. Я. Астапенка (1909 г. н.)*

Масленка-палізуха!
Усё масла паела, палізала.
Масленка-каўзуха,
Каб вілася да Духа!
У каго сыр, у каго масла,
У мяне, маладой,
Канпель чарапень.
Масленка, Масленка!

Запісала А. Ракоўская ў 1989 г.

МАСЛЕНІЦА, МАСЛЕНІЦА!

*Запісана ў в. Заазер'е Талачынскага раёна
ад Н. Я. Каласоўскай (1916 г. н.)*

Масленіца, Масленіца!
У каго сыры, у каго маслы,
Масленіца, Масленіца!
У мяне, маладзя, чарапень канापель,
Масленіца, Масленіца!
Канापель натаўку, ладак намакаю,
Масленіца, Масленіца!
Ладак намакаю, гасцей зазываю,
Масленіца, Масленіца!
Чаму цябе, каўзель, да ня сем нядзель,
Масленіца, Масленіца?
Адна нядзелька й тая караценька,
Масленіца, Масленіца!

Запісалі Н. Паўлоўская, І. Рошчына ў 1989 г.

Мы Масленіцу пракаталі...

*Запісана ў в. Кахановічы Верхнядзвінскага раёна
ад Н. А. Чургель (1926 г. н.)*

Мы Масленіцу пракаталі,
Сырам горы укладалі,
Маслам зверху палівалі,
Штоб нашы горушкі былі крутыя,
Наша Масленіца з гор катліва.
А мы Масленіцу пракаталі,
У пясок яе закапалі
Ды на лета яе прыбралі.

Запісала М. Майсяёнак у 1987 г.

Ай, Маслініца-каўзуха...

*Запісана ў в. Нярэйша Сенненскага раёна
ад Л. Г. Ляхновіч (1919 г. н.)*

Ай, Маслініца-каўзуха!
Працягніся ты да Духа!
А не так да Духа,
Як да Тройцы,
Ай, Маслініца-каўзуха,
Прыцягніся да Духа!
Каб любілі малойцы!

Запісала Ю. Кудалей у 1989 г.

МАСЛЕНІЦА-КАЎЗУНІЦА...

*Запісана ў в. Пішчалава Аршанскага раёна
ад А. І. Міхайлоўскай (1922 г. н.)*

Масленіца-каўзуніца,
Масленіца-каўзуніца,
Чаму не вялася да сроку,
Да сроку?
Чаму адна нядзелька,
Нядзелька,
І тая караценька,

Караценька?
Караценька, зусім мала,
Мала,
Я ж нічогацкі не прыбрала,
Не прыбрала.
Масленіца, Масленіца,
Масленіца!

Запісала А. Рогава ў 1991 г.

ВАЛАЧОБНЫЯ ПЕСНІ

Галоўны абрадавы абход сялянскіх двароў адбываўся ў Паўночнай Беларусі на Вялікдзень (Пасху). Тады гаспадары чакалі дарагіх гасцей-валачобнікаў, якія пад гукі скрыпкі і дуды падыходзілі «пад кутняе аконца, дзе ўсходзіць яркае сонца», песняй віншавалі земляробаў са святам, жадалі плёну на ніве, дабрабыту ў хаце, шчасця, здароўя ўсёй сям’і. Валачобніцтва — жывая з’ява народнай святочнай культуры і сёння.

«Вясна красна на ўвесь свет!», «Яркае сонца ў ваконца!», «Зялён явар-дуброва!», «Зялёна ёлка-сасонка!», «Зялёны сад вішнёвы!» — гучалі радаснай весткай пра штогодні цуд абуджэння прыроды мажорныя, жыццесцвярдзальныя прыпевы валачобных песень. Абвяшчэннем новага цуду перамогі жыцця над смерцю быў прыпеў «Хрыстос васкрэс, Сын Божы!».

Валачобныя песні традыцыйна параўноўваюцца з каляднымі, але іх падабенства вонкавае. І напевы, і мастацкі свет валачобных песень маюць непаўторныя рысы, істотна адрозніваюцца ад калядных. Калядкі засталіся амаль закрытымі для хрысціянства як новай галіны духоўнай культуры. А валачобныя, наадварот, здолелі па-майстэрску перапрацаваць матэрыял хрысціянскай міфалогіі, сумясціць яго са старажытным і стварыць невядомую раней мастацкую рэчаіснасць.

У сучасных запісах валачобных песень, якія захоўваюцца ў фондзе фальклорных матэрыялаў Вучэбна-навуковай лабараторыі беларускага фальклору, прадстаўлены амаль усе іх класічныя тэмы: валачобнікі і валачобніцтва, слаўны гаспадар і яго дбайная жонка, дзіўныя праявы ў двары, паэтычныя працоўны каляндар селяніна, вялікі прыбытак у хатняй гаспадарцы, багаты ўраджай на полі, перадшлюбныя прыгоды

прыгожай паненкі, малойчык з дапамогай цудоўных памочнікаў шукае сабе нявесту, валачобнікі ў бабкі і інш. Што тычыцца музычнага боку валачобных песень, то, як высветлілі даследчыкі, у Паазер’і вядомы тры з чатырох тыповых напеваў, што сведчыць на карысць трывалай традыцыі валачобніцтва ў гэтым рэгіёне.

Валачобныя песні — надзвычайна каштоўны набытак нашай нацыянальнай культуры. Паэтычны геній беларускага народа яскрава праявіў сябе ў багацці зместу, эпічнасці думкі, дасканаласці мастацкай формы гэтых твораў. Яны сапраўды не маюць сабе роўных на славянскім абшары.

Паводле функцыянальна-тэматычнага прынцыпу валачобныя песні падзяляюцца на песні гаспадара і гаспадыні, паненцы — незамужняй дачцэ гаспадараў, іх нежанатаму сыну, бабцы, удаве.

«Вялічка ідзець...»

Вядома некалькі версій валачобнай песні з зачынам «Вялічка ідзець — нечага надзець...». Яны маюць шэраг мясцовых варыянтаў. Звычайна ў такіх творах апавядаецца пра сялянскую беднасць, галечу, нястачу. Карціны рэальнай жыццёвай беднасці напярэдадні Вялікадня — неабходны абрадавы фон для выказаных у валачобных песнях магічных пажаданняў і заклінанняў. Адпаведна, валачобная абраднасць грунтуецца на супрацьпастаўленні таго, што было і пакуль ёсць (беднасць), і таго, што яшчэ будзе (на дзіва вялікі прыплод у хляве і багаты ўраджай на полі).

Семантычнае размежаванне мастацкага часу на тое, што было да прыходу валачобнікаў, і тое, што адбываецца пасля іх спеваў, відавочнае. Дастаткова параўнаць песню «Вялічка ідзець — нечага надзець...» з песнямі пра гаспадара і яго жонку, у якіх просты селянін ператвараецца ў заможнага, паважанага чалавека.

Вялічка ідзець — нечага надзець...

Запісана ў в. Дубраўка

Ушацкага раёна ад Т. А. Лесінай

Вялічка ідзець — нечага надзець,
Траўка-мураўка зялёна!
Адзін кажушок — і той трабушок,
Траўка-мураўка зялёна!
Адна хусцінка — тая лісцінка,
Траўка-мураўка зялёна!

Адна куртачка — тая шурпатачка,
Траўка-мураўка зялёна!
Адзін кажушок і той трабушок,
Траўка-мураўка зялёна!
Адна сярмяжка — і тая цяжка
Траўка-мураўка зялёна!

Запісала К. Дабравольская ў 1989 г.

А вялікдзень ідзець, па яечку нясець...

*Запісана ў в. Рудкоўшчына Сенненскага раёна
ад М. Крупскай (1914 г. н.)*

А Вялікдзень ідзець, па яечку нясець,
А зялёны сад вішнёвы!
Па яечку ды па краснаму,
А зялёны сад вішнёвы!
Малым рабяткам па яечаньку,
А зялёны сад вішнёвы!
Старым бабкам па пірожаньку,
А зялёны сад вішнёвы!
Маладым жонкам па сыночаньку,
А зялёны сад вішнёвы!
Красным паненкам па вяночаньку,
А зялёны сад вішнёвы!
Малым рабятам з яйцом гуляць,
А зялёны сад вішнёвы!
Старым бабкам за столікам сесці,
А зялёны сад вішнёвы!
За столікам сесці, піражок з'есці,
А зялёны сад вішнёвы!
Маладым жонкам сынкаў расціць,
А зялёны сад вішнёвы!
Красным паненкам у вянку вянцаца,
А зялёны сад вішнёвы!

Запісалі Ж. Кохан, Н. Панкрасчанка

«Валачобныя, людзі добрыя...»

Амаль усе песні пра валачобнікаў складаюцца з характарыстыкі персанажаў або самахарактарыстыкі. Валачобнікі гавораць пра сябе як пра гасцей недакучных, якія бываюць «у нядзельку адзін дзянёчак», «у гадочак адзін разочак», «у гадочку адну ночку». Яны незвычайныя, бо «не самі прыйшлі... Бог паслаў». Менавіта таму гэтыя госці па-боску справядлівыя: «Мы заходзім у кожную хату — а і ў бедну, і багатую», што цалкам адпавядае рэальнасці. Сталая формула «валачыліся, памачыліся» намякае на доўгі шлях валачобнікаў, хаця ў песні не ўдакладняецца, адкуль яны прыйшлі. Эпітэты заўсёды падкрэсліваюць годнасць выканаўцаў абраду: гэта «людзі добрыя», «хлопцы, удалыя малойцы», а параўнанне іх гурта з хмарай, якая ў абрадавым кантэксце сімвалізуе ўраджай, пчаліны рой, выяўляе ў валачобніцтве рэшткі аграрна-магічнага абраду.

Песні пра валачобніцтва кампазіцыйна арганізуюцца як дыялогі ці калектыўныя маналогі пра выбар шляху. Рытуальную значнасць атрымлівае тая частка прасторы, дзе жывуць людзі. Не ў дуброву, не ў роўнае поле ідуць валачобнікі, а к слаўнаму сялу, к новаму двару, пад багаты дом, што падкрэслівае абсалютнае значэнне чалавека з яго ратайскім клопам у мастацкім космасе валачобных песень.

ВАЛАЧОБНІКІ ВАЛАЧЫЛІСЯ...

*Запісана ў в. Домжарыцы Лепельскага раёна
ад Г. Падгол (1907 г. н.)*

Валачобнікі валачыліся,
Валачыліся, памачыліся.
Ішлі яны, ішлі да гэтага сяла,
Да гэтага сяла, да новага двара:
— Гаспадарочак, адчыні дварочак!
Гаспадынечка-журавіначка,
Палажы кладку, упусці ў хатку.

Запісала В. Клямята ў 1989 г.

Дзень добры таму, хто ў гэтым даму...

*Запісана ў в. Рожна Лепельскага раёна
ад Е. Касікавай (1909 г. н.)*

Дзень добры таму, хто ў гэтым даму!
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
А ці спіш-ляжыш да спачываеш,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
А калі ж ты спіш, а Бог з табою,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
А калі ня спіш, гукай з намі,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
А гукай з намі, ды сядзь на лаві,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
А мы ж госційкі ды недакучныя,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
А гаспадынечка, ты журавіначка,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
Гаспадарочык — добры паночык,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
А раз у гадок, у Вялікдзянёк,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
А гаспадарочык, добры паночык,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!

Твая хатачка ды на пагорачку,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
На пагорачку ды на падмурачку,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Твае варотцы ды ўсе цясовыя,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!

Запісана ў 1989 г.

«Спасіба за вашы дары»

Ключавы момант прадудыравальна-касмаганічных абрадаў — ахвяраванне. Яно лічылася ўмовай здзяйснення добрых пажаданняў, выказаных падчас абраднасці. Без падмацоўвання ахвярнымі дарамі словы валачобных песень заставаліся пустым гукам. Пра што б ні спявалі валачобнікі: багаты ўраджай, прыплод жывёлы, заможны дом, незвычайных гасцей — без дароў гэта проста мастацкі малюнак, пазбаўлены магічнай сілы. І толькі пасля таго, як гаспадары па закліку валачобнікаў са слухачоў ператвараліся ў дарыльнікаў, надыходзіў момант ісціны. Усё, пра што спявалася, трапляла Богу ў вушы, і можна было спадзявацца на боскую ласку і міласць. І наадварот: калі гаспадары ігнаравалі ахвярныя правілы, валачобнікі нагадвалі пра жорсткія наступствы. «А не дай аўса — здохніць аўца» і г. д.

Гаспадары заўсёды радаваліся прыходу валачобнікаў і ад шчырага сэрца ўзнагароджвалі іх за пачэсную справу. У адказ тыя дзякавалі і падмацоўвалі песні заключнымі пажаданнямі.

ГАСПАДЫНЕЧКА, МАЯ РЫБАЧКА...

*Запісана ў в. Манькавічы Пастаўскага раёна
ад Г. Гайдукевіч (1912 г. н.)*

Гаспадынечка, мая рыбачка,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Па яечкі пад печ
Да скавародку ў печ.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Гаспадынечка, мая рыбачка,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Па яечкі пад печ
Да скавародку ў печ.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!

Запісана пад кіраўніцтвам А. Гурскага ў 1991 г.

Ой, стаіць дамок, а ён новенькі...

*Запісана ў в. Гарадзец Ушацкага раёна
ад Г. П. Віннік (1911 г. н.)*

Ой, стаіць дамок, а ён новенькі,
Зялёна траўка-муроўка!
Дзень добры таму, хто ў гэтым даму,
Зялёна траўка-муроўка!
Да й гаспадару,
Зялёна траўка-муроўка!
Ай, гаспадару, гаспадынечцы.
Зялёна траўка-муроўка!
Гаспадынечка-журавіначка,
Зялёна траўка-муроўка!
Гаспадарочак, слышны паночак,
Зялёна траўка-муроўка!
Масці кладачку, заві ў хатачку.
Зялёна траўка-муроўка!
А мы госцікі небувалыі,
Зялёна траўка-муроўка!
Не часта ходзім, не многа просім.

Зялёна траўка-муроўка!
А нясі-нясі кварту гарэлкі,
Зялёна траўка-муроўка!
Кварту гарэлкі, сыр на талеркі,
Зялёна траўка-муроўка!
К таму сырчыку да пшоны піражок,
Зялёна траўка-муроўка!
К таму піражку — міску тваражку.
Зялёна траўка-муроўка!
Кварта гарэлкі ой, для смеласці,
Зялёна траўка-муроўка!
Сыр на талеркі ой, для голасу,
Зялёна траўка-муроўка!
Пшоны й піражок ой, для коласу,
Зялёна траўка-муроўка!
Міска тваражку для пажыгачку.
Зялёна траўка-муроўка!

Запісалі Т. Мельнік, І. Папова ў 1993 г.

Валачобныя, людзі добры...

*Запісана ў в. Гарадзец Ушацкага раёна
ад Г. П. Віннік (1911 г. н.)*

Валачобныя, людзі добрыі,
Валачыліся да памачыліся,
Прышлі ў хатку папрасілісі,
Папрасілісі да абсушыліся.

Запісалі Т. Мельнік, І. Папова ў 1993 г.

А ні дасі аўса — здохніць аўца...

*Запісана ў в. Заазер'е Талачынскага раёна
ад Г. Г. Паўлоўскай (1914 г. н.)*

А ні дасі аўса — здохніць аўца,
Хрыстос вакрэс, Сын Божы!
А ні дасі кока — вырвіць вока,
Хрыстос вакрэс, Сын Божы!
Ні дасі яечка — здохніць авечка.

Хрыстос вакрэс, Сын Божы!
А бывай здароў, палупі кароў,
Хрыстос вакрэс, Сын Божы!
Пажыві болей — аблупі коней.
Хрыстос вакрэс, Сын Божы!

Запісалі Н. Паўлоўская, І. Рошчына ў 1989 г.

СПАСІБА ЗА ВАШЫ ДАРЫ...

*Запісана ў в. Заазер'е Талачынскага раёна
ад Г. Г. Паўлоўскай (1914 г. н.)*

Спасіба за вашы дары,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
За дары вашы, за вялікія.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
А бывай здароў, нажывай кароў.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Пажыві болей, нажыві коней.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Сколько ялушак, столькі цялушак.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Сколько асінак, столькі свінак.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!

Запісалі Н. Паўлоўская, І. Рошчына ў 1989 г.

«Гаспадарочак – слічны паночак...»

Валачобныя песні гаспадару і гаспадыні надзвычай функцыянальныя. Яны складаюцца з наступных рытуальна важных частак: паважлівае вітанне да гаспадароў – «Добры вечар добраму мужу!»; зварот-заклік да іх – «Выйдзі, выйдзі, хазяечка!», «Масці кладачку, заві ў хатачку», «Калі не спіш, гукай са мною»; пытанне аксіялагічнага тыпу – «А ці ўслых табе нашы песенькі?»; яркае, паэтычна завершанае велічання селяніна-сейбіта, яго сям'і, усаўленне хлебаробскай працы, вобразнае апісанне народнага ратайскага календара. Сканчваліся спевы просьбай адарыць валачобнікаў і добрымі пажаданнямі гаспадарам. У некаторых творах часам даволі строга, а часам з гумарам вызначаецца, што каму з гурта належыць па «пасадзе». І калі б знікла з жыцця гэта арыгінальная, унікальная з'ява беларускай народнай культуры, то па песнях можна было б дакладна ўявіць склад гурта валачобнікаў. Галоўны ў ёй – пачынальнічак, які спявае ўсю песню. Яму просяць «ды хоць капу яец», «паўтара пуда жыта», «чарку гарэлкі, сыра на тарэлкі», «сорок ячак», «кусок сала». Другімі адзначаюцца «падгалоснічкі», «падхватнічкі», «падпявалы», якія выконваюць прыпеў. Па іх удзеле і плата: ячак, «кусок сала смык падмазаць, каб яго скрыпка громка йграла», «чырвоны злоты... на боты». Найбольш кляцз з механошы, які носіць торбу з падарункамі: «няхай нясець, надрываецца, у зямлю носам падпіраецца» ці, калі кволы, то «на сваё здароўе наругаецца».

Дзень добры таму, хто ў гэтым даму...

*Запісана ў в. Гарніцы Лепельскага раёна
ад А. П. Сямакі (1932 г. н.)*

Хрыстос васкрос!
Дзень добры таму, хто ў гэтым даму!
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Хто ў гэтым даму гаспадарочык?
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
А ці спіш-ляжыш да спачываіш?
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
А калі ня спіш — гукай са мною.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Адчыні вакно, паглядзі на двор.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
На тваім дварэ ды дзіва дзівіцца,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Дзіва дзівіцца, шатры рубяцца.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Шацёр рубіцца з трыма вугламі,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
З трыма вугламі, з трыма вакнамі.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
А ў адно вакно сонца ўзышло,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Свята Ражаство напярэд пашло,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
З Новым годам ды паздраўлялася.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Святое Кшчэнне ваду аксціла,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Ваду аксціла, на свет пусціла.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Святыя Грамніцы свечы сукалі,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
А святы Ізбор гоніць зіму з гор.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Святыя Саракі вырай пускаюць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Святы Аляксей азёры дзярэць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Азёры дзярэць, ляды ламаіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Ляды ламаіць, на свет пускаіць.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!

Святое Благовешчанне заворываіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Святая Вербніца вярбу пасвяцаіць.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Святы Чацвер — ён чысціць, мяцець,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Ён чысціць, мяцець і Вялічка ждзець.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Святое Вялічка з красным яіткам,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Малым дзетачкам на прагулянне,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Старым і ўзрослым на размаўляанне.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Святое Юр'я па межах ходзіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Па межах ходзіць, ключыкі носіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Ключыкі носіць, землю адмыкаіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Землю адмыкаіць, росы пускаіць.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
А дай жа, Божа, росы цёплыя,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Росы цёплыя, воды добрыя.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Святы Мікола пайшоў у поля.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Дзе пагорачак — там ён падмочыць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Дзе латошачка — там ён пасушыць.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Святое Ушэсце жыта раўнуіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Хрыстос васкрэс!
А Дзевятуха — жыта красіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Хрыстос васкрэс!
А ў другое вакно сакол уляцеў,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
А ў трэцяе й вакно сам Бог паглядзеў,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
У вакно паглядзеў, на прыстоле сеў,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!

У левай ручачцы кніжачку дзяржыць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
А ў правай да ручачцы ды пяро дзяржыць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Ён пішыць пясцом, гаворыць слаўцом,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Катораму святу напярод хадзіць.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
А добрая свята — свята Ражаство,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
А Дзесятуха — наліваіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Святое Пятро — жыта паспяваіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Святая Ілля — крутая жніўя,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Дзе жменьку складзеш, там снапок вяжыш,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Хто разок нажмець, стожаньку нажнець.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Дзе снапок вяжыш, там копку ставіш.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Малыя дзяткі, бяжыце ў садкі,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Будзем малаціць да Бога прасіць.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Дай жа, Божа, урадзіць стог,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Урадзіць стол, на млыне памол,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
На млыне памол, у дзяжы падход,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
У дзяжы падход, у печы падрод.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Гаспадарачык, мой сакалачык,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Ідзі ў хлявочык, у кароўнічык.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
У цябе прыява прыявілася,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Сем каровачак ды ацялілася,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Радзілі яны па цялушачцы.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Сабе карову ды на пацешачку,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!

Тваім дзетачкам ды на пасагачку.
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
 Досыць нас марыць, пара ўжо дарыць.
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
 Кладзі кладачку, заві ў хатачку,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
 Заві ў хатачку ды не пустую,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
 Кварту гарэлкі, сыр на тарэлкі.
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
 Хрыстос васкрэс!
 Хрыстос васкрэс!
 Хрыстос васкрэс!

Запісана Т. Кісель у 1989 г.

Дзівосны свет валачобных песень

Мастацкі свет валачобных песень настолькі адметны, што яго нельга пераблытаць з блізкай да яго мастацкай рэальнасцю калядак. Песенная рэчаіснасць арганічна складаецца з чатырох груп персанажаў. Па-першае, гэта валачобнікі, і не проста выканаўцы абраду, а *людзі добрыя*. Па-другое, слухачы спеваў — члены сялянскай сям’і, на чале якой знаходзіцца *гаспадарочак, слічны паночак*. Па-трэцяе, вышэйшыя сілы: увасобленыя прыродныя стыхіі і з’явы (сонца, месяц і інш.), прадстаўнікі боскага свету — сам Гасподзь, Прачыстая, святыя. Па-чацвёртае (што выклікае вялікую цікаўнасць), тут дзейнічаюць увасобленыя даты хрысціянскага календара, непарыўна звязанага з працоўным сялянскім календаром.

У мастацкай прасторы валачобных песень усё знаходзіцца ў руху: валачобнікі шукаюць гаспадарскі двор, Бог і святыя забяспечваюць развіццё прыроды, гаспадар ідзе ў поле на працу. Таму час валачобных песень неаднародны. У ім перакрываюцца такія яго віды, як лінейна абмежаваны (абрадавы), цыклічны (прыродны), пазагістарычны (хрысціянска-міфалагічны).

Свет, дзякуючы гэтай гульні з часам, вельмі дынамічны. Валачобнікі то звяртаюцца да слухачоў, то ўключаюць іх у аб’ектны час абраду ў якасці персанажаў, то прадказваюць будучыню — час уборкі багатага ўраджаю, то робяць сведкамі міфалагічных падзей з удзелам святых-памагатых. Як трапна зазначыў А. Ліс, ні ў адным з каляндарна-абрадавых цыклаў так шырока і паслядоўна, ва ўсім аб’ёме не адлюстравана праца земляроба ад веснавога ворыва, сяўбы да канца палявых работ, не апаэтызавана яго гаспадарчая дзейнасць, як у валачобных.

Ці ж удому, удому пане гаспадару?

*Запісана ў в. Язвіна Шумілінскага раёна
ад Г. М. Канстанцінавай (1908 г. н.)*

Ці ж удому, удому пане гаспадару?
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Калі спіш-ляжыш, ну і Бог з табой,
Ня спіш, ні ляжыш — пагукай са мной,
Адчыні акно, паглядзі ў гумно,
У тваім гумне дзіва дзеецца,
Дзіва дзеецца — святая Троіца,
І на Троіцу дні патруюцца,
Сягонішні дзень пасвітаецца,
А ўсе празнічкі велічаюцца.
Первы празнічык — святое Ражство,
Другі празнічык — Благавешчання,
Благавешчання — з вараным канём,
З вараным канём, з жалезным сахой.
Трэці празнічык — Хрыстоў дзянёчык,
Хрыстоў дзянёчык і з красным яйцом,
І з красным яйцом і з пасвянцонам.
Чацвёрты празнічык — свято Мікола,
Свято Мікола й конікаў пасець.
Пяты празнічык — святоя Бор'я,
Святое Бор'я каровак пасець.
Он пасець, пасець, упасываець,
Правай ручанькай паглажываець,
Каб гладкі былі, пабрыкавылі.
Шосты празнічык — світая Ілля,
Світая Ілля жыта й пажала,
Жыта пажала і нас назвала.

Запісала Л. Цыркунова ў 1993 г.

А хызяюшка ты наш бацюшка...

*Запісана ў в. Баронікі Віцебскага раёна
ад К. М. Хадарэнка (1913 г. н.)*

А хызяюшка ты наш бацюшка,
Хрыстос, Сын Божый, васкрос!
Ты прахукай да ты вакошачка,
Ты глянь-паглядзі да й на свой цяром.
У тваім цяроме дзіва дзеіцца,
Дзіва дзеіцца ды царква строіцца,
Царква строіцца ды маляваная,
Ды маляваная, ды белакаменная.

А ў гэтай царкве да й прэстол стаіць,
За прэстолам жа сам Гасподзь сядзіць,
Сам Гасподзь сядзіць, і ён суд судзіць,
Ён суд судзіць, суд правільны,
Катораму празнічку ў год напярод.
Святое Раство ды напярод пайшло,
А Новы гадок у яго слядок.
Свято Хрышчэнне ваду хрысціла,
Святкоўскі Іван ён кумам бываў,
Ён кумам бываў, ён Хрыста хрысціў,
Ён Хрыста хрысціў, у царкву насіў.
Свято Стрэчанне з яраю свячой,
Святы Еўдакій — снег збіраюць,
Святы Саракі — да піцц выпускаюць,
Святы Аляксей — ільды ламаюць,
Благавешчанне каня гадуіць.
Свята Вербніца да вярбу ламала,
Вярбу ламала да й пасвячала.
Хрыстовы дзянёк з красным яечкам,
З красным яечкам да малым рабяткам.
Свята Радаўніца да бабам плакаўніца.
Юр'я-Ягор'я, да Божая слуга,
Ты пусці-пусці да росы цёплыя.
Ты пусці-пусці да росы цёплыя.
Святы Мікола да па мяжам хадзіў,
Па мяжам хадзіў, ён жыта радзіў.
Святы Дух жыта каласуіць,
А святы Пятроды й жыта расцвіло,
А святы Ілля ды жыта наліваў,
А святы жа Спас жыта паспяваў.
Прачыстая Маць пайшла зажынаць:
Яна што раз разнець, то бабку нажнець,
Другі раз разнець — і на капю нажнець,
Трэці раз разнець — усе поле сажнець.
А святы Пакроў, Божы чалавек,
Жыта малоціць і ў амбар возіць,
З абара бярэць і на базар вязець,
З базара ідзець, ён віно вязець,
Ён віно вязець ды й гасцей завець,
Гасцей ззаваіць і угашчаіць.
Святы Міхаіл, святы Архаіл,
Святы Мікола — ён масты мосціць.

Запісала Л. Клімянок у 1992 г.

Дзіва дзеіцца

На Беларускай Поўначы добра захаваліся песні, прысвечаныя працоўнаму календару селяніна, які паўстае, паводле заўвагі А. Ліса, у дынаміцы аграрных свят. Іх стрыжань — градацыйнае разгортванне паэтычнага матыва «дзіўная праява ў двары гаспадара», калі двор у абрадавы час становіцца рытуальным дублёрам Сусвету. «Дзіўная праява» — фантомны малюнак цуду: на падворку гаспадара ўзнікае ўяўны вобраз незвычайнага храма. «Маляваная ды белакаменна» царква будзецца ў імгненне вока, «з медзі зліта, срэбрам паліта, а ў сярэдзіні пазалачона». Нерукатворная, яна быццам бы ставіцца сама. Касмічныя сілы, жыццё зямной прыроды, вынікі гаспадарчай працы — усё ў мастацкім свеце валачобных песень малюецца падпарадкаваным вышэйшаму закону, запісанаму ў кнізе, якую чытае за прастолам сам Гасподзь, выпраўляючы святы і святых працаўнікоў у гадавы шлях. Ідэя ўлады боства над прыродай змякчаецца ідэяй вольных стасункаў чалавека з Богам, працоўнай сутворчасці з боскім светам. У гэтым — вышэйшы гуманізм валачобнай паэзіі.

Прастора валачобных песень характарызуецца рознай ступенню паэтычнага асваення яе частак. Найбольш багатыя сродкі выразнасці выкарыстоўваюцца для стварэння *першага кола* — ідэалізаванага вобраза сядзібы заможнага селяніна. Яго двор «між азёр стаіць на пагурачку, на пагурачку, на пагурачку, а жалезны тын, медзяны вароты, надваротніцы-пазалотніцы, а пяюнчыкі ўсе залатыя». Прыўзнятасць сядзібы над зямлёй паказвае яе як цэнтр Сусвету, дзе боскае і чалавечае аб'ядноўваюцца ў агульнай справе прыродатворчасці. Прычым *дзіва дзеіцца* ў розных частках двара: то ў гумне, дзе збіраюцца святыя, то ў *цяроме*, дзе мроіцца царква, то ў *дварку*, як *вянку*, дзе стаіць *шацёр навюсенькі* з прастолам, за якім сядзіць сам Бог.

Беларускія валачобнікі нагадваюць старажытнаіндыйскіх *рышы*, натхнёных багамі паэтаў-празарліўцаў, мудрацоў і спевакоў. Валачобнікі таксама выконваюць функцыю пасрэднікаў паміж небам і зямлёю, паміж богам і чалавекам, і сувязным звязом з'яўляюцца менавіта песні-гімны ў гонар боскага крэатыўнага акта. Адраджэнне цыклічнага прыроднага часу (пасля заканчэння папярэдняга, калі свет трапляе ў нерухомы нуль-час), адбываецца праз сілу Боскага Слова і свяшчэннай Кнігі касмічнага закону. Спяваючы пра такую грандыёзную падзею, валачобнікі, у сваю чаргу, па-першае, замыкалі стары год (старажытнаіндыйскае *Vala* — літаральна 'які ахоплівае, скрывае'), па-другое, *вывалаквалі* з яго новы (зразумела, у рытуальным плане).

А ПАН ЕЗУС ПАХВАЛЁНЫ...

А пан Езус пахвалёны
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Гаспадару, слаўны пане,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
У тваім дварку, як у вянку,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Стаіць шацёр навюсенькі,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Навюсенькі, бялюсенькі,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
На шацёры прыстол стаіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
За прыстолам сам Бог сядзіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Каля яго пчолкі ўюцца,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
А ня пчолкі — усе святочкі,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Святы Ізбор упярод ступіў,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Упярод ступіў, зімку зрадзіў,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Святы Аўдакей канікаў гладзеў,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Аляксей сошачку ладзеў,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Благавешчанне заарала,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
З белым яйцом, з Божым слаўцом,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Вербаўнічка вербу ломіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Чысты чацвер чысціць-мыць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
А субота яйкі варыць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
А Веліканоц — красен, ясен,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
З красным яйцом, з Божым слаўцом,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!

*Запісана ў в. Ласі Глыбоцкага раёна
ад Н. І. Барысёнак (1931 г. н.)*

Праводнічка прыважаіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
А Радаўнічка сады садзіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
А другая — паліваіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Святы Юрый, Божы ключнік,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Адамкні зямлю, пусці расу,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Пусці расу на ўсю зямлю,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
І цёплую, і мокрую,
Для ўсіх людзей выгудную,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Свята Тройца колас ставіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Стары жылец — першы сявец,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
А Мікола, стары жылец,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Святы Шостак — шостай смела,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
А Дзевятнік колас плавіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Святы Яне — добры пане,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Свята Ілля — Божа жняя,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Ды зажала на даліне,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
На даліне, на баравіне,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
З белым сырам, з малым сынам,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Святы Спасе — у пільным часе,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
Плод знімаюць, пасвенцаюць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
А Прачыстая засявала,
Хрыстос васкрэс, Сын Божай!

А другая — не гуляла,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Усё збожжа ўпахала,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Узвіжанне суніць, дзівініць,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Суніць, дзівініць копкі ў гумно,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Святы Дзмітрый за ўсіх хітры,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Піва варыць, сыноў жэніць,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 А Святы Пакроў пакрываіць,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Ваду лёдам, пчалу мёдам,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Рыбу луской, дзевак таской,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Гаспадару, слаўны пане,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Масці кладку, заві ў хатку,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!

А мы госці нечастыя,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Раз у год мы бываем,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Пана Бога велічаем,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Мне самому — капу яек,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Маім братцам — па дзесятцы,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Музыканту — чырвень злоты,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Чырвень злоты хоць на боты,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Яго боты стапталіся,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Яго струны парваліся,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 А механошу хоць грош медны,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!
 Ён з карзінкаю ходзіць бедны,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божай!

Запісала Л. Баршчэўская ў 1989 г.

ГАСПАДАРУ...

*Запісана ў в. Слабодка Ушацкага раёна
ад Н. А. Полазавай (1930 г. н.)*

Гаспадару,
 Храстос, Сын Божы, Храстос!
 Слаўну пану,
 Храстос, Сын Божы, Храстос!
 Устань рана,
 Храстос, Сын Божы, Храстос!
 Мыйся бела,
 Храстос, Сын Божы, Храстос!
 Прачашыся,
 Храстос, Сын Божы, Храстос!
 Прабярыся,
 Храстос, Сын Божы, Храстос!
 Выдзь на вулку,
 Храстос, Сын Божы, Храстос!
 У тваім дварку,
 Храстос, Сын Божы, Храстос!

Прастол стаіць,
 Храстос, Сын Божы, Храстос!
 Над прастолам,
 Храстос, Сын Божы, Храстос!
 Сам Бог сядзіць,
 Храстос, Сын Божы, Храстос!
 Кветку дзяржыць,
 Храстос, Сын Божы, Храстос!
 Каля кветкі,
 Храстос, Сын Божы, Храстос!
 Пчолкі ўюцца,
 Храстос, Сын Божы, Храстос!
 А ня пчолкі,
 Храстос, Сын Божы, Храстос!
 А святочкі,
 Храстос, Сын Божы, Храстос!

Шахуюцца, рахуюцца,
Храстос, Сын Божы, Храстос!
Свято Ражаство,
Храстос, Сын Божы, Храстос!
Упярод пашло,
Храстос, Сын Божы, Храстос!
Новы годзе,
Храстос, Сын Божы, Храстос!
За ім следам,
Храстос, Сын Божы, Храстос!
Перакращчыння,

Храстос, Сын Божы, Храстос!
Пахрышчае,
Храстос, Сын Божы, Храстос!
А Грамнічкі,
Храстос, Сын Божы, Храстос!
Свечы свецяць,
Храстос, Сын Божы, Храстос!
А Грамніцы,
Храстос, Сын Божы, Храстос!
Свечы сушаць,
Храстос, Сын Божы, Храстос!

Запісалі А. Шашко, В. Валашок у 1993 г.

ГАСПАДАРОЧАК, СЛІШНЫ ПАНОЧАК...

*Запісана ў в. Домжарыцы Лепельскага раёна
ад Г. Падгол (1907 г. н.)*

Гаспадарочак, слішны паночак,
Устань ранюсенька, умыйся бялюсенька,
Выйдзі на дварок і глянь у хлявок:
У тваім хліві прыява ўстала,
Прыява ўстала, прыявілася,
І сорак каровак ацялілася —
Кожнай дачушцы і па цялушцы.
І гаспадарочак, слішны паночак,
Устань ранюсенька, мыйся бялюсенька,
Выйдзі на дварок і глянь у хлявок:
У тваім хліві прыява ўстала,
Прыява ўстала, прыявілася,
І сорак кабылак ажарабілася —
Кожнаму сыночку па жарабочку.

Запісала А. Галубовіч у 1989 г.

Гаспадыначка-журавіначка

Дзе яшчэ сустрэнеш такое паэтычна-кранальнае азначэнне гаспадыні, як не ў валачобных песнях? Гаспадыня хаты ўслаўляецца ў іх не толькі за прыгажосць, а таксама за руплівасць, працавітасць. Асабліва падкрэсліваецца шчасце маці, у якой «сыночкі, як сакалочкі, дзеткі, як у садзе кветкі», дачушкі живуць у сямейнай згодзе. Багацце само ідзе да гаспадыні ў рукі, і нават са студні яна чэрпае не вадзіцу, а золата. Паэтычны матыў «дзіўная праява ў двары» ў песнях са зваротам да гаспадыні заўсёды разгортваецца ў апісанне незвычайна багатага прыплоду жывёлы.

ГАСПАДЫНЕЧКА-ЖУРАВИНАЧКА...

*Запісана ў в. Суша Лепельскага раёна
ад Раісы Порш (1933 г. н.)
і Зінаіды Шлык (1925 г. н.)*

Гаспадынечка-журавіначка,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А ішлі-пашлі валачобнікі.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А прышлі к даму мураванаму.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А у гэтым даму гаспадынечка.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Ці ты спіш-ляжыш да спачываіш?
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А калі ты спіш — дык Бог з табою.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А калі не спіш — гукай са мною.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Адчыні вакно, пагладзі ў гумно.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
У тваім гумне да прыявачка.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Да прыявачка прыявілася.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Нова цэркаўка ўстанавілася.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А ў гэтай царкве сам Гасподзь сядзіць.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А усе святачкі, усе празнічкі.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Рухаваліся-рыхтаваліся,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А каму-каму напярод пайсці,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Свято Ражаство напярод пайшло.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А затым стало свята Троіца.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А затым стало святое Пятро.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!

А затым стало свято Прачыста.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Свято Прачыста — у полі чыста.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А затым стало свято Хрышчэнне.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А затым стало святы Аляксей —
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Святы Аляксей у первы дзень вясны.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А затым стало святы Саратнік —
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Святы Саратнік сорака выраіў.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А затым стало святы Аўдакей —
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Святы Аўдакей азёры дзярэць.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Азёры дзярэць, рыбку дастаець.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А затым стало Благавешчанне.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А затым стало святой Вялічка —
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Святой Вялічка з красным яечкам.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Валачобнікі валачылісі.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Валачылісі — памачылісі,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А мы госційкі небывалыя.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Мы рэдка ходзім і мала просім.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Масці кладачку, заві ў хатачку.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!

Запісана ў 1986 г.

ГАСПАДЫНЕЧКА ДЫ ЖУРАВІНАЧКА...

*Запісана ў в. Арэхаўка Ушацкага раёна
ад М. І. Венжык (1920 г. н.)*

Гаспадынечка ды журавіначка,
Храстос васкрос, Сын Божы!
Масці кладачку ды заві ў хатачку.
Храстос васкрос, Сын Божы!
Ой, ці ж спіш-ляжыш, ці спачываеш?
Храстос васкрос, Сын Божы!
Ой, калі ж ты спіш — Бог з табою.
Храстос васкрос, Сын Божы!
А калі ж ты ня спіш — гукай са мною.
Храстос васкрос, Сын Божы!

Ой, адкрый вакно ды пагляды ў гумно.
Храстос васкрос, Сын Божы!
А ў гумне жа стало — праява стала.
Храстос васкрос, Сын Божы!
Праява стала ды праявілася:
Храстос васкрос, Сын Божы!
Сорак каровак ацялілася,
Храстос васкрос, Сын Божы!
Сорак авечак акацілася.
Храстос васкрос, Сын Божы!

Запісала В. Дабравольская ў 1990 г.

ГАСПАДЫНЕЧКА-ЖУРАВІНАЧКА...

*Запісана ў г. н. Ушачы
ад М. Р. Трафімавай (1907 г. н.)*

Хрыстос васкрос, Сын Божа!
Гаспадынечка-журавіначка,
Хрыстос васкрос Сын Божа!
Гаспадорачак — дому паночак,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
А ці ж ты ляжыш і адпачываеш,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
А калі ты спіш, дык Бог з табою,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
А калі ня спіш, гукай са мною.
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
Устань раненька, мыйся беленька,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
Мыйся беленька, трыйся суханька,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
Зажгі фанарок, ідзі у хлявок,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!

У тваім хлявочку прыявы сталі,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
Прыявы сталі, прыявілісі,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
Усе кароўкі пацялілісі,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
У кожным куточку да й па бычочку,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
А мы й гасцейкі нехажалы,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
Нічаства ходзім, нямнога просім,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
Масці кладачку, заві ў хатачку,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!
Кварту гарэлкі, сыр на тарэлкі,
Хрыстос васкрос, Сын Божа!

Запісана ў 1989 г.

«Радү радзязьць...»

Калі першае кола мастацкай прасторы валачобных песень — сялянскі двор, то другое — вясковая вуліца. Мастацкі час тут расцягваецца за кошт падрабязнага апісання рэальных жыццёва важных клопатаў усёй

сялянкой грамады. Чэсныя мужы *радзяць раду добрую*, як леш падрыхтавацца да сяўбы, хто будзе першым засявалышчыкам, у каго рука шчаслівая на ўраджай, каго абраць войтам.

Трэцяе кола — поле. На жаль, у нашых запісах няма песень з матывам «жыта кліча гаспадара адведаць яго», які А. Ліс лічыць адным з самых ранніх валачобных матываў, зародкам і асновай класічнага валачобнага сюжэта. Але запісана шмат твораў, у дынамічнай прасторы якіх істотным з’яўляецца перакрываўнае шляхоў персанажаў з рэальнага і ідэальнага светаў, а менавіта гаспадара, які выправіўся на агледзіны жыта, і Бога, святога Юрыя, Мікалая. Яны вяртаюць селяніна дахаты, бо самі ўжо паклапаціліся пра ўраджай.

На вуліцы на шырокий...

*Запісана ў в. Заазер’е Талачынскага раёна
ад Н. Я. Каласоўскай (1916 г. н.)
і Г. Я. Паўлоўскай (1906 г. н.)*

На вуліцы на шырокий.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
На мурыўцы на зялёный.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Ляжыць бруся брусаваныя.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Брусаваныя, цісваныя.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
На тым брусі два мужы сядзіць.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Два мужы сядзіць, раду радзюць.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Раду радзюць, раду добрую.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
— А чыёй рукой засіваць будзім?
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
А чыя рука шчаслівая?
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
А чыя ніўка ўрадлівая?
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
— Вішкывай рукой засіваць будзім.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Яго рука шчаслівая.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Яго ніўка ўрадлівая.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!

Запісалі Н. Паўлоўская, І. Рошчына ў 1989 г.

«Ляцела пава ды павуцістая...»

Згодна з рытуальнай функцыяй жыцця грамады ў часе, песні дзяўчыне распрацоўваюць адну тэму — шлюбную. Вобразнае апісанне падзей падпарадкавана ўзвелічэнню паненкі і падаецца як уражанне хлопцаў-валачобнікаў ці баяраў-сватоў ад ззяючай прыгажосці дзяўчыны з дапамогай дыялогаў паміж баярамі ці хлопцамі і паненкамі. Пры гэтым высвятляецца любоў дзяўчыны да бацькоў, яе кемлівасць, здольнасць з годнасцю адказваць на пытанні, жарты і заляцанні паніча. Праз маналогі-звароты дзяўчыны да бацькоў, мілага, хлопцаў-рыбалоўцаў (калі трэба адшукаць згублены прасцёнак ці дастаць з вады «пярловы венчык» — сімвал дзявоцкасці) выяўляецца гарманічнасць яе ўнутранага свету.

Прастора песень, адрасаваных дзяўчыне, насычана эстэтычна багатымі прыродна-расліннымі сімваламі, якія адзначаюць вехі яе лёсу — ад жыцця ў роднай сям’і да хуткага развітання з бацькамі. Сімвалам свайго, роднага, дзявоцкай волі з’яўляецца садочак, дзе паненка гуляе, збірае павіна пер’е, звівае на галоўку вянок. Будучыя змены ў жыцці сімвалізуе такія тыповыя вобразы, як «шуры-буры ды буйныя вятры». Яны зрываюць з галавы дзяўчыны «вянок ды залаты вяршок». Вуліца, лужок, беражок, сіняе мора, дарога, рэчачка, кладачка, чыстае поле — сімвалы-адзнакі новага жыццёвага шляху прыгажуні.

Ляцела пава ды павуцістая...

*Запісана ў в. Юркоўшчына Лепельскага раёна
ад А. М. Дальчанінай (1912 г. н.)*

Ляцела пава ды павуцістая.
Зялён явар кудравы!
Раняля пер’я ды залацістая.
Зялён явар кудравы!
А там хадзіла ды князева дачка.
Зялён явар кудравы!
Князева дачка да млода Валечка.
Зялён явар кудравы!
Тоя пер’ека ды й назбірала.
Зялён явар кудравы!
Перваё пяро — у рукавочак.
Зялён явар кудравы!
Другая пяро ды й ў прыпалочак.
Зялён явар кудравы!
С трэцяга пера ды вяночык віла.
Зялён явар кудравы!
Звіўшы вяночык, ды пыйшла ў садочак.

Зялён явар кудравы!
Пахілілася ды пахвалілася.
Зялён явар кудравы!
— Ніхто з мяне ды вінка ні сарвецъ.
Зялён явар кудравы!
А ўзняліся ды вот шуры-буры.
Зялён явар кудравы!
А шуры-буры ды буйныя вятры.
Зялён явар кудравы!
Сырвалі вянок ды зылаты вяршок.
Зялён явар кудравы!
Пакацілі ды лужком, беражком.
Зялён явар кудравы!
Лужком, беражком ды к сініму мору.
Зялён явар кудравы!
На сінім моры ды тры рыбаловы.
Зялён явар кудравы!
А прышла туды ды млада Валечка.
Зялён явар кудравы!
Пыдышлася ды пыкланілася.
Зялён явар кудравы!
— Вы, рыбалоўцы, ды добры мыладцы.
Зялён явар кудравы!
А закіньце вы ды сеці шаўковы.
Зялён явар кудравы!
А злавіце мне ды вянок пярловы.
Зялён явар кудравы!
Дарма не хачу, ды я вам заплачу.
Зялён явар кудравы!
Аднаму я дам ды залаты кубак.
Зялён явар кудравы!
Другому я дам ды шаўковы платок.
Зялён явар кудравы!
А трэціму я дам ды белаю руку.
Зялён явар кудравы!
Што кубак дала — ды то свёкарка мой.
Зялён явар кудравы!
Што платок дала — ды то дзевірка.
Зялён явар кудравы!
Што руку дала — ды то міленькі мой.
Зялён явар кудравы!
Белая рука ды сама й мылада.
Зялён явар кудравы!

Запісалі Н. Францкевіч, А. Нагучава ў 1993 г.

ЛІТАЛА Й ПАВА ДА Й У САДУ, ПА САДУ...

*Записана ў в. Наваселле Ушацкага раёна
ад Е. Я. Клопавай (1923 г. н.) і А. А. Пінчук (1926 г. н.)*

Літала й павя да й у саду, па саду.
Зялёны сад, вішнёвы!
Раняла й пер'я да ў зялёну траву.
Зялёны сад, вішнёвы!
А там Аксанка да ў садзе гуляла.
Зялёны сад, вішнёвы!
У садзе гуляла да пер'я ўбірала.
Зялёны сад, вішнёвы!
Большыя пер'я да ў рукавок клала.
Зялёны сад, вішнёвы!
Меньшыя пер'я да ў прапалок клала.
Зялёны сад, вішнёвы!
Ой, а пушочак — у хвартушочак.
Зялёны сад, вішнёвы!
З рукаўца брала да ў вяночкі віла.
Зялёны сад, вішнёвы!
З прыполка брала да ай, надвівала.
Зялёны сад, вішнёвы!
З хвартушка брала да ай, падзлачала.
Зялёны сад, вішнёвы!
Адзін савіла да на галовачку.
Зялёны сад, вішнёвы!
Другі савіла да падшпілілася.
Зялёны сад, вішнёвы!
Выйшла на вулку да пахвалілася:
Зялёны сад, вішнёвы!
— Ніхто такога да вінка ні саўець,
Зялёны сад, вішнёвы!
Ніхто ні саўець, ніхто ні сарвець,
Зялёны сад, вішнёвы!
Ай, узняліся да шуры, да буры.
Зялёны сад, вішнёвы!
Шуры да буры, да буйныя вятры.
Зялёны сад, вішнёвы!
А як сарвалі да вяночык з галавы.
Зялёны сад, вішнёвы!
А пакацілі да па чыстым полю.
Зялёны сад, вішнёвы!
Па чыстым полю да па сіня мора,
Зялёны сад, вішнёвы!

А там рыбаўцы да рыбу лавілі.
Зялёны сад, вішнёвы!
Рыбу лавілі да венчык злавілі.
Зялёны сад, вішнёвы!
Ідзець Аксанка да туды плачучы.
Зялёны сад, вішнёвы!
— Рыбалоўчыкі, да вы й малойчыкі.
Зялёны сад, вішнёвы!
А ці відзелі вы да пярловы вянок?
Зялёны сад, вішнёвы!
Дарма не хачу, да я вам заплачу.
Зялёны сад, вішнёвы!
Аднаму будзець і шаўковы платок.
Зялёны сад, вішнёвы!
Другому будзець і шаўковы паясок.
Зялёны сад, вішнёвы!
А за трэцяго я й сама пайду.
Зялёны сад, вішнёвы!

Запісалі А. Шашко, В. Валашок у 1993 г.

Ляцела пава павучыстая...

*Запісана ў в. Кветча Лепельскага раёна
ад Л. Хацкевіч (1910 г. н.)*

Ляцела пава павучыстая.
Зялёна елка, зялёна!
Пускала пер'я кузлачыстая.
Зялёна елка, зялёна!
А туды ішла млада Танечка.
Зялёна елка, зялёна!
А іна ішла, пер'е збірала.
Зялёна елка, зялёна!
А меньшанькія — у рукавочык.
Зялёна елка, зялёна!
А большынькія — у прыпалочык.
Зялёна елка, зялёна!
А прыйшла дамой, савіла вянок.
Зялёна елка, зялёна!
Савіла вянок, на галоўку ўсклала.
Зялёна елка, зялёна!
На галоўку ўсклала й на вулку выйшла.
Зялёна елка, зялёна!
Як узняліся сільныя вятры.
Зялёна елка, зялёна!
Пярловы вянок з галоўкі здулі.
Зялёна елка, зялёна!

Паняслі яго й на сіня мора.
Зялёна елка, зялёна!
І пайшла ж яна, да й шукаючы.
Зялёна елка, зялёна!
Ай, шукаючы, ай, пытаючы.
Зялёна елка, зялёна!
Спаткала яна ды трох малайцоў.
Зялёна елка, зялёна!
— А вы, малайцы, ды рыбалоўцы.
Зялёна елка, зялёна!
А закіньце сець вы шаўковаю.
Зялёна елка, зялёна!
Выцініце вянец вы пярловенькі.
Зялёна елка, зялёна!
Я ж вам усім тром ды адгаджуся.
Зялёна елка, зялёна!
Аднаму буду мілая жана.
Зялёна елка, зялёна!
Другому буду я братовачка.
Зялёна елка, зялёна!
А я к суседу ад цяпла пайду.
Зялёна елка, зялёна!
А я міламу пасцель пасцялю,
Зялёна елка, зялёна!
А я дзеверу ножку разую.
Зялёна елка, зялёна!
Трэцяму буду я суседачка.
Зялёна елка, зялёна!

Запісана ў 1989 г.

«Ясней, красней у мамкі дачка...»

Характэрная рыса дзяўчыны ў валачобных і калядных песнях — ззянне, сувязь з золатам, залатымі рэчамі і ўбраннем. Паненка або прама называецца яснай зарой, або параўноўваецца з ёю. Яна адпавядае ведыйскай багіні зары Ушас. Як Ушас, паненка ўстае раней за пеўняў, расчэсвае косы (перад узыходам сонца), мосціць масты (прамяністыя), *красіць* двары. Сені ззяюць, калі яна ўваходзіць: «у сенечкі выйшла — зорачка ўзышла, у хатку выйшла — хатка свеціцца».

Такі ж прынцып апісання дзяўчыны вытрымліваецца і ў валачобных песнях. Паненка падбірае залатую расу. На яе галоўцы *пярлоў (перлін) венчык*. Да вяселля ёй рыхтуюць залатыя *надобкі* — вянец, пярсцёнак, кубак. «Таткава дачка, красна панначка» нагадвае тут вядомую з загадак

«зару-зараніцу, красную дзявіцу», што па небе хадзіла, абраніла ключы (расу), якія можа падняць толькі сонца.

Ведыйская тэма паланення вод і зары традыцыйна вырашаецца ў валачобных песнях праз метафару патаплення дзявочай рэчы ў сінім моры. Калі мілы (або трэці рыбалоў) дастаюць з мора пярсцёнак — перад намі паўстае міфалагічная метафара вяртання зары і яе святла. Паненка з'яўляецца ўвасабленнем ідэальнай прыгажосці, бо няма нікога прыгажэйшага за зару. Невыпадкава эквівалентам неверагоднай прыгажосці песеннай гераіні выступае ззянне, зіхаценне.

Да й ясён, красён у агародзі сад...

Запісана ў в. Наваселле Ушацкага раёна

ад Е. Я. Клопавай (1923 г. н.)

і А. А. Пінчук (1926 г. н.)

Да й ясен, красен у агародзі сад,
Зялёнай сад, вішнёвай!
Дай ясней, красней у Зоечкі дачка,
Зялёнай сад, вішнёвай!
У сад ды ўвайшла, ды сад зазелянеў,
Зялёнай сад, вішнёвай!
На вулку ўзышла да вулку ўкрасіла,
Зялёнай сад, вішнёвай!
На двор да ўзышла да двор залаціла,
Зялёнай сад, вішнёвай!
У сені ўзышла, да камячок гнецца,
Зялёнай сад, вішнёвай!
У хату ўвайшла, да баяры сядзяць.
Зялёнай сад, вішнёвай!
Тыя ж да баяры за ручкі ўзялі,
Зялёнай сад, вішнёвай!
Павялі яе да й за столікі,
Зялёнай сад, вішнёвай!
Ай, за столікі да й за цясовыя,
Зялёнай сад, вішнёвай!
Ай, настольнічкі да ўсё шаўковыя,
Зялёнай сад, вішнёвай!
Кубачкі стаяць да ўсё залатыя.
Зялёнай сад, вішнёвай!
У адным кубачку да й салодка віно,
Зялёнай сад, вішнёвай!
У другім кубачку ды й горка гарэлка,
Зялёнай сад, вішнёвай!
У трэцім кубачку ды горкае піва.
Зялёнай сад, вішнёвай!

Салодка віно — да й для цябе, мамка,
Зялёнай сад, вішнёвай!
Горка гарэлка — да й для цябе, папка,
Зялёнай сад, вішнёвай!
Горкае піва — да й для цябе, мілай.
Зялёнай сад, вішнёвай!
А табе, мамка, да за радавання,
Зялёнай сад, вішнёвай!
А табе, папка, да за гадаванне,
Зялёнай сад, вішнёвай!
А табе, мілай, за шанавання.
Зялёнай сад, вішнёвай!

Запісалі А. Шашко, В. Валашок у 1993 г.

А на моры, на сіменькім...

*Запісана ў в. Славені Талачынскага раёна
ад Л. Гізуновай (1929 г. н.)*

А на моры на сіменькім,
Яркае сонца ў ваконца!
А на камні на беленькім,
Яркае сонца ў ваконца!
Молада дзеўка бель бяліла,
Яркае сонца ў ваконца!
Бель бяліла, кальцо ўраніла.
Яркае сонца ў ваконца!
Пашла ена дарогаю,
Яркае сонца ў ваконца!
Дарогаю шырокаю,
Яркае сонца ў ваконца!
Наўстрэчу ёй рыбаловачкі.
Яркае сонца ў ваконца!
— Рыбалоўнічкі, добрыя людцы!
Яркае сонца ў ваконца!
Закідайце шаўковы сеці,
Яркае сонца ў ваконца!
Выцініця золаты персцень,
Яркае сонца ў ваконца!
Перваму буду я суседачка,
Яркае сонца ў ваконца!
Другому буду я нявестачка,
Яркае сонца ў ваконца!
Трэцяму буду жана верная.
Яркае сонца ў ваконца!

Запісана ў 1989 г.

А ў ляску, у ляску на жоўтым пяску...

*Запісана ў в. Воканы Лепельскага раёна
ад В. Крыцкай (1924 г. н.)
і М. Крыцкай (1929 г. н.)*

А ў ляску, у ляску на жоўтым пяску,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
А там сталяры стружкі стругалі,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Стружкі стругалі, цэркаў ставялі.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Цэркаў ставялі з чатырма двармі,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
З чатырма двармі, з трыма вокнамі.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
У перае вакно сонейка узайшло,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
У другое вакно сокал уляцеў,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
У трэцяе вакно сам Бог паглядзеў,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Сам Бог паглядзеў, слёзачку ўраніў.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Ад тэй слёзачкі пашлі рэчанькі,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Пашлі рэчанькі дужа быстрыя,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Дужа быстрыя, беражыстыя.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
На той рэчачцы — вузка кладачка,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
На той кладачцы — млада Танечка.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Млада Танечка бяллё бяліла,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Бяллё бяліла, персцень згубіла.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Прыйшоўшы дамоў, мамульцы чалом,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
— Ідзі, мамулька, мой персцень найдзі.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Пайшла мамулька — персцень не найшла.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Прыйшоўшы дамоў, міламу чалом,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!

— Ідзі, міленькі, мой персцень найдзі.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Пайшоў міленькі — персцень і найшоў.
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!

Запісана ў 1989 г.

Млода дзевачка у садзе гуляла...

*Запісана ў в. Гарадзец Ушацкага раёна
ад Г. П. Віннік (1911 г. н.)*

Млода дзевачка ў садзе гуляла,
Зялёна траўка-муроўка!
У садзе гуляла, пер'е збірала.
Зялёна траўка-муроўка!
Луччая пер'іна у рукавочак,
Зялёна траўка-муроўка!
Хуччая пер'іна у прапалочак.
Зялёна траўка-муроўка!
З прапалка брала, вяночак віла.
Зялёна траўка-муроўка!
З рукаўка брала а надвівала.
Зялёна траўка-муроўка!
Венчык савіла да на галовачку,
Зялёна траўка-муроўка!
Вышла на вулку да пахвалілася,
Зялёна траўка-муроўка!
А ніхто ў мяне вянка не сарве,
Зялёна траўка-муроўка!
Вінка не сарвець да з галовачкі,
Зялёна траўка-муроўка!
Ні буйны вятры, ні дробны дажджы.
Зялёна траўка-муроўка!
Як узняліся буйныя вятры,
Зялёна траўка-муроўка!
Як схвацілі ды венчык з галавы,
Зялёна траўка-муроўка!
А як схвацілі ды й пакацілі,
Зялёна траўка-муроўка!
Па чыстаму полю, к сінему мору.
Зялёна траўка-муроўка!
Ідзець дзевачка дамой плачучы,
Зялёна траўка-муроўка!
Дамой плачучы, мамку просячы,
Зялёна траўка-муроўка!

— Ах, ідзі-пайдзі мой венчак найдзі,
Зялёна траўка-муроўка!
Мамачка пайшла, венчык не знайшла,
Зялёна траўка-муроўка!
Ідзець дзевачка апяць плачучы.
Зялёна траўка-муроўка!
Рыбалоўнічкі рыбу лавілі,
Зялёна траўка-муроўка!
— Рыбалоўнічкі, мае браточкі,
Зялёна траўка-муроўка!
А злавіце мне пярловы венчык.
Зялёна траўка-муроўка!
Дарма не хачу, я вам заплачу,
Зялёна траўка-муроўка!
Аднаму буду я суседачкай,
Зялёна траўка-муроўка!
Другому буду я братовачкай,
Зялёна траўка-муроўка!
Трэцяму буду родная жана.
Зялёна траўка-муроўка!

*Запісалі Т. Мельнік,
І. Папова ў 1993 г.*

«Адгадаеш – за сябе вазьму»

Няма нічога дзіўнага ў тым, што баладныя песні з загадкамі «гуляюць» па святочным календары ад Каляд да Купалля. Ёсць яны і ў складзе валачобных песень, дзе выконваюцца з адпаведнымі валачобнымі прыпевамі.

Гістарычна загадванне было свяшчэннай гульні, стаўка ў якой – жыццё прыроды. Паказальны набор аб’ектаў загадвання. Ён уключае прыродныя з’явы і стыхіі – сонца і зару, вецер і маланку, вадзі і снег, мора і камень, траву і папараць, жывёл і птушак. Не даць адказу азначала парушыць лад і тым самым загубіць фрагменты жыцця. Адсюль добра вядомы з пісьмовых крыніц звычай пакарання смерцю таго, хто прайграваў у спаборніцтве адгадвання загадак. У адной баладзе тры двараніны ставяць перад дзяўчынай жудасную ўмову: *не адгадаеш – галаву знімем*.

Агульнае зместавае ядро твораў – выпрабаванне розуму дзяўчыны праз веданне ёй неабходных адказаў. Апавядальныя зачыны досыць аднастайныя. Формула ўмовы мае тры асноўныя версіі (з шэрагам варыяцый): адгадаеш – замуж возьмем, наша (мая) будзеш; адгадаеш – скажам, дзе

твае коні (дзяўчына праспала іх); адгадаеш — атрымаеш пярсцёнак (ці іншую каштоўную рэч), які выпадае ўпаў у ваду. Сюжэтны стрыжань песень — вяртанне паўнаты існавання або яго набыццё (праз шлюб).

У САДУ ВІШЫНЬКА РАСПУСЦІЛАСЯ...

*Запісана ў в. Суша Лепельскага раёна
ад М. Свяжынскай (1914 г. н.)*

У саду вішынька распусцілася,
Сучча нізінька накланілася.
Пад тый вішынькай ды млада Валечка
Вішынькі шчыпіць, у корманкі сыпіць.
Ай, прышло ды к ей ды тры панічы,
Ай, тры панічы — каралевічы.
Загадалі ж ей ды сем загадачак:
— Калі 'дгадаіш — за сібе вазьму,
А не 'дгадаіш — за слугу сваю.
Ай, што жа й бяжыць ды біз повада?
Ай, што жа й гарыць ды біз палымя?
Ай, што жа й чорна ды нічарнёныя?
Ай, што жа й бела нібялёныя?
Ай, што жа й шэра нішароныя?
Ай, што жа расцець ды без карыня?
Ай, што жа цвіціць — ніхто не відзіць?
— Ай, чоран воран ды не чарнёны,
Шэра зязюля ды ні шарона,
Белы лебедзя ды ні бялёны.
Папараць цвіціць — ніхто ня відзіць.
Ай, гарыць зара ды без палымя,
Ай, бяжыць выда ды без повада.

Запісала Л. Барташ у 1974 г.

ПАСВІЛА ДЗЕЎКА ДЫ ТАБУН КОНЕЙ...

*Запісана ў в. Заазер'е Талачынскага раёна
ад Г. Г. Паўлоўскай (1914 г. н.)*

Пасвіла дзеўка ды табун коней,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Табун коней, тры стадзечкі.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Пачасала галаву, лігла спаці,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Прачнулася — коней нету.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!

Стала дзеўка думаць — гадаць,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Думаць — гадаць, куды коней йці іскаць.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Іці полем — казакі заб'юць,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Іці лесам — звяры з'ядуць.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Пыйшла дзеўка ды дарогаю,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Ды дарогаю, ды шырокаю,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Сустрэла йна трох молайцаў,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Трох молайцаў, валачобнічкаў.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
— А вы молайцы, валачобнічкі,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Ці ня відзілі маіх коній?
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Адзін кажыць: «Я й ня відзіў».
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Другі кажыць: «Я й не бачыў».
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Трэці кажыць: «Я й сам там быў».
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
«Я й сам там быў, коні відзіў».
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
«Загадаем, дзеўка, сем загадак».
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
«Калі адгадаеш, коні скажым».
Хрыстос васкрос, Сын Божы!

Запісалі Н. Паўлоўская, І. Рошчына ў 1989 г.

Слічны паніч-караlewіч

Сюжэты песень, прысвечаныя нежанатаму панічу, вельмі цікавыя структураваннем мастацкай прасторы-часу. На яе стварэнне, відавочна, паўплывалі міфалагічныя ўяўленні пра беларусаў.

Жанравая адзнака песень, у якіх сын гаспадара падаецца быццам «слічны паніч-караlewіч», — вылучэнне часу яго будучай жаніцьбы, прычым мінулае і цяперашняе паўстае як час амаль казачнай сустрэчы з памагатымі ў гэтай няпростай справе.

Мастацкая прастора гэтых песень мае шэраг асаблівасцей. У ёй проціпастаўляецца верх і ніз, блізкае і далёкае, але семантычна прасторавыя каардынаты маюць станоўчую характарыстыку, пазначаючы крыніцы даброт, якія зычацца сялянскаму хлопцу валачобнікамі. Аснову вертыкальнай мадэлі прасторы складае дрэва — шанаваныя беларусамі дуб і бяроза. Асаблівае значэнне надаецца дубу. Аднак гэта не свяшчэнны дуб-волат, а маладзенькае дрэўца, якое асацыятыўна нагадвае пра юнацтва, вясну жыцця, свежасць пачуццяў. «Дубок тонак да высок», нібы прыгожы паніч, красуецца пасярод поля ці надзвычай хутка вырастае з жалуда, кінутага на двор галубком (сімвал закаханага ў народнай лірыцы).

Верхні ўзровень прасторы маркіруюць Бог і птушка на дрэве. Перавага аддаецца галубку, які ў падзяку за дараванае жыццё абяцае хлапцу-стралку перанесці цераз «быструю рэчку» ўсю яго вясельную дружыну. Тапаграфія ніжняга ўзроўню прасторы дэталёва распрацавана на падставе кампазіцыйнага прыёму градацыі вобразаў (поле, авёс, сцежка, камень) з вылучэннем у канцы паэтычнага ланцуга змяі. У адпаведнасці са старажытнай функцыяй сімвала мудрасці змяя прадказвае хлопцу шчаслівую долю. Пры гэтым прасторава, духоўна і сацыяльна далёкае набывае звышстаноўчую даравальную функцыю. Тры радасці, тры вяселосці чакаюць хлопца — шчаслівы лёс, конь і нявеста: «Бог завець — долю даець, а пан завець — каня даець, кароль завець — дачку аддаець».

Ды на небе месячык іграе...

*Запісана ў г. п. Падвілле Глыбоцкага раёна
ад В. С. Пацёшкінай*

Ды на небе месячык іграе.
Вясна красна на ўвесь свет!
Там Іванько коніка сядлае,
Вясна красна на ўвесь свет!
А ў яго мамка праўды пытае,
Вясна красна на ўвесь свет!
— Куды ты, сыночак, коніка сядлаеш?
Вясна красна на ўвесь свет!
— Ды паеду, мамка, жаніцца,
Вясна красна на ўвесь свет!
Прывязу паненку маладзенькую,
Вясна красна на ўвесь свет!
Каб яна жыта жала ды не ляжала,
Вясна красна на ўвесь свет!
Каб у полі жыта не зімавала,
Вясна красна на ўвесь свет!
На гары кудзеля не летавала.
Вясна красна на ўвесь свет!

Запісала В. А. Купрыянава ў 1992 г.

«Ён меціць, меціць у арла стрэліць»

Хлопец у валачобных песнях мае ваяўнічы характар. Сярод яго зброі і найноўшая — *стрэльбачка, ружжо срэбнае*, і старажытная — *лучок, стрэлачак пучок*.

Зброя адыгрывала важную ролю ў светасузіранні язычнікаў. Дзеянні з выкарыстаннем зброі — паляванне, сутычкі з ворагамі, барацьба за нявесту — набывалі ў каляндарна-абрадавай паэзіі рытуальны сэнс. Шлюб — тое, што патрэбна абшчыне і роду для працягу жыцця. Менавіта таму хлопец імкнецца «ў трэцюю зямлю паненку браць», аднак на яго шляху паўстаюць перашкоды. Тым не менш герой набывае саюзнікаў — праз дэманічныя сілы. Відаць, сокал, арол, голуб у гэтых выпадках пазначаюць ускраіны плямёны. Патэнцыяльныя праціўнікі аддаюць перавагу міру і прапаноўваюць транспартныя паслугі, абяцаючы перавезці і хлопца, і яго дружыну.

А ў балоце авёс парос...

*Запісана ў в. Пуські Віцебскага раёна
ад М. С. Папковай*

А ў балоце авёс парос,
Сад зялёны, вішнёвы!
Авёс парос, павіціўся,
Сад зялёны, вішнёвы!
Авёс парос, павіціўся.
Сад зялёны, вішнёвы!
А ў тым аўсе камень ляжыць,
Сад зялёны, вішнёвы!
А ў тым аўсе камень ляжыць.
Сад зялёны, вішнёвы!
На тым камяні сакол сядзіць,
Сад зялёны, вішнёвы!
На тым камяні сакол сядзіць.
Сад зялёны, вішнёвы!
Туды ж пайшоў шлічны паночак,
Сад зялёны, вішнёвы!
Туды ж пайшоў шлічны паночак.
Сад зялёны, вішнёвы!
Шлічны паночак, малады Валодзька.
Сад зялёны, вішнёвы!
Шлічны паночак, малады Валодзька.
Сад зялёны, вішнёвы!
Цэліць і меціцца сакола збіць,
Сад зялёны, вішнёвы!

Цэліць і меціцца сакола збіць,
Сад зялёны, вішнёвы!
Яму сакол прамаўляіць,
Сад зялёны, вішнёвы!
Яму сакол прамаўляіць,
Сад зялёны, вішнёвы!
— Ня бі мяне, ня страляй мяне,
Сад зялёны, вішнёвы!
Я ж табе знадабён буду,
Сад зялёны, вішнёвы!
Я ж табе знадабён буду,
Сад зялёны, вішнёвы!
Як будзіш ты жаніцца,
Сад зялёны, вішнёвы!
Як будзіш ты жаніцца,
Сад зялёны, вішнёвы!
Прыедзіш ты к сіняму мору,
Сад зялёны, вішнёвы!
Прыедзіш ты к сіняму мору,
Сад зялёны, вішнёвы!
К сіняму мору, к ціхаму Дунаю,
Сад зялёны, вішнёвы!
К сіняму мору, к ціхаму Дунаю,
Сад зялёны, вішнёвы!
Крыкнеш і гукнеш перавознічкаў.
Сад зялёны, вішнёвы!
Крыкнеш і гукнеш перавознічкаў —
Сад зялёны, вішнёвы!
Перавознічкі не адгукнуцца,
Сад зялёны, вішнёвы!
Перавознічкі не адгукнуцца,
Сад зялёны, вішнёвы!
Не адгукнуцца, не адклікнуцца,
Сад зялёны, вішнёвы!
Не адгукнуцца, не адклікнуцца.
Сад зялёны, вішнёвы!
Я ж к табе сам прылячу,
Сад зялёны, вішнёвы!
Я ж к табе сам прылячу,
Сад зялёны, вішнёвы!
Тваю дружыну перавяду,
Сад зялёны, вішнёвы!
Тваю дружыну перавяду.
Сад зялёны, вішнёвы!

Цябе, маладога, на галовушцы,
Сад зялёны, вішнёвы!
Цябе, маладога, на галовушцы,
Сад зялёны, вішнёвы!
Сваіх свіданак на крылейках,
Сад зялёны, вішнёвы!
Сваіх свіданак на крылейках,
Сад зялёны, вішнёвы!
А музыку на хвасточку,
Сад зялёны, вішнёвы!
А музыку на хвасточку,
Сад зялёны, вішнёвы!
Тваіх коней уплаў пушчу,
Сад зялёны, вішнёвы!
Тваіх коней уплаў пушчу,
Сад зялёны, вішнёвы!
Уплаў пушчу, перасвішчу,
Сад зялёны, вішнёвы!
Уплаў пушчу, перасвішчу.
Сад зялёны, вішнёвы!

*Запісалі І. Клімава, І. Жаўмерчык,
Т. Ванковіч у 1989 г.*

«Галуба страляць»

У трыядзе птушак «сокал — арол — голуб» апошні, мірны голуб, сімвал закаханага хлопца ў народнай традыцыі, не выпадковы. У індаеўрапейцаў голуб сімвалізаваў смерць і пагібель. Любоўна-шлюбную семантыку ён набыў значна пазней.

У абрадавым кантэксце дзеянне *страляць* суадносіцца са значэннем *выконваць магічнае дзеянне, чараваць*. Вынікам з'яўляюцца рытуальныя наступствы: адкрываецца шлях да жаданай нявесты і назад, у родны край. Як і герой казкі, хлопец набывае казачных памочнікаў.

У полі дубок

*Запісана ў г. п. Ушачы
ад М. Г. Трафімавай*

У полі дубок
Тонак ды вісок.
Зялёна ёлка — сасонка!
А на тым дубку
Сядзіць галубок.
Зялёна ёлка — сасонка!

А там жаніхом
Слічны панічок.
Зялёна ёлка — сасонка!
Ломаець ражок,
Сыплець парашок.
Зялёна ёлка — сасонка!

Ай, ладзіць, ладзіць
Галуба страляць.
Зялёна ёлка — сасонка!
— Ай, ня бі мяне,
Ні стрэляй мяне.
Зялёна ёлка — сасонка!
Табе, малайцу,
Я прыгаджуюся,
Зялёна ёлка — сасонка!
Як паедзеш ты
Ды жаніцісі.
Зялёна ёлка — сасонка!
Твая дзевачка
Дужа далёка,
Зялёна ёлка — сасонка!
За быстрой ракой,
За сінім морам.
Зялёна ёлка — сасонка!

Цябе, малайчыка,
Я піравязу.
Зялёна ёлка — сасонка!
Тваю дружыну —
На серадзіну.
Зялёна ёлка — сасонка!
Цябе, малайца, —
На права крыло.
Зялёна ёлка — сасонка!
Тваю дзевачку —
На лева крыло.
Зялёна ёлка — сасонка!
Тваю сваціцу —
На галовачку.
Зялёна ёлка — сасонка!
Тваго музыку —
Хоць на езыку.
Зялёна ёлка — сасонка!

Запісала І. М. Баркун у 1989 г.

А ў туску, туску...

*Запісана ў в. Старыя Ранчыцы
Бешанковіцкага раёна
ад Д. М. Берднік*

А ў туску, туску
Па жоўтаму пяску
Салав'і паюць, церкву будуюць.
Як сбудавалі з чатырма вугламі,
З чатырма вугламі і з трыма акнамі,
У адно акно сонца ўвайшло,
У другое акно месяц увайшоў,
У трэцяе акно сокал уляцел.
Сокал уляцел, на століку сеў,
На столку сеў, слязу выраніў,
А з тые слёзкі рэкі пацяклі,
Рэкі пацяклі, чоўны паплылі.
А ў тым чаўночку белы молад сядзіць,
Ай, на тым дубку сядзіць галубок,
Молад Васілёк цэліць-пацэліць,
Цэліць-пацэліць: хочаць застрэліць.
— Молад Васілёк, не стрэлі-бівай,
Табе, моладец, спадабен буду.

Твая дзевачка і за ракою,
І за ракою, і за вадою.
Тваю дружыну — і на хрэбціну,
Цябе самага — на права крыло,
Тваю дудачку — вунь на дзюбачку,
Тваю сваціку — на хвасточак,
Цябе маладога — хоць на права крыльцо,
Тваю дзевачку — хоць на леваю,
Тваю музыку — і на языку.

Запісала В. Даніловіч у 1989 г.

НАЛЯЦЕЎ САКОЛ ЧАРАЗ НОВЫ ДВОР...

*Запісана ў в. Дабрыгоры
Бешанковіцкага раёна
ад Т. Б. Гнеўка*

Наляцеў сакол чараз новы двор,
Ураніў жалуд пасярод двара.
З таго жалуда і вырас дубок,
І вырас дубок тонак і высок.
А на тым дубку сядзеў сакалок,
А выйшаў паніч, паніч Андрэйка,
І стрэліць, меціў сакола забіць,
А сакол у яго стоў прасіціся:
— Не стрэль, не мець мяне, сакала,
Можа ж, я табе да прыгажуся,
Худэй гадзіне прынадаблюся.
А як будзеш ты ды жаніцеся,
Ды жаніцеся, весяліцеся,
Будзеш жа ты браць ды за гарамі,
Ды за гарамі, ды за вадам і
Прыйдзеш жа ты к круту берагу
І крыкнеш, гукнеш мяне й сакала,
Я й пералячу, я й перавязу:
Пасажу цябе пасярод сябе,
Тваю дзеваньку — поплец з табою,
Тваю дружыну — на серадзіну,
Тваіх шафяроў — хоць на крылышках,
Тваіх музыканцікаў — хоць на хвосціку.

*Запісалі М. А. Антаневіч, І. Верабей,
Т. А. Гарадзей, Т. В. Курдзюк у 1983 г.*

Ай, ляціць серанькі галуб...

*Запісана ў в. Рожна Лепельскага раёна
ад Г. Ф. Юрай*

Ай, ляціць серанькі галуб,
Хрыстос уваскрос!
Ай, нясець, нясець у дзюбе жалуд,
Хрыстос уваскрос!
Як кінець, кінець пасярод двара,
Хрыстос уваскрос!
Пасярод двара Іванькавага,
Хрыстос уваскрос!
Іванька ідзець, стрэльбачку нясець,
Хрыстос уваскрос!
Ой, цэліць, цэліць, хочыць застрэліць,
Хрыстос уваскрос!
— Ай, ты цэль — ня цэль,
Хрыстос уваскрос!
Хаця не застрэль,
Хрыстос уваскрос!
Будзіш жаніцца — я табе ўгаджу,
Хрыстос уваскрос!
Тваю дружынку тай перавязу.
Хрыстос уваскрос!
Возьмеш жоначку за вадою,
Хрыстос уваскрос!
Тваю жоначку — на галовачку,
Хрыстос уваскрос!
Тваю дружынку — хоць на сярэдзінку,
Хрыстос уваскрос!
Цябе самага — хоць на хвасточак,
Хрыстос уваскрос!

*Запісалі А. Ф. Літвіновіч, Т. М. Кісель,
В. А. Клямята, Т. М. Кацько,
А. Д. Ранубовіч, Д. Э. Тарасюк у 1989 г.*

А ў полі, у полі чысцюсенькім...

*Запісана ў в. Сітнікі Лепельскага раёна
ад А. Е. Жарнасек*

А ў полі, у полі чысцюсенькім,
Зялены сад вішнёвы!
Стаіць стаінька муравіная,
Зялены сад вішнёвы!
А ў той стаінькі васемсот коней.
Зялены сад вішнёвы!

Паміж конікаў молад Іванька,
Зялены сад вішнёвы!
Выбіраіць ён сабе коніка,
Зялены сад вішнёвы!
Вараненькага, маладзенькага,
Зялены сад вішнёвы!
І берэць лучок, стрэльбачак пучок,
Зялены сад вішнёвы!
І едзе жа ён у чыстае поле.
Зялены сад вішнёвы!
А ляжыць камень ды бялюсенькі,
Зялены сад вішнёвы!
А сядзіць арол ды шарусенькі.
Зялены сад вішнёвы!
Ен меціць, меціць у арла стрэліць.
Зялены сад вішнёвы!
— А не бі мяне, молад Іванька,
Зялены сад вішнёвы!
Я табе, моладцу, знадоблюся.
Зялены сад вішнёвы!
А як будзеш ты жаніцца,
Зялены сад вішнёвы!
Браць дзевачку за морамі,
Зялены сад вішнёвы!
За морамі і за водамі,
Зялены сад вішнёвы!
Я цябе тады перавязу.
Зялены сад вішнёвы!
Вазьму дружыну на сярэдзіну,
Зялены сад вішнёвы!
Цябе, малайца, — на права крыло,
Зялены сад вішнёвы!
Тваю дзевачку — хоць на левае.
Зялены сад вішнёвы!

Запісала Т. П. Бугай у 1989 г.

Слічны паніч-каралевіч...

*Запісана ў в. Барсукі Глыбоцкага раёна
ад Л. Р. Барсук*

Слічны паніч-каралевіч,
Ці спіш-ляжыш, ці спачываеш?
Ці ў кравачі, ці ў цясовай,
Ці ў пярыні, ці ў пуховай?

Устань рана, мыйся бела,
Мыйся бела, бялюсенька,
Ды ўтрыся сухюсенька.
Вазьмі ключы ў прыстолле,
Адамкні шафу дарагую,
Вазьмі ружжо срэбнае,
Вазьмі каня варанога,
Едзь у поле паляваць.
Едзем полем, едзем другім,
На трэцяе ўз'язджаем.
Сядзіць сокал на бярозе.
Кебіць-меціць ён страляці,
Пачаў сокал з ім гукаці:
— Я табе прыгажуся,
Як будзеш жаніцеся.
Твая дзеўка за ракою.
Прыб'е цябе цёмна ночка,
Цёмна ночка, быстра рэчка.
Тваіх коней уклаў пушчу,
Тваю свадзьбу — у чаўночкі,
А цябе з жонкай на крылейках,
На крылейках перавязу.

Запісала Ж. Баравік у 1990 г.

Ой, ляціць, ляціць шэра арэхаўка...

*Запісана ў в. Камоскі Бешанковіцкага раёна
ад Е. Ц. Семяніды*

Ой, ляціць, ляціць шэра арэхаўка,
Ой, нясець, нясець жалуд у дзюбе,
Ой, ураніла ды жалуд з дзюбы
Пасрадзі двара Ягорава.
З тога жалуда вырас дубок,
Вырас дубок, тонак і высок.
А на тым дубе сідзеў сакалок,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Ой, вышаў, вышаў слісны панічок,
Слісны панічок, ой, Коленька,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Ой, вынес, вынес стрэлачок пучок,
Ой, меціць, меціць сокала ўбіць.
Як стаў яму сокал гаварыць:
— Ой, не бі мяне, не губі мяне,
Калі будзеш ты жаніцца,

Ды жаніцісі, весяліцісі,
Будзеш жонку браць ды за водамі,
Перавозчыка не даклічышся,
Тады я табе прыгаджуся.
Пасажу цябе пасрадзі сябе,
Маладую тваю — радам з табою,
Сваццяік тваіх — хоць на крылышка,
Музыку тваю — хоць на языку.

Запісала В. Губіна ў 1989 г.

Ай, ляціць, ляціць шэра арэхаўка...

*Запісана ў в. Броды Бешанковіцкага раёна
ад Е. Ц. Ждановіч*

Ай, ляціць, ляціць шэра арэхаўка,
Ай нясець, нясець жалуда ў дзюбе.
Кінула жалуд пасярод двара,
Пасярод двара гаспадарскага.
З таго жалуда вырас да дубок,
Вырас да дубок, тонак да высок,
Тонак да высок, на лісця шырок.
А на тым дубку сізы галубок.
А выйшаў, выйшаў малады Іванечка,
А меціць, меціць, хочаць застрэліць.
— Не стралі мяне, я прыгажусь табе
У дзень свадзьбы твай.
Твая дзеванька ўсе й за ракою,
Усе й за ракою, усе й за вадою.
Цябе з маладой жа на лева крыльцо,
Сваю дружыну — хоць на срадзіну,
Сваіх сваццейкоў — хоць на хвасточак,
Тваіх жа музыкаў — хоць да языкаў.
Прылячу к табе ў твой багацкі дом,
Пераймець табе твая маманька.

Запісала Г. М. Жак у 1989 г.

Ой, стаяў, стаяў у полі дубок

*Запісана ў в. Дубрава Бешанковіцкага раёна
ад У. І. Барысевіча*

Ой, стаяў, стаяў у полі дубок,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
А на тым дубку стаяў галубок.
Ой выйшаў, выйшаў млоды Пеценька,

Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Ай вынес, вынес стрэлачак пучок,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
— Ой, ня мець, ня мець, галубка, ня стрэль,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
А я табе ўсе, ўсе прыгажуся,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
А як будзеш ты ўсе жаніціся,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Ўсе жаніціся, весяліціся,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Ня будзіць табе ні пераходу,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Тваю любачку вазьму ў дзюбачку,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Цябе маладога — пад правае крыльцо,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Табе, Пеценька, песенька спета,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Песенька спета ды проці лета,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Ой дары, дары, дары, не мары,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
А нашы дары невялікія,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Міску тварага, хлеба, пірага,
Ні дасі сыра — ня родзіш сына,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Ні дасі яец — паесць воўк авец.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!

Запісала І. Л. Баслын у 1989 г.

А стаіць дубок, ён тонак, высок...

*Запісана ў в. Кветча Лепельскага раёна
ад Л. Ц. Хацкевіч*

А стаіць дубок, ён тонак, высок,
Зялёна елка, зялёна!
А на тым дубку сізы галубок,
Зялёна елка, зялёна!
А тут ды ішоў молад Васечка,
Зялёна елка, зялёна!
Ён цэліць, цэліць, галубка стрэліць,
Зялёна елка, зялёна!

– Ты не цэль, ты ж мяне не стрэль,
 Зялёна елка, зялёна!
 Я ж табе прыгаджуся,
 Зялёна елка, зялёна!
 А як будзеш ты ды жаніціся,
 Зялёна елка, зялёна!
 Будзеш дзеўку браць ды за рэкамі,
 Зялёна елка, зялёна!
 Ды за рэкамі, ды за вялікімі,
 Зялёна елка, зялёна!
 Цябе, малайца – ды на права крыльцо,
 Зялёна елка, зялёна!
 А тваю дзеўку – ды на лева крыльцо,
 Зялёна елка, зялёна!
 А дружынку – хоць на сярэдзінку,
 Зялёна елка, зялёна!
 А музыку – хоць на языку.
 Зялёна елка, зялёна!

*Запісалі Н. Б. Кісялёва, А. Г. Каральчук, В. Л. Новікава,
 А. Г. Чэрнік, А. М. Шырокава, М. Г. Шупенька ў 1989 г.*

У чыстым полі дубок стаіць...

*Запісана ў в. Падворыца Сенненскага раёна
 ад А. А. Гаравой*

У чыстым полі дубок стаіць.
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы.
 Стаіць дубок тонак, высок,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы.
 На тым дубку галубок сядзіць,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы.
 Меціў яго Іванька забіць,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы.
 У яго галубок стаў прасіці,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы
 – Ня бі мяне, ня страляй мяне,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы.
 Я ж табе, маладому, прыгажуся яшчэ,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы.
 Як будзеш ты жаніціся,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы.
 Будзеш жонку браць сабе далёкую,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы.

За марамі, за гарамі,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы.
 Будзеш клікаць перавознічка,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы.
 Будзеш клікаць – не даклічышся,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы.
 Мяне, галубка, ды дасвішчышся,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы.
 Пасажу цябе папярок сябе,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы.
 Тваіх пятачак – ды на крылачкі,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы.
 А сястрычак я ў дзюбачку,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы.
 Тваю жоначку разам з табою,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы.
 Тваіх брацікаў я на хвосцічак,
 Хрыстос васкрэс, Сын Божы.

Запісала Н. І. Атрашкевіч у 1989 г.

Тры радасці, тры карысці

Матыў «трох карысцей, трох радасцей» уваходзіць у тыповую сюжэтную сітуацыю страляння. Толькі ў гэтых песнях слічны паніч хоча забіць не птушку, а *змяю чорную, сіпучую*, па другой версіі — саву, якая таксама ўяўляецца «сіпчай». У абодвух выпадках ахвяры ратуюць жыццё дзякуючы сваім чудоўным якасцям. Змяя і сава прадказваюць панічу тры радасці: долю ад Бога, каня ад князя або пару коней ад караля, а таксама царскую дачку.

Сапраўднага змеяборства, як бачым, у гімнічных валачобных песнях не адбываецца, але, магчыма, падобны ваяр быў патрэбны навагоднім веснавым песням, як бог Індра — творам Рыгведы. Апошнія ўслаўляюць перамогу Індры над Урытрам, які паланіў воды і тым самым спыніў рух часу. Беларускія песні ўслаўляюць смелага паніча, які замахнуўся на змяю. Верагодна, змяя ўяўлялася перашкодай. Акцэнтуюцца ўвага на вымушанасці прадказання змяёй добрага лёсу. Гэта значыць, што слічны паніч выканаў свой абавязак, здзейсніў тое, што патрэбна свету.

У рытуальным плане жыццё асобнага чалавека цесна звязана з яго далейшым існаваннем, і «тры карысці, тры радасці» не замыкаюцца ў коле прыватнай асобы, а ўпрыгожваюць новы час. Асабліва значным для часавага руху з'яўляецца дабратворны шлюб паніча з нявестай высокага рангу.

У чыстым полі авёс ды парос...

*Запісана ў в. Русілкi Бешанковіцкага раёна
ад А. К. Атрашкевіч*

У чыстым полі авёс ды парос,
Хрыстос уваскрос!
А ў тым аўсе белы камень ляжыць,
Хрыстос уваскрос!
На тым камні сава сядзіць,
Хрыстос уваскрос!
А ішоў туды снішны паніч,
Хрыстос уваскрос!
Снішны паніч, паніч Ванечка,
Хрыстос уваскрос!
Забіць тую, застраліць тую,
Хрыстос уваскрос!
Саву тую сіпучую,
Хрыстос уваскрос!

Сава тая прасілася,
Хрыстос уваскрос!
— Ні бей мяне, ні страляй мяне,
Хрыстос уваскрос!
Скажу цібе тры радасці,
Хрыстос уваскрос!
Тры радасці, тры новасці.
Хрыстос уваскрос!
Первая радасць — цябе Бог завець,
Хрыстос уваскрос!
Другая радасць — кароль завець,
Хрыстос уваскрос!
Трэцяя радасць — цябе пан завець.
Хрыстос уваскрос!

Цібе Бог завець — долю дасць,
Хрыстос уаскрос!
Цібе кароль завець — дачку аддасць,

Хрыстос уаскрос!
Цібе пан завець — зямлю дасць.
Хрыстос уаскрос!

*Запісалі Л. У. Вяргейчык,
Л. У. Вялічка, А. І. Гінько ў 1983 г.*

А ў полі авёс вялік парос...

*Запісана ў в. Ордзеш Лёзненскага раёна
ад Ф. Ф. Рыбаковай*

А ў полі авёс вялік парос,
Мой сад зеляней вішнёвый!
А ў тым аўсе камень белый,
Мой сад зеляней вішнёвый!
Пад тым камнем змя чорная,
Мой сад зеляней вішнёвый!
Змя чорная, сіпучая,
Мой сад зеляней вішнёвый!
А там хадзіў лічны паніч,
Мой сад зеляней вішнёвый!
Лічны паніч наш Ванічка,
Мой сад зеляней вішнёвый!
А ён хацеў змяю застрэліці,
Мой сад зеляней вішнёвый!

Застрэліці, з ружыя ўбіці,
Мой сад зеляней вішнёвый!
Уна яму ды прамовіла,
Мой сад зеляней вішнёвый!
Не стрэляй міне, добрый паніч,
Мой сад зеляней вішнёвый!
А скажу табе ды тры новасці.
Мой сад зеляней вішнёвый!
Первая новасць — царь дачку аддасць,
Мой сад зеляней вішнёвый!
Другая новасць — князь каня дасць,
Мой сад зеляней вішнёвый!
Трэцяя новасць — Бог долю дасць.
Мой сад зеляней вішнёвый!

Запісала В. М. Сяргеева ў 1974 г.

У чыстым полі на раздолі...

*Запісана ў в. Андрукі Бешанковіцкага раёна
ад Г. Я. Талстой*

У чыстым полі на раздолі
Парос авёс зелянюсенькі.
А ў тым аўсе камень ляжыць,
Пад камнем ды змя ляжыць.
А туды ішоў слічны паніч,
Слічны паніч Колечка.
Стрэціць, меціць ён змяю забіць,
А змя ў яго ды прасіціся:
— І ня бі мяне, не стралі мяне,
Скажу табе тры радасці, тры карысці:
Первая радасць — цябе Бог завець,
Другая радасць — цябе пан завець,
Трэцяя радасць — цябе круль завець.
Цябе Бог завець, табе долю даець.

Цябе пан завешь, дачку аддаешь.
Цябе круль завешь, пару коней даешь.
З Божаю доляю жыці будзешь.
З панавай дачкой жыці будзешь.
На крулікавых конях ездзіць будзешь.

*Запісалі М. К. Бараноўская,
А. М. Бохан, Л. У. Гапановіч у 1983 г.*

Кузьма з Дзям'янам

Дзень гэтых святых адзначаецца 14 ліпеня і 14 лістапада (па старым стылі). У народных легендах і казках яны паўстаюць як чудоўныя майстры-кавалі. На вяселлях у песнях, звернутых да святых кавалёў, іх прасілі *скаваць свадзьбу крэпку*. Часта яны нават успрымаюцца як адна асоба — Кузьма-Дзям'ян. У валачобнай песні яны спраўляюць вяселле ўласнага сына. Гэта прыклад прэцэдэнтнай (міфалагічнай) падзеі, свайго роду ўзор для ўсіх шлюбаў, якія сімвалічна ўзнаўляюць першашлюб.

Кузьма з Дзем'янам піва варылі...

*Запісана ў в. Чарніца Лепельскага раёна
ад А. П. Семака*

Кузьма з Дзем'янам піва варылі,
Хрыстос васкрэс, Сын Божа!
Піва варылі, сына жанілі,
Хрыстос уваскрэс, Сын Божа!
— Ой, дай жа, Божа, сына ажаніць,
Хрыстос уваскрэс, Сын Божа!
Сына ажаніць, хату напільніць.
Хрыстос уваскрэс, Сын Божа!
Ой, ляцеў, ляцеў сізы галубок,
Хрыстос уваскрэс, Сын Божа!
Ой, нясець, нясець у дзюбе жалудок,
Хрыстос уваскрэс, Сын Божа!
Як кінуў яго пасярод двара,
Хрыстос уваскрэс, Сын Божа!
Пасярод двара Іванавага.
Хрыстос уваскрэс, Сын Божа!
З таго жалуда вырасціць дубок.
Хрыстос уваскрэс, Сын Божа!
Ой, на тым дубку сізы галубок,
Хрыстос уваскрэс, Сын Божа!

Выйшаў із дома, мору кланіўся,
Хрыстос уваскрэс, Сын Божа!
Ой, цэліць, цэліць, хочыць застрэліць.
Хрыстос уваскрэс, Сын Божа!
— Ой, не страляй, молад Іванька,
Хрыстос уваскрэс, Сын Божа!
Прыяўлю табе прыгодачку,
Хрыстос уваскрэс, Сын Божа!
Будзіш дзеўку браць ты за рэчкаю,
Хрыстос уваскрэс, Сын Божа!
Тваю дружыну я перанясу,
Хрыстос уваскрэс, Сын Божа!
Пасаджу яе на сярэдзінку,
Хрыстос уваскрэс, Сын Божа!
Млоду дзевачку — на галовачку,
Хрыстос уваскрэс, Сын Божа!

*Запісалі Т. М. Кісель, Т. М. Кацько, В. А. Клямята,
А. Д. Галубовіч, Д. Э. Тарасюк у 1989 г.*

Песні бабцы, сіраце, удаве

На Віцебшчыне ў мностве варыянтаў запісаны песні пра наведванне валачобнікамі бабкі. Пры гэтым адносіны персанажаў малююцца як сваяцкія: усе валачобнікі — бабчыны ўнукі, што дазваляе разглядаць вобраз бабкі ў больш шырокім кантэксце, чым толькі бытавы, калі старэйшыя ў сям’і сапраўды надзялялі малодшых чырвонымі яйкамі як сімвалам дабра. У валачобнай песні апавядаецца, што адной сіраце не хапіла яйка, таму галоўная тэма твора — надзяленне таго, каму не дасталося валачобных дароў. Апекунамі сіраты аднолькава становяцца Бог, які дае яму самае патрэбнае — долю, і бабка, што выконвае функцыю дарыльшчыцы. Прыватнымі выявамі новай долі сіраты з’яўляюцца «яец карабец, скрыня грошай, конь вараны» і высокі статус князя.

Матыў выбару сіратой падарункаў распрацоўваецца адпаведна агульнай накіраванасці твораў, звернутых да нежанатага хлопца. Сірата адмаўляецца ад першых двух і дзякуе бабцы за трэці — «слішну паненку».

Рытуальная функцыя падобных песень даволі празрыстая. Як і чардзейныя казкі, яны бяруць пад сваю «паэтычную абарону» пакрыўджаных лёсам — сірату, бяздольную ўдаву — і ў сукупнасці з усімі валачобнымі песнямі ствараюць узор гарманічнага, ідэальнага грамадства добрых, разумных, працавітых, прыгожых людзей.

ІЗ-ЗА ЛЕСУ, ЛЕСУ ЦЁМНАГА...

Із-за лесу, лесу цёмнага,
Яркае сонца ў ваконца!
Ішла туча валачобная.
Яркае сонца ў ваконца!
Валачобнікі вылачыліся,
Яркае сонца ў ваконца!
Вылачыліся, пымачыліся,
Яркае сонца ў ваконца!
Зайшлі к бабкі, абсушыліся.
Яркае сонца ў ваконца!
Дала бабка ўсім пы яечку.
Яркае сонца ў ваконца!
Аднаму Іваньку ды ня выталась.
Яркае сонца ў ваконца!
А ўсе пашлі падсакваючы,

Яркае сонца ў ваконца!
А Ванечка зыплакаўшы.
Яркае сонца ў ваконца!
А мы людзі нінадакучныя,
Яркае сонца ў ваконца!
А ў гадочак адзін разочак,
Яркае сонца ў ваконца!
Вясну славім, вясну завём,
Яркае сонца ў ваконца!
Вясну завём, пахара будзім,
Яркае сонца ў ваконца!
— Уставай, пахар, зямлю пыхаці,
Яркае сонца ў ваконца!
Зямлю пыхаці, зярно сеяці.
Яркае сонца ў ваконца!

Запісаў А. Красавіцкі ў 1984 г.

А НА ПЕРВЫЙ ДЗЕНЬ НА ВЯЛІЧАЧКА...

*Запісана ў в. Юркоўшчына Лепельскага раёна
ад Г. Ф. Барадзейка (1920 г. н.)*

А на первый дзень на Вялічачка,
Ай, зялён явар, кудравы!
Усім дзетачкам па яечачку,
Ай, зялён явар, кудравы!
Адной сіраце не выспалася,
Ай, зялён явар, кудравы!
Да пайшла сірата да заплакаўшы.
Ай, зялён явар, кудравы!
— Да пастой, сірата, цябе Бог кліча,
Ай, зялён явар, кудравы!
Цябе Бог кліча, табе долю даець.
Ай, зялён явар, кудравы!
Табе долю даець — яец карабец,
Ай, зялён явар, кудравы!
Яец карабец, скрыню, скрыню грошай,
Ай, зялён явар, кудравы!
Скрыню грошай, каня варанога,
Ай, зялён явар, кудравы!
Каня варанога, князя маладога.
Ай, зялён явар, кудравы!

*Запісалі А. Ухваронак, В. Макаўчык,
А. Ляшкевіч, І. Ясючэня ў 1993 г.*

ВАЛАЧОБНІКІ ВАЛАЧЫЛІСЯ...

*Запісана ў в. Заазер'е Талачынскага раёна
ад Н. Я. Каласоўскай (1916 г. н.)*

Валачобнікі валачыліся,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Валачыліся, памачыліся,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Зайшлі к бабцы — пасушыліся,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Валачобнікі — бабіны ўнукі.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
А была ў бабкі курка-рабушка,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Нанасіла яец поўны карабец.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
А дала бабка ўсім па яечку.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Толькі аднаму не сталосся.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Даець бабка булку хлеба —
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Ён хлеба не бярэць і не дзякыіць.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Даець бабка кыня выранога,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Каня выранога, сядзелачка нова,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Ён каня ні бярэць і з двара ня йдзець.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Даець бабка мякку пасцельку,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Мякку пасцельку, слічну паненку —
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
Ён паненку ўзяў і падзякываў,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
— А спасіба, бабка, за вашу паненку,
Хрыстос васкрос, Сын Божы!
За слічну паненку, за мякку пасцельку.
Хрыстос васкрос, Сын Божы!

*Запісалі Н. Паўлоўская,
І. Рошчына ў 1989 г.*

А йшлі-бралі валачобнікі...

*Запісана ў в. Заазер'е Талачынскага раёна
ад У. Ц. Краскоўскай (1914 г. н.)*

А йшлі-бралі валачобнікі,
А зялёны сад вішнёвы!
А йшлі-бралі сем мір борам,
А зялёны сад вішнёвы!
Сем мір борам, дзісятае полем.
А зялёны сад вішнёвы!
А йшлі-бралі, падымачылісі,
А зялёны сад вішнёвы!
Зайшлі к бабцы, пысушылісі.
А зялёны сад вішнёвы!
А дала бабка ўсім па яечку,
А зялёны сад вішнёвы!
Аднаму ўнуку не засталася.
А зялёны сад вішнёвы!
Іна яму лусту хлеба.
А зялёны сад вішнёвы!
Ён хлеба не бярэць і не дзякыець.

А зялёны сад вішнёвы!
Іна яму красна яечка —
А зялёны сад вішнёвы!
Ён яечка не ўзяў і не дзякыець.
А зялёны сад вішнёвы!
Іна яму слішну паненку,
А зялёны сад вішнёвы!
Слішну паненку, маладу дзяўчонку,
А зялёны сад вішнёвы!
Ён паненку ўзяў і падзякываў,
А зялёны сад вішнёвы!
— Дзякуй, бабка, за твае дары,
А зялёны сад вішнёвы!
За твае дары, дары добрыя,
А зялёны сад вішнёвы!
Дары добрыя, валачобныя.
А зялёны сад вішнёвы!

Запісалі Н. Паўлоўская, І. Рошчына ў 1989 г.

Ці не ластаўка ў ваконца б'ець...

*Запісана у в. Лучазарная Сенненскага раёна
ад Л. М. Панкрацьевай (1892 г. н.)*

Ці не ластаўка ў ваконца б'ець,
Добрая ўдава па вадзіцу ідзець,
Вядзёрачкі цясовыя, пачапочкі шаўковыя.
Пайшла ж яна да злотнічка,
Да злотнічка, да работнічка.
— Ой, злотнічак-работнічак,
А скуй жа мне тры празнічкі,
Тры празнічкі, тры гадавых:
Адзін празнік — Вялікадня,
Другі празнік — святое Юр'я,
Трэці празнік — святое Мікола.
Святая Пасха з красненькім яечкам,
Святое Юр'е з расіцай, з цёпленькай,
Святая Мікола па мяжах хадзіць,
Па мяжах хадзіць, жыта касіць.
Радзі ж, Божа, ядраное,
Ядраное і бальшое:
Колас — з бярно,
А зярно — з вядро.

Запісала А. Багамолава

ЧЫЯ ГЭТА ХАТА НА ПАГОРАЧКУ...

Запісана ў в. Райцы Талачынскага раёна

Чыя гэта хата на пагорачку?
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Стаіць іна пахілiўшасі.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
А там живець удовушка,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Ана живець і гаруіць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Яе дзетачкі пацішаюць,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
— Ні плач, ні гаруй, наша мамачка,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
А як жа мы ды павырасцім,
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!
Тады жа мы пабудуемся.
Хрыстос васкрэс, Сын Божы!

Запісала А. Красавіцкая ў 1984 г.

ЖЫЛА ЎДАВА Ў КАНЦЫ СЯЛА...

Запісана ў в. Заазер'е Талачынскага раёна

ад У. Ц. Краскоўскай (1914 г. н.)

Жыла ўдава ў канцы сяла.
Зялёны сад вішнёвы!
А было у ўдавы дзевіць сыноў,
Зялёны сад вішнёвы!
Дзевіць сыноў, дзісятая дачка,
Зялёны сад вішнёвы!
Сыны ўзраслі — у разбой пашлі,
Зялёны сад вішнёвы!
Дычка ўзрасла — замуж пышла,
Зялёны сад вішнёвы!
Замуж пашла за купчыка,
Зялёны сад вішнёвы!
За купчыка, за галубчыка,
Зялёны сад вішнёвы!
Жывець гадок, живець другі,
Зялёны сад вішнёвы!
— Паедзім, купец, к матцы ў госці,
Зялёны сад вішнёвы!
Купец коней запрыгаіць,
Зялёны сад вішнёвы!

Купчыха дзіця надзіваіць,
Зялёны сад вішнёвы!
Едуць поля і другая,
Зялёны сад вішнёвы!
На трэція уязджаюць,
Зялёны сад вішнёвы!
Цёмну ночку абнімаюць,
Зялёны сад вішнёвы!
— Будзім, купец, тут нычуваці,
Зялёны сад вішнёвы!
Прыкланіла галовычку к сырой зямельцы,
Зялёны сад вішнёвы!
Прыкланіла галовычку к шырокай дарожкі,
Зялёны сад вішнёвы!
Шуміць, шуміць дубровычка,
Зялёны сад вішнёвы!
Стогніць, стогніць дарожычка,
Зялёны сад вішнёвы!
Бігаць, бігаць разбойнічкі,
Зялёны сад вішнёвы!
Скачылі — купца ўбілі,
Зялёны сад вішнёвы!
Купчанёнка сірацілі,
Зялёны сад вішнёвы!
А купчыху заўдавілі,
Зялёны сад вішнёвы!
А ўсе братцы пызаснулі,
Зялёны сад вішнёвы!
Меншы брацін ні засыпаіць,
Зялёны сад вішнёвы!
Ён з купчыхай размуўляіць,
Зялёны сад вішнёвы!
— Якога роду, якога племя,
Зялёны сад вішнёвы!
— А жыла ўдава ў канцы сіла,
Зялёны сад вішнёвы!
А было у ўдавы дзевіць сыноў,
Зялёны сад вішнёвы!
Дзевяць сыноў, дзісятыя дычка,
Зялёны сад вішнёвы!
Дзісятыя дычка, доч Настасся,
Зялёны сад вішнёвы!
— Усе браццы, прасніцеса!
Зялёны сад вішнёвы!

А што ж гэта мы нырабілі —
Зялёны сад вішнёвы!
Свайго швагру мы забілі,
Зялёны сад вішнёвы!
Племянніка сірацілі,
Зялёны сад вішнёвы!
Сваю сястру вы ўдавілі,
Зялёны сад вішнёвы!
Будзім швагру аджыўляці,
Зялёны сад вішнёвы!
Каўшом крыві наліваці,
Зялёны сад вішнёвы!

Запісалі Н. Паўлоўская, І. Рошчына ў 1989 г.

ЮРАЎСКІЯ ПЕСНІ

На Віцебшчыне добра вядомы юраўскія песні. У беларусаў яны больш пашыраныя, чым ва ўкраінцаў і рускіх. Гэтыя творы маюць абмежаванае кола сюжэтаў, але іх дастаткова, каб акрэсліць вобраз Юрыя — міфалагічнага творцы веснавога абуджэння прыроды, апекуна жывёлагадоўлі і земляробства.

З улікам сувязі з рэчаіснасцю юраўскія песні лагічна падзяляюцца на дзве групы. У першай апавядаецца пра жыццёвыя клопаты людзей, у другой — пра міфалагічныя абавязкі Юрыя і сюжэтна звязаных з ім персанажаў. Апошніх твораў у нашых запісах значна больш. Іх існаванне падтрымліваецца на Віцебшчыне традыцыйнай валачобных спеваў. Заўважана, што валачобныя песні могуць амаль цалкам уключаць юраўскую песню. Таму не выпадкова, што на Віцебшчыне ў якасці юраўскай запісана песня з валачобным прыпевам «Святы Юрый, Хрыстос! Узяў ключы, Хрыстос!» і г. д.

Абрады і звычаі Юр’ева дня, накіраваныя на забеспячэнне сялянскага дабрабыту, абумовілі змест шмат якіх юраўскіх песень. Святочны выган жывёлы на пашу адбіўся, напрыклад, у песні «На Юр’е расу, Божа мой!». Твор цікавы згадваннем юр’еўскай расы, якая, нібыта, валодае чудадзейнымі якасцямі, спрыяе ўраджаю, дае жывёле здароўе, і зваротам-пытаннем да «бычка-трацячка», «цялушкі-мядушкі», ці добра тыя напасвіліся.

Адметнай рысай Паазер’я з’яўляецца кропкавы звычай «Юраўшчына» або «Юр’еўшчына». Яго яшчэ называюць «замачваннем даёнак». Гэта святочная складчына гаспадароў і пастухоў жывёлы, якая адбывалася на полі. Ёй мог папярэднічаць абыходу статку.

Намёк на былы карагодны абыход палёў на Юр'еў дзень (23 красавіка (6 мая)) можна ўбачыць у зачыне песні «Праважаем Юр'я за сяло» з прыпевам «Да рана» і паўторам апошняга слова папярэдняга радка. Аднак галоўная тэма юраўскіх песень — пераломны момант у жыцці зямлі, калі яна як бы прачынаецца, пазбаўляецца нерухомасці з дапамогаю вышэйшых сіл, раскрывае свае жыватворныя крыніцы. Песні ствараюць малюнак веснавага адмыкання зямлі, перадаючы сутнасць прыроднай з'явы праз міфапаэтычны вобраз залатых ключоў.

Юраўскія песні больш уважлівыя да свойскай жывёлы, чым выяснянкі. Святога Юрыя просяць пусціць расу для каровак, даць траўку для конікаў, гігель для свіначак і г. д.

Сярод юраўскіх песень пераважаюць заклінальныя творы імператыўнай формы са зваротам да галоўнага персанажа: «Юр'я! Устань рана». Але шмат такіх, у якіх дыялог маці з сынам пераходзіць у тлумачэнне функцыі ключэй — «расу выпушчаць», «ветру напусціць». Захаваліся таксама юраўскія песні апавядальнай формы, у іх, згодна з логікай рытуалу, жаданае малоецца як ужо ўвасобленае ў рэальнасць: «Святы Юрый, Божы пасол, да Бога пайшоў, а ўзяў ключы залатыя, адамкнуў зямлю сырэсенькую...»

Юр'еў конь

Адзін з цікавых паэтычных матываў юраўскіх песень — «гулянне» Юр'ева каня. Веснавыя скокі свяшчэннай жывёлы «ў чыстым полі пад яварам» асэнсоўваюцца як удзел у раскрыцці зямлі. «Разбіць камень капытом» у міфалагічным кантэксце азначае знішчыць перашкоду паміж рознымі светамі. З дапамогаю сімвалічна-асацыятыўных вобразаў у паралелізме «А ў том камне ядро есць // У нашых дзеўках праўда есць» перадаецца ідэя першаснасці жаночага пачатку ў развіцці прыроды.

У чыстым полі пад яварам...

Запісана ў г. п. Глыбокае

У чыстым полі пад яварам
Разгуляўся Юр'еў конь.
Разгуляўся Юр'еў конь,
Хвостом мора раскалыхаў.
Хвостом мора раскалыхаў,
Капытам камень разбіваў.

А на гарэ, на гарэ
Там стаяла карыта.
Там стаяла карыта,
Поўна вады наліта.
Дзеўкі ножкі памылі,
А малычыкі выпілі.

Запісала І.Валчанінава ў 1990 г.

У нас сядогдня Юр'еў дзень...

*Запісана ў в. Ляхаўка Гарадоцкага раёна
ад Д. С. Лабянок*

У нас сядогдня Юр'еў дзень,
У нас сядогдня Юр'еў дзень!
Разгуляўся Юр'еў конь,
Разбіў камень капытом.
А ў том камне ядра нет,
У нашых мальцах праўды нет.

А ў нас сядогдня Юр'еў дзень,
У нас сядогдня Юр'еў дзень!
Разгуляўся Юр'еў конь,
Разбіў камень капытом.
А ў том камне ядро есць,
У нашых дзеўках праўда есць.

Запісала А. Шыманская ў 1989 г

Юраўская раса

Юраўскія песні свабодна аперыруюць рэальнымі і міфалагічнымі вобразамі, ствараючы мастацкі свет, дзе звышнатуральнае і рэальнае суіснуюць у адной прасторы. Пры гэтым прыроднае, застаючыся матэрыяльным і рэчывым, набывае рысы незвычайнага, ідэальнага, патаемнага.

Раса, якую Юр'я адмыкае ключамі, не простая раса-вада, а ўвасабленне яго сілы. Яна стымулюе ўрадлівасць зямлі, плоднасць жывёлы, рост расліннасці.

Юр'я! Добры вечар!

*Запісана ў в. Соўкі Пастаўскага раёна
ад Ф. В. Мядзвецкай*

Юр'я! Добры вечар!
Юр'я! Устань рана!
Юр'я! Пусці расу!
Раса — для конікаў,
Траўка — для каровак,
Пырнік — для авечак.

Запісала М. Макруш у 1991 г.

НА ЮР'Е РАСУ...

*Запісана ў в. Глоня Браслаўскага раёна
ад В. І. Шульгоўскай*

На Юр'е расу,
Божа мой!
Бычка напасу,
Божа мой!
Бычок-трацячок,
Божа мой!

Ці поўны бачок,
Божа мой?
Цялушка-мядушка,
Божа мой!
Ці поўнае брушка,
Божа мой?

На полі мядушачка,
Божа мой!
Там стаяла дзяўчыначка,
Божа мой!
Бычок-трацячок,
Божа мой!

Ці поўны бачок,
Божа мой?
Цялушка-мядушка,
Божа мой!
Ці поўнае брушка,
Божа мой?

Запісала А. Шынкарэнка ў 1985 г.

Адмыканне зямлі

Паводле народнага ўяўлення, святы Юрый валодае містычнымі залатымі ключамі, якімі, нібыта, можна адамкнуць зямлю, расу, вецер. У кожным з прыведзеных ніжэй твораў сустракаецца гэты вобраз, прычым даволі часта Юр'я і яго маці просяць адзін аднаго «падаць ключы». Часам Юр'я ўдакладняе — «каторыя», з чаго становіцца зразумела, што ён мае розныя ключы (якія, відаць, адмыкаюць іншыя поры года ці іншыя праявы надвор'я).

Сам акт адмыкання варта звязваць з сімволікай урадлівасці. Зямля не проста прачынаецца, яна становіцца аплодненай, надзеленай патэнцыялам да новага ўраджаю. Некаторыя песні называюць Юр'я «Божым паслом», аднак у пераважнай большасці выпадкаў персанаж атаясамліваецца з язычніцкім боствам, заручаным з багінняй Зямлі. Заўважна маркіраванасць персанажа прасторай неба, паветра. Звернем увагу на яго дзеянні: «Адчыніў вокны ў неба, // Пусціў дожджык на глебу». Але Юр'я адчыняе таксама і «вароты марскія», несучы паўсюль неўтаймаваную энергію жыцця. А ад сямейнай пары Неба і Зямлі (параўнаем з саюзам Урана і Геі ў грэчаскай міфалогіі) нараджаецца ўсё існае.

Юр'я, падай ключы!..

*Запісана ў в. Пажарцы Пастаўскага раёна
ад С. Талайка*

— Юр'я, падай ключы!
Юр'я, падай ключы!
— Матка, каторыя?
Матка, каторыя?
— Што расу адмыкаці,
Што расу адмыкаці,
А траву выпускаці,
А траву выпускаці.

Запісала Г. Мацвійчук у 1989 г.

А мы Юр'я ўспамінаем...

*Запісана ў в. Камары Віцебскага раёна
ад Н. І. Зэлікавай*

А мы Юр'я ўспамінаем,
Бога ўзвелічаем.
Дай, Божа, ключы ад замка,
Адамкнуць зямлю сырую,
Ды на добрае жыта, пашаніцу,
Ды на ўсякую пашніцу.

Запісала А. Радзкова ў 1991 г.

Юр'я! ПАДАЙ ключы...

*Запісана ў в. Соўкі Пастаўскага раёна
ад Ф. В. Мядзвецкай*

— Юр'я! Падай ключы.
— Мамка, каторыя?
— Сынку, земляныя.
Юр'я! Атамкні зямлю.
Юр'я! Пусці расу.

Расу для каровак,
Траўку для конікаў,
Гігель для свіначак,
Смычка — то для бычка,
Пырнік — для гусачак.

Запісала М. Макруш у 1991 г.

Юр'я, Юр'я...

*Запісана ў в. Целяхі Пастаўскага раёна
ад Я. Е. Кляпец*

Юр'я, Юр'я,
Падай ключы
Зямлю адмыкаць,
Падай ключы
Расу выпушчаць,

Падай ключы
Ветру напусціць.
Раса — для авечак,
А мураў — для каровак,
А труска — для суска.

Запісала М. Макруш у 1991 г.

Святы Юрый...

*Запісана ў в. Кублічы Ушацкага раёна
ад Ф. Церашкевіч*

Святы Юрый,
Хрыстос!
Узяў ключы,
Хрыстос!
Адкрыў зямлю,
Хрыстос!

Пусціў расу,
Хрыстос!
Па ўсю вясну,
Хрыстос!
Вясну вясёлую,
Хрыстос!

Запісаў І. Панераў у 1983 г.

Ключы адраджэння

Матыў адмыкання з'яўляецца ў юраўскіх песнях галоўным. Але ў іх не гаворыцца пра тое, каму належаць ключы, хто іх уладар, хоць дакладна пазначаюцца асобы, так або інакш звязаныя з адмыканнем. Складаецца ўражанне, што ключы адзінкавыя і множныя, ідэальныя і матэрыяльныя, функцыянальна канкрэтныя і няпэўна прыналежныя. Відаць, толькі адна асоба можа прэтэндаваць на валоданне ключамі. І гэта не Юрый, а яго маці. Юр'ева маці — карэлят зямлі-маці. Згодна з архаічнымі ўяўленнямі, яна ўсё нараджае з самой сябе, іншымі словамі, адмыкаецца і адмыкае.

Ключы — выразнік абсалютнай сакральнай сілы, якая прадвызначае пераход прыроды ад змярцвення да адраджэння, метафара архаічнага *юра, юрлівасці*. У беларускай міфалогіі ўвасабленнем *юра* (эратычнай сілы і жарсці) становіцца аднайменны бог: Юр, Юр'я, Юрыла, Юрай, Юры — варыянты яго веснавога імя. Боскае юраванне, напружанне пацупцёвай жарсці — залог росквіту і ўрадлівасці зямлі, таксама ахопленай *юрам*, а сам Юр'я ў міфалагічнай праекцыі — яе сын-муж-каханак.

Святы Юрый, Божы пасол...

*Запісана ў в. Новы Пагост Міёрскага раёна
ад І. Н. Казалеўскай*

Святы Юрый, Божы пасол,
Да Бога пайшоў,
А ўзяў ключы залатыя,
Адамкнуў зямлю сырэсенькую,
Пусціў расу цаплюсенькую.
Адамкнуў вароты марскія,
Пусціў воўны галубыя.
Адчыніў вокны ў неба,
Пусціў дожджык на глебу.

Запісалі В. Зальц, Г. Гунько ў 1989 г.

Юр'я, Юр'я, падай ключы!

*Запісана ў в. Юнькі Пастаўскага раёна
ад М. В. Качан*

— Юр'я, Юр'я, падай ключы!
Юр'я, Юр'я, падай ключы!
— Матка, матка, каторыя?
Матка, матка, каторыя?
— Сынку, сынку, земляныя,

Сынку, сынку, земляныя.
Буду зямлю адмыкаці,
Буду зямлю адмыкаці.
Буду расу пускаці,
Буду расу пускаці.

Раса, раса — для каровак,
Раса, раса — для каровак.
Трава, трава — для конікаў,
Трава, трава — для конікаў.

Гігель, гігель — для свіначак,
Гігель, гігель — для свіначак.
Пырнік, пырнік — для гусачак,
Пырнік, пырнік — для гусачак.

Запісала В. Собаль у 1991 г.

Юр'я маці клічыць...

*Запісана ў в. Добрыгоры Бешанковіцкага раёна
ад Т. Б. Гнеўкі*

Юр'я маці клічыць,
Клічыць-паклікаіць:
— Аддай, маці, ключы
Зямлю адамкнуці.
Зямлю адамкнуці,
Расіцу пусціці.

Расіцу пусціці,
Травіцу ўзрасціці.
Травіцу ўзрасціці,
Жыцца і пшаніцу.
Жыцца і пшаніцу,
Усякую ярыцу.

*Запісалі М. Антановіч, І. Верабей,
Т. Гардзей, І. Курдзюк у 1983 г.*

ПРАВАЖАЕМ ЮР'Я ЗА СЯЛО...

*Запісана ў в. Камары Віцебскага раёна
ад Н. І. Зэлікавай*

Праважаем Юр'я за сяло,
Ды рана, за сяло,
Каб было дзевачкам весяло,
Ды рана, весяло.
Ой, Юр'ева дочка маленька,
Ды рана, маленька.

Запісала А. Радзкова ў 1991 г.

А ХТО Ё ЛЕСЕ СТУЧЫЦЬ-ГРУЧЫЦЬ?..

*Запісана ў в. Крапіўна Аршанскага раёна
ад В. І. Кляпіцкай*

— А хто ё лесе стучыць-гручыць?
— Юрыя з Пятром церам цешуць.
— Хто ё тым цераме крычыць-плачыць?
— Юр'ева маці доньку біла.
— Скажы, донька, дзе венчык дзела
Пярловенькі з галованькі?
— Ехаў, мамка, князь Васілевіч,
Сарваў венчык пярловенькі,
Пярловенькі з галованькі.

Запісалі Н. Буяк, І. Ганчар у 1989 г.

Юрчка

«Юрчка» — шырока распаўсюджаны карагодны танец, які суправаджаецца адпаведнай песняй пра Юрчку. У карагодзе Юрчка — гэта хлопец, які пакуль што застаецца без пары. Пасля таго, як карагод праходзіць круг, хлопец забірае дзяўчыну з першай пары і Юрчкам становіцца яе былы партнёр. Згодна з карагоднымі правіламі, Юрчкамі павінны былі пабываць усе хлопцы без выключэння.

Такі маштабны ахоп удзельнікаў любоўна-шлюбнымі стасункамі разам з песенным падахвочваннем да іх сведчыць пра былое абрадавае прызначэнне карагода, калі хлопцы і дзяўчаты дубліравалі міфалагічны сюжэт.

Характэрная песенная размова з персанажам святочнага карагода, падчас якой высвятляецца, што зімой Юр'я нібыта «начуе ў запечку». Суразмоўца Юр'я дакарае яго за тое, што ён «не жэніцца». Жаніцьба ж Юр'я, па сваёй сутнасці, акт сакральнага яднання Неба і Зямлі, які дае штуршок часу і новаму жыццю. Таму жаніцьба ўпартага боства — жыццёва неабходная для ўсяго свету: раслін, жывёлы, людзей.

А ты, Юрчка...

*Запісана ў в. Паляна Докшыцкага раёна
ад С. А. Пятровіча*

— А ты, Юрчка,
Чаму ня жэнішся?
Прыдзіць зімачка,
Дзе ты дзенішся?
— А ўлетачку —
У падпаветачку,
А ўзімачку —
Пад пярыначку.

— А дзе, Юрчка,
Зімаваць будзіш?
Каго, Юрчка,
Абдымаць будзіш?
— Зімаваць буду
У запечачку,
Абдымаць буду
Хоць авечачку.

Запісала А. Пятровіч у 1985 г.

ВЕСНАВЫЯ СТЫЛІЗАЦЫІ

Фальклор з глыбокай старажытнасці з’яўляўся адным з найлепшых выразнікаў творчага патэнцыялу чалавека. З цягам часу, аднак, на змену яму прыйшла літаратура, а з ёю — і самадзейныя творцы, аўтарскае «я» якіх адчувальна пранізвала ўсе аспекты твораў. Але кожны аўтар, як бы ён ні спрабаваў адмежавацца ад фальклорнай традыцыі, знаходзіўся ў яе кантэксце і карыстаўся яе сродкамі.

Жанры народнай творчасці паступова трансфармуюцца, хаця і досыць павольна. Вядома, такому відазмяненню дапамагаюць людзі — таленавітыя выканаўцы, якія ўносяць у тэкст твора свае карэктывы.

Песні-вяснянкі, запісаныя ў 1989 г. ад аматарскага гурта «Вярба», — хутчэй стылізацыі пад фальклор, чым уласна фальклорныя творы. Сама назва гурта — «Вярба» — адразу ж выклікае пэўныя асацыяцыі: з Вербным тыднем, калі галінкі вярбы, паводле народных уяўленняў, надзелены чароўнай сілай даваць здароўе, з песнямі (з той жа «Каля грэблі шумяць вербы», якую так любіў Іван Мележ), урэшце, з замацаваным у нашай свядомасці вобразам вярбы — надзвычай папулярнага ў беларусаў дрэва. На падобных асацыяцыях пабудаваны і песні-стылізацыі: гэта ўжо не фальклор, хаця па структуры творы наўмысна набліжаны да народных. Уласна, аўтар гэтых песень (або, магчыма, аўтары) аперыруе элементамі аддаленай ад яго па часе стылёвай сістэмы, карыстаецца абагульненым уяўленнем пра нацыянальную культуру. Знаёмства аўтара з арыгінальнымі песнямі, пагружанасць яго ў кантэкст не выклікаюць сумненняў. Дзеля стварэння належнага эфекту творы часта перагружаюць адпаведнай фальклорнай вобразнасцю, спалучанай з выразна «літаратурнымі» мастацкімі прыёмамі (напрыклад, увасабленне — *сонца ўсміхнецца*; *эпітэт дружна* адносна слова *вясна* і да т. п.).

Што перад намі? Не фальклорныя тэксты, але і не аўтарскія творы. Улічваючы спецыфіку бытавання гэтых песень (у якасці рэпертуару гурта), мэтазгодна было б назваць іх *трансфармаваным* фальклор-

ным жанрам, які паступова ўваходзіць у поле масавай культуры. Сёння гэта адна з праяў народнай творчасці, спосаб данесці нацыянальную культуру да шырокай аўдыторыі. А для даследчыкаў — яшчэ адна задача для вывучэння.

Ніжэй падаюцца тэксты песень, запісаныя ў г. п. Лёзна Віцебскай вобласці ад фальклорнага ансамбля клуба ветэранаў «Вярба».

Добры дзень вам,
СПАЗАРАНАЧКУ!

Добры дзень вам, спазараначку,
Добры дзень вам, спазараначку!
Прапяём мы вам вясянячку,
Прапяём мы вам вясянячку!
Вясна з зімой сустракаюцца,
Вясна з зімой сустракаюцца.
Са стрэх вадой абмываюцца,
Са стрэх вадой абмываюцца.
Ды Стрэчаннем называюцца,
Ды Стрэчаннем называюцца!

Запісаў А. І. Гурскі ў 1989 г.

Ляце сорака галубоў...

Ляце сорака галубоў
На ўсе сорака маразоў.
Ешце іх, ламайце,
Сучачкам кідайце!
Вы вясну гукайце!
Вясна-красна!
Вясна-красна!
А-у-у!

Калі пад страхой
Ды наш вол нап'ецца,
Вясна зазірнецца,
Сонца ўсміхнецца.
Радуйцеся, людзі,
Вясна дружнай будзе.
Вясна-красна!
Вясна-красна!
А-у-у!

Запісаў А. І. Гурскі ў 1989 г.

Як на прызбе ды пятах смяецца...

Як на прызбе ды пятах смяецца,
Як на прызбе ды пятах смяецца:
Ох, і добра на сяле жывецца,
Ох, і добра на сяле жывецца!
Там зялёныя палеткі,
Там зялёныя палеткі
І чырвоненькія кветкі,
І чырвоненькія кветкі.

Тут і масла, і смятана,
Тут і масла, і смятана,
Ой, ды ўстаці трэба рана,
Ой, ды ўстаці трэба рана.
Трэба ўволю нарабіцца,
Трэба ўволю нарабіцца,
Пазней з сонцам спаць лажыцца,
Пазней з сонцам спаць лажыцца.

Запісаў А. І. Гурскі ў 1989 г.

Спячэм сорака жаўрукоў...

Спячэм сорака жаўрукоў
На ўсе сорака маразоў.
Ешце іх, ламайце,
Птушачкам кідайце
Ды вясну гукайце.
Вясна красна, а-у-у!
Вясна красна, а-у-у!
Калі пад страхой
Ды наш вол нап'ецца,
Вясна завіхнецца,
Сонцу ўсміхнецца.
Радуйцеся, людзі,
Вясна дружнай будзе.
Вясна красна, а-у-у!
Вясна красна, а-у-у!

Запісалі А. Курбека, А. Гардзель

ПОЎДЗЕНЬ

ВЕСНАВЫЯ СВАТЫ, ЗВЫЧАІ, ПЕСНІ

Сустрэканне вясны на Палессі — цэлы комплекс свят, абрадаў, звычаяў. Элементы сустрэчы ёсць ужо ў Масленіцы, якая завяршае зімовы цыкл і адначасова адкрывае веснавы. Провады зімы і падрыхтоўка да сустрэчы вясны — так можна вызначыць змест гэтага прамежкавага свята. Традыцыі Масленіцы, даволі моцныя ў некаторых іншых кутках Беларусі, на Піншчыне і наогул на Палессі праяўляюцца слаба. Провады зімы тут не звязваюцца з провадамі Масленіцы, а звычай рабіць і спальваць пудзіла Масленіцы невядомы. Зіма выганяецца вельмі адмысловым чынам: яе праганяюць са сваёй вёскі ў суседнюю ці яшчэ далей. У Іванаўскім раёне памятаюць, што ў сцены хат са смехам кідалі камяні, кавалкі цэгля і пры гэтым крычалі: «Ідэ, зыма, з Пнюх, нам ны трэба кажух! Ідэ, зыма, на Лучкэ, нам ны трэба анучкэ!», «Ідэ, зыма, до Кракова, там тэ будэш аднакова».

Мала прагнаць зіму, трэба яшчэ паклікаць вясну. Магчыма, у старажытнасці баяліся, што без абрадаў гукання вясны, выклікання птушак, якія павінны прынесці вясну, цяпло і ключы для адмыкання зямлі, вясна наогул можа не вярнуцца ці затрымацца. Тут, відаць, і ляжаць вытокі звяртання-заклінання «Жавароначкі, прыляціце, цёплу вясну прынясіце».

У народнай свядомасці Вясна, у адрозненне ад старажытных мініяцюр, уяўляецца дзяўчынай ці жанчынай, бо сімвалізуе жыццёвы пачатак прыроды. Вясна паўстае першапрычынай урадлівасці зямлі і росквіту зеляніны.

Ні адзін абрад не вылучаўся такой масавасцю, як гуканне вясны, таму што надыход вясны залежаў ад усіх разам і ад кожнага паасобку. Дзяўчаты гукалі вясну з пагоркаў, высокіх берагоў рэчак. Сёння ўсё адбываецца прасцей. Жанчыны спяваюць вяснянкі пры любых абставінах, але абавязкова на вольным паветры: на вуліцы, у полі, на рэчцы, калі плывуць у чаўнах і г. д.

Прылёт птушак у вяснянках сімвалізуе надыход вясны, якая на Піншчыне забяспечваецца і чыста магічна. Да гэтага часу маці пякуць дзецям спецыяльнае печыва, асабліва на Саракі: «На сорокосвятые пэклы сорок галушок з грэцкай муку, йілы». У розных раёнах печыва называлася па-свойму: «буськавы лапы» — для хлопчыка ў выглядзе бараны, для дзяўчынкі — у выглядзе сярпа, «пеўнікі» ці «галёпы», падобныя на гусіныя лапы. Раней гэтых «птушак» дзеці прымацоўвалі на палкі, бегалі, размахваючы «птушкамі», па ўсёй вёсцы і выкрывалі кароценькія вяснянкі. Потым гэта печыва з’ядалі. Калі першы раз бачылі бусла, то трэба было крыкнуць яму: «Бусынь! Бусынь! На тобі галёпу. Я тобі галёпу, тэ мні жэта копу».

Веснавыя песні ярка малююць карціну буйнага адраджэння прыроды, перадаюць працоўныя клопаты і надзеі сялян на лепшую долю, простыя, але жыццёва неабходныя радасці: ураджай у полі, згода ў сям’і, здароўе і дабрабыт.

Цыкл палескіх веснавых песень багаты па колькасці запісаў, якія захоўваюцца ў фондзе фальклорных матэрыялаў Вучэбна-навуковай лабараторыі беларускага фальклору. Яго склад адметны. За вяснянкамі-заклічкамі ідуць юраўскія песні, а ў некаторых раёнах — нават і валачобныя, хаця валачобная традыцыя для Палесся не ўласцівая. Месца класічных траецкіх песень на Піншчыне займаюць унікальныя куставыя песні, а на Гомельшчыне — майскія (Лельчыцкі раён, рэканструкцыя). Гэтаксама ўнікальнымі з’яўляюцца палескія карагоды. Сярод іх карагоды і песні ў складзе абраду ваджэння і пахавання Стралы (Гомельшчына), карагод «Стрылка» з песняй пра красу (в. Бездзеж Драгічынскага раёна), разнастайныя гульнявыя карагоды («Володар», «Мак», «Дрыма» і інш.). Завяршаюць веснавы цыкл русальныя песні з абрадам Провадаў русалкі.

Народныя традыцыі і песні Іванаўскага раёна Брэсцкай вобласці

Наступныя творы запісаў студэнт-завочнік БДУ Пятро Голік, мясцовы жыхар, які добра ведаў гаворку. Яны ўвайшлі ў дадатак да яго дыпломнай работы, якую ён абараніў у 1978 г. (кіраўнік — Р. М. Кавалёва).

Мы палічылі, што студэнтам філалагічнага факультэта будзе цікава пазнаёміцца з гісторыяй некаторых вёсак Псышчаўскага сельскага савета, расказанай дыпломнікам, адчуць подых былога часу.

Прапануем фальклорныя запісы П. Голіка, зробленыя ў 1978 г., з захаваннем моўных асаблівасцей палескага маўлення. На наш погляд, яны найбольш дакладныя з тых, што захоўваюцца ў фондзе фальклорных матэрыялаў.

Ровнэцэ (15 лютага)

*Запісана ў в. Вартыцк
ад А. З. Какудовіч (1904 г. н.)*

Святэлэ свічку в цэрквэ. Проходілэ до хатэ и спірша подпалювалэ
косэ крошку у каждого в своуй сымні, шоб нэ боелысе грому. Потом
віпалювалэ крэжа на стэлі, на бальцэ. Гэто тоже шоб грім в хату ны вэ-
тяв. На ровнэцэ нап'ецца півінь водэцэ, а на Юр'я найісця віл травэцэ.

Бородайка

*Запісана ў в. Вартыцк
ад А. З. Какудовіч (1904 г. н.)*

Пырыд «блavyшчыннім» була «бородайка». Говорылы гэтак, як гра-
лы дывкы с хлопцямы в закыдаёчку:

Бородай! Бородай!
Хліба дай
Йісты хочыцца.
Бородай! Бородай!
Бородаёчку!
Быжытэ дывочки
В закыдаёчку.

Бралыс за рукы і біглы скілки сылы, а хто-нібудзь абізатыльно падава.

Заўвага з біральніка. Спывакі не ведаюць значэння слова «барадай».

Блavyшчынне

*Запісана ў в. Вартыцк
ад А. З. Какудовіч (1904 г. н.)*

Пыклы галёпы з ціста.
Бусько кажэ:
— Гнам! Гнам!
Я галёпу дам, дам!
Я тобі галёпу,
Ты мні жэта копу.

Вэрьныца

*Запісана ў в. Вартыцк
ад А. З. Какудовіч (1904 г. н.)*

Святылы вырбу в цэрквы, а йдучы з цэрквы былы вырбою кого
встрічалы:

Ны я б'ю — вырба б'е,
За тыждынь Вылыхдынь.

Вырбу затыкалы дэ-ныбудзь у хаты, чы в сінюх, а як трэба было коровы запасуваты, то выганялы на пашу тэю вырбою.

ПАСКА (ВЫЛЫКДЫНЬ)

*Запісана ў в. Вартыцк
ад А. З. Какудовіч (1904 г. н.)*

Як ужэ заходзіць Паска, йшлы в цэркву на всюнычню. У півнючы ужэ выктыкалы Хрыста. Ходяць около цэрквы с крестым ходом и спываюць певчы. Некаторыйі прыносылы сыра в платочковы. А той сыр був гэтакі. Шэ на Масленіцу, як ляжылысе спаты, то клалы кусочок сыра за губу. Як до ранку сыр ны раставав, то бралы его на всюнычню. И все як батюшка выктыкае Хрыста, то тэйі, хто с сыром, побачать відзьму. Як ужэ розвідняе, это святятъ паску (хрінъ, сіль, яйца, мясо...). У рано прыходяць з цэрквы і на сніданні йідяць тое, шо посвятылы.

ЮРЫЙ

*Запісана ў в. Вартыцк
ад А. З. Какудовіч (1904 г. н.)*

Пырыд Юрыем пыклы пырогы. До всходу сонца ідуць на росу с хлібом, обходяць Юрэвыка, там дэ посіяно жыто, чы пшыныца.

МЫКОЛА

*Запісана ў в. Вартыцк
ад А. З. Какудовіч (1904 г. н.)*

Затыкаюць тычкамы дэ косымы траву, щоб ходылы там коровы.
— Мыкола! Пыдуть тычкы окола.

ТРЫЙЦА

*Запісана ў в. Вартыцк
ад А. З. Какудовіч (1904 г. н.)*

Прыносылы з лісу бырывынку, клін і прыбывалы до хаты кай двырэй, кай окон, у хаты тожэ затыкалы у кутках, за образы, над двырэма. Рвалы айір і сыпалы на дворы, коля хаты. Дівчыну обкручыўвалы клёном, бэзом, бырэзыною, яна не могла руку высунути. А потом водыле по сылі, водыле «Куста».

Выдэм Куста
В зылёному клёну.
Выкынь, пане,
Хоть по золотому.

Выдэм Куста
В зылёному бырывынку.
Выкынь, пане,
Да хоч по чырвінцу.

Співалы гэту пысню. За пысню люды давалы дар, хто шчо мав.

ВЯСНЯНКІ І ПЕСНІ, ДЗЕ ЗГАДВАЕЦЦА ВЯСНА

На Палессі шырока распаўсюджаны тыпова беларускія вяснянкі дзялягічнай пыталына-адказнай формы, якія ўзніклі на падставе пераклічкі веснавых жаночых хораў. Кампазіцыйна творы складаюцца са сціслага пытання да вясны, што яна прынесла людзям, і адказу самой вясны з пералікам таго, што атрымаюць ад яе людзі.

Ой, вэсна-красна, ой, шчо вэнысла?

*Запісана ў в. Туляцічы
ад Т. Гэндэр (1902 г. н.)*

— Ой, вэсна-красна, ой, шчо вэнысла?

— Ой, я вэнысла:

Ля старэх бабок — бісэду,
А ля молодэх — кросёнца,
А ля хлопчыку — кружэчка,
А ля хлопчыку — кружэчка,
А ля дывочок — храшчыка.

Заўвагі інфарманта. *Кружэчок* — ніколя ўсі хлопцэ вырізувалэ з дэрва кружкэ і качелэ по гулыцэ, шо і пройтэ ныможна було. *Храшчлік* — у храшчліка гралэ дывькэ с хлопцямэ. Становэлыс по двое. Одна пара ловэла, а другэ старалыс збігчіс. Ек ны суміють збігчіс, то вжэ вонэ ловлять.

Вэсна-красна, тэплэ літо...

*Запісана ў в. Опаль
ад Г. Карповіч (1905 г. н.)*

Вэсна-красна, тэплэ літо,
Зароды, божэ, густэ жэто,
Густэ жэто, колосэстэ,
Колосэстэ, ядырнэстэ:
І ядрыцэ — по выдырце,
С колосочка — жэта бочка.

Судэ, Божэ, лататэ дождатэ...

*Запісана ў в. Опаль
ад Г. Карповіч (1905 г. н.)*

Судэ, Божэ, лататэ дождатэ,
Да пойдымо на грэчку горатэ.
Сышка горэ, волыкэ потягають.
Малынькі сіе, голубкэ збірають.

Ой, ідэ ж вісна тыплэсынько...

*Запісана ў в. Вартыцк
ад А. Бяссілка (1925 г. н.)*

Ой, ідэ ж вісна — тыплэсынько,
Вісылысэнько будэ,
Ано ж бо мні, сыротэнэ,
Охвотэ ны будэ.
Бо відомо ж чужу матер:
Чужа ж мать такая:

Хоть мілуе, хоть шкодуе,
Всё ровно лыхая.
Ой, пойду ж я на могэлу,
Мамэ поклонюся,
Од чужэі, од лыхэі
То я й одвырнуса.

Ой, ужэ ж высна да вжэ ж красна...

*Запісана ў в. Закалле
ад Г. Балюк (1930 г. н.)*

— Ой, ужэ ж высна да вжэ ж красна,
Да вжэ ж зэ стрышынькі каплэ,
Ужэ ж мойму да старычыньку
Тэпла пычынька пахнэ.
Ох, ідуць люды да ідуць люды
Конопель ратуваты,
А мні з нэвірным,
А мні з нэлюбым
Трэба вік горуваты.
Ой, пойду ж бо я дай до батынька,
Хоть разок пожуруса,
А як шэ ж бо мні ны поліпшае,
То й пойду утоплюся.
— Ны топыс, дытя,
Ны топыс, рыднэ,
Бо ты душу загубыш,
Да скажы вжэ мні шчыру правду,
Кого вірна ты любыш.

Ой, высна-красна, да шчо вынысла...

*Запісана ў в. Дружылавічы
ад П. Валюшка (1902 г. н.)*

Ой, высна-красна, да шчо вынысла,
Шо вжэ с стрышынькэ каплэ.
А вжэ ж нашым да плысачынькам
Быстра рычынька пахнэ.
Ой, ідуць волы, ой, ідуць волы,
Да всі круторогы.
Ой, пошлы ж нашы да плысачынькы,
Да й зэ свэйі волы.

Ой, ідуць волы, ой, ідуць волы,
Да й усі половэіі.
Ой, пошлы ж нашы да плысачынькы,
Да й усі молодэіі.

Прычыстая, Прычыстая Юрыя клычэ...

*Запісана ў в. Крывіца
ад А. Дабрадзей (1896 г. н.)*

Прычыстая, Прычыстая Юрыя клычэ:
— Подай, Юрый, подай, Юрый, златы ключы
Сыне нэбо, сыне нэбо одомкнуты,
Высну-красну, высну-красну выпустыты.
— Высна-красна, высна-красна, шчо вынысла?
Высна-красна, высна-красна, тэплэ літо.
Родэ, Божэ, родэ, Божэ, густэ жыто,
На корынь, на корынь корыныстэ,
На стэбыл, на стэбыл стыбылыстэ,
А на ядро, а на ядро ядрыныстэ.
А з ядырца, а з ядырца — поввыдырца,
З колосочка, з колосочка — коробочка,
А з снопочка, а з снопочка — ціла бочка.

ПЕСНІ ПАСХАВЫЯ

«Шо то ніколы булы за людэ...»

Назва «пасхавыя песні» выкарыстана самім інфармантам для групы гэтых твораў. У фалькларыстыцы такія песні называюць духоўнымі вершамі або, як і ў народзе, песнямі старэцкімі. Гэта заўсёды творы эпічнага і ліра-эпічнага характару, прысвечаныя хрысціянскай тэматыцы. Паводле часу выканання яны звязваюцца з канкрэтным святам (у нашым выпадку — з Вялікаднем). Інфармантамі часцей за ўсё з’яўляюцца хрысціяне праваслаўнага веравызнання.

Паводле раскрытай тэмы, вылучаюцца наступныя духоўныя вершы: 1) пра так званую Галубіную кнігу (апавяданне пра пачатак Сусвету і г. д.); 2) на біблейскія тэмы; 3) пра святых і велікамучнікаў; 4) аб праведніках і падзвіжніках; 5) пра Пятніцу; 6) пра жабрацкую брацію; 7) стараверскія і сектанцкія.

Своеасаблівым аналагам духоўных вершаў, запісаных ад праваслаўных, з’яўляюцца псалмы каталікоў і пратэстантаў. Псалмы звычайна

прэзентуюць уяўленне пра маральны ідэал (і яго недасяжнасць), а так-сама распаўядаюць пра недасканаласць чалавека.

Верш «Ой, у Бога вілэкая сэла» фактычна з'яўляецца народным пералажэннем вядомага «Жыцця Аляксея, чалавека Божага». А тэкст «Шо то ніколы булы за люды» абапіраецца на не менш папулярную сярод славян легенду пра святога Георгія.

Шо то ніколы булы за люды

*Запісана ў в. Закалле
ад Г. Р. Балюк (1930 г. н.)*

Шо то ніколы булы за люды,
Шо ны віровалы в едыного Бога,
Шо ны віровалы в едыного Бога,
Ано віровалы в проклятого цмока,
Да давалы цмоку, шо ны ныч, оброку,
Да давалы цмоку да по чоловіку.
Да ішла колея да по всёму світу,
До по всёму світу, да по всёму міру.
Ды прышла колея да до самого цара,
Да до самого цара, да до старшого пана.
А пан ны вгадае, да шо ёму робыты:
Чы самому йты, чы цурочку послаты.
— Ох, як сам я іду, то мынэ ны будэ,
Я цурочку пошлю, то другая будэ.
Ой, скідай, цурочка, шовковыйі шаты
Да накладай, цурочка, шо дзюры да латы.
Шэ но ж тая цурочка із ворот выходыть.
А прокляты цмок з мора выходыть.
А тая цурочка дай вельмы злякаласа,
На коліны впала дай ручки зняла.
А скыдль то взялося стародэвнэ Юрые,
Дай святэйе Юрые да на сэвому коні.
— Ох, стый, цурочка, стый жэ, ны лякайса,
Ано ты, цурочка, на святых і здайса.
— Ох, шо ж тобі, Юрые, до гэтыйі пані?
Я прожэру, пані, шэй коня твоего,
І коня твоего, і тыбэ самого.
— Ны прожэрыш, пані, ны коня моего,
Ны коня моего, ны мынэ святого,
Ано ты прожэрыш ты мою копею,
Ты мою копею, піку смоляную.

НАРОДНАЯ БІБЛІЯ

«Пасхавыя» песні даюць магчымасць дакрануцца да засвоеных народам біблейскіх сюжэтаў. У іх гісторыя пра стварэнне Адама і Евы набывае своеасаблівы драматызм, калі народны аўтар перайначвае яе на свой лад.

Сцэна спакусы Евы — цэнтральная ў творы. Змей, «злослівы і неміласцівы», звяртаецца да прамачі ўсіх людзей ласкава і вельмі па-свойску: «Моя коханка». Разваг і ваганняў Евы пры гэтым не паказана, як не паказана і роздумаў Адама. Апошні наракае на жонку толькі пасля таго, як адкусвае ад яблыка, і вінаваціць у тым, што адбылося, менавіта Еву.

Надалей першалюдзей выганяе з Раю «анёл з мячом» — пра гнеў самога Госпада нічога не сказана: ён, стварыўшы чалавека, нібыта больш і не звяртаецца да яго. Аднак парушаная забарона прыводзіць да несучыяльных вынікаў: Рай для людзей назаўсёды страчаны, і яны вымушаныя самі здабываць свой хлеб.

Господь Одама створэв рукамэ

Запісана ў в. Туляцічы ад А. М. Аўсянік

Господь Одама створэв рукамэ
Дай благасловэв ёго,
Дав ёму жону, на йменне Еву,
І з боку, з рібра ёго.
Послав він йіх до раю жэтэ,
Роскошэ зажыватэ,
Тылько ны вілів райского дэрівца
В раі зачінатэ.
А змей злослівы і неміласцівы
Став на дівку моргатэ:
— Ой, дівко, дівко, моя коханко,
Вэрвэ з дрэва ебко.
Евка послухала, ебко зорвала
Дай і Одама позвала,
Простэла руку, вэкусыла штуку,
Ля Одама подала.
Одам пріймае, ебко кусае
Дай на Евку моргае:
— Ой, Евко, Евко, моя коханко,
Ой, шчо ж тэ зробэла?
Ой, Евко, Евко, моя коханко,
Ой, шчо ж тэ зробэла,
Нашчо ж тэ дрэво, нашчо ж тэ райскэ
В раі зачінэла?

Сонцэ заходыць, анёл прыходыць,
Став на Евку мічом махатэ,
Одама й Еву і всей рід ёго
із раю віганятэ.
— Ідэ, Одам, з раю і з райскаго краю,
Да йдэ полэ горатэ,
А тобі, Евка, потысь, кудэлька
Одама зодыватэ.

«Ходыв Господь по всім світы»

Два наступныя творы — пра легендарны час, калі нібыта сам Бог і Божая Маці хадзілі па зямлі, як звычайныя людзі. Трагедыя персанажаў такога твора ў тым, што яны не адразу бачаць, хто перад імі (а калі нарэшце разумеюць гэта з пакутлівай яснасцю, то ўжо занадта позна).

Вобразы Бога і Божай Маці пры ўсім падабенстве розныя. Божая Маці, якая здаўна лічылася заступніцай людзей перад Богам, не карае, нават калі да яе ставяцца без належнай павагі. Яе зброя — сумленне. Так, агароднік, які спачатку не пазнаў у старой жанчыне Божую Маці, просіць прабачэння і спрабуе самастойна выправіць сітуацыю. Можна сказаць, песня вучыць быць аднолькава паважлівым да ўсіх старых жанчын — дзеля літасцівай Божай Маці.

Бог, ходзячы па зямлі, выпрабоўвае людзей, каб тыя атрымалі кару за свае грахі. Так, сустрэўшы дзяўчыну, якая без шлюбу нарадзіла сем сыноў і не хрысціла іх, Бог у вобразе старога жабрака нагадвае ёй пра дрэнныя ўчынкі. Дзяўчына, як і агароднік, не пазнае, хто перад ёю. Толькі пасля таго, як Бог называецца, яна пужаецца і падае перад ім крыжам. Для грэшніцы, аднак, няма магчымасці выправіцца, няма і літасці: у царкве дзяўчына правальваецца на сем сажняў пад зямлю.

У нydілю, по обіды

*Запісана ў в. Крывіца
ад А. М. Дабрадзей*

У нydілю, по обіды
Ходыв Господь по всім світы,
Ходыв жэ вын жабруючы,
Грышных людэй трыбуючы.
Ішов жэ вын лісом-бором,
Сустрыв дівку, воду брала.
— Ой ты, дівко молодая!
Дай мне воды напытыс,
Напывшіса, вмытыс.

— Ны дам діду свэйі воды,
Моя вода ны чышчона,
Дрэвком, лыстом западэна.
— Ох ты, дівко молодая,
Чом ты воды ны шчыстыла,
Як сім сыныв породыла,
Ныгодного ны хрыстыла.
— Ох ты, діду, вылыкый пророку,
Тэ на мынэ пророкуйіш,

На сім саженою зэмлю псуііш.
— Ох ты, дівко молодая!
Я ны пророк, а сам Господь.
Тая дівка злякалася,
Пырыд Богом крыжэм впала.
— Ой ты, дівко, ны лякайса
Да йды в цэркву сповыдайса.

Скоро дівка в цэркву стала,
На сім саженою зымля впала.
По юй свічы ны палылы,
По юй попы ны служылы,
По юй псалтыр ны чыталы,
По юй матка ны плакала.

Ішла СОБІ БОЖА МАТЭ

*Запісана ў в. Вартыцк
ад А. З. Какудовіч*

Ішла собі Божа Матэ
Шырокім гостэнцём,
Сустрэла огороднічка,
Попросэлас нануч.
— Ой, тэ, пані огороднічку,
Пустэ мінэ нануч,
Нануч ночуватэ.
— Ой, ны пушчу, матулынько,
Хатка маленька,
Діткэ плакэвыі.
Есця в минэ шопа
Барза нэ далёко,
Ой, там тобі, матулынько,
Спокійное місце.
Ек выйшов надвір я з півночэ
Каля тэі мэі шопэ,
Свічэ, звёздэ горець,
Выгілэ лыгаюць.
Каб жэ я знав і відав,
Шо то Божа Матэ,
Послав бэ постільку тоную, білэньку,
Положэв бэ спатэ стэха помаленьку,
Да ныхай бы оддыхала
З Господём Богом,
А я с своїмэ дыткамэ
Хоть пірід порогом.

«Ой, у Бога вілэкая сэла»

Народ па-свойму інтэрпрэтуе жыцці святых. Галоўныя героі двух наступных твораў Аляксей і Дарота — людзі вялікай веры, адметныя з нараджэння. Жыццё шле ім розныя выпрабаванні — найперш, вядома, вы-

прабаванне іх веры. Драматычныя павароты лёсу прымушаюць слухачоў суперажываць героям, якія з годнасцю выходзяць з неадназначных, часам нават жудасных сітуацый, паказваючы тым самым прыклад простым вернікам.

Лыксій (Аляксей) у сваім жаданні служыць Богу ідзе насуперак волі бацькі, які ажаніў яго, і ўцякае з дому — у «пушчу», дзе блукае сем гадоў. Сем гадоў — тэрмін паказальны. За гэты час пустэльнік пераасэнсоўвае сваё жыццё і вяртаецца ў дом бацькі. Аднак вяртаецца не спадчыннікам і роўняй, а жабраком, старцам, і цярпліва выносіць усе кпіны і пагарджэнне. Гэта, па сутнасці, акт хрысціянскай пакоры. Лыксій памірае, напісаўшы бацькам і жонцы ліст з тлумачэннем, хто ён такі. Бацькі і жонка Лыксія разумеюць усё і плачуць, наракаючы на лёс. Прычым жонка, плачучы, кажа, што «біспладны жынкэ в рай ны пускаюць». Матыў непазнання тут таксама прысутнічае і дадае аповеду трагізм і глыбіню.

Гісторыя святой Дароты, па сутнасці, з'яўляецца гісторыяй процістаяння святой і «вялікага грэшніка», каралевіча. Матыў непазнання тут прыхаваны: каралевіч доўга не разумее, што перад ім сапраўдная святая. Ён здзекуецца з Дароты (закапвае яе ў зямлю, водзіць па бітым шкле) за тое, што яна напярочыла яму пекла пасля смерці. У фінале, бачачы Дароту, якую водзяць за сабою анёлы, каралевіч пужаецца і звяртаецца да Бога з просьбаю аб Раі. Але просьба яго невыканальная, і прароцтва Дароты спраўджаецца.

Ой, у Бога вiлэкая сэла

*Запісана ў в. Вартыцк
ад А. З. Какудовіч*

Ой, у Бога вiлэкая сэла,
Ожынэв батько по ныволі сэна,
Ожынэвшэ, казав ёму жэтэ,
А він пошов у пушчу блудэтэ.
Блудэв жэ він сім літ
Ны пэвшэ, ны йiвшэ,
Прыйшов він до батька,
Як зымле вчырнівшэ.
Ёго батько в свойму дому ны воззнав,
За нішчого старца счытав:
— Вірнэ служжэ! Старця доглядайтэ,
Старцю йiстэ й пэтэ доношайтэ.
Вірнэ служжэ старця доглядаюць,
Старцю йiстэ й пэтэ доношэюць,
Лыжэць Лыксій на тэмнуй постэлэ
І пэшыць пісьмо на білуй бумазэ.

– Дайтэ, служкэ, мойму бацьковэ,
 Ныхай продэ карту чытатэ.
 Прійшов бацько, карту чытае
 І за жэлю слёзьмэ облывае.
 – Чому ж, сэну, впэрод ны прызнавса,
 За нішчого старця счытавса?
 Лыжэць Лыксій на тэмнуй постэлэ
 І пэшыць пісьмо на білуй бумазэ.
 – Дайтэ, служкэ, мойой мамэ знатэ,
 Ныхай прэдэ карту чытатэ.
 Прійшла мама, катру чытае
 І з жэлю слёзьмэ облывае:
 – Чэм жэ, сынок, впэрод ны прызнавса,
 За нішчого старця счытавса?
 Лыжэць Лыксій на тэмнуй постэлэ
 І пэшыць пісьмо на білуй бумазэ.
 – Дайтэ, служкэ, мойой жоні знатэ,
 Ныхай прэдэ карту чытатэ.
 Прішла жона, карту чытае
 І за жэлю слёзьмэ залывае.
 – Чэм жэ, мужу, впэрод ны прызнавса,
 За нішчого старця счытавса?
 Біспладное дэрво с саду вікідаюць,
 Біспладныі жынкэ в рай ны пускаюць.

Ой, була собі Дорота

*Запісана ў в. Крывіца
 ад А. М. Дабрадзей*

Ой, була собі Дорота
 Із-под Божого живота.
 Ды ныхто йійі ны відав,
 Дай довідавса кролевіч.
 Да став до йійі лыст пысаты,
 До Дороты посылаты.
 А вона ёму отпысала,
 Як сама знала, так сказала:
 – Ой ты, кролевіч, сатаніку,
 На світы болшыі грышніку.
 Вылів кролевіч Дороту звязаты,
 В сырую зымлю закопаты.
 Закопав йійі в зымлю,
 Сам пойіхав на войну.
 Пробув жэ вын дэв’яць рык,
 А на дысятым прыйіхав.

А на дысятым прыйіхав
Дай до Дороты дайіхав.
Прыйіхав под ворота:
— Чы жыва, Дорота?
— Ой, жыва, жыва, наш пане,
Пыкніша стала, ныж була.
— Ой, служкы мои вірныі,
Чом вытэ ны вірно служылы,
Шчо Дороту оживылы.
— Ой, ны мы ййіі оживылы,
Да оживыв ййіі Господь-Бог.
Од Тройцы святыі едыный,
Якый е Господь правдывый.
Вылів кролевіч шкла набыты,
Святу Дороту по шклі водыты.
Свята Дорота по шклі йдэ,
А за ею кров пływэ.
Оглянувса кролевіч назад —
Аж Дорота ны сама йдэ,
Да йдэ вона з анголямы.
Оглянувса кролевіч назад:
— Ой, Божэ, Божэ! Божэ, дай
Каб моя душычка пошла в рай.
— Ны будыш, кролевіч, у раі,
Да будыш у пэклы на самому дні.

«...Був собі Лазар Богу багаты»

Аповед пра Лазара ў нечым падобны да гісторыі Дароты. Як і ў яе, у Лазара ёсць адвечны супернік, антаганіст — ягоны брат Вілыён. Яны проціпастаўленыя як паводле матэрыяльнага багацця (Вілыён багаты, Лазар бедны), так і паводле духоўнага (тут сітуацыя адваротная).

Багаты брат саромеецца беднага і адмаўляе яму нават у хлебе і вадзе, а замест дапамогі цкуе сабакамі. Аднак жывёлы куды больш літасцівыя за людзей: харты не чапаюць Лазара, толькі заганяюць яго ў абору. Такія паводзіны жывёлін — паказчык святасці, дабрачыннасці персанажа.

Лазар памірае — і па ягоную душу сыходзяць анёлы. Душу ж Вілыёна Бог (грозны і помслівы, як заўсёды ў «пасхавых» песнях) выдзірае жалезным круком, прыносячы нямала пакут.

На тым свеце браты ізноў сустракаюцца, але цяпер ужо Вілыён просіць дапамогі ў Лазара. І той адмаўляе яму, спасылаючыся на Бога: «Боюся Господя, каб ны зогрiшэтэ». Выратавання для Вілыёна, такім чынам, няма.

Ой, був собі ЛАЗОР БОГУ БАГАТЫ

*Записана ў в. Туляцічы
ад Т. М. Шэндар*

Ой, був собі Лазор Богу багаты,
А брат йёго, Вілыён, да й тэсячэ мав,
А святого Лазора за брата ны счытав.
Ой, памов жэ Лазор до Вілыёна, до брата свого:
— Ой тэ, Вілыёну, ой тэ, братэ мі,
Ой дай жэ мні хліба і солэ, трэціі водэ.
— Ой, опроч тэ од мінэ, шо тэ мні говоріш,
Я сыджу в столэ, а тэ мні смірדэш,
Я сыдэў в столэ, сыдэў з панамэ,
А тэ прішов до мінэ, мі брат с торбамэ.
Я сыджу в столэ, тэсясячэ маю,
А тэ прышов до мінэ, шо я нызнаі.
Сказав слугам: «Ідітэ і зжынітэ ёго з двора!
Начвалайтэ ёго псамэ — хортамэ!»
Ой, добрыі тэі жэ до вонэ булэ,
Шо святого Лазора ны покусалэ
Дай загналэ ёго в оборі,
Положэлэ ёго в кінькому гноі.
По-над стыллю ті псэ крішкэ збіралэ,
Да святого Лазора прожывлялэ,
А на язэках воду носэлэ
Да святому Лазору уста мочэлэ.
Ой, умэр жэ Лазор й зыйшлэ анёлэ,
И взялэ ёго душу збарда, з лёгічка,
Поныслэ ж ёго збарда, з тэхічка,
Положэлэ ёго збарда, з лёгічка.
Ой, умэр жэ Вілыён,
Дай послав Господь по ёго душу:
— Ой, озьмітэ ёго душу зылізным круком,
Дай вэрвітэ з ёго душу под лівім боком,
Дай озьмітэ го з барда, з вісока
Дай укэньтэ ёго в пэкло глібокэ.
Ой, побачів Вілыён Лазора да кажэ:
— Ой жэ, Лазорэ, ой тэ, братэ мі,
Ой, обмочэ ж мізэны палыш
Дай обгасэ на мні пікэлны огні.
— Ой, рад бэ я, браток, тое учітэтэ,
Да боюса Господя, каб ны зогрішэтэ.

«Вэйдэ, вдова молодая»

Наступны тэкст вылучаецца з папярэдніх тэматычна. Тут няма ні Бога, ні Божай Маці, ні грэшнікаў з праведнікамі. Перад намі разгортаецца рэалістычная жыццёвая драма: жонка чакае мужа з вайны і не жадае верыць, што ён загінуў, не жадае прызнаваць сябе ўдавою.

Фактычна, у тэксце паўтараецца той самы матыў, што і ў духоўных вершах — непазнаванне. Тут ён трансфармуецца ў наўмыснае непазнаванне: жанчына бачыць каня, брычку, шубу свайго мужа, але, насуперак відавочнаму, не прызнае сябе ўдавою, спадзяецца, што яе каханы жывы. Толькі пабачыўшы цела, яна са скрухаю аб'яўляе сябе ўдавою, а дзяцей — сіротамі.

І ўсі лугэ зашумілі

*Запісана ў в. Вартыцк
ад А. З. Какудовіч*

І ўсі лугэ зашумілі,
А но одэнь тэхо стоіць,
І ўсі панэ з войнэ йідуць,
Мойго пана коне відуць.
— Вэйдэ, вдова молодая,
Возьмэ коне свойго пана.
— А шэ ж бо я ны вдовушка,
Моі дйткэ ны сырйткэ,
Моі дйткэ ны сырйткэ,
Моі свэрнэ ны нышчэмнэ,
Ны тыштэса, ворожэнькэ,
Прийіде пан дорожэнькі.
І ўсі лугэ зашумілі,
Ано одэнь тэхо стоіць,
І ўсі панэ з войнэ йідуць
Мойго пана брэчку візуць.
— Вэйдэ, вдова молодая,
Возьмэ брэчку свойго пана.
— А шэ ж бо я ны вдовушка,
Моі дйткэ ны сырйткэ,
Моі дйткэ ны сырйткэ,
Моі свэрнэ ны нышчэмнэ,
Ны тыштэса, ворожэнькэ,
Прийіде пан дорожэнькі.

І ўсі лучэ зашумілі,
Ано одэнь тэхо стоіць,
І ўсі панэ з войнэ йідуць,
Мойго пана шубу візуць,
— Вэйдэ, вдова молодая,
Возьмэ шубу свойго пана.
— Ой, шэ ж бо я ны вдовушка,
Моі дйткэ ны сырйткэ,
Моі дйткэ ны сырйткэ,
Моі свэрнэ ны нышчэмнэ,
Ны тыштэса, ворожэнькэ,
Прийіде пан дорожэнькі.
І ўсі лугэ зашумілі,
Ано одэнь тэхо стоіць,
І ўсі панэ з войнэ йідуць,
Мойго пана ціло візуць.
— Вэйдэ, вдово молодая,
Возьмэ ціло свойго пана.
— Тыпэр жа я й удовушка,
Моі дйткэ дай сырйткэ,
Моі дйткэ дай сырйткэ,
Моі свэknэ дай нышчэмна,
Потышытэса, ворожэнькэ,
Ны прійіде пан дорожэнькі.

КАРАГОДНЫЯ ПЕСНІ

Некаторыя навукоўцы лічылі карагодныя песні самастойным жанрам пазаабрадавай лірыкі. Іншыя (В. Гусеў) разглядалі іх як сукупнасць розных жанраў (працоўных, велічальных, гераічных, жартоўных і інш.). Беларуская даследчыца Н. Бачынская вылучала песні ўласна карагодныя, кругавыя, гульнявыя, таночныя. Усе гэтыя разнавіднасці, на яе думку, складаюць асобны жанр, дзе паэтычны і музычны складнікі цесна звязаныя з харэаграфічным. Між тым, Н. Калпакова настойвала, што нельга змешваць карагодныя і гульнявыя песні. Асабліваць першых у тым, што карагодныя песні па-за харэаграфічным рухам (карагодам) не існуюць.

Вылучаюцца песенныя, гульнявыя, танцавальныя карагоды. Шэраг карагодаў мае дакладную каляндарную або святочную прымеркаванасць. На жаль, у нашых запісах рэдка пазначаецца, якімі дзеяснямі суправаджаецца карагод або карагодная гульня.

ДОРОТА! ОТКРЫЙ ВОРОТА!

*Запісана ў в. Крывіца
ад А. М. Дабрадзей*

— Дорота! Открой ворота!
— Ох, хто там ійдэ?
— Сам князь Мыхайло.
— Ой, шчо вын вызэ?
— Мызыннэ дытя.
— А в вішчо вбранэ?
— В срэбро-злото.
— На чым сажонэ?
— На крыж зложонэ.

У ГОРОДЭ ДОШКА-КЛАДКА

*Запісана ў в. Опаль
ад Г. Карповіч*

У гародэ дошка-кладка,
У Андрія Ганна гладка.
Шоб хучі волыкэ пастэ,
У Андрія Ганну вкрастэ.

Заўвага збіральніка. Песня адрасавалася гаспадару, у якога была дачка. Імёны ў песні змяняліся спеваком у выпадку неабходнасці.

ВЭСНА-КРАСНА, ТЭПЛЭ ЛІТО

*Запісана ў в. Опаль
ад Г. К. Карповіч*

Вэсна-красна, тэплэ літо,
Зародэ, Божэ, густэ жэто,
Густэ жэто, колосэстэ, ядырнэстэ:
І з відырцэ — поввядырце,
С колосочка — жэта бочка.

Ой, пойду я лугом, лугом

*Запісана ў в. Вартыцк
ад Г. Б. Бяссілка*

Ой, пойду я лугом, лугом,
А мій мэлы горэ плугом.
А він горэ, а я бачу:

Він співае, а я плачу.
Ек на мінэ задывэса,
То й на рулю повалэвса.

Судэ, Божэ, лататэ дождатэ

*Запісана ў в. Опаль
ад Г. К. Карповіч*

Судэ, Божэ, лататэ дождатэ,
Да пойідымо на грэчку горатэ.
Сышка горэ, волыкэ потягаюць,
Мэлынькі ўсіе голубкэ збіраюць.

Ой, на псэшчівскім поплавэ

*Запісана ў в. Вартыцк
ад Н. Пярнач*

Ой, на псэшчівскім поплавэ
Там галонькэ загралэ.
Ой, дэсь узевса шулячок
Дай до чорнынькіх галочок:
Тэі ж галонькэ розогнав,
Шо найхорішчу собі взев.
— Ой, пустэ, пустэ, шулячок,
Да й чорнынькіх галочок.
— Ой, ны пушчу, ны пушчу,
Покэ пір'ічко ны распушчу.

Ой, на псэшчівскім поплавэ
Там дывочкэ гралэ.
Дэсь найшовса жынышок
До хороших дывочок:
Тэі дывочкэ розогнав,
Найхорішчу собі взев.
— Ой, пустэ, пустэ, жынышок,
Да й до моіх дывочок.
— Ой, ны пушчу, ны пушчу,
Покэ кісоньку ны распушчу.

Разогралас всегордайская вода

*Запісана ў в. Туляцічы
ад Г. Якушка*

Разогралас всегордайская вода,
Разогралас всегордайская вода,
Позаймала всі зэлёны луга,

Ано оставса одэнь малесінькі лужок,
Ано оставса одэнь малесінькі лужок:
«Збірайтэса, всі молайчікэ, в кружок.
Дай будымо одну думку думатэ,
Дай будымо одну думку думатэ,
Дай будымо одну дівку любэтэ».
Одэнь думав да й думатэ пірістав,
Одэнь думав да й думатэ пірістав,
Любэв дівку, любэв красну, да й ны взяв,
Оно ййіі за ручэньку подыржав,
Оно ййіі за ручэньку подыржав,
Оно ййіі, ек зозульку, поспітав:
— Дэ ж тэ, дівко, дэ ж тэ в лісэ ны була,
Дэ ж тэ, дівко, дэ ж тэ в лісэ ны була,
Шо ны знаіш ньякогого дерева,
Ано знаіш проклятую госыну.
А в госэнэ аны цвіта, ны ятра,
За то вона проклятая госына.

«Повіходьтэ, дывочкэ»

Танцавальныя песні насычаны энергіяй маладосці, вясны жыцця, таму частотны зварот да «дывочэк», «молодочок», «малойчыкаў» не выпадковы. Харэаграфічны, музычны і паэтычны складнікі зліваюцца ў адно, і перад намі — драматызаваны абразок жыцця. Пры гэтым сама рытміка твора часта падказвае характар рухаў падчас выканання той або іншай песні. Наступная песня — заклікальная да танцаў. У ёй распавядаецца пра веснавыя змены ў прыродзе, прычым светаўспрыманне тут радаснае, бадзёрае, асветленае надзеяй на добрую і шчаслівую будучыню.

Твору ўласцівы дабрадушны, просты гумар.

Повіходьтэ, дывочкэ

*Запісана ў в. Туляцічы
ад А. Аўсянік*

— Повіходьтэ, дывочкэ,
Молодэ і молодочкэ,
Да й повісымо дуду
На зылёному дубу.
Будэ вітёр повітатэ,
Будэ дуду добрэ гратэ,
Будэ дуду добрэ гратэ,
А дывочкэ танцюватэ.

— Ой, мэ зэму зымувалэ,
Вісеночок ны спувалэ.
Вісеночок ны спувалэ,
Хлопцюм штаныв ны напралэ,
Оно одэнь клубочок
На основу, на гуточок.
Посыдэ, Грэцю, в кутку,
Покіль напраду гутку.

«Тумань, тумань по долины...»

Поруч з радасцю заўсёды ходзіць гора, поруч з мажорнымі, бадзёрымі напевамі сустракаюцца і тужлівыя, сумныя, пранізаныя болем і скрухай.

Такую карціну падае наступная песня. Фактычна, гэта гісторыя нешчаслівага кахання, якое не склалася праз шэраг абставін і ў першую чаргу — праз атачэнне маладых людзей, іх сем’і. Гісторыя распачынаецца з панарамнай пейзажнай замалёўкі. Природная паралель, тужлівы, не-прыветны відарыс, рыхтуе да таго, што адбудзецца пазней: шчаслівага фіналу чакаць не варта.

Двое закаханых, хлопец і дзяўчына, вядуць размову, спрабуючы вы-светліць, чаму ж іхнія стасункі не склаліся, чаму не дайшло да вяселля. Дзяўчына глядзіць на сітуацыю больш практычна і заўважае, што нават калі каханы з ёю не ажэніцца, яе «возьме другі». Аргументы хлопца не падаюцца ёй пераканаўчымі. Яна ўпэўнена, што вінаватая сям’я каханага: «Твоя маты чаровныца, а сестра розлучныца».

Адрозная рытмічным малюнкам, адрозная тэматычна, тым не менш, гэтая песня арганічна ўваходзіць у шэраг песень моладзі — такая ж насычаная неўтаймаванай энергіяй жыцця, вясны і жадання кахаць.

Тумань, тумань по долины

*Запісана ў в. Дружыславічы
ад П. Я. Валюшка*

Тумань, тумань по долины,
Шырокий лист на калыны,
А шчэ шыршы на дубочку,
Клычэ голуб голубочку,
Хоть ны свою, так чужую:
— Ходы, сэрцэ, поцылую.
— Нашчо ййі цыловаты,
Сэрцу жалю задаваты?
Задав жалю, задав тугэ.
Ны возъмэш ты, озъмэ другый.

— Ох, як я буду жанытыся,
То дам пыва напытыся.
— Мні твое пывы нашч ны дыва,
Да дывнішое твое слово.
Твоя маты чаровныца,
А сестра розлучныца:
Розлучыла нас с тобою,
Як рыбыну з водою.
Як рыбына стрыпонэцца,
Дывча жалю набырэцца.

Гісторыя вёсак Псышчаўскага сельскага савета

Вёскі Псышчаўскага сельскага савета размешчаны ў Брэсцкай вобласці Іванаўскага раёна. Раней іх акружалі балоты і лясы. Гэта ўжо не тыя балоты і лясы, якія былі да 1950 г. За 27 гадоў балоты былі асушаны поўнасцю, і цяпер там, дзе была непраходная багна, раскінуліся кал-

гасныя пасевы і сенакосы. На былым балоце, за дзесяць кіламетраў ад вёсак, будуюцца жывёлагадоўчы комплекс на 5 тысяч галоў буйной рагатай жывёлы.

Мне пашчасціла ўбачыць курныя хаты, якія былі пабудаваны ў XIX ст. Помню, як распытваў дарослых, для чаго людзі выразалі дзірку ў столі. Сёння дамы стараюцца будаваць вялікімі, светлымі, прыгожымі. Няма ніводнага дома з саламяным дахам. Нават чарапіцу здымаюць і імкнуцца пакрыць шыферам, жэсцю. Новыя дамы пераважна цагляныя. З'яўляюцца веранда, ганак, абвітыя плюшчом, вінаградом, уюнком. Іх знешні выгляд гаворыць пра тое, як жывуць гаспадары. Каля кожнай хаты ёсць «хліў» ці «клубня» (так па-мясцовому называецца хлёў, дзе знаходзіцца «скот» і захоўваецца корм для яго). Хату разам з хлевам называюць у вёсцы «харомамэ». Акрамя «каморэ» (кладоўкі) каля хаты ёсць пограб для захоўвання прадуктаў харчавання. «Калодзяз» (калодзеж) у кожнага жыхара свой, на двары. Раней былі драўляныя калодзежы, на пяць — дзесяць двароў адзін.

Унутры хаты складзена вялікая самаробная печ. Яна размешчана ў правым пярэднім ці левым куце хаты. Апошнім часам у побыт калгаснікаў уваходзіць паравое ацяпленне ад невялікай печкі, а самі печкі абліцоўваюцца кафляй ці пліткай. Так, як і паравое ацяпленне, у побыт уваходзяць летнія кухні. Вялікая частка калгаснікаў карыстаецца газавымі плітамі. Большасць хат у вёсцы з чатырма або пяццю пакоямі: пярэдні, цэнтральны (зала) пакоі, спальня, а нярэдка і дзве спальні, кухня. Сцены звычайна ўпрыгожваюць сямейнымі фотаздымкамі, рознымі вышыўкамі. На партрэты вешаюць ручнікі. Ручнікі нашага раёна славяцца далёка за яго межамі. Іх можна ўбачыць у крамах Мінска, Брэста. Цудоўныя ўзоры вытканы на ручніках, нават не верыцца, што гэта маглі зрабіць рукі чалавека. На падлозе ляжаць прыгожыя дамацканыя дарожкі.

Амаль у кожнай хаце тэлевізар, пральная машына, матацыкл. Жыхары жывуць багатым духоўным жыццём. Яны гаспадары сваёй зямлі, свайго лёсу. Каля дваццаці чалавек абрана дэпутатамі сельскага і раённага саветаў. Агранома Валянціну Савельеўну Сянюта калгаснікі абралі сваім прадстаўніком у абласны савет.

Пнюхі — цэнтр калгаса «За мір». За апошні час на тэрыторыі калгаса пабудавана каля 300 новых дамоў, а таксама адміністрацыйныя і гаспадарчыя пабудовы. У 1960 г. пабудавана сярэдняя школа, а пяць гадоў таму дзеці калгаснікаў пераступілі парог дзвюх васьмігадовых школ у вёсках Вартыцка і Упірава. На тэрыторыі калгаса пяць крам, сталовая, фель-

чарска-акушэрскі пункт. Ёсць шавецкія майстэрні, лазня, пачынаецца будаўніцтва дзіцячага садка і новага Палаца культуры.

А раней нашы беларускія вёскі лічыліся жабрацкімі. Узніклі некаторыя з іх вельмі даўно. За 200 метраў ад вёскі Упірава рылі водаадводную канаву, асушалі балота. Пры правядзенні меліярацыйных работ на глыбіні трох метраў былі знойдзены каменная сякера і малаток, якія вельмі добра захаваліся. На жаль, знаходкамі больш ніхто не цікавіўся. Да гэтага часу прылады працы каменнага веку знаходзяцца ў кабінёце гісторыі Пнюхінскай сярэдняй школы.

Ёсць цікавыя легенды, звязаныя з назвамі вёсак нашай мясцовасці.

1. Вёска Святаполка. Са старажытных часоў існуе дзве назвы вёскі: Святопілка і Шулякэ. Што да назвы Святопілка, то легенда гаворыць, што некалі праз нашы землі праходзіў Святаполк са сваёй дружнай. Падчас паходу ён спыніўся на адпачынак у гэтым месцы. Што да назвы Шулякэ, то легенда апавядае, што першым жыхаром вёскі быў чалавек па прозвішчы Шуляк. Людзей з такім прозвішчам у гэтай вёсцы можна сустрэць і цяпер.

2. Другая вёска Лучкі (Лучкэ). Размешчана за кіламетр ад вёскі Святаполка, таксама на ўскрайку лесу. Лес у гэтым месцы славіўся лучынай. Усе жыхары з вакольных вёсак здабывалі тут лучыну. Пры святле лучыны пралі, ткалі палатно, каб апрацуць сям'ю.

3. Вёска Псышчава (Псэшчыво) узнікла на месцы былой панскай псарні. Паданне сведчыць, што пан мяняў сялян на сабак.

4. Вёска Пнюхі (Пнюхэ) размешчана з поўдня на поўнач. Вулачка некалі была вузкай і заносілася снегам на ўзроўні дахаў. Першапачатковая назва *Плюхэ* ад слова «плюх», гэта значыць многа вады і гразі, не ідзеш, а «плюхаіш». Да гэтага часу вёску заносіць снегам да дахаў, нягледзячы на тое, што вуліца стала значна шырэйшай.

5. Вёска Закалле амаль злучаецца з Пнюхамі. Раздзяляюцца яны толькі мосцікам, пад якім журчыць ручай. Закалевса — гэта значыць заляпаўся брудам: «Прыйшов усёй у каловэ». «Кал» у мясцовай гаворцы азначае «бруд». Падчас будаўніцтва стралковага школьнага ціра паблізу гэтых вёсак была вырыта белая каменная глыба з ракушак. Частка экспаната захоўваецца ў Пнюхінскай сярэдняй школе.

6. Вёска Вартышк (Вартыцьк). Жыхары не ведаюць легенды, якая б тлумачыла назву вёскі. Жывуць яны на гэтым месцы вельмі даўно, што пацвярджае наяўнасць трох могілак. На адных з іх хаваюць людзей і ў наш час. На супрацьлеглым баку вёскі размешчаны другія могілкі. Яны ўяўляюць сабой узгорак, на якім ляжаць валуны. Крыжоў не помняць нават

старажылы, але сцвярджаюць, што гэта могілкі. Так ім казалі некалі іх бацькі і дзяды. Трэція могілкі знойдзены дзесяць гадоў таму за 300 метраў ад другіх могілак. Магчыма, яны з'яўляліся іх працягам, але, верагодней за ўсё, больш старажытным. Жыхар вёскі Вартыцк капаў траншею пад фундамент і знайшоў парэшткі пахаваных людзей. Потым яму давалося саджаць дрэвы, і зноў ён знаходзіў месцы пахавання людзей.

Такія легенды, у якіх расказваецца пра першых насельнікаў і першыя паселішчы на тэрыторыі Псышчаўскага сельскага савета.

Цяжкі, але славыты шлях прайшоў беларускі народ, а разам з ім і жыхары нашай мясцовасці. Не абышла бокам нашых людзей рэвалюцыя, грамадзянская вайна. Старэйшае пакаленне ўзгадвае той час, калі даводзілася пераносіць голад і холад, есці лебяду з мякінай, варыць крапіву і карміць скаціну гнілой саломай.

Актыўны ўдзел у рэвалюцыі прымаў Фёдар Сцяпанавіч Какудовіч, які працаваў у Пецярбургу. У гады грамадзянскай вайны многія жыхары ваявалі ў рэгулярных часцях Чырвонай Арміі. Сярод іх Мікалай Сямёнавіч Сянюта, Павел Цімафеевіч Новік, Сцяпан Антонавіч Пярнач і іншыя. Яфім Зянонавіч Голік узгадвае, як ён пераходзіў з таварышамі польскую граніцу і прыносіў лістоўкі. Гэта было пасля грамадзянскай вайны. Доўгачаканая свабода, вызваленне ад польскіх прыгнятальнікаў не прыйшлі да людзей нашай мясцовасці. Паны ўсяляк імкнуліся задушыць у людзях праяўленне свабодалюбства. Польская паліцыя ўзмацніла нагляд за «парушальнікамі» закона, жорстка распраўлялася з імі і іх сем'ямі. Жыхары ўзгадваюць, што «прыйіжалэ поліцыянтэ і обдыралэ хату, хлыва, розрізувалэ подушкэ і вісыпалэ пір'е. Всё шо було з одзёжэ, жэто, муку, просо звальювалэ в одну громаду і облывалэ газою». Але людзі не скарыліся, яны змагаліся з панамі, няхай барацьба была не зусім арганізаванай, але панам жылося не так спакойна, як у былыя часы. У 1938 г. сяляне падпалілі панскі «постырунок» у вёсцы Опаль.

І вось прыходзіць доўгачаканая свабода. «Панэ втыкалэ, той добро ны забралэ». Але свабода была нядоўгай. Мірная праца была парушана ўварваннем на нашу тэрыторыю гітлераўскіх салдат. Народ нашай мясцовасці, як і ўсе савецкія людзі, падняўся на абарону сваёй Радзімы. Многія пайшлі на фронт, а тыя, хто застаўся, пайшлі ў партызанскія атрады. Толькі вёска Упірава з сямі вёсак нашага сельскага савета не была спалена фашыстамі. Людзі ішлі ў непраходныя балоты за раку Ясельду. На нашай тэрыторыі дзейнічаў атрад імя Макарэвіча. Кіраваў атрадам камуніст, жыхар вёскі Моталь Павел Мікалаевіч Камелец. У гэтым партызанскім атрадзе было многа нашых жыхароў. Сярод іх Ціма-

фей Лазаравіч Сянюта, Антон Яўстаф’евіч Гэбень, Васіль Канстанцінавіч Пярнач, Барыс Іванавіч Голік, Адам Захаравіч Крывецкі, Настасся Захараўна Крывецкая, Пётр Мікітавіч Надкавец і многія іншыя.

Тыя, каму пашчасціла выжыць, часта ўзгадваюць ваенныя гады, сваіх баявых сяброў, якія загінулі ў барацьбе з фашыстамі. Прыежджае на сустрэчы з баявымі сябрамі і камандзір атрада Павел Цімафеевіч Камелец, які жыве і працуе ў Брэсце, і яго жонка, якая таксама з’яўлялася байцом атрада.

Пасля вайны стаў арганізоўвацца калгас. Складаны быў час. Сеялі і збіралі ўраджай уручную. Не хапала коней, мужчынскіх рук. Асноўны цяжар работ лёг на плечы жанчын і падлеткаў. Жыхар вёскі Вартыцк П. І. Крывецкі расказвае, якое ўражанне на людзей зрабіў першы трактар: «Старэйі і малэйі былэ за йім, ек він йіхав. А потым казалэ, шо хліб будэ бінзіном смірдітэ».

Арганізацыі калгаса перашкаджалі недабітыя нямецкія прыхвасні — людзі, якія сустрэлі савецкую ўладу варожа яшчэ ў 1939 г. А былі і такія, якія дэзерціравалі з фронту і хаваліся ў лясах і балотах. Яны займаліся рабаваннем людзей, крам, пужалі сялян. Камуністы і камсамольцы зноў узяліся за зброю. Паступова банды былі ліквідаваны. Прайшлі ваенныя гады, але рэха вайны нагадвае жыхарам пра іх. У 1968 г. адбылося перазахаванне загінулых сямей партызан. Яны былі расстраляны гітлераўцамі за сорак кіламетраў ад родных хат. Цяпер у вёсцы Пнюхі на магіле загінулых стаіць помнік з высечанымі імёнамі нашых людзей, якія аддалі сваё жыццё за светлую будучыню. Вучні Пнюхінскай школы даглядаюць брацкую магілу.

Сапраўдным працоўным і духоўным жыццём жывуць нашы людзі. Немагчыма сабе ўявіць жыццё людзей без харошай задушэўнай песні, без народных частушак, танцаў, якія суправаджаюцца прыпеўкамі.

П. Б. Голік, 1978 г.

ВЯСНЯНКІ І ГУКАННЕ ВЯСНЫ

Раннюю вясну нездарма называюць чорнай. Сапраўды, сонца прыгравае, снег растае, а з-пад яго з’яўляецца не зеляніна, а мёртвая, на першы погляд, зямля з жоўта-бурай леташняй травой. Дрэвы стаяць голыя, і толькі, здаецца, жывёлы нешта прадчуваюць. На Палессі надзвычай папулярная класічная песня-вяснянка, якая пачынаецца з радасна-ўзнёслай прыкметы набліжэння вясны: «Віл бушуе — вэсну чую».

Вол бушуе — вясну чые...

*Запісана ў в. Рэмызы Ельскага раёна
ад А. С. Шчацко (1895 г. н.)*

Вол бушуе — вясну чые,
Вол бушуе — вясну чые.
Воран крача — сыра хоча,
Воран крача — сыра хоча.
Не бушуй, воле, пойдзеш у поле,
Не бушуй, воле, пойдзеш у поле,
Дай у полі наарэшы.
Не плач, дзеўка, пойдзеш замуж,

Не плач, дзеўка, пойдзеш замуж,
Дай замужам нажывешся.
Наараўся вол, улёгся,
Наараўся вол, улёгся.
Воран крача, сыра з'еўшы,
Воран крача, сыра з'еўшы.
Дзеўка плача, сына меўшы,
Дзеўка плача, сына меўшы.

Запісала С. Сівадзедава ў 1977 г.

Ой, за гарою вол бушуе

*Запісана ў в. Лунін Лунінецкага раёна
ад Г. А. Косміч (1926 г. н.)*

Ой, за гарою вол бушуе,
Вол бушуе, весну чые.
— Не бушуй, воле, набушuessя.
А за другою дзеўка плача,
Дзеўка плача, замуж хоча.
— Не плач, дзеўка, наплачашся.
Калі добра доля — нажывешся,
Як калі нічога — наплачашся.

Запісала М. Харчанка ў 1973 г.

Вясна-красна на ніз пайшла...

*Запісана ў в. Дзяражычы Лоеўскага раёна
ад М. Кошчанка (1921 г. н.)*

Вясна-красна на ніз пайшла
За крутыя горы,
За крутыя горы.
Зачэм дзеўка замуж пайшла?
Шо чорныя бровы,
Шо чорныя бровы.
Бровы мае, брывянята,
Прапала я з вамі,
Прапала я з вамі:
Нельга выйці на вуліцу
Шчэ й за ворагамі,
Шчэ й за ворагамі.
Варожаккі спаць палягуць,
А я пагуляю,

А я пагуляю.
Як палягуць, не палягуць,
Я не буду спаці,
Я не буду спаці.
Будуць мяне, маладую,
Усю ноч вартаваці,
Усю ноч вартаваці.
А я, малада, уцякала,
Чэраз тры гароды,
Чэраз тры гароды.
Натаптала руту-мяту,
Нарабіла шкоду,
Нарабіла шкоду.

Запісала Р. Кавалёва ў 1980 г.

ЧАГО ВАДА НА НІЗ ПАЙШЛА?

*Записана ад фальклорнага ансамбля в. Пярэдзелка
пад кіраўніцтвам Е. Г. Пінчук (1918 г. н.)
у в. Пярэдзелка Лоеўскага раёна*

Чаго вада на ніз пайшла?	Усе ворагі спаць палеглі,
Што крутыя горы,	Пайду нагуляй,
ой, горы.	пагуляю.
Чаго дзеўка замуж пайшла?	Хоць палеглі, не палеглі,
Што чорныя брой,	А ўсё тое гуй,
й бровы.	гуюць,
Бровы мае чарнезенькі,	Што дзевачкі з парабкамі,
Прапала я з вай,	Усю ночку жартуй,
вамi.	жартуюць.
Нельга выйці на ўліцу,	
Шчэй за ворагай,	
за ворагамi.	

Записала Л. Дзіўпель

ВЯСНА-КРАСНА...

*Записана ў в. Дзяражычы Лоеўскага раёна
ад М. Грынi*

Вясна-красна
На ніз пашла
За крутыя горы,
За цёмныя лозы...
Узыйду на гору
Ды гукну Хадору.

Записала Р. Кавалёва ў 1980 г.

ВЯСНА, ВЯСНА НА НІЗ ПАШЛА...

*Записана ў в. Дзяражычы Лоеўскага раёна
ад Г. Арцёменка*

Вясна, вясна на ніз пашла,	Нельзя выйці на вуліцу
Дзе крутыя горы. Гу-у!	Шчэй за варагамi. Гу-у!
Дзе крутыя горы.	Варожачкі спаць палягуць,
Зачым дзеўка пашла замуж?	А я пагуляю. Гу-у!
Што чорныя бровы. Гу-у!	Варожачкі паўставаці,
Бровы мае, брывянята,	А я спаці лягу. Гу-у!
Прапала я з вамi. Гу-у!	

Записала Р. Кавалёва ў 1980 г.

Вясна і птушкі

І Вясна, і птушкі, паводле народных уяўленняў, выконваюць важную функцыю: замыкаюць лютую зіму і адмыкаюць цёплае лета. У сувязі з гэтым звяртае на сябе ўвагу характар мастацкага адлюстравання птушак у палеаліце. Як правіла, гэта малюнак птушкі, якая сядзіць на палцы ці мосціку. Адметныя таксама шматлікія фігуркі птушак мезінскай палеалітычнай стаянкі ва Украіне. Мезінскія фігуркі нясуць на сабе жанчыны, перадаючы такім чынам старажытнае ўяўленне пра жанчыну-птушку. Можна меркаваць, што такія фігуркі сімвалізавалі росквіт зямлі і маглі служыць знакам вясны ў старажытных рытуалах.

ЖАВАРОНАЧКІ, ПРЫЛЯЦІЦЕ...

*Запісана ў в. Бывалькі Лоеўскага раёна
ад М. Ц. Савік (1923 г. н.)*

Жавароначкі, прыляціце,
Вясну красную прынясіце,
Каб сонейка засвяціла,
Каб снег белы растапіла,
Каб садзікі расквяціла.

Жавароначкі, прыляціце,
Цёпла лецейка прынясіце,
А зімачку прыбярэце,
Бо зімачка надаела,
Нам хлебушкі пераела.

Запісала А. Карпінская ў 1980 г.

Благаславіце...

За благаслаўненнем на гуканне вясны ў песнях звяртаюцца да маці, да абодвух бацькоў разам, у іншым выпадку — да старых дзядоў. Гэта ні ў якім разе не рэальныя родзічы, а тыя агульныя продкі, якія ўвесну містычным чынам уключаюцца ў справы нашчадкаў. Ім — пашана і павага ад дзяўчат і жанчын. Гэтаксама яны звяртаюцца да самага старажытнага язычніцкага бога, каб атрымаць ад яго дапамогу ў загуканні добрай вясны з цёплым лецечкам.

БЛАГАСЛАВІ, МАЦІ...

*Запісана ў в. Забалоцце
Буда-Кашалёўскага раёна
ад А. С. Гуменнікавай (1911 г. н.)*

Благаславі, маці,
Благаславі, маці,
Вясну гукаці,

Вясну гукаці,
Цёплага лета дажыдаці,
Цёплага лета дажыдаці.

Запісала Н. Кажухова ў 1973 г.

АЦЕЦ, МАЦІ...

*Запісана ў в. Дзёрбічы Буда-Кашалёўскага раёна
ад Л. В. Зайковай (1907 г. н.)*

Аецц, маці,
Памажы, Божа,
Вясну гукаці,
З цёплым лецечкам,
З красным яечкам.

Запісала В. Кудрашова ў 1973 г.

КРАСНА ВЯСНА...

*Запісана ў в. Харомцы Акцябрскага раёна
ад А. І. Званковіч (1931 г. н.)*

Красна вясна,
Цёпла лета.
Цёпла лета,
Буйна жыта.
Каб з каласочка —
Поўна бочка,
Каб з палавіны —
Тры асьміны.

Запісала З. Дарашчонак у 1974 г.

Разбудзіць – развесяліць

Міфарытуальны сэнс песень пра вясёлую вясну настолькі прыхаваны, наколькі і адкрыты. Вяселосць вясны — знак яе магутнай жыццестваральнай энергіі, якая адраджае зямлю, «усе гарачкі, даліначкі». Расстанне з мілым таксама можна разглядаць у міфалагічным ключы. Зямля, адпачыўшы, адышоўшы ад зімовага сну, бярэ шлюб з веснавым супругам і — расстаяцца з ім.

Ой, вясна мая вясёлая...

*Запісана ў в. Дзяражычы Лоеўскага раёна
ад Е. І. Кошчанка (1903 г. н.)*

Ой, вясна мая вясёлая, гу-у-у!
Вазвесяліла ўсе гарачкі, гу-у-у!
Усе гарачкі, даліначкі, гу-у-у!
Дзе канпелькі валяліся, гу-у-у!
Дзе мы з мілым раставаліся, гу-у-у!

Запісала С. Гайсёнак у 1980 г.

Ой, вясна мая, вясна вясёлая...

*Запісана ў в. Бывалькі Лоеўскага раёна
ад Г. А. Пікас (1900 г. н.)*

Ой, вясна мая, вясна вясёлая,
Разбудзіла ўсе пагурачкі,
Усе пагурачкі, даліначкі.
Там канпелькі валяліся,
Там парабачкі збіраліся,
На мёд-гарылку складаліся.

Запісала М. Карней у 1980 г.

«Шыці сарочку»

У многіх творах людзі быццам бы вядуць размову з Вясной і часта пытаюцца, дзе яе дачка. Высвятляецца, што юная сёлетняя Вясна насамрэч маці, як, дарэчы, і яе дачка. У міфарытуальным кантэксце «шыці сарочку сыну Васілёчку» абазначае чароўнае стварэнне веснавой зеляніны і кветак.

Вясняначка, паняначка...

*Запісана ў в. Гарадок Лоеўскага раёна
ад М. С. Якушэнка (1917 г. н.)*

Вясняначка, паняначка,
Дзе ты начавала?
— У садочку на шчыточку
Вішанькі шчытала.
Нашчытала тры курпульцы
Ды й парассыпала,
Стала развіднаці —
Некагда збіраці.

Запісала Е. Капусціна ў 1980 г.

Ой, ужэ, вясна!

*Запісана ў в. Глушковічы Лельчыцкага раёна
ад С. Д. Казачка (1898 г. н.)*

Ой, ужэ, вясна! Ой, ужэ, красна!
Да што ж ты нам вынесла?
— Ой, вынесла — вынесла
Тры карысці-радасці:
Да малым дзеткам — па піражочку,
Красным дзеўкам — па вяночку,
А старым бабкам — па кіёчку.

Запісала Н. Згіраўская ў 1974 г.

ВЯСНА-КРАСНА...

*Запісана ў в. Скароднае Ельскага раёна
ад М. С. Пузік (1919 г. н.)*

Вясна-красна,
Што ты нам прынесла?
Каробачку бобу —
Хлопцам на хваробу,
Дзеўкам па яечку,
Хлопцам па кіёчку.

Запісала Н. Рыжкова ў 1975 г.

Ой, вясна-красна...

*Запісана ў в. Аляксандраўка Ельскага раёна
ад В. А. Заяц (1931 г. н.)*

Ой, вясна-красна,
Што нам прынясла?
Хлопцам па яечку,
Дзеўкам па вяночку.

Запісала Н. Халянкова ў 1977 г.

Агу, вясна! Агу, красна!

Запісана ў в. Глушавічы Лельчыцкага раёна

Агу, вясна! Агу, красна!
А што ж ты нам да вынесла?
Эй-эй, што ты нам вынесла?
— Усем дзевочкам да па яечку,
Эй-эй, да па яечку,
А хлопчыкам па піражэчку,
Эй-эй, па піражэчку.
Старым дзедкам за бабкамі па кіечку,
Эй-эй, па кіечку.

Запісала Р. Кавалёва ў 1979 г.

Ой, вясна, вясна...

*Запісана ў в. Страдубка Лоеўскага раёна
ад А. С. Кулага (1906 г. н.)*

Ой, вясна, вясна,
Што нам прынесла?
— Дзеўкам — узросту,
Хлопцам — каросту.
Хлопцы дзяруцца,
А дзеўкі смяюцца.

Дзеўкі красенкі,
Красенкі датыкаюць,
А хлопцы каросту,
Каросту дадзіраюць.

Запісала В. Роліч у 1980 г.

Ой, весна, весна...

*Запісана ў в. Пярэдзелка Лоеўскага раёна
ад Т. Д. Вайкевіч (1913 г. н.)*

Ой, весна, весна,
Што нам прынесла?
Што нам прынесла?
— Дзевачкам — росту,
Хлопцам — каросту,

Хлопцам — каросту.
Хлопцы дзяруцца,
Хлопцы дзяруцца.
Дзеўкі смяюцца,
Дзеўкі смяюцца.

Запісала А. Кузняцова ў 1980 г.

Ой, вясна красна...

*Запісана ў в. Беслы Лоеўскага раёна
ад У. П. Каралёвай (1922 г. н.)*

Ой, вясна красна,
Што нам прынесла?
Што нам прынесла?
Дзевачкам — росту,
Дзевачкам — росту,
Хлопцам — каросту,
Хлопцам — каросту,
Штоб яны з дзеўкамі не гулялі,
З дзеўкамі не гулялі,
Ды каросту дралі,
Ды каросту дралі.

Запісала М. Карней у 1980 г.

Ой, вясна-красна...

*Запісана ў г. Калінкавічы
ад К. С. Табулінай (67 год)*

Ой, вясна-красна,
Што ты нам прынесла?
Хлопцам — па яечку,
Дзеўкам — па вяночку.

Запісала Л. Табуліна ў 1978 г.

Вясна красна, адкуль прышла?

*Запісана ў г. п. Усходні Чачэрскага раёна
ад П. А. Сальнікавай (1910 г. н.)*

— Вясна красна, адкуль прышла,
Адкуль прышла, што прынясла?
— Прынясла я цёплае лецеяка:
Малым дзеткам — па яечку,
Старым бабкам — па кіёчку,
Красным дзеўкам — па вяночку,
Маладзіцам — па сярпочку.
Старыя бабкі — чапцы шыці,
Красны дзеўкі — вянкi віці,
Маладзіцы — жыта жаці.
Красны дзеўкі — на вулічку,
Маладзіцы — за люлечку.
Красны дзеўкі — «гулі, гулі»,
Маладзіцы — «люлі, люлі».

Запісала Г. Іварэйка ў 1978 г.

Мілы паскудны – мілы каханы

Супярэчнасці тут няма. Маецца на ўвазе адзін і той жа шлюбны партнёр дачкі Вясны — напачатку каханы, а потым «паскудны». Каляндарны шлюб кароткі. І хоць у міфалагічным плане дачка-паняначка заўсёды мае маладога мужа, у каляндарным ён хутка старэе, таму і сарочка яму шыецца адпаведная. Такія парадоксы рытуальнага мыслення. Сучаснаму чалавеку цяжка зразумець, што можна быць старым і маладым адначасова, а нашым далёкім продкам гэта здавалася натуральным. Толькі, вядома, не ў матэрыяльных каардынатах, а ў ідэальных, міфалагічных.

Вясна, вясняначка...

*Запісана ў в. Рамезы Ельскага раёна
ад А. І. Іллюк (1902 г. н.)*

— Вясна, вясняначка,
Дзе твая дачка Ульяначка?
— Сядзіць у садочку, шые сарочку.
— Яку сарочку?
— Ільняную,
Свайму тату каханаму,
Шые сарочку пасконную
Свайму міламу паскудному.

Запісала Л. Скабей у 1977 г.

Ой, вясна, вясняначка...

*Запісана ў в. Новая Бярозаўка Калінкавіцкага раёна
ад П. Сакалоўскай*

— Ой, вясна, вясняначка, Дзе твая дачка Мар'яначка?	Шые сарочку пласкуную, Свайму міламу паскуднаму.
— Сядзіць у садочку, шые сарочку, Шые сарочку Васілечку.	Шые сарочку ільняную Свайму міламу каханаму.

Запісала З. Вярчук у 1977 г.

Вясна, вясна, вясняначка...

*Запісана ў в. Махнач Мазырскага раёна
ад Е. А. Канопліч*

— Вясна, вясна, вясняначка, Дзе ж твая дачка-паняначка?	Свайму міламу плюгаваму, Шые сарочку пласкуную
— Сядзіць у садочку, шые сарочку, Вялікую, ільняную	Свайму міламу паскуднаму.

Запісала І. Аляб'ева ў 1975 г.

Вясна, вясна, вясняначка...

*Запісана ў в. Новая Рудня Ельскага раёна
ад М. А. Жыгядла (1910 г. н.)*

— Вясна, вясна, вясняначка, Дзе твая дачка Гуляначка?	Бо я малада, не ўгадала, Сабе падаркаў не набрала
— Пагнала бычкі за варошчкі, Пасуцца бычкі, як падаруначкі.	Да пад лёд кудзельку напускала. Пльвіце, кудзелькі, балоцечкам,
Ці зіма была, ці не была,	А да мяне — палаценчакам.

Запісала І. Лесіна ў 1977 г.

Ох, вясна, вясна, вясняначка...

*Запісана ў в. Новая Рудня Ельскага раёна
ад М. А. Жыгядла (1910 г. н.)*

— Ох, вясна, вясна, вясняначка, Дзе твая дачка Тацяначка?	Пасіцесь, бычкі, як спрадушачкі, Стараму дзядку на рукавічку,
— Пагнала бычкі за варотцы.	Старай бабке ды на спаднічку.

Запісала Н. Ісакава ў 1977 г.

Вясняначка-драцяначка

*Запісана ў в. Скараднае Ельскага раёна
ад Т. М. Казёл (1918 г. н.)*

Вясняначка-драцяначка Дый у тры рады віта. Хвалілася дзяўчыначка,	Што з роду не біта, А як пайшла за Іванка — Сінякі насіла.
---	--

Запісала Т. Чугунава ў 1975 г.

Ой, весна, весна, весняночка...

*Запісана ў в. Глушавічы
Лельчыцкага раёна*

— Ой, весна, весна, весняночка,
Чья дочка Мар'яночка?
— Ой, вона сядзіць у садочку,
Шые-шывае сарочку.
— Ах, еку-еку?
— Ільняную,
Свайму свекару поганаму.
— Ох, еку-еку?
— Посконую,
Свайму свекару паскудному.

Запісала Р. Кавалёва ў 1979 г.

Эх, весна, весна, весняночка...

*Запісана ў в. Глушавічы
Лельчыцкага раёна*

— Эх, весна, весна, весняночка,
Эх, чья дочка Мар'яночка?
— Сядзіць у садочку,
Шые сорочку.
— Еку сорочку?
— Ільняную,
Свойму свекару поганому.
— Еку сорочку?
— Посконую,
Свойму свекару паскудному.

Запісала Р. Кавалёва ў 1979 г.

Ай, вясна-вясна, вясняначка...

*Запісана ў в. Казацкія Балсуны
Веткаўскага раёна
ад М. Л. Максіменка (1900 г. н.)*

— Ай, вясна-вясна, вясняначка,
Дзе твая дачка Мар'яначка?
— Пагнала бычка на ранаčke.
Пасісь, пасісь, бычок, пад ліпкаю,
Я, маладая, іграю са скрыпкаю.

Запісала Н. Кажэмская ў 1977 г.

Ой, вясна, вясна...

*Запісана ў в. Пярэдзелка Лоеўскага раёна
ад Т. Ю. Вайткевіч (1903 г. н.)*

— Ой, вясна, вясна,
Вясняначка,
А дзе твая дачка
Юляначка?
— Юляначка

Дзесь у садочку
Шые сарочку,
Шые сарочку
Свайму сыночку
Васілёчку.

Запісала А. Кузняцова ў 1980 г.

Вяселле і расставанне

Наступная песня ўнікальная па празрыстасці міфалагічнага сэнсу. У ёй матыў сарочкі наўпрост звязаны са шлюбнай тэмай — хуткім вяселлем Мар’яначкі, дачкі Вясны.

Вясна, вясна, вясняначка...

*Запісана ў в. Ціткаў Нараўлянскага раёна
ад Р. С. Палей (1914 г. н.)*

— Вясна, вясна, вясняначка,
А дзе твая дачка Мар’яначка?
— Дзесь у садочку
Шые сарочку,
Дзесь у святліцы
Шые спадніцу
Шоўкавай беллю
Сабе к вяселлю.

Запісала Т. Пархоменка ў 1979 г.

«Мундрованька»

Далей ідуць творы з матывам «мундрованькі» хлопца-казака, якія, на першы погляд, не маюць дачынення да міфалагічнага сюжэта.

У адным выпадку — гэта дарога «па мёд, па гарэлку, па красную дзеўку» (тэма вяселля). У другім — ад дзеўкі, якая пагарджае хлопцам, але яшчэ не адпускае ад сябе, што суадносіцца з пачатковай і сярэдняй фазай міфарытуальнага вяселля вясняначкі, дачкі Вясны. За гэтай фазай адбудзецца каляндарнае расстанне.

Астатнія песні ўжо толькі па-свойму вар’іруюць шлюбную тэму.

УЖО ВЯСНА, УЖО КРАСНА...

*Записана ў в. Аляксандраўка Ельскага раёна
ад Т. А. Ціх*

Ужо вясна, ужо красна.
З страхі вада капне,
З страхі вада капне,
З страхі вада капне.
А ў нашага да Колечкі
Мундровенька пахне,
Мундровенька пахне,
Мундровенька пахне.
Няхай пахне, перапахне
Па чыстаму полю,
Па чыстаму полю,
Па чыстаму полю.
За ім, за ім ды й Наташанька:

— Вярніся, любы саколю!
Вярніся, любы саколю!
Вярніся, любы саколю!
— Не вярнуся, не вярнуся,
Ты мною ганьбуеш.
Няхай, няхай твае бела лічка
Да перада мною,
Да перада мною,
Да перада мною.
Няхай, няхай твая руса каса
Ў мяне пад нагою.
Ў мяне пад нагою,
Ў мяне пад нагою.

*Записана ў 1977 г.,
кіраўнік С. Ганчарова*

Ой, ужэ вясна, ой, ужэ красна...

Записана ў в. Глушавічы Лельчыцкага раёна

Ой, ужэ вясна, ой, ужэ красна,
Са стрэх вада капле,
Са стрэх вада капле,
Ой, з стрэх вада капле.
Шчо й маладому дай казачэньку
Дай мандрованька пахне,
Дай мандрованька пахне,
Ой, мандрованька пахне.
Ой, мандруй, мандруй, дай казачэнька,
Да з лукі на прылуці,
Да з лукі на прылуці,
Ой, з лукі на прылуці.
Ох, случылася да казачэньку
Тры дарожанькі ў купе,
Тры дарожанькі ў купе,
Ой, тры дарожанькі ў купе.
Шчо адная дай дарожанька
Да па мёд, па гарэлку,
Да па мёд, па гарэлку,
Ой па мёд, па гарэлку.
А другая па красную дзеўку,
А другая па красную дзеўку,

Ой, па красную дзеўку.
А трэцяя дай дарожанька –
Да з Польшы на Ўкраіну,
Да з Польшы на Ўкраіну,
Ой, з Польшы на Ўкраіну.

Запісана ў 1978 г., кіраўнік Р. Кавалёва

А ўжо вясна, а ўжо красна

*Запісана ў в. Скрыгалава Мазырскага раёна
ад Э. Н. Віргун (84 гады)*

А ўжо вясна, а ўжо красна,
З-пад стрэх вада капле,
А ўжо табе, хлопчыку,
Вандрованька пахне.
Павандраваў наш хлопчык
Да ў чыстае поле,
А за ім жа дзяўчыначка:
– Вярніся, саколе!

– Не вярнуся, не аглянуся,
Бо гардуеш ты мною.
Тваё гардаванне
Ўсе перада мною.
Тваё ж бела лічанька
Ў мяне на далоні,
Твая густа каса
Ў мяне пад нагою.

Запісала С. Яраслаўцава ў 1973 г.

Ой, выйду я на даліну

*Запісана ў в. Цешкаў Нараўлянскага раёна
ад Р. С. Палей (1914 г. н.)*

Ой, выйду я на даліну,
Пагляжу я на Ўкраіну.
На Ўкраіне дажджы ідуць,
А ў нас не бываюць,
Цёмныя хмаркі наступаюць.

– Раступісеся, хмаркі цёмненькія,
Да паліце, дажджы дробненькія,
На маю руту зялёную,
На маю рожу чырвоную,
Штоб мая рута зелянела,
Штоб мая рожа чырванела.

Запісала Т. Пархоменка

Ужэ вясна, ужэ красна

*Запісана ў в. Скароднае Ельскага раёна
ад сяцёр Кляпоцкіх (1900 г. н., 1912 г. н.)*

Ужэ вясна, ужэ красна,
Дуб развіваецца,
А Вара-Варачка
Дачкою набіваецца:
– Ой, Валодзька, мой зяцьку,
Дай вазьмі маю дочку.
Дай вазьмі маю дочку Анечку,

Дай Анечку маладую –
Дам карову рабую.
Дам карову з цяляткам,
Дам Анечку з дзіцяткам,
Дам карову крутарогу,
Дам Анечку чарнаброву.

Запісала Г. Чумкава ў 1975 г.

Вясна, вясніца, не стой на мяжы...

*Запісана ў в. Рэмазы Ельскага раёна
ад Н. А. Сіўчук (1921 г. н.)*

— Вясна, вясніца, не стой на мяжы,
Малады хлопчачак жэніцца.
— Не буду жаніцца да цяпла,
Штоб мая Клавачка падрасла,
Штоб мая дзевачка падрасла
Да мне вяночка паднясла.

*Запісана ў 1977 г.,
кіраўнік С. Ганчарова*

Ой, зайдзі, месяцу...

*Запісана ў в. Рэмазы Ельскага раёна
ад Т. А. Цік (90 гадоў)*

Ой, зайдзі, месяцу,
Да на нашу ўліцу.
А на нашай ўліцы
Усе дзеўкі красавіцы,
Ды няма там найкрашчэ
Надзечкі нашай.

Ой, зайдзі, месяцу,
Да на нашу ўліцу.
А на нашай ўліцы
Усе парні красаўцы,
Ды няма там найкрашчэ
Колечкі нашага.

Запісала В. Чысцякова ў 1977 г.

Ой, вясняначка, чорная галачка...

*Запісана ў в. Скароднае Ельскага раёна
ад сяцёр Клапоцкіх (1900 г. н., 1912 г. н.)*

— Ой, вясняначка, чорная галачка,
Ой, рано, рано!
Пераманіла сівага сокала.
— Ох, я ж яго не маніла,
Ен сам да лятае,
На каліну сядзе
Дай каліну клюе.
Пераманачка маладая Танечка
Прыманіла Валодзьку.
— Ой, я ж яго не маніла,
Ен сам дахаджае,
Дай на лавачку сядая,
Падарачкі дае.

*Запісана ў 1975 г.,
кіраўнік І. Скарапанова*

«Памёр гэты, будзе іншы»

Шэраг веснавых песень прэзентуе нам дзіўнае, з пункту гледжання сучаснага чалавека, стаўленне жонкі да смерці мужа: яна плача да абеду, а пасля знаходзіць сабе новага каханка. Паказальна, што сустрэча з новым жаніхом адбываецца ў садзе, дзе буяюць кветкі. Справа ў тым, што муж вясны-паняначкі, вечна малады і вечна стары, памірае і адраджаецца кожны год, гэтаксама як расліннасць, вяртаючыся да сваёй каханай у новым абліччы.

НА ТУРАВЕ, НА МУРАМЕ

*Запісана ў в. Парэчча Акцябрскага раёна
ад В. Р. Вамімовіч (1911 г. н.)*

На Тураве, на Мураме
Ляжыць цела, як дзень, бела,
Як сонейка загарэла.
Прылятае тры пташачкі:
Адна села ў галоўках,
Другая села блізка сэрца,
А трэцяя села ў белых ножках.
Што ў галоўках — маць яго,
А ў белых ножках — жана яго,
А блізка сэрца — сястра яго.
Маці плача век ад веку,
Сястра плача год ад году,
А жана плача да абеду.
А паабедаўшы, пайдзе ў садок,
Сарве цвяток, саўе вянок,
Пусціць вянок да Дунаю:
— Памёр гэты, будзе іншы.

Запісаў А. Шульга ў 1976 г.

ГОСЦІ МАЕ ВЫ ЛЮБЯЯ

*Запісана ў в. Каратковічы Жлобінскага раёна
ад Е. К. Ярашэвіч (1906 г. н.)*

Госці мае вы любяя,
Сядзьце ў мяне, пабяседуйце,
Жыццё мае вы разведайце,
У мяне ж дома ўсе харашо,
А таго, што мой муж не по мне,
Ён жа мяне ісушыў, іжжурыву,
Як сасонку падчырчоную,

Як травіцу падкашоную,
 Як дзевачку заручоную.
 А за рэчкаю сінь агонь гарыць,
 Сінь агонь гарыць, бел казак ляжыць,
 Бел казак ляжыць — ён убіценькі,
 Ён убіценькі, заваёваны.
 А прыляцела тры пташачкі:
 Першая села ў галавачках,
 Другая села проці сердэчка,
 Трэцяя села ў белых ножачках.
 Што ў галовачках — то маці яго,
 Проті сердэчка — то сястра яго,
 У белых ножачках — то жана яго.
 Дзе мамка плача — там рака льецца,
 Дзе сястра плача — крыніца б'ецца,
 Дзе жана плача — там расы няма,
 А мамка плача там век ад веку,
 А сястра плача там год ад году,
 А жана плача ўсяго да абедзенькі,
 Паабедаўшы — у вішнёвы сад пайшла,
 У вішнёвы сад пайшла, жаніха найшла.

Запісала Л. Барташ у 1971 г.

КАРАГОД ВЯЛІК...

*Запісана ў в. Забалоце Буда-Кашалёўскага раёна
ад А. С. Гуменнікава (1911 г. н.).*

Карагод вялік,
 Вуліца мала,
 Вуй-лі, вай, люлі!
 Ёсё за бабамі,
 Ёсё за старымі.
 Умірайце, бабы,
 Хоць па тры разам,
 Хоць па тры разам,
 Хоць па тры разам,
 Хоць па чатырэ,
 Выпушчайце-ка
 Дзеўкам вуліцу,
 Дзеўкам вуліцу —
 Дзеўкам вуліцу —
 Карагод вадзіць.

Карагод вялік,
 Вуліца мала,
 Ёсёй за хлопцамі,
 За малойцамі.
 Жаніцесь, хлопцы,
 Хоць па тры разам,
 Хоць па тры разам,
 Хоць па чатырэ,
 Выпушчайце-ка
 Дзеўкам вуліцу,
 Дзеўкам вуліцу —
 Карагод вадзіць.

Заўвага збіральніка. «Спяваюць вясну» (мясцовая назва веснавых песень) і водзяць карагод усе ўдзельнікі, хлопец з дзяўчынай пасярод танцуюць. Астатнія спяваюць.

Запісана ў 1973 г., кіраўнік І. Скарапанав

А мы кісялю наварым

*Запісана ў в. Азяраны
Жыткавіцкага раёна
ад Л. Д. Пашэвіч (1905 г. н.)*

— А мы кісялю наварым,
Сваю бабусяю пазавём.
— А мы кісялю паямо,
Вашай бабуся не дамо.
— А мы баршчэчку наварым,
Сваю бабусяю пазавём.
— А мы баршчэчку паямо,
Вашай бабуся не дамо.
— А мы кашыцы наварым,
Сваю бабусяю пазавём.
— А мы кашыцу паямо,
Вашай бабуся не дамо.

Запісала Р. Зайчанка ў 1973 г.

А мы проса сеялі, сеялі...

*Запісана ў в. Азяраны
Жыткавіцкага раёна
ад Л. Д. Пашэвіч (1905 г. н.)*

А мы проса сеялі, сеялі,
Зялёная рутанька, жоўты цвет.
А мы проса вытапчам, вытапчам,

А мы каня выпусцім, выпусцім,
А мы каня забяром, забяром,
А мы каня не дамо, не дамо.

Запісала В. Булахава ў 1973 г.

Што з-пад лесіку, лесу цёмнага

*Запісана ў в. Дзёрбічы
Буда-Кашалёўскага раёна
ад В. П. Маісеенка (1910 г. н.)*

Што з-пад лесіку, лесу цёмнага,
Ой, лі, ой, люлі, лесу цёмнага,
Там ішлі-прайшлі тры моладцы.
Ой, лі, ой, люлі, тры моладцы.
Яны йшлі-прайшлі, астанавіліся,
Ой, лі, ой, люлі, астанавіліся.
За адну дзевачку пасварыліся,
Ой, лі, ой, люлі, пасварыліся.
— Вы не біцеся, не сварыцеся,

Ой, лі, ой, люлі, не сварыцеся.
Па-хорошаму разыйдзіцеся,
Ой, лі, ой, люлі, разыйдзіцеся.
Аднаму каму я застануся,
Ой, лі, ой, люлі, я застануся:
Ці чарнявам, ці бялявам,
Ой, лі, ой, люлі, ці бялявам,
Ці таму хлопцу кучаравам.
Ой, лі, ой, люлі, кучаравам.

Запісала Л. Каламіец у 1973 г.

ПА ЛУГАМ ВАДА РАЗЛІВАЕЦЦА

*Запісана ў в. Страдубка
Лоеўскага раёна
ад А. С. Кулага (1906 г. н.)*

Па лугам вада разліваецца,
Па садам птушкі разлітаюцца.
А ўсе пташачкі разляцеліся,
Адна пташачка дый засталася,
Дый засталася, накрычалася,
Што па крылечках — перапёлачка,
А па голасу — красна дзевачка.

Запісала В. Роліч у 1986 г.

ЯК ПАЙДУ Ў САДОК

*Запісана ў в. Завужэль
Рэчыцкага раёна
ад Г. Ф. Цімошчанка (1912 г. н.)*

Як пайду ў садок
Да сарву цвяток,
Сарву я цвяток,
Саўю вянок,
Як пушчу я той вянок
Уніз за вадой,
Хто вяночак паймае,
Той мяне возьме.

Запісала М. Шчадрына ў 1980 г.

РОСЦІ, РОСЦІ, ВАСІЛЁЧКУ...

*Запісана ў в. Глушавічы
Лельчыцкага раёна*

Росці, росці, васілёчку, то я буду паліваць,
Росці, росці, васілёчку, то я буду паліваць.
Вары, маці, вячэраньку, то я буду ў сад гуляць,
Вары, маці, вячэраньку, то я буду ў сад гуляць.
То я пайду ў сад гуляці, собе мужа подмоўляць,
То я пайду ў сад гуляці, собе мужа подмоўляць,
Шчо й одного пудмовіла, а й другога подвела,
Шчо й одного пудмовіла, а й другога подвела,
А трэцёга і Ванюшу з ума з розуму звела,
А трэцёга і Ванюшу з ума з розуму звела.

Запісала Р. Кавалёва ў 1979 г.

Ай, у БАРУ ЯРАТОЧАК

*Запісана ў в. Рудня-Каменева Лоеўскага раёна
ад фальклорнай групы пад кіраўніцтвам
А. Т. Кірэйцавай (1908 г. н.)*

Ай, у бару яраточак,
Ай, у бару зялёненькі.
Рана, рана, рана,
Ай, у бару зялёненькі.
Як на тым яраточку
Ды арэшкі віселі.
Рана, рана, рана,
Тры паспелыя віселі.

А першы яраточак —
Маладзенькі Ванечка.
Рана, рана, рана,
Маладзенькі Ванечка.
А другі яраточак —
Маладзенька Галечка.
Рана, рана, рана,
Маладзенька Галечка.

Запісала Л. Дзіўнель

ЧЭРАЗ НАША СЯЛЬЦО

*Запісана ад Р. А. Чарнакал (1900 г. н.),
С. Я. Чарнакал (1902 г. н.)*

Чэраз наша сяльцо
Везена дзераўцо.
Куды павезена?
На высокі горы.
На высокіх горах
Цэркаўку будуюць.
Збудаваці яе
Тры месяцы ясных,

Тры месяцы ясных,
Тры малодце красных.
Першы паночак —
Малады Іван,
Другі паночак —
Малады Сцяпан,
Трэці паночак —
Малады Васіль.

Запісала Р. Кавалёва

Юраўскія звычаі і песні

З двух Юр'яў — веснавога і зімовага — асаблівай пашанай на Палессі карыстаецца першы. Яго дзень адзначаецца 23 красавіка (6 мая), і на гэта ёсць свае падставы.

У народнай свядомасці пінчукоў захоўваецца паэтычны вобраз Юрыя — героя на белым кані, які выратаваў ад «паганага Цмока» царэўну. Згодна з баладнай песняй, падзея адбылася ў далёкія часы, калі людзі яшчэ не верылі ў адзінага Бога, а пакланяліся «паганаму Цмоку», плацілі яму жудасны аброк — кожны раз па чалавеку. Калі чарга дайшла да цара, той вырашыў адкупіцца дачкою. Толькі дзякуючы абароне святога Юрыя дзяўчына засталася живою.

БЫЛО ўрэмя, КАЛІ ЗМЕЙ НА ЗЯМЛЕ ЕЎ ЛЮДЗЕЙ

*Запісана ў в. Глушаквічы Лельчыцкага раёна
ад Н. С. Савіцкай (1931 г. н.)*

Было ўрэмя, калі Змей на зямле еў людзей.

*Што месяц то й тысячына,
Што гадзіна то й дзяціна.
Прайшла пара да цара:
Хоць сам ступай,
Хоць доч давай.
Сам ступлю — цара не будзе,
Доч аддам — друга будзе.*

Пайшла царская дачка к Змею. Едзе наўстрэчу Юрый на сівым кане, з кап'ём. Паслаў яго Бог спасці і дзевушку і людзей. Паяўляецца Змей і Юрый, прыкальвае яго к зямле сваім кап'ём. Змей быў пасланы Богам пакараць людзей, якія многа грашылі.

На Юр'ю харашо садзіць агуркі.

Запісала Н. Казакевіч у 1974 г.

Вядома, ушанаванне Юрыя звязана не толькі з гераічнай дзейнасцю святога Георгія (Юрыя), якую народ упрыгожыў сваёй фантазіяй, шчодро ўславіў у легендах і песнях. На думку навукоўцаў, святы Георгій у хрысціянскі час замяніў сабою старажытнага славянскага Юрылу, прыняўшы на сябе яго абавязкі міфалагічнага творцы веснавога абуджэння прыроды, апекуна жывёлы і земляробства, гарачага кахання і плоднасці. Нават цяпер пра гулівую жанчыну, якая насуперак узросту захавала свежасць пачуццяў, схільнасць да жарту з маладымі хлопцамі, могуць з усмешкай сказаць: «Старой бабе Юр на ўме».

Святкаванне Юр'ева дня, згодна з адзіным апісаннем, адзначалася на Беларусі яшчэ ў сярэдзіне XIX ст. якраз у красавіку. Памяць пра Юрылу не знікала. Пра гэта сведчаць палескія песні, у якіх захоўваецца сапраўднае імя дахрысціянскага веснавога боства: Юр, Юра, Юрай, Юр'я, Юрыла, хця ў адным творы ёсць згадка пра свята Ярыловіца. У запісанай у 1967 г. у в. Моладава песні згадваецца Юрыла: «Падай, Юрыла, ключы і замкі адамкнуць красну вясну».

Юраўскія песні наогул больш пашыраны ў беларусаў, чым ва ўкраінцаў і рускіх. Цяжка сказаць, ці то яны тут і раней не былі распаўсюджаны, ці то паступова зніклі, ці проста не выяўлены. На Палессі юраўскае свята вельмі часта суправаджаецца песнямі, хоць самі звычаі Юр'ева дня захаваліся дагэтуль.

Адзін з іх агульнавядомы — ён тычыцца першага выгану кароў на пашу. Існуе трывалая традыцыя выпраўляць кароў на Юр'еў дзень з двара, лёгенька сцябаючы іх галінкай вярбы, асвячонай на Вербніцу, аберагаючы тым самым ад змей, ваўкоў, нячыстай сілы. Акрамя таго, жанчыны бяруць загорнуты ў рушнік хлеб. Калі на ўсё лета наймалі пастуха, то гэты хлеб аддавалі яму. А калі жывёлу пасвілі па чарзе, то хлеб неслі назад у хату. У адрозненне ад вясяняк, у беларускіх юраўскіх песнях выяўляецца вельмі ўважлівае стаўленне да свойскай жывёлы. Святога Юрыя просяць пусціць расу для каровак, даць траўку для конікаў, гігель для свіначак і г. д.

Другі жывы звычай — наведванне палёў, дзе расце азімае жыта. І хаця кожны гаспадар робіць гэта асобна ад іншых, па сутнасці, падобны звычай працягвае традыцыю былых абрадавых карагодных абходаў палёў, якія мелі мэтай магічным шляхам забяспечыць багаты ўраджай. Жыхары Усходняга Палесся да гэтага часу памятаюць песню з традыцыйнай формулай-закліканнем:

*Ой, што ж карагод,
Сам Бог на парог.
Дзе карагод ходзіць, —
Там жыта родзіць,
А дзе не бывае —
Там улягае.*

Ой, Юрай, падай маці ключы...

*Запісана ў в. Любавічы Жыткавіцкага раёна
ад М. Грэчкі*

Ой, Юрай, падай маці ключы,
Да падай маці ключы
На новае лецечка,
На жыта, на пшаніцу,
На ўсякую пашніцу.
Ой, што ж карагод,
Сам Бог — на парог.
Дзе карагод ходзіць,
Там жыта родзіць.
А дзе не бывае,
Там улягае.
Трэба паглядзеці,
Дзе ж нашыя дзеці,
Трэба пачакаці,
Па яечку даці.

Запісалі І. Чарота, М. Дубовік у 1983 г.

«Гоныты росу»

Асаблівая ўвага надаецца юраўскай расе. Пінчукі выходзяць «гоныты росу», у іншых мясцінах абрад, або «празнік росы», мае назву «церушэнне расы». Намінацці красамоўна сведчаць пра былую магічную накіраванасць абрадавага дзеяння. Галоўная тэма юраўскіх песень — пераломны момант у жыцці зямлі, калі яна з дапамогаю вышэйшых сіл пазбаўляецца нерухомасці, раскрывае свае жыватворныя крыніцы. Песні ствараюць уражальны малюнак цуду веснавага адмыкання зямлі, перадаючы сутнасць прыроднай з’явы праз міфапаэтычны вобраз залатых ключоў. Уладальнікі ключоў — Юрый, яго маці, Бог. Яны адмыкаюць зямлю «на добрае жыта, пшаніцу», выпускаюць на свет траву і расу.

Параўнанне абраду з паэтычнымі матывамі юраўскіх песень дазваляе зразумець яго патаемную сутнасць, якая закадзіравана ў назве — «гоныты росу». Качанне і кувырканне па полі падчас свята расы, верагодна, павінна было магічным чынам зрабіць тое, пра што спяваецца ў юраўскіх песнях, — адамкнуць зямлю, выпусціць расу, забяспечыць палеткам вільгаць.

У зямлю, нібыта ў дар ёй, закопвалі жаночыя рэчы, напрыклад, хустку, а таксама шалупайкі ад велікодных асвячоных яек, у гэтым захаваліся праявы былога ахвярапрынашэння. Яйкі — сімвал жыцця, як і хлеб, былі абавязковымі атрыбутамі абраду. Гаспадар клаў хлеб на зямлю і глядзеў, схаваецца ён у жыце ці не. Калі жыта было вышэй за каравай, то лічылі, што ўраджай будзе добры.

Сучасная палеская традыцыя сведчыць, што асновай юраўскага свята з’яўляецца культ Зямлі-маці, якая, дзякуючы штогод узнаўляемаму шлюбу, нараджае розныя даброты, дае жыццё расліннасці. Старажытны Юрыла, відаць, уасабляў магутнасць міфалагічнага кахання, яго найвышэйшую вытворчую існасць. Нездарма з каранямі -юр- і -яр-, ад якіх утвораны імёны Юрыла і Ярыла, суадносяцца ўяўленні пра жарсць, палымянае каханне, вытворчыя сілы, маладосць.

Вялі дзеўкі карагод...

*Запісана ў в. Пагай Жыткавіцкага раёна
ад А. К. Лазарчук (1905 г. н.)*

Вялі дзеўкі карагод,
З карагодам напярод.
Дзе карагод ходзіць,
Там жыта родзіць,
А дзе не бывае,
То там палягае.

Ой, то ж карагод -
Сам Бог напярод.
Дай, маці, ключык,
Не магу я адмакнуці
Да расою адпусціці.
Радзі, Божа,
Ды на жыта,
Ды на пшаніцу,
Ды на ўсяку пашніцу.

Запісала Л. Папкова ў 1974 г.

ДАЙ НАМ, БОЖЭ, НА СВЯТОГО ЮР'Я...

*Запісана ў в. Буйнавічы Лельчыцкага раёна
ад У. Жоглы*

Дай нам, Божэ, на святого Юр'я
Людзям на здароўе, ворагам безголоўе.
Ой, дай нам, Божэ, новае лето,
Да зародзі, Божэ, веліке жыто.

Запісаў В. Ліцьвінка ў 1978 г.

Ой, НЕ СТОЙ, ЮРЫЙ, НАД ВАДОЮ...

*Запісана ў в. Тульгавічы Хойніцкага раёна
ад М. Зых і Г. Курпыенкі*

Ой, не стой, Юрый, над вадою,
Не трусі, Юрый, барадою,
Бо горка вада пад табою.
Ой, як тае вады вып'еце,
Дзевяць варагоў атравіце,
А дзесятага — цябе, Юр'ю.

Запісаў А. Астанук у 1982 г.

КУСТАВЫЯ ПЕСНІ («КУСТ»)

«Звэлы Куста із зялёнаго клёну...»

На другі дзень свята, какое пінчукі называюць «Трыйца», «Труйца», «Трійца», на вуліцах вёсак пануе ажыўленне. На лужках, грудках, на лавачках каля хат збіраюцца жанчыны ў яркіх сукенках, прыгожых вышываных фартуках, стракатых хустках, да іх далучаюцца мужчыны, моладзь, падлеткі. Каля поўдня аднекуль з краю вёскі даносіцца песня. «Ой, булы мы ў вэлыкому лісі, ізвэлі куста з зялёнаго клёну», — выводзяць жаночыя галасы, паведамляючы аб тым, што ідзе Куст.

У адрозненне ад звычайнай мовы, у сферы абраднасці слова «куст» мае шмат значэнняў. *Куст* — назва святочнага панядзелка пасля Трыіцы: кажуць «на Куста», гэтаксама як і «на Каляды», «на Купалу». Кустам, Кустай, «маладой» пінчукі называюць упрыгожаную зелянінай і кветкамі галоўную асобу абраду. Яе ролю ў залежнасці ад узроставай групы ўдзельніц выконвае жанчына, дзяўчына або дзяўчынка. Зараз на палескіх вуліцах часцей сустракаецца жаночкая *Куста*, бо менавіта жанчыны з'яўляюцца захавальніцамі даўніх прыгожых традыцый, ад іх вучацца спевам дзяўчаткі, якія таксама робяць свой «Куст».

Куст — гэта і песні, якія гучаць падчас шэсця па вуліцы, у танках, што таксаманосяць назву «куст»: «Куст — тое самое шчо танок. Куст — як ходзяць по дзерэвні, а танок — як побэруцца танцоваты» (в. Камень). Выкананне песень называецца «співаты куста», падобна таму як кажуць «співаты шчодрыка», «коляду».

Падыходзячы да двара, Куст аддае паклон гаспадарам. «Чы дозволітэ співаты куста?» — пытаюцца жанчыны. «Дарогіе госты, мой хаты не мінайтэ, заходьтэ до мэнэ, ды куста заспівайтэ», — адказвае гаспадыня. Атрымаўшы дазвол, спяваюць прывітальную песню:

*Ой, дэнь добры да наш пане до хаты!
Ой, чы ж вэлыш нашому Густу статы,
Бочку мэдочку прыпывалночкам даты,
Нам, молодэнькім, на ганочку погуляты?*

Спявачкі віншуюць гаспадароў са святам, зычаць ім сямейнага шчасця, дабрабыту, багатага ўраджаю на полі, а тыя ў адказ дзякуюць за добрыя пажаданні, частуюць хлебам, мёдам, кладуць у кошык пірагі, яйкі.

Рытуальныя матывы песень складаюцца з паведамленняў аб здзяйсненні ключавых момантаў абраду. Галоўны з іх — прыбіранне Куста «у вэлыкому лісі». Песня абвяшчае, што «чэрэз сэло» ідзе незвычайнае «войско дэвоцкэ». Падыходзячы да хаты, даюць знак, што «прывэлы Куста до новаго двору». Амаль усе рытуальныя песні маюць зварот да гаспадароў і просьбу выйсці да Куста, дазволіць яму стаць на ганачку, узнагародзіць Куст і спявачак: «наш Куст надарыты», вынесці «Кусту хоч по золотому», «піты-есты даты», «пірожкі в маслі», «крынічную воду».

Нешматлікія песенныя заклінанні накіраваны на магічнае забеспячэнне ўраджаю: «Шчо посіемо, нэхай зародыцца». Песні, прысвечаныя хлопцу ці дзяўчыне, больш цікавыя, яны заклінаюць каханне, шчаслівы лёс.

Аб'ектам велічання ў першую чаргу з'яўляецца зеляненькі Куст як падавец дабрабыту. Некалі песні выконваліся з красамоўным прыпевам: «Дэ Куста водылы, там пшэнычэнька родыла». Апяваецца «войско дэвоцкэ», якое ніхто «ны б'е, ны воюе, ано тэе войско вэлычуе», род-

ная вёска, у якой «хорошэ Куста водять». Элементы велічання гаспада-роў і іх дзяцей нешматлікія, толькі для гаспадыні знайшлося прыгожае параўнанне: як зорка асвятляе неба, так гаспадыня звесяляе падвор’е.

Сучасны арэал куставых песняў суадносіцца з тэрыторыяй рассялення дрыгавічоў па сярэдняй Прыпяці, магчыма, у старажытнасці ён быў значна шырэйшым, але захоўвалі яго на працягу двух апошніх стагоддзяў менавіта пінчукі. Цалкам дакладна акрэсліваецца паўднёвая мяжа. Яна праходзіць па лініі Сварыцэвічы Дубровіцкага раёна — Броднікі, Сернікі, Зарэчча Зарэчанскага раёна Ровенскай вобласці. Далей на поўдзень «ваджэнне Куста» невядома. Астатнія межы больш няпэўныя. Хача менавіта Піншчына — ядро арэлу Куста, ён часткова вядомы ў сумежных раёнах: Іванаўскім, Лунінецкім, Столінскім, Івацэвіцкім.

ПРывэлі КУСТА з зялёнаго клёну

*Запісана ў в. Луніна Лунінецкага раёна
ад Чухавай (72 гады)*

Прывэлі Куста з зялёнаго клёну.
Дай нам, пане, хоть по золотому,
Дай нам, пане, хоть по золотому,
Дай нам, пане, тры барылкі горылкі,
Прывэлі Куста да хорошы дівкі.

Запісала Р. Кавалёва

Поведэмо ж КУСТА до зялёнаго клёну

*Запісана ў в. Камень Пінскага раёна
ад В. П. Янкавец (1948 г. н.)*

Поведэмо ж Куста до зялёнаго клёну,
Ой, вынэс, пані, хоть по золотому.

Запісала Р. Кавалёва

Выдэм КУСТА од хаты до хаты

*Запісана ў в. Моладава Іванаўскага раёна
ад П. Гугальчук (1905 г. н.)*

Выдэм Куста од хаты до хаты,
Выдэм Куста од хаты до хаты,
Пытаемса пана, дэ кустовы статы.
Да вэдэм Куста з зялёнаго клёну,
Дай нам, пане, хоч по золотому.
Да вэдэм Куста з голой лыпы,
Дай нам, пане, хоч на чэрэвікі.

Запісала Т. Карней у 1978 г.

Нэсэму мы Кусту зэлёнаго клёну

Запісана ў в. Камень Пінскага раёна

Нэсэму мы Кусту зэлёнаго клёну.
Дайтэ нам, пані, хоть по золотому,
Дайтэ нам, пані, хоть по золотому.

Запісала Р. Кавалёва ў 1972 г.

«Войска»

У зачынах песень адлюстравана абмежаванасць абрадавага топа-су толькі вуліцай. Ёсць сведчанні сталых інфармантаў, якія заслугоўваюць даверу, што ў некаторых вёсках «абход двароў наогул не адбываўся». Наўрад ці гэта вынік скарачэння абраду. Выключэнне з абраду сям'і як грамадскай адзінкі сведчыць на карысць старажытнай формы рытуалу, калі на першы план выносіліся інтарэсы ўсёй грамады.

Макратопас абраду заўсёды спалучаецца з прыпадабненнем яго выканаўцаў войску, хаця ў асноўным удзельнікі шэсця не маюць спецыяльнай назвы. У асобных выпадках назва з'яўляецца агульнай для ўсіх удзельніц: «Ідэ Куста.... усі дэвчата звалыся Куста» (в. Чухава).

Варыянтам дзявоцкага войска з'яўляецца вобраз жаночкай Кусты:

*Ой, да по сэлү да по Лобэцкому
Да ішла Куста да усяя жоноцкая.*

(в. Лобча Лунінецкага раёна).

Такім чынам, ідэя ўвасаблялася не толькі асобай Куста, а ўсімі, хто водзіць Куст.

ДА ЧЭРЭЗ СІЛО ДА ЧЭРЭЗ ЛЫШЧЫНСКЭ

*Запісана ў в. Лышча
Пінскага раёна
ад Ю. Д. Прыгодзіч*

Да чэрэз сіло да чэрэз Лышчынскэ
Да йшло войско да всэ дівоцкэе.
Красная панна попэрэдочку ходыть,
Свою служэчку за білу ручку водыть.
— Ой ты, служачка, нэ гордуй жэ ты мною,
Да мні шчэ буты сім між с тобою,
Восьмого году то я замуж пойду.

Запісана ў 1970 г.

Да чэрэз сэло, да чэрэз Лунінскэе

*Запісана ў в. Лунін Лунінецкага раёна
ад Г. А. Косміч (1926 г. н.)*

Да чэрэз сэло, да чэрэз Лунінскэе

Ішло войско да всэ Лунінскэе.

Хлопчыкі барабанчыкі нэслі,

Каб дівочкі да вэліканькі рослі.

Запісала М. Харчанка ў 1973 г.

Чэрэз сэло чэрэз Каменьскэе

*Запісана ў в. Камень Пінскага раёна
ад А. М. Рабкавец (1906 г. н.)*

Чэрэз сэло чэрэз Каменьскэе

Ішло вуйско да всэ дівочкэе.

Ніхто ж его не б'е, не карае,

Да всэ вуйско да всэ замышляе.

Ныхто ж его не б'е, не грабуе,

Да всэ вуйско да всэ замышлюе.

Заўвага інфарманта. Замышлюе — займае к сабе.

Запісала Р. Кавалёва ў 1972 г.

О, чэрэз сэло да чэрэз Камэньскэе

*Запісана ў в. Камень Пінскага раёна
ад Л. З. Банцэвіч (1901 г. н.)*

Ой, чэрэз сэло да чэрэз Камэньскэе

Ішло войско да всэ дэвоцкэе.

Ніхто ж его нэ б'е, нэ воюе,

Оно тэе войско вылэчуе.

Запісала Р. Кавалёва ў 1972 г.

Ой, чэрэз морэ Букоцкэе

*Запісана ў в. Глушавічы
Лельчыцкага раёна*

Ой, чэрэз морэ Букоцкэе

Ехало войска дзевачкае.

Ой, вуйдзіць, людзі, дзівіціся,

Едзе Іванко жэніціся.

Ой, шчо ж вон едзе на коніку,

Везе Ольгоўну на возіку.

Ой, шчо вон едзе з конямі,

Везе Ольгоўну з постоламі.

Скакала жабка-жабенятко,

Ходзіць Ольгоўна з дзіцятком.

Запісала Р. Кавалёва ў 1979 г.

Трыцца

*Запісана ў в. Багданаўка
ад Е. А. Кавалевіч (76 гадоў)*

Ой, чэрэз сіло, да чэрэз Богдановскэе,
Ой, ішло войско всэ ж дэвоцкэе.
Ніхто ж его ны б'е, ны воюе,
Ано ж оно само себе вылэчуе.

Запісала Р. Кавалёва ў 1973 г.

«Хорошэ куста водять»

Нягледзячы на новаўтвораны хрысціянскі зачын, перад намі ўнікальная па сваёй прастаце і архаічнасці песня, якая выконваецца толькі падчас шэсця з Кустом па вуліцы. Яна звернута да ўсіх аднавяскоўцаў, усяго роду, усяляе свой Куст, свой родны куточак, добрыя традыцыі, старыя звычаі продкаў.

Трыцца, Трыцца, Святая Богородыца

*Запісана ў в. Чамярын Пінскага раёна
ад М. Цудзіла (1923 г. н.), З. Багнавец (1904 г. н.),
А. Мельнік (1895 г. н.), Н. Цярэшка (1933 г. н.),
В. Макарскай (1939 г. н.)*

Трыцца, Трыцца, Святая Богародыца!

А ў нашым Чэмэрыні хорошэ паводыцца.

А ў нашым Чэмэрыні хорошэ ходять,

А ў нашым Чэмэрыні хорошэ Куста водять.

Запісала Р. Кавалёва, Н. Макарская ў 1970 г.

Заклінанне льну

З Кустам хадзілі пераважна маладыя дзяўчаты. «Дівчата наламліваюць клёна. Зробяць вінок, накладаюць на голову. Коснікі е, і ходять по хатам. А бабы ніц не накладаюць. А кусткі бэруть у рукі. Дівчата самі собі, малые самі. У Луніне зарэ е» (запісана ў в. Чухава ў 1972 г.). Менавіта таму паўсюдна захавалася песня, у якой заклінаецца лён. Па даўняй традыцыі дзяўчына павінна дбаць менавіта пра лён, бо гэта яе багацце, пасаг, яе ўборы.

Самастойнасць і арыгінальнасць куставых песень у тым, што яны не толькі заклінаюць ураджай наогул ці асобныя віды раслін і збажыны (пшаніца, жыта, лён, капуста), але адзначаюць, для каго заклінаюць, выключваючы чужынцаў з другога роду, якім даецца маральная адзнака, — у нашым выпадку гэта *свякроўка ліхая*.

Трійца, Трійца, Святая Богородыца...

*Запісана ў в. Чамярын Пінскага раёна
ад М. Цудзіла (1923 г. н.), З. Багнавец (1904 г. н.),
А. Мельнік (1895 г. н.), Н. Цярэшка (1933 г. н.),
В. Макарскай (1939 г. н.)*

Трійца, Трійца, Святая Богородыца!
Посію лёна, нэхай зародыцца.
Шчо хорошый лён — то ля матэнкы мэі,
А шчо найхорішшы — для мэнэ молодэі,
А шчо з чэрівкёю — то для свёкровкы лыхэі,
Бо свёкровка — не рідная маты,
Будэ ходыты да чэрівку вырываты.

*Запісали Р. Кавалёва,
Н. Макарская ў 1970 г.*

Ой, Тройца, Тройца, Богородыца!

*Запісана ў в. Багданаўка
ад Е. А. Каваловіч (76 гадоў)*

Ой, Тройца, Тройца, Богородыца!
Носію лён, лён да нэхай зародыцца.
Носію лён, лён да носію пшэныцу,
Зароды, Божэ, всім людям пашныцу.

Запісала Р. Кавалёва ў 1973 г.

Драма разлукі з родам («родыной»)

Слова «куст» захавалася ад эпохі славянскай супольнасці толькі ва ўсходніх славян. У ім выяўляюцца значэнні, якія гавораць пра сувязь Куста з родавымі аб'яднаннямі, межавымі знакамі. Паводле пісьмовых крыніц, продкі пінчукоў сяліліся «кустамі». У старажытнасці межавыя знакі сімвалізавалі продка — ахоўніка зямлі, якая належала таму ці іншаму роду. Можна меркаваць, што семантыка Куста ўвабрала ўяўленні ад культу продкаў. Паміж культам продкаў і культам расліннасці існуе шчыльная сэнсавая і генетычная сувязь. Куст у значэнні «род» сустракаецца ў беларускіх прыказках: «Дзе стары Куст, там двор ні пуст», «Добрага Куста добрыя адросткі», «Пакланіся Кусту, то ён дасць хлеба лусту».

Замацаванне сувязі паміж жывымі і мёртвымі, ушанаванне продкаў — важная частка звычаяў Тройцы. «На Куста» пінчукі наведваюць могілкі: «... ужэ у часов восім усі люды на кладбішчэ, нэсуть лэпіх на мо-

гылы своїм рідным»; «Сухы чэтвэр на Навску Труйцу, ідуць на кладбішча до покойніков.... трэба было посвятковаты за своїх родітілей, шо умерлы» (в. Чухава).

Тэма балючай разлукі з родам — скразная ў таночных песнях Куста. З імі звязаны семантычна блізкія песні з матывамі «не пайду замуж», «шлюб-нэлюб», «у бацькі лепш, чым у свёкра і свекрыві».

Трыйца

*Запісана ў в. Багданаўка Лунінецкага раёна
ад Е. А. Кавалевіч (76 гадоў)*

Вода мала бэрогы позаймала,
А сэло пройшла, то родына нэ познала.
Ой, коб жа я ды горілочку гнала,
То мэнэ б вся родынонька знала.
Ой, коб жа я да мэдок солодыла,
То мэнэ б вся родына любыла.

Запісала Р. Кавалёва ў 1973 г.

Труйца

*Запісана ў в. Камень Пінскага раёна
ад Е. М. Багатырэвіч (1928 г. н.), Г. А. Саланевіч (1926 г. н.)*

Ой, пойду я до броду по воду,
— Пэрэвэзы, мылы, пэрэвэзы до роду,
— Нэ повэзу, мыла, нэ пэрэвэзу до роду,
Бо ж ты роду роскажэш прыгоду.
— Ой, нэ буду, мылы, прыгодонькы казаты.
Як будут пытаты, то я буду мовчаты.
Як оболось слёзы, то я выступлю з хаты.
Ой, нэ буду, мылы, роду жалю задаваты,
Бо по мні будэ вся родына плакаты.

Запісала Р. Кавалёва

Труйца

*Запісана ў в. Камень Пінскага раёна
ад С. С. Баніцэвіч (1911 г. н.)*

Вэлыка вода всі бэрогі позаймала,	Што лыхая доля нашла.
Скруз сэлом пройшла,	Чы ты нэ познала,
Родына нэ познала.	Што головонька сыва,
Чы ты нэ познала,	Чы ты нэ познала,
Што молода замуж пошла,	Што долэнька нэшчаслыва.
Чы ты нэ познала,	

Запісала Р. Кавалёва ў 1972 г.

ТРЫЙЦА

*Запісана ў в. Багданаўка Лунінецкага раёна
ад Е. А. Кавалевіч (76 гадоў)*

— Ой, пойду я до броду по воду,
Пэрэвэзы мэнэ, мілы, до роду.
— Я нэ пэрэвэзу, моя міла, до роду,
Бо ты скажэш роду всю свою прыгоду.
— Да нэ бойса, мылы, я нэ буду казаты,
Як будуть пытаты, я буду мовчаты,
Оболють слёзы, то я выбэгу з хаты.
Да нэ буду я ж роду жалю задаваты,
Бо будэ ж по мні вся родына плакаты.
Заплачэ старэе й малэе,
Заплачэ матэнька роднэя.

Запісала Р. Кавалёва ў 1972 г.

ТРЫЙЦА

*Запісана ў в. Багданаўка Лунінецкага раёна
ад М. Х. Савіч*

— Плачу, плачу, моя мамонька, плачу,
За лыхым (варыянт: нэлюбым) мужэм літа нэ бачу.
— Нэ плач, дытя, да нэ вэльмы журбуйса,
Вэрныса до мэнэ шчэ й годок покросуйса.
— Ой, нэ вэрнуса, моя мамо, нэ вэрнуса,
Бо розвытая моя росая коса.
Бо розвытая моя росая коса,
Бо розлытая моя дрыбная слёза.
Коскы розвыты нэ буду зываты,
Слёзкы розлыты нэ буду збыраты.

Запісала Р. Кавалёва ў 1973 г.

ТРЫЙЦА

*Запісана ў в. Камень Пінскага раёна
ад А. М. Рабкавец (1906 г. н.)*

Да лэтылы горлы,
Да лэтылы горлычэнькы,
Нэ пойду я замуж,
Да пойду в чэрнычэнькі.
Як пойду замуж,
Трэбо діло побыты,

А в чэрнычэньках
Одно пісэнькі піты.
Як пойду замуж,
То од мужа нэволэнька,
А в чэрнычэньках
Там своя охвотонька.

Запісала Р. Кавалёва ў 1972 г.

Труйца

*Запісана ў в. Камень
Пінскага раёна
ад Г. А. Саланевіч (1926 г. н.)*

Ой, пойдү я куды вік нэ ходыла,
Ой, найдү я, кого вірно любыла.
Кого любыла, то на уліцы попустыла,
А кого нэ знала, з тым на шлюбы стала.
Ой, шлюб-нэлюб, нэ стой за плэчыма,
Нэ пробывай мого сэрца очыма.
Бо як жа мнэ нэлюбому нэ стояты,
Шчо любылыся — не судылося взяты.
Як мы любылыся, то нас маты нэ знала,
А розышлыся, як тэмная хмара.
Мы любылыся, як горобэйкі у стрысы,
А розышлыся, як ягудункы в лісы.
(Варыант: як туман по лісы).

Запісала Р. Кавалёва ў 1972 г.

Трыйца

*Запісана ў в. Багданаўка
Лунінецкага раёна
ад Е. А. Кавалевіч (76 гадоў)*

Ой, вышэнька да голле поломала,
Кажут люды, што я боёвая.
Я нэ боёвая, така моя врода,
Што у мого батька ліпшая выгода.
У мого батька то долины, то горы,
А мні, молодый, погуляты доволі,
А у мого свікра да усюды рівно,
А мні, молодый, да усюды нэ вільмо.

Запісала Р. Кавалёва ў 1973 г.

Труйца

*Запісана ў в. Чухава
Пінскага раёна
ад М. Н. Варывончык (1914 г. н.)*

Чаму нэ спіеш, чырвона журавына?
Чого ты плачэш, молада дівчіна?
Да чого ж плачэш, молодая дівчіна?
Ой, я плачу, я сама ж тэе знаю,

Ой, я плачу, я сама ж тэе знаю,
Шчо іду замуж, а товару не маю.
Моя маті вдова, а батька вдовец,
Да немашэка ні товару, ні овэц,
Да немашэка ні товару, ні овэц.
Да нэ быйса, дівчіна, нэ быйса нычого,
Да нэ быйса, дівчіна, нэ быйса нычого,
Не будыць тобе да докору ні от кого,
Не будыць тобе да докору ні от кого.
Не докорыш ты мні, то докоріть твоя маты,
Шчо нэма нічого да з обору выгоняты,
Шчо нэма нічого да з обору выгоняты.
Пасуть пастушкі у зэлёну дуброві,
Спыць нэвіхна да у новуй коморы,
Спыць нэвіхна да у новуй коморы.
— Спі, нэвіхна, да бодай ты нэ встала,
Выгоняй той товар, што од батька нагнала,
Выгоняй той товар, што од батька нагнала.
— Я ж тобі, свікровка, у парогах нэ стояла,
Што ты мэнэ бэз товару брала,
Што ты мэнэ бэз товару брала.

Запісала Р. Кавалёва ў 1973 г.

Праводзіны Куста

Развітанне з Кустам па-свойму адлюстравалася ў песні, дзе гаворыцца: «Наш Куст пойдэ да до батэнька у госты». Матыў паездкі да бацькі тычыцца Куста як нявесты і Куста як увасаблення роду, продка — госьця сваіх нашчадкаў.

Вясельны і куставы абрады падобныя тым, што іх мэта — злучыць дзве адзінкі. Вясельны рытуал аб'ядноўвае два роды — жаніха і нявесты; куставы абрад умацоўвае сувязь двух светаў — жывых і продкаў. Сапраўдная нявеста пасля вяселля наведвае родных у рытуальна значныя дні. Куст (Куста, Молодая), наведваўшы род жывых, павінен вярнуцца назад у свет продкаў — бацькоў. Як маладая жанчына пасля вяселля выконвае ролю своеасаблівага сувязнога паміж новай і роднай сям'ёй, так і Куст кожны год злучае жывых з памерлымі родзічамі, сімвалізуе іх непарыўную сувязь.

У куставым абрадзе распрацавана цэлая сістэма сімвалічнага развітаньня з Кустам. Яго адначасова і знішчаюць, і захоўваюць, некуды выпраўляюць, але нешта з Куста пакідаюць тут, у вёсцы.

У XIX ст. зафіксавана разрыванне яго ўбрання пасярод вуліцы. Прысутныя спяшаліся падабраць тое лісце. Лічылася, што яно быццам бы валодае асаблівымі лекавымі якасцямі. У некаторых вёсках убранне спальвалі, а дзяўчаты скакалі праз вогнішча і слалі праклёны ведзьмам і ваўкам.

У наш час убранне Куста скідаюць ці разрываюць. У в. Парэчча Пінскага раёна пасля абходу хат жанчыны збіраюцца ў адной хаце, там скідаюць убранне з Куста і гуляюць.

Зеляніна з Куста і вянок захоўваюцца розным чынам, у розных месцах і з рознымі мэтамі: для купальскага кастра (Івацэвіцкі раён) да новага ўраджаю пад жытам. Вянок пакідалі ў хаце, куды на заканчэнне абраду прыводзілі Куст, або ён становіўся ўласнасцю дзяўчыны, якая выконвала ролю Куста (Кусты).

У в. Чухава Пінскага раёна сапраўднае развітанне з Кустам адбываецца не ў дзень яго ваджэння, а ў наступны: «На трэйці дзень Труйцы». Нагадаем, што ў сапраўдным пахавальным абрадзе на трэці дзень хаваюць нябожчыка. Падобная дэталі куставага абраду, відаць, невыпадковая, улічваючы значэнне Куста як увасабленне продка.

Вянок Куста часам вешаюць «на коворот» (калодзежныя вароты), «на колодэзь». Можна меркаваць, што спалучэнне вянка Куста і коварата — магічнае забеспячэнне вільгаці, захаванне вады.

Такім чынам, аднаму з варыянтаў ваджэння Куста адпавядае схема: лес — вуліца — вёска — двары — вуліца — калодзеж — коварат.

Другі варыянт звязаны з пазбаўленнем ад куставай «вопраткі». Узмоцненай формай з’яўляецца знішчэнне «зілля з куста» з дапамогай агню і вады. «Вэлы Куста за межы вёскі», што сімвалізавала вяртанне Куста ў іншасвет.

Ваджэнне Куста магло заканчвацца на полі. Там дзяўчаты палілі ўбранне Куста, спявалі і скакалі на мяжы. Да гэтага абраду пяклі адмысловы каравай, адну частку елі на полі, астатнюю дзялілі, высушвалі і захоўвалі да вяселля. Потым з сухароў рабілі квас і дадавалі яго да каравайнага цеста.

Як бачым, праявы старадаўніх звычаяў назіраюцца і сёння. А матывы шлюбу і ўрадлівасці зямлі знітаваны ў куставай паэзіі так цесна, як гэта магло быць толькі на ранніх ступенях развіцця каляндарна-абрадавых песень. І ўсё ж найбольш пашыранай формай заканчэння куставага абраду ў XIX—XX стст. было агульнае гуляння з песнямі і танцамі ў адной з хат, куды ўрачыста заводзілі Куста.

ВАДЖЭННЕ І ПАХАВАННЕ СТРАЛЫ

Сярод веснавых абрадаў, што бытуюць на Гомельшчыне, асаблівае месца належыць абраду, які захаваўся да нашых дзён і вядомы пад назвай «Ваджэнне і пахаванне стралы». Разнастайнасць карагодаў, тэматычнае і змястоўнае багацце песень, якія іх суправаджаюць, характэрны напеў, элементы тэатралізаванага прадстаўлення — усё гэта робіць абрад выдатнай рэгіянальнай з’явай духоўнай культуры ўсходніх славян.

Аналіз абрадавых дзеянняў, якія суправаджаюць карагоды, паказвае, што ў аснове «Ваджэння і пахавання стралы» ляжыць ахоўная магія, якая часам яшчэ ўсведамляецца выканаўцамі абрадаў: пяюць дзеля таго, каб уберагчыся «ад пярэна» (М. Шубкіна, 1926 г. н., в. Студзянец Кармянскага раёна), як бы «закапываюць молнію, каб не бліскала в дзярэўні» (С. Зубарава, 1915 г. н., в. Казацкія Балсуны Веткаўскага раёна) і г. д. Ахоўны характар абрадавых дзеянняў пацвярджае і шэраг варыянтаў асноўнай песні «Ой, пушчу стралу»: «Ой, біла страла добрага молайца», «Убіла страла добрага молайца» (в. Неглюбка Веткаўскага раёна); «Ой, не бі, страла, добрага молайца» (в. Стаўбун Веткаўскага раёна) і інш. Аднак з цягам часу ахоўная магія, якая дайшла да нас у класічна завершаным выглядзе (заклінанне — абрад — гульня), дапаўнялася аграрнай (у прыватнасці, кармаганічнай), а таксама любоўнай (напрыклад, з аповеду Ф. Хамяковай (1908 г. н., в. Казацкія Балсуны Веткаўскага раёна): «Каласкі, каторыя нясучь дамоў, за іконы кладуць з словамі: “Ляжыце, ляжыце, каласкі нашы, расцвітайце ў нашых косах... і любоў нашу разукрасце”»). Магчыма, падобны полісемантызм звязаны з адначасовым адміраннем адпаведных з’яў духоўнай культуры, менавіта аграрных абрадаў, і ўключэннем іх элементаў у структуру абраду Ваджэння і пахавання стралы як найбольш цэльнага і сацыяльна значнага.

Паэзія «Стралы» — выдатная эстэтычная з’ява. Ядром абраду з’яўляецца распаўсюджаная ў многіх варыянтах па ўсёй Гомельшчыне песня «Як пушчу стралу». Аналіз некалькіх дзясяткаў варыянтаў гэтай песні дазваляе гаварыць пра значную эвалюцыю тэксту, які, відаць, пачаў сваё жыццё з заклінання «Не ўбі, страла, добра молайца». Трагізм сітуацыі, калі маланка забівае чалавека, спарадзіў баладныя элементы ў песні, пазней яны аформіліся ў матыў «тры птушкі на магіле забітага — маці, сястра, жонка».

Найвялікшае паэтычнае напаўненне абрад «Стралы» атрымаў у прымеркаваных да яго разнастайных маляўнічых карагодах. Іх вытокі — у ста-

ражытнай праславянскай пары, магічных рытуальных дзеяннях, якім надавалася рытуальнае значэнне. Паступова гэтыя дзеянні развіліся да ўзроўню народнага веснавага свята, унікальнага для нашага часу тым, што яно захавала ў недакранальнасці сінкрэтызм старажытнага фальклору: сукупнасць мастацтва слова з музыкай, танцам, драматычным дзеяннем, гульнёй.

Многія песні «Стралы» прывечаны каханню. Іх рытмічная завершанасць расквечваецца разнастайнасцю прыпеваў: «Ох і я, люлі», «Ой-лі, вой, люлі», «Вой, люлі, вой, люлі», «Лёлюшкі-лёлі», «Ой, лёлі, ой, лёлі».

Абрад «Стралы» ўключае ў сябе вялікі цыкл вясенне-летніх карагодаў. Іх рытміка вельмі разнастайная. Напевам карагодаў уласцівы прастата, яснасць, выразнасць, арыгінальнасць меладычнай мовы, танцавальная пластычнасць і рэльефнасць рытмічнага малюнку, глыбіня і непасрэднасць пачуцця, нацыянальная самабытнасць¹.

Як пушчу стралу

*Запісана ў в. Уютнае
Буда-Кашалёўскага раёна
ад Л. І. Матвеенка (1903 г. н.)*

Як пушчу стралу
Я уздоўж сяла.
Ты ідзі, страла,
І ўздоўж сяла,
І ўбі, страла,
Вутку-селезня.
Не ўбіла страла
Вутку-селезня,
А ўбіла страла
Добра молайца.
Па таму молайцу
Плакаць некаму:
Матка старанька,
Сястра маленька,
Жана малада,
Не жаласліва.

Дзе матка плача,
Там азёры стаяць.
Дзе сястра плача,
Там рэчкі цякуць.
Дзе жонка плача,
Там расы няма.
Матка плача
Да цемнай ночанькі,
Сястра плача
Аж да вечара,
Жонка плача
Толькі да абедзіку,
Пасля абедзіку
Пайшла ў танок,
У танок пайшла
Сабе трох найшла.

Запісала В. Кацэба ў 1973 г.

¹Паводле: Веснавыя карагоды // Беларускі фальклор у сучасных запісах: традыцыйныя жанры : Гомельская вобласць / уклад. В. А. Захарава [і інш.] ; уклад. муз. часткі У. І. Раговіч. Мінск, 1989. С. 55–57.

Ой, пушчу стралу па ўсяму сялу

*Запісана ў в. Аляксандраўка Ельскага раёна
ад В. А. Заяц*

Ой, пушчу стралу па ўсяму сялу.
Да й ляці, страла, скрозь да Кіева,
Вялю я:
Да убій, страла, два галубчыкі,
Да два сівыя,
Да два браціка, да два родныя.
Да й ляжыць цела, як папер бела,
Ніхто к таму целу ды не падступаецца.
Прыступілася да й Іванаўна:
Іванаўна — то ж жана яго.
Ды узяла на ручанькі цела бела,
Ды й панясла цела да цэркаўкі.
Ды ж сама цэркаўка адчынілася,
Самі свечачкі запаліліся,
Самі папы заблачыталі,
Само целечка ды ажывела.

*Запісана ў 1977 г.,
кіраўнік С. Ганчарова*

Ужо вясна, ужо красна

*Запісана ў в. В. Зімавішчы Мазырскага раёна
ад А. А. Ціханавай*

Ужо вясна, ужо красна!
Пушчу стралу па ўсяму сялу,
Па ўсяму сялу, па ўсей Расіі.
Вось ляціць страла ў канец сяла,
У канец сяла, хоць да Кіева.
Везде вясна, везде вясна.

Запісала А. Мурашова ў 1975 г.

Ляцела страла з Кіева

*Запісана ў в. Аляксандраўка Ельскага раёна
ад В. А. Заяц (1931 г. н.)*

Ляцела страла з Кіева,
Скінула рэшата да долу,
А вам, жаночкі, да дому.
Вы ж, дзевачкі, не дбайце
Ды да поўночы гуляйце,

Бо вам, дзевачкі, не пара,
Не зайшоў месяц шчэ й зара,
Бо вам, дзевачкі, гуляць,
Сабе хлопчыкаў выбіраць.

Запісала Н. Халянкова ў 1977 г.

ПАВЯДОМ СТРАЛУ ДА Й ПА ЎСЁМ СЯЛУ...

*Запісана ў в. Бесядзь Веткаўскага раёна
ад М. Хартуновой (1910 г. н.)*

Павядом стралу да й па ўсём сялу,
Ох і я, люлі, да й па ўсём сялу.

Ты ўбі, страла, добра молайца,
Ох і я, люлі, добра молайца.

По том моладцу некаму плакаці,
Ох і я, люлі, некаму плакаці.

Маці старая, сястра малая,
Ох і я, люлі, сястра малая.

І жонка молада, кала горада,
Ох і я, люлі, кала горада.

Дзе маці плача — там рэчка бяжыць,
Ох і я, люлі, рэчка бяжыць.

Дзе сястра плача — там калодзежы,
Ох і я, люлі, там калодзежы.

Дзе жана плача — там расы німа,
Ой і я, люлі, там расы німа.

Запісалі У. Раговіч, В. Ліцьеўка ў 1985 г.

ПА САДУ ХАДЖУ, ЦВЕТ-РАМОН САДЖУ...

*Запісана ў в. Бесядзь Веткаўскага раёна
ад М. Хартуновой (1910 г. н.)*

Па саду хаджу, цвет-рамон саджу,
Ох і я, люлі, цвет-рамон саджу.

Ў цябе, мамачка, халастой хаджу,
Ох і я, люлі, халастой хаджу.

Халастой хаджу, нежанаценькі,
Ох і я, люлі, нежанаценькі.

— Ты жанісь, жанісь, ты, дзіця маё,
Ох і я, люлі, ты, дзіця маё.

Не бяры сабе дочар панскаю,
Ох і я, люлі, дочар панскаю.

А бяры сабе доч хазяйскаю,
Ох і я, люлі, доч хазяйскаю.

Дочар панская — не табе жана,
Ох і я, люлі, не табе жана.

Не тебе жана і не нам слуга.
Ох і я, люлі, і не нам слуга.
Доч хазяйская — то тебе жана,
Ох і я, люлі, то тебе жана.
То тебе жана — то і нам слуга,
Ох і я, люлі, то і нам слуга.

Запісалі У. Раговіч, В. Ліцьвінка ў 1985 г.

Мы нясом стралу да й па ўсім сялу...

*Запісана ў в. Бесядзь Веткаўскага раёна
ад М. Грэчкі (1927 г. н.)*

Мы нясом стралу да й па ўсім сялу,
Ох і вой, люлі, да па ўсім ся... У!
Ты ляці, страла, да й уздоўж сяла,
Ох і вой, люлі, да й уздоўж ся... У!
А ты ўбі, страла, добрага молайца,
Ох і вой, люлі, добрага мола... У!
Па том молайцу ж некаму плакаці,
Ох і вой, люлі, некаму плака... У!
Матка старынька, сястра ж малінька,
Ох і вой, люлі, сястра малі... У!

Запісалі В. Ліцьвінка, У. Раговіч у 1985 г.

Як пушчу стралу да й уздоўж села...

*Запісана ў в. Шалухоўка Веткаўскага раёна
ад Х. Субоцінай (1912 г. н.)*

Як пушчу стралу да й уздоўж села,
Ох і вой, лялю, да й уздоўж се... У!
Застрэле страла добрага молайца,
Ох і вой, лялю, добрага молай...У!
Добрага молайца каля горадца,
Ох і вой, лялю, каля гора... У!
Па том молайцу некаму плакаці,
Ох і вой, лялю, некаму плака... У!
Матка старынька, сястра маленька,
Ох і вой, лялю, сястра мале... У!
Жана молада каля горада,
Ох і вой, лялю, каля гора... У!

Запісалі В. Ліцьвінка, С. Фяськова ў 1984 г.

Пусці, татачка, у зялён сад гуляць...

*Запісана ў в. Шалухоўка Веткаўскага раёна
ад Х. Субоцінай (1912 г. н.)*

Пусці, татачка, ў зялён сад гуляць.

Ох і вой, люлі, ў зялён сад гу... У!

Ў зялён сад гуляць, вінаград шчыпаць,

Ох і вой, люлі, вінаград шчы... У!

Сарву ветачку з пустацветачку,

Ох і вой, люлі, з пустацвета... У!

Сарву другую тую такую,

Ох і вой, люлі тую такую... У!

Еду к татачку на парадачку,

Ох і вой, люлі, на парада... У!

Парай, татачка, як з нялюбом жыць,

Ох і вой, люлі, як з нялюбом... У!

Як з нялюбом жыць, рэчы гаварыць,

Ох і вой, люлі, рэчы гава... У!

Калі люб табе — да й нялюбенькі,

Ох і вой, люлі, да й нялюб... У!

Калі міл табе да не міленькі,

Ох і вой, люлі, да й не міле... У!

Ў доме міленькі, чарнабрывенькі,

Ох і вой, люлі, чарнабрыве... У!

Запісалі В. Ліцьвінка, С. Фяськова ў 1984 г.

Як пушчу стралу да й уздоўж сяла...

*Запісана ў в. Казацкія Балсуны Веткаўскага раёна
ад Ф. Д. Хамяковай (1908 г. н.), З. С. Зубаравай (1915 г. н.),
М. К. Фяськовай (1913 г. н.)*

Як пушчу стралу да й уздоўж сяла,

Ох і ой, лёлі, да й уздоўж сяла.

Да й уздоўж сяла ў канец вуліцы,

Ох і ой, лёлі, ў канец вуліцы.

Як уб'е страла добрага молайца,

Ох і ой, лёлі, добрага молайца.

Па том моладцу некаму плакаці,

Ох і ой, лёлі, некаму плакаці:

Матка старэнька, сястра малінька,
Ох і ой, лёлі, сястра малінька.

Дзеткі дробныя да й ўсе роўныя,
Ох і ой, лёлі, да й ўсе роўныя.

Жана молада коло горада,
Ох і ой, лёлі, коло горада.

Дзе матка плачэ — там рака цячэ,
Ох і ой, лёлі, там рака цячэ,

Дзе сястра плача — там калодзезі,
Ох і ой, лёлі, там калодзезі,

Дзе дзеткі плачуць — ручайкі бягуць,
Ох і ой, лёлі, ручайкі бягуць,

Дзе жана плача — там расы нема,
Ох і ой, лёлі, там расы нема.

А матка плача да й да смертачкі,
Ох і ой, лёлі, да й да смертачкі,

А сястра плача да замужжайка,
Ох і ой, лёлі, да замужжайка,

А дзеткі плачуць да выростейку,
Ох і ой, лёлі, да выростейку,

А жана плача да й да абедайка,
Ох і ой, лёлі, да й да абедайка.

После абедайка ў танок пайшла,
Ох і ой, лёлі, ў танок пайшла,

Ў танок пайшла, трох палюбіла,
Ох і ой, лёлі, трох палюбіла,

Трох палюбіла, ўсіх надарыла,
Ох і ой, лёлі, ўсіх надарыла.

Перваму дала шаўковы платок,
Ох і ой, лёлі, шаўковы платок,

Другому дала залаты персцень,
Ох і ой, лёлі, залаты персцень,

А за трэцяга да й сама пайшла,
Ох і ой, лёлі, да й сама пайшла.

*Запісалі В. Ліцьвінка, У. Раговіч,
С. Фяськова ў 1984 г.*

Да й ішла стряла у канец сяла...

*Запісана ў в. Неглюбка Веткаўскага раёна
ад М. Мельнікавай (1924 г. н.), У. Саломеннай (1932 г. н.)*

Да й ішла стряла у канец сяла,
Ой, люлі, у канец ся... У!

Да й у канец сяла, ў канец Неглюбкі,
Ой, люлі, ў канец Неглю... У!

Ў канец Неглюбкі, да й да цэркаўкі,
Ой, люлі, да й да цэрка... У!

Убіла стряла добрага молайца,
Ой, люлі, добрага мола... У!

Па том молайцу некаму плакаці,
Ой, люлі, некаму плака... У!

Матка старанька, сястра маленька,
Ой, люлі, сястра мале... У!

Жана молада, дзеткі дробныя,
Ой, люлі, дзеткі дробны... У!

Запісалі В. Ліцьвінка, У. Раговіч у 1985 г.

Ой, ідзі ж, страла, да й уздоўж сяла...

*Запісана ў в. Стаўбун Веткаўскага раёна
ад М. Зуевай (1927 г. н.), А. Фяськовай (1922 г. н.),
М. Таранавай (1924 г. н.), Л. Грамадцавай (1923 г. н.),
Ф. Халюковай (1910 г. н.), М. Чуяшовай (1930 г. н.),
З. Бураковай (1937 г. н.)*

Ой, ідзі ж, страла, да й уздоўж сяла,
Ох і вой, люлі, да й уздоўж ся... Ёх!

Ой, ідзі ж, страла, ўперак вуліцы,
Ох і вой, люлі, ўперак вулі... Ёх!

Ой, не ўбі, страла, добрага молайца,
Ох і вой, люлі, добрага молай... Ёх!

Па том молайцу некаму плакаці,
Ох і вой, люлі, некаму плака... Ёх!

Матка старэнька, сястра маленька.
Ох і вой, люлі, сястра мале... Ёх!

Жана молада, кала горада,
Ой і вой, люлі, кала гора... Ёх!

Ой, дзе маць плача — там рака цячэ,
Ох і вой, люлі, там рака ця... Ёх!

Дзе сястрычанька — там крынічанька,
Ох і вой, люлі, там крыніча... Ёх!

Дзе жана плача — там расы нема,
Ох і вой, люлі, там расы не... Ёх!

Запісалі В. Ліцвінка, У. Раговіч у 1985 г.

РУСАЛЬНЫЯ ПЕСНІ

Русальныя песні — лакальная з’ява Усходняга Палесся. Ядро іх бытавання — Лоеўскі і Брагінскі раёны Гомельскай вобласці, перыферыя — Веткаўскі, Гомельскі, Рэчыцкі, Нараўлянскі, Лельчыцкі і Петрыкаўскі раёны, якія атачаюць ядро з паўночнага ўсходу і захаду.

Большая частка русальных песень функцыянальна і семантычна звязана з абрадам «Провады русалкі» (рытуальныя песні). Так, песні тыпу «Правяду русалку», «Ах, мая русалачка» выконваюцца падчас здзяйснення абрадавых дзеянняў. Астатнія песні («На Граной нядзелі», «Сядзела русалка на белай бярозе», «Русалачкі-зямляначкі») спяваюцца на працягу ўсяго Русальнага тыдня і дэманструюць толькі часавую функцыянальнасць і асацыятыўную сувязь з абрадам провадаў, утвараючы з ім агульнае семантычнае поле.

Провады русалкі

Унікальны абрад «Провады русалкі» быў зафіксаваны падчас фальклорнай экспедыцыі ў Лоеўскі раён у 1993 г. Ён добра захаваўся ў в. Дзімамеркі і Шчытцы, а таксама ў самім г. п. Лоеў (тут, праўда, выконваюцца не ўсе звёны абраду). Са слоў Валянціны Уладзіміраўны Берасневай, «у Лоеве Русальны тыдзень вызначалі провады русалкі ў жыта якога-небудзь гаспадара. Гаспадар ведаў, што гэтым вечарам будуць весці русалку, і падрыхтоўваў бочкі з дзёгцем. Ганяліся за русалкай, лавілі яе, прывязвалі да дрэва ці да слупа і абмазвалі яе ўсю дзёгцем, каб яна больш не таптала жыта».

У в. Дзімамеркі абрад «Провады русалкі» сумяшчае ў сабе тры культуры — расліннасці, урадлівасці і продкаў. Акрамя таго, праз усе звёны абраду праходзіць скразная думка пра шчаслівае замужжа. З вечара перад провадамі русалкі дзяўчаты плятуць тры віды вяноку — для сябе, для русалкі

і для таго, каб павесіць іх на крыжы на могілках. Важным тут з’яўляецца як выбар кветак, так і час пляцення вяноў. Напрыклад, вянкi, якія трэба павесіць на крыжы, дзяўчаты плятуць перад заходам сонца і пакідаюць на ўсю ноч на могілках. Для такіх вяноў выкарыстоўваюцца толькі рамонкі. Сабе дзяўчаты плятуць вянкi з васількоў, час квітнення якіх прыходзіцца на момант каласавання жытнёвай нівы. На вянок русалкі збіраюць усе кветкі і расліны, акрамя любісціка. Рыхтуюць і адзенне русалкі. Для яго зрываюць галінкі бярозы і асіны. Вянок і адзенне русалкі, а таксама вяночкі дзяўчат плятуцца з самага світанку, пакуль сонца не высушыць на траве расу. Мясцовыя жыхары верылі, што менавіта ў гэты час зеляніна поўная жыццёвымі сокамі, здольнымі засцерагчы ад негатыўных сіл на працягу дня.

Абрад у в. Дзімамеркі пачынаецца на могілках. Людзі, якія сабраліся, чакаюць з’яўлення русалкі. Калі ж яна паказваецца сярод могілак і крыжоў, хлопцы пачынаюць яе лавіць. З’яўляючыся на могілках, русалка выступае як напамін аб продках, сувязная паміж светам жывых і памерлых. Ужо толькі гэта робіць яе добрай істотай. «Аднак людзі адчуваюць перад ёю страх, быццам бы яна нешта дрэннае ім зробіць. Але ж гэта русалка Гранага тыдня. І яна ўжо не вадзяная, а тая, якая жыве на дрэвах і ў полі. Яна сумна ходзіць паміж могілак, аднак людзі лічаць, што яна за імі гоніцца» (запісала Т. Івахненка ў в. Дзімамеркі Лоеўскага раёна ад В. У. Берасневай у 1993 г.).

Далей русалку вядуць у карагод («крывы танок»), які водзяць дзяўчаты і хлопцы вакол насыпаных горчак з пяску, і пакідаюць у цэнтры, на горцы. «Крывы танок» уяўляе карагод, у якім дзяўчаты, узяўшыся за рукі, абыходзілі трох удзельніц ці горкі з пяску. Затым карагод замыкаў ланцужок. Падчас руху ён ствараў знак, падобны на дзве злітыя васьмёркі. Жанчыны ў «крывых танках» не ўдзельнічаюць, а збіраюцца асобна. У іншыя святы гэты карагод вадзілі вакол горак, на якія ўсаджвалі дзяцей, каб яны нікуды не ўцяклі. На Русальным тыдні ў цэнтры такога танка абавязкова павінна была знаходзіцца русалка. Менавіта з ёй злучалі дзяўчаты і хлопцы свае мары пра шчаслівы шлюб: русалка, па іх уяўленнях, магла паспрыяць у гэтай справе.

Далей русалку вядуць праз усю вёску два русалы (хлопцы, якім даручалі суправаджаць русалку), а за імі — моладзь, жанчыны, мужчыны, старыя. Гэты момант абраду захаваў архаічныя рысы, а менавіта калектыўны характар свята, калі на яго збіраліся і старыя, і дзеці, і моладзь, падобна таму, як і язычніцкія ігрышчы ніколі не замыкаліся вузкімі рамкамі. Гэтым выводзяць з вёскі ўсё дрэннае — русалка як бы прыцягвае да сябе адмоўныя сілы.

Шэсце выходзіць за вёску і спыняецца каля ракі. Дзяўчаты абмываюць русалку рачной вадой, тым самым ачышчаючы яе ад пачушчэвага і дэманічнага. У гэты ж час некаторыя з дзяўчат варожаць, пускаючы вяночкі па плыні. Калі сыдзецца адзін вяночак з іншым — значыць, дзяўчына неўзабаве выйдзе замуж. Так калісьці Марфа Фёдараўна Жупан наважыла сабе нарачонага: «Вось мы, сяброўкі, з могілак набіралі вяночкаў і бягом у рэчку. І вось так: кінем два вяночкі, і чые вяночкі сайдуцца, тая замуж пойдзе. Можа, гэта саўпадзенне якое, а мая сяброўка кінула, і яны паплылі, паплылі ўмесці, а я ж кінула: адзін паплыў, а другі ў траўку, а потым нямножачка пастаяў і дагнаў таго вяночка. Тая ж падружка ўперад замуж пайшла, а я — тыдні праз два» (запісала Т. Івахненка у в. Дзімамеркі Лоеўскага раёна ў 1993 г.) ад М. Ф. Жупан (1922 г. н.).

Провады русалкі ў жыта — кульмінацыйны момант абраду. «Тут яна скідае свой зялёны строй і вянок і ўцякае праз жыта ў лес. Людзі разрываюць адзежу русалкі, часткі якой бягом нясуць кідаль на градкі — у капусту, гуркі, бульбачку, каб качан быў дужым, густым, каб ураджай быў добры» (запісала Т. Івахненка ў в. Дзімамеркі Лоеўскага раёна ад В. У. Берасневай у 1993 г.). Разрыванне адзення і вянка русалкі сімвалізуе канец вясны, пачатак новай земляробчай пары для селяніна і новага этапу ў прыродзе.

Песні Русальнага тыдня

Згодна з функцыянальнай класіфікацыяй, толькі рытуальныя русальныя песні тыпу «Правяду русалку», «Ах, мая русалачка» як неад’емная частка абраду і русальнага карагода маюць завершаную жанравую форму. Заклінальныя і велічальныя песні фактычна адсутнічаюць. Русальныя карагодныя песні спалучаюцца з такім відам карагodu, як крывы танок, але яны не маюць выразнай жанравай тыпалогіі, у мастацкім плане вагаючыся ад рытуальнасці («Завілі вяночак») да лірычнасці («Васілёк»). Астатнія песні («На Граной нядзелі», «Сядзела русалка на белай бярозе») спяваюцца на працягу ўсяго Русальнага тыдня.

Такім чынам, русальныя песні падзяляюцца на дзве групы: 1) песні Русальнага тыдня, звязаныя з абрадавымі дзеяннямі; 2) песні абраду «Провады русалкі». Адзначаныя групы не перасякаюцца, за выключэннем аднаго выпадку, калі выканаўцы падчас абраду выконвалі песню «На Граной нядзелі» (Добрушскі раён).

Асаблівасць русальных песень у тым, што звычайна ў іх выкарыстоўваюцца рэфрэны «рана-не рана» ці «рана-рана». Гэта адметны фальклорны прыём, які мае свой сэнс: словы ўтвараюць музыку радка, яго рытмічны малюнак і звон, гучанне.

СЯДЗЕЛА РУСАЛКА НА БЕЛАЙ БЯРОЗЕ

*Запісана ў в. Прудавіца Брагінскага раёна
ад М. Прасянок*

Сядзела русалка на белай бярозе,
Ой, рана-рана, на белай бярозе.
Сядзела русалка да й песні спявала,
Ой, рана-рана, да й песні спявала.
А я, маладая, да й лета не ўгадала,
Ой, рана-рана, да й лета не ўгадала.

Запісала Р. Кавалёва ў 1981 г.

НА ГРАНОЙ НЯДЗЕЛІ РУСАЛКІ СЯДЗЕЛІ...

*Запісана ў в. Стаўбун Веткаўскага раёна
ад М. Зуевай (1927 г. н.), А. Фяськовай (1922 г. н.),
М. Таранавай (1924 г. н.), Л. Грамадцавай (1923 г. н.),
Ф. Халюковай (1910 г. н.), М. Чуяшовай (1930 г. н.),
З. Бураковай (1937 г. н.)*

На Граной нядзелі русалкі сядзелі,
Ой, рана-рана, русалкі сядзелі.
Русалкі сядзелі, на бога глядзелі,
Ой, рана-рана, на бога глядзелі.
А бог сына жэне, Ілля дочку ‘ддае,
Ой, рана-рана, Ілля дочку ‘ддае.
На новай сялібе пшаніца ж стаяла,
Ой, рана-рана, пшаніца ж стаяла.
Пшаніца ж стаяла, каласком махала,
Ой, рана-рана, каласком махала,
Каласком махала, галаском крычала.
— Дзевачкі ж, сястрычкі, падайце ж вадзічкі,
Ой, рана-рана, падайце ж вадзічкі.
Падайце ж вадзічкі з халоднай крынічкі,
Ой, рана-рана, з халоднай крынічкі.
Цяжка ж мне стаяці, каласком махаці,
Ой, рана-рана, каласком махаці.
Каласком махаці, галаском крычаці,
Ой, рана-рана, галаском крычаці.
Вы ж мяне сажніце, ў снапкі павяжыце,
Ой, рана-рана, ў снапкі павяжыце.
Ў снапкі павяжыце, ў копачкі складзіце,
Ой, рана-рана, ў копачкі складзіце.
Ў копачкі складзіце, цапамі аббіце,
Ой, рана-рана, цапамі аббіце.

Цапамі аббіце, жорнамі змяліце,
Ой, рана-рана, жорнамі змяліце.
Жорнамі змяліце, праскуркі напячыце,
Ой, рана-рана, праскуркі напячыце.
Праскуркі напячыце, у храм аднясіце,
Ой, рана-рана, у храм аднясіце.
У храм аднясіце, людзей накарміце,
Ой, рана-рана, людзей накарміце.

*Запісалі В. Ліцьвінка,
У. Раговіч у 1985 г.*

Песні абраду «Провады русалкі»

Песні гэтай групы надзвычай меладычныя і працяглыя. Голас спявачкі зачароўвае на працягу радка інтанацыйнай мелодыі, якая змяняецца чатыры разы: напачатку пераважаюць нізкія, грудныя таны, потым на канцы першага слова мелодыя нястрымна ляціць уверх, дасягаючы сваёй кульмінацыйнай кропкі, і — таксама ў адзін момант — зніжаецца, вяртаючыся ў першапачатковае становішча.

Яшчэ адна асаблівасць такіх песень — канкрэтызацыя месцаў провадаў русалкі («да броду», «за воду», «да йгрушкі», «у шчырай бор») і месцаў вяртання ўдзельнікаў абраду («дадому», «к падружкі», «у таткаў двор»).

Правяду русалку да бору...

*Запісана ў г. п. Лоеў Гомельскай вобласці
ад В. У. Берасневай*

Правяду русалку да бору,
Ой, рана-не рана, да бору.
А сама вярнуся дадому,
Ой, рана-не рана, дадому.

Правяду русалку да йгрушкі,
Ой, рана-не рана, да йгрушкі,
А сама вярнуся к падружкі,
Ой, рана-не рана, к падружкі.

Правяду русалку ў шчырай бор,
Ой, рана-не рана, ў шчырай бор,
А сама вярнуся ў таткаў двор,
Ой, рана — не рана, ў таткаў двор.

Запісала Т. Івахненка ў 1993 г.

ПРАВЯДУ РУСАЛКУ ДА Й АСІНКАЙ ЗАЛАМЛЮ...

*Запісана ў в. Тульгавічы
Хойніцкага раёна
ад Л. Туравец (1936 г. н.)*

Правяду русалку да й асінкай заламлю,
Правяду русалку да й асінкай заламлю.
Правяду русалку ў шчырай бор,
Сама вярнуся ў таткаў двор.
Правяду русалку за гору,
Сама вярнуся дадому.
Правяду русалку да й грушкі,
Сама вярнуся ў падушкі,
Правяду русалку за воду,
Сама вярнуся дадому.
Правяду русалку да й асінкай заламлю,
Правяду русалку да й асінкай заламлю.

Запісала Д. Брушко ў 1982 г.

Русальныя карагодныя песні

У гэтых песнях выяўляецца асноўная ідэя абрадавых песень — клопат пра добры ўраджай і шчаслівы шлюб. Яны спяваюцца да провадаў русалкі ў жыта. Танок вакол русалкі водзяць пад песню «Ах, мая русалачка». Паўторам радка «Малады галубчык» акцэнтуюцца ўвага на тым, што найбольш турбуе дзяўчат. Вынікае, што ў здзяйсненні мараў дзяўчат пра шчаслівы шлюб павінна дапамагчы і русалка. Мелодыя цягучая і крыху журботная. Яна льецца манатонна на працягу кожнага радка, і толькі ў канцы апошняга слупка дзяўчаты цягнуць апошні склад: «Залаты пярсцёна-а-ак».

Пасля абраду таксама спяваюць карагодныя песні, толькі з іншым зместам, напрыклад пра вянок русалкі. Напрыканцы абраду яго разрываюць, а кветкі з яго кідаюць у агароды, каб быў лепшы ўраджай. У песні «Завілі вяночак» таксама выкарыстоўваюцца паўторы радкоў, аднак мелодыя ўжо весялейшая, што сведчыць аб пасляабрадавым выкананні. У песні няма той урачыстасці, той адказнасці, якая адчуваецца ў абрадавых песнях.

Амаль такія ж сэнс і песні «Ярыца», якой звычайна заканчваецца свята русалкі. Гуллівая танцавальная мелодыя, звонкі голас спявачкі, унутраны рытм кожнага радка і кожнага складу перадае вясёлы, бесклапотны настрой.

АХ, МАЯ РУСАЛАЧКА...

*Запісана ў г. п. Лоеў Гомельскай вобласці
ад В. У. Берасневай*

Ах, мая русалачка,
Летні ты цвяточак,
Вазьмі сабе дзевачак
Ў карагод-таночак.
А сярод тых дзевачак
Малады галубчык,

Малады галубчык,
Залаты пярсцёнак.
А друга галубка —
Ганначка-малодка,
А трэці галубчык —
Залаты пясцёнак.

Запісала Т. Івахненка ў 1993 г.

ЗАВІЛІ ВЯНОЧАК...

*Запісана ў г. п. Лоеў Гомельскай вобласці
ад В. У. Берасневай*

Завілі вяночак,
Завілі вяночак
На доўгі гадочак.

А ён каласісты,
А ён каласісты.
А жней галасісты.

На жыта густое.
На жыта густое
Пшано залатое.

А ў крывого танка,
А ў крывого танка
Не выведду канца.

Запісала Т. Івахненка ў 1993 г.

Ў АГАРОДЗІ ЯРЫЦА...

*Запісана ў г. п. Лоеў Гомельскай вобласці
ад В. У. Берасневай*

Ў агародзі ярыца —
Ажно песня ўдаецца.
Сударыня-барыня, ўдаецца,
Сударыня-барыня, ўдаецца.

Ты ж мой хлопчык, ты ж мой пан,
Ды налі ж мне ў стакан.
Сударыня-барыня, у стакан,
Сударыня-барыня, у стакан.

Я б наліў бы хоць і два,
Калі б ты была мая.
Сударыня-барыня, ты мая,
Сударыня-барыня, ты мая.

Запісала Т. Івахненка ў 1993 г.

АНЫТЯЛЫНТК ДЛЯ ЗБОРУ ВЕСНАВЫХ ПЕСЕНЬ

1. Якія песні ў вас лічацца веснавымі?

2. **Масленіца.** Якімі песнямі і як сустракалі і праводзілі (выганялі) Масленіцу? Ці гушкаліся на арэлях? Якія песні пры гэтым спявалі? Ці хадзілі віншаваць маладых? Якія прыгаворы, віншаванні і песні пры гэтым выконвалі? Ці былі строга вызначаны песні, якія спявалі напачатку і ў канцы Масленічнага тыдня? Якімі жартамі, прыпеўкамі, гульнямі суправаджаліся масленічныя святы? Ці вядомы масленічныя песні пра ластавіцу, вутчак, зайчыка? Ці ведаеце вы песні пра Масленіцу-«каўзуху», -«пакатуху», -«палізуху» і г. д.? Калі спявалі такія песні — напачатку, у сярэдзіне ці ў канцы тыдня?

3. **Гуканне вясны.** Ці праводзіўся абрад спальвання або выгнання зімы? Якімі песнямі суправаджаліся рытуальныя дзеянні? Якія карагоды, танцы, веснавыя гульні суправаджалі абрады перыяду гукання вясны? Запішыце іх мясцовыя назвы і апісанні. Якія песні спяваліся ў карагодах, танцах, гульнях?

4. **Саракі.** Як святкаваліся Саракі? Ці вядомы песні, звязаныя з Саракі? Як праводзілі гэты дзень: гушкаліся на арэлях, варажылі і г. д.? Якія павер'і, звычаі, гаданні звязаны з названым прысвяткам?

5. **Вялікдзень.** Ці спявалі на Вялікдзень велікодныя песні? Ці гушкаліся на арэлях, спяваючы спецыяльныя песні? Ці вадзілі карагоды, спяваючы песні? Зафіксуйце ўсе песні, гульні, прыгаворы, якія выконваліся падчас велікодных свят. Ці вядомы ў вашай мясцовасці валачобныя песні? Якая размова адбывалася паміж валачобнікамі і гаспадарамі? Якія песні выконваліся падчас абходу хат валачобнікамі? З якім прыпевам? З чаго пачыналіся і чым заканчваліся віншаванні? Каму прысвечалася першая валачобная песня і каму наступныя?

6. **Юр'я.** Якія песні спявалі на Юр'е? Ці вядомы песні, якія суправаджаюць першы выган жывёлы на пашу? На якія асабліваці выгану ў іх звяртаецца ўвага? Ці ходзяць на Юр'е качацца ці бегаць па расе, аглядаць засеянае поле, агароды, частавацца на полі (агародзе), закопваць рэшткі ежы на ўскраіне поля і г. д.? Ці суправаджаюцца названыя дзеянні песнямі і калі так, то якімі? Ці водзяць на Юр'е карагоды? Ці спяваюць карагодныя песні? Ці адрозніваюцца яны ад іншых юраўскіх песень? Чым?

7. **Ваджэнне і пахаванне стралы.** Якія песні і пры якіх абставінах выконваліся падчас абраду «Ваджэнне і пахаванне стралы»? Якія карагоды і карагодныя песні суправаджалі першую і другую частку абраду? Ці існуе розніца ў рэпертуары песень падчас «ваджэння» і «пахавання»? Якія яшчэ песні — прыпеўкі, рамансы і інш. — спявалі на Ушэсце?

8. **Тройца (Сёмуха).** Якія песні лічацца сёмушнымі (траецкімі)? Ці суправаджаліся абрады завівання і развівання бярозкі спецыяльнымі песнямі? Ці спявалі песні, калі накіроўваліся да бярозы? Якія? Ці пускалі дзяўчаты развітыя вянкi на ваду? Якія песні пры гэтым спявалі? Ці суправаджаўся абрад кумлення дзяўчат песнямі? Якімі? Ці вадзілі карагоды вакол бярозкі? Ці спявалі пры гэтым карагодныя песні? Якія?

9. **Ваджэнне Куста.** Якія песні выконваліся падчас абраду «Ваджэнне Куста»? Ці адрозніваюцца песні, якія суправаджалі ваджэнне Куста па вуліцы, ад песень, якія спявалі ў двары гаспадара? Ці вадзілі на вуліцы карагоды (танкі)? Якімі песнямі яны суправаджаліся?

10. **Провады русалкі.** Якія песні выконваліся на Русальным (Граным) тыдні? Ці вадзілі карагоды і калі: на працягу тыдня, падчас абраду провадаў, пасля абраду провадаў? Ці вядомы песні тыпу «На Граной нядзелі русалкі сядзелі»? Якія песні спявалі на працягу тыдня і падчас абраду провадаў русалкі? Куды, паводле песень, праводзяць русалку? Ці супадаюць месцы провадаў у песнях і ў абрадзе? Якія гульні, танцы ладзіліся пасля абраду провадаў? Ці суправаджаліся яны песнямі і якімі?

НАПЕВЫ ВЕСНАВЫХ ПЕСЕНЬ

А з-пад ліпкі цёк ручаёк

♩ = 171

I
А з пад лі - пкі цёк ру - ча - ёк, цёк ру - ча - ёк, цёк ру - ча - ёк.

II
Там Ні - на - чка гу - ля - ла, гу - ля - ла, гу - ля - ла.

III
Ру - чка - мі ко - ні - ка пы - йма - ла, пы - йма - ла, пы - йма - ла.

IV
Ма - ла - ды мо - лад кы - ню - шак, кы - ню - шак, кы - ню - шак.

V
Он не ні - зок, не — вы - сок, жэ - ні - шок, жэ - ні - шок.

VI
Ма - ла - ды мо - лад бе - ле - нькі, бе - ле - нькі, бе - ле - нькі.

VII
А жэ - ні - ся мі - не - нькі, мі - ле - нькі, мі - ле - нькі.

А з-пад ліпкі цёк ручаёк, цёк ручаёк, цёк ручак,
Там Ніначка гуляла, гуляла, гуляла.
Ручкамі коніка пыймала, пыймала, пыймала.
Малады молад кынюшак, кынюшак, кынюшак.
Он не нізок, не вісок, жэнішок, жэнішок.
Малады молад беленькі, беленькі, беленькі,
А жэнішся — міленькі, міленькі, міленькі.

А з-пад ліпкі цёк ручаёк — 1985, Віцебская вобл., Аршанскі р., в. Бабінічы ад Акімавай Н. М. (1902); Інв. № К/к 646216¹.

¹Прыведзена пашпартызацыя твораў у адпаведнасці з патрабаваннямі архіва кабінета традыцыйных музычных культур Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, які прадставіў дадзеныя песенныя запісы да друку.

А НА НАШАЙ ВУЛІЦЫ

~ 167

А на на-шай ву - лі - цы, а на на-шай ву - лі - цы не-мцы су-кны сла - лі.

Не-мцы су-кны сла - лі, не-мцы су-кны сла-лі, то сі-ні-я, то зя-лё-ны - я.

То сі-ні-я, то зя-лё-ны - я, то сі-ні-я, то зя-лё-ны-я па ве-рху ця-гну - лі.

Пад ты - мі су-кна - мі, пад ты - мі су-кна-мі Га-нна з Па-ўлам спа - лі.

Га-нна з Па-ўлам спа - ла, Га-нна з Па-ўлам спа-ла, я - е ма-ці клі-ка - ла:

"Ха - дзі, Га-нна, ўдво - ру, ха - дзі, Га-нна, ўдво-ру, ба - ня ні та-плё - на.

Ба - ня ні та-плё - на, ба - ня ні та-плё-на, ва - да ні на-шо - на".

Пры-йшла Га-нна ўдво - ру, пры-йшла Га-нна ўдво-ру, ста-ла Га-нну ма-ці бі - ці.

Ста-ла Га-нну ма-ці бі - ці, ста-ла Га-нну ма-ці бі-ці, то ро-зка-мі, то бя-ро-зкы-мі.

То ро-зкы-мі, то бя-ро-зкы - мі, то ро-зкы-мі, то бя-ро-зкы-мі. Ста-ла Га-нна Па-ўлу кля-сці.

Ста-ла Га-нна Па-ўлу кля - сці, ста-ла Га-нна Па-ўлу кля-сці: «Каб ты мо-ра ды ні пі-ра-е-хаў.

Каб ты мо-ра ды ні пе-ра-е - хаў, каб ты мо-ра ды ні пе-ра-е-хаў у ма-сла ўта-пі - ўся.

У ма-сла ўта-пі - ўся, у ма-сла ўта-пі-ўся сы - ра-мі па-да - ві - ўся.»

А на нашай вуліцы, а на нашай вуліцы немцы сукны слалі.
Немцы сукны слалі, немцы сукны слалі, то сінія, то зялёныя.
То сінія, то зялёныя, то сінія, то зялёныя па верху цягнулі.
Пад тымі сукнамі, пад тымі сукнамі Ганна з Паўлам спалі.
Ганна з Паўлам спалі, Ганна з Паўлам спалі, яе маці клікала.
Хадзі, Ганна, ў двару, хадзі, Ганна ў двару, баня нітаплёна.
Баня нітаплёна, баня нітаплёна, вада нінашона.
Прыйшла Ганна ў двору, прыйшла Ганна ўдвору, стала Ганну маці біці.
Стала Ганну маці біці, стала Ганну маці біці, то розкамы, то бярозкымі.
То розкамы, то бярозкымі, то розкамы, то бярозкымі,
Стала Ганна Паўлу клясці.
Стала Ганна Паўлу клясці, стала Ганна Паўлў клясці:
«Каб ты мора ды ні піраехаў.
Каб ты мора ды ні піраехаў, каб ты мора ды ні піраехаў —
У масла ўтапіўся.
У масла ўтапіўся, у масла ўтапіўся сырамі падавіўся».

А на нашай вуліцы немцы сукна слалі — 1985, Віцебская вобл., Аршанскі р.,
в. Вялікая Харкаўка ад Котавай Г. М. (1920); Інв. № К/к 646221.

А СВЯТОЕ БЛАГОВЕШЧЫННЯ

$\text{♩} \approx 136$

А свя-то-е Бла-га-ве-шчы-ня, а свя-то-е Бла-га-ве-шчы-ня, бла-га-сла-ві Бо-жа.

Бла-га-сла-ві, Бо-жа, бла-га-сла-ві, Бо-жа, дай, Бо-жа, вя-сну кра-сну.

Дай, Бо-жа, вя-сну кра-сну, дай, Бо-жа, вя-сну кра-сну, ды на це-плы-я ле-та.

Ды на це-плы-я ле-та, ды на це-плы-я ле-та, ды на гу-сты-я жы-та.

На гу-сты-я я-дра-ні-сты-я, на гу-сты-я я-дра-ні-сты-я, ко-ла-сам ка-ла-сі-сты-я.

А ў по-лі ка-па-мі, а ў по-лі ка-па-мі, а ў кле-ці ка-ра-ба-мі.

А ў кле-ці ка-ра-ба-мі, а ў кле-ці ка-ра-ба-мі, а на ста-ле пі-ры-га-мі.

А святое Благовешчыння, а святое Благовешчыння, благаславі, Божа.

Благаславі, Божа, благаславі, Божа, дай, Божа, вясну красну.

Дай, Божа, вясну красну, дай, Божа, вясну красну, ды на цёплыя лета.

Ды на цёплыя лета, ды на цёплыя лета, ды на густыя жыта.

На густыя ядраністыя, на густыя ядраністыя, коласам каласістыя.

А ў полі капамі, а ў полі капамі, а ў клеці карабами.

А ў клеці карабами, а ў клеці карабами, а на сталі пірыгами.

А святое Благовешчыння — 1985, Віцебская вобл., Аршанскі р., в. Вялікая Харкаўка ад Котавай Н. Д. (1905) і Хадзянковай Е. С. (1914); Інв. № К/к 646220.

А СВЯТОЕ БЛАГАВЕШЧЫННЯ

$\text{♩} \approx 126$

А свя-то-е Бла-га-ве-шчы-ння, а свя-то-е Бла-га-ве-шчы-ння, дай, Бо-жа, вя-сну-кра-сну.
 Дай, Бо-жа, вя-сну-кра-сну, дай, Бо-жа, вя-сну-кра-сну, дай, Бо-жа, ле-та-це-плы-я.
 А зі-му за-ма-ка-ці, а зі-му за-ма-ка-ці, а, ле-та (а)тма-ка-ці.
 Клю-чы ды за-мо-чкі, клю-чы ды за-мо-чкі, за-ла-ты-мі клю-ча-мі.

А святое Благовешчыння,
 А святое Благовешчыння.
 Дай, Божа, вясну красну.
 Дай, Божа, лета цёпल्या,
 Дай, Божа, лета цёпल्या.

А святое Благовешчыння — 1985, Віцебская вобл., Аршанскі р., в. Звёздная
 ад Часноўскай П. М.; Інв. № К/к 646209.

А СВЯТОЕ БЛАГОВЕШЧЫННЯ

$\text{♩} \approx 142$

А свя-то-е Бла-га-ве-шчы-ня, а свя-то-е Бла-га-ве-шчыня, дай, Бо-жа, вя-сну кра-с-ну.

Дай, Бо-жа, ле-та це-плы-я, дай, Бо-жа, ле-та це-плы-я, рад-зі, Бо-жа жы-та гу-сты-я.

Гу-сты-я, я-дра-ні-сты-я, гу-сты-я, я-дра-ні-сты-я, ка-ла-сом ка-ла-сі-сты-я.

А святое Благовешчыння,
 А святое Благовешчыння.
 Дай, Божа, вясну красну,
 Дай, Божа, лета цёплыя,
 Дай, Божа, лета цёплыя.
 Радзі, Божа, жыта густыя,
 Густыя, ядраністыя,
 Густыя, ядраністыя,
 Каласом каласістыя.

А святое Благовешчыння — 1985, Віцебская вобл., Аршанскі р., в. Бабінічы
 ад Астапенка М. Я. (1909); Інв. № К/к 646207.

ВІСНА КРАСНА, ШТО ТЫ НАМ ПРЫНІСЛА?

♩ ≈ 127

Ві - сна - кра - сна, што ты нам — пры - ні - сла, пры - ні - сла?

Ма - лым дзе - ткам - па я - е - чку, па я - е - чку, па я - е - чку.

Ста - рым ба - бкам - па кі - ё - чку, па кі - ё - чку, па кі - ё - чку.

Ма - ла - дым жо - нкам - па сы - но - чку, па сы - но - чку, па сы - но - чку.

Кра - сным дзе - ўкам - па вя - но - чку, па вя - но - чку, па вя - но - чку.

Ма - ла - дым хло - тцам - па ка - нё - чку, па ка - нё - чку, па ка - нё - чку.

— Вісна красна, што ты нам прынісла, прынісла?

— Малым дзеткам — па яечку, па яечку, па яечку.

Старым бабкам — па кіёчку, па кіёчку, па кіёчку.

Маладым жонкам — па сыночку, па сыночку, па сыночку.

Красным дзеўкам — па вяночку, па вяночку, па вяночку.

Маладым хлопцам — па канёчку, па канёчку, па канёчку.

Вісна-красна, што ты нам прынісла — 1985, Віцебская вобл., Аршанскі р.,
в. Бабінічы ад Астапенка М. Я. (1909); Інв. № К/к 646207.

ВЯСНА-КРАСНА, ШТО ТЫ НАМ ПРЫНЕСЛА?

$\text{♩} = 160$

Вя - сна - кра - сна, што ты нам пры - не - сла? Жа - рка - е со - нца ў ва - ко - нца!

Рэ - шэ - та бо - бу, рэ - шэ - та га - ро - ху. Жа - рка - е со - нца ў ва - ко - нца!

Ма - ла - дым му - жы - кам — па ка - нё - чку. Жа - рка - е со - нца ў ва - ко - нца!

Ма - ла - дым жо - нка - м[ы] — па сы - но - чку. Жа - рка - е со - нца ў ва - ко - нца!

Кра - сным дзе - ўкам — па вя - но - чку. Жа - рка - е со - нца ў ва - ко - нца!

Ма - лым дзе - ткам — па я - е - чку. Жа - рка - е со - нца ў ва - ко - нца!

Ста - рым ба - бам — па клу - бо - чку. Жа - рка - е со - нца ў ва - ко - нца!

Вясна-красна, што ты нам прынесла? Жаркае сонца ў ваконца!

Рэшэта бобу, рэшэта гароху. Жаркае сонца ў ваконца!

Маладым мужыкам — па канёчку. Жаркае сонца ў ваконца!

Маладым жонкам — па сыночку. Жаркае сонца ў ваконца!

Красным дзеўкам — па вяночку. Жаркае сонца ў ваконца!

Малым дзеткам — па яечку. Жаркае сонца ў ваконца!

Старым бабам — па клубочку. Жаркае сонца ў ваконца!

Вясна-красна, што ты нам прынесла — 1985, Віцебская вобл., Аршанскі р., в. Антонаўка ад Стаброўскай Г. Р. (1917) і Чарвяковай А. П. (1908); Інв. № К/к 646212.

ВЯСНА, ДЗЕ БУВАЛА?

♩ ≈ 210

Вя - сна, дзе бу - ва - ла? Вя - сна, дзе бу - ва - ла?

Ў ле - се зі - му - ва - ла, ў ле - се зі - му - ва - ла.

Я у пе - рвым ку - то - чку, я ў пе-рвым ку - то - чку -

Сі - ні - я пра - ле - скі, сі - ні - я пра - ле - - -

А у дру - гім ку - то - чку, а ў дру-гім ку - то - чку -

Чы - рво - на - я ру - жа, чы - рво - на - я ру - жа.

А у трэ - цім ку - то - чку, а ў трэ-цім ку - то - чку -

Бе - лы - я я - го - дкі, бе - лы - я я - го - дкі.

Сі - ні - я пра - ле - скі, сі - ні - я пра - ле - скі -

Хло - щам за ша - па - чкі, хло - щам за ша - па - чкі.

Чы - рво - на - я ру - жа, чы - рво - на - я ру - жа

Дзе - ўкам за пла - то - чкі, дзе - ўкам за пла - то - чкі.

Бе - лы - я я - го - дкі, бе - лы - я я - го - дкі

На - шэ - чкым кра - со - ткым, на - шэ - чкым кра - со - ткым.

Вясна, дзе бувала? Вясна, дзе бувала?

— У лесе зімувала, ў лесе зімувала.

А ў первым куточку, а ў первым куточку —

Сінія пралескі, сінія пралескі.

А ў другім куточку, а ў другім куточку —

Чырвоная ружа, чырвоная ружа.

А ў трэцім куточку, а ў трэцім куточку —

Белыя ягодкі, белыя ягодкі.

Сінія пралескі, сінія пралескі —

Хлопцам за шапачкі, хлопцам за шапачкі.

Чырвоная ружа, чырвоная ружа —

Дзеўкам за платочкі, дзеўкам за платочкі.

Белыя ягодкі, белыя ягодкі —

Нашэчкым ды красоткым, нашым ды красоткым.

Вясна, дзе бувала? — 1985, Віцебская вобл., Аршанскі р., в. Бабінічы ад Жыркевіч В. К. (1906); Инв. № К/к 646208.

Дай, Божа, вясну-красну

♩ ≈ 136

Дай, Бо-жа, вя-снy кра - сну, дай, Бо-жа, вя-снy кра-снy, ды на цё-пла-е ле - та.

Ды на цё-пла-я ле - та, ды на гу-ста-е жы-та, ды на гу-ста кы-ла - сі - ста.

Кы-ла-сом пы зя - рне - чку, ка-ла-сом пы зя-рне-чку, зе-рнем па ра-жо - чку.

А мы, ба - бкі, бу-дзем жы-та жа-ці, а мы, ба - бкі, а бу-дзім жы - та жа - ці.

Будзім жы-шця ўмы-ва-ці, і е-тым да-бром у-ці-ша-ці, і е-тым да-бром у-ці-ша - ці.

Дай, Божа, вясну-красну,
 Дай, Божа, вясну-красну,
 Ды на цёплае лета,
 Ды на цёплае лета.
 Ды на густое жыта, ды на густа кыласіста.
 Кыласом пы зярнечку,
 Кыласом па зярнечку,
 Зернем па ражочку.
 А мы, бабкі, будзем жыта жаці,
 А мы, бабкі, будзем жыта жаці,
 Будзем жыцця ўмываці
 І етым дабром уцішаці,
 І етым дабром уцішаці.

Дай, Божа, вясну-красну — 1985, Віцебская вобл., Аршанскі р., в. Вялікая Харкаўка ад Бабковай К. Б. (1914); Інв. № К/к 646217.

Й'А, БЕЛЫЯ БЯРОЗЫЧКА ВАДУ ЗАМУЦІЛА

$\text{♩} \approx 62$

I $\text{Й'а бе-ла-я бя-ро-зы-чка ва-ду зы-му-ці-ла.}$
 $\text{Ай, бе-ла-я бя-ро-зы-чка ва-ду зы-му-ці-ла. У!}$

II $\text{І ня-шча-сно-я до-ля ма-я, за-муж па-спя-шы-ла.}$
 $\text{Ня-шча-сно-я до-ля ма-я, за-муж па-спя-шы-ла. У!}$

III $\text{І ўня-ве-ста-чкі пі-ла-е-ла не до-бра ха-дзі-ла.}$
 $\text{Ўня-ве-ста-чкі пі-ла-е-ла, не до-бра ха-дзі-ла. У!}$

IV $\text{І то-лька сва-е ма-ла-ды-і го-ды за-тра-ці-ла.}$
 $\text{То-лька сва-е ма-ла-ды-я го-ды за-тра-ці-ла. У!}$

V $\text{І ай ся-дуж я на ко-ні-ка ле-ты да-го-ня-ці.}$
 $\text{Ай, ся-дуж я на ко-ні-ка ле-ты да-го-ня-ці. У!}$

VI $\text{І я-е-ж, я-е-ж, да-чу-шы-чка, я-е-ж ні да-го-ніш.}$
 $\text{Я-е-ж, я-е-ж, да-чу-шы-чка, я-е-ж ні да-го-ніш. У!}$

Й'а, белыя бярозычка ваду замуціла.
Ай, белыя бярозычка ваду замуціла. У!
У няшчасная доля мая, замуж паспяшыла.
Няшчасная доля мая, замуж паспяшыла. У!
У нявесточкі піла, ела, не добра хадзіла. У!
І толькі свае маладыя годкі затраціла.
І толькі свае маладыя годкі затраціла. У!
І ай сяду я на коніка леты дагоняці.
Ай, сяду ж я на коніка леты дагоняці. У!
І яе ж, яе ж, дачушычка, яе ж ні дагоніш.
Яе ж, яе ж, дачушычка, яе ж ні дагоніш. У!

Й'а, белыя бярозычка ваду замуціла — 1981, Віцебская вобл., Полацкі р.,
в. Варонічы ад Івашчанка Н. С. (1920); Інв. № 2Е 207 № 24.

Сядзелі бабы пыд акном

$\text{♩} = 163$

Ся - дзе - лі ба - бы пыд а - кном, пыд а - кном, пыд а - кном.
 Са - бі - ра - лі зя - млю ку - ла - ком, ку - ла - ком, ку - ла - ком.
 А ня - ве - сты - чак су - дзі - лі, су - дзі - лі, су - дзі - лі.
 А да - чу - шы - чык хва - лі - лі, хва - лі - лі, хва - лі - лі.
 - А да - чу - шы - чка - ры - ба - ту - шы - чка, ры - ба - ту - шка, ры - ба - ту - шка, ры - ба - ту - шка.
 Са - ла - дзе - ні - чка, што ку - дзе - лі - чка, што ку - дзе - лыка, што ку - дзе - лыка, што ку - дзе - лыка.
 А што дзень - то пра - сцей, то пра - сцей, то пра - сцей.

Сядзелі бабы пыд акном, пыд акном, пыд акном.

Сабіралі зямлю кулаком, кулаком, кулаком, кулаком.

А нявестычак судзілі, судзілі, судзілі.

А дачушычык хвалілі, хвалілі, хвалілі:

— А дачушычка-рыбатушэчка, рыбатушка, рыбатушка, рыбатушка.

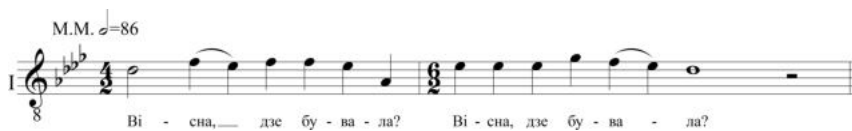
Саладзенічка, што кудзелічка, што кудзелька,

Што кудзелька, што кудзелька.

А што дзень, то прасцей, то прасцей, то прасцей.

Сядзелі бабы пыд акном — 1985, Віцебская вобл., Аршанскі р., в. Бабінічы ад Акімавай Н. М. (1902); Инв. № К/к 646220.

ВІСНА, ДЗЕ БУВАЛА

Вісна, дзе бувала?

Вісна, дзе бувала?

Вісна, дзе бувала — 1984, Магілёўская вобл., Мсціслаўскі р., в. Малыя Лешчанкі ад Карпенка В. І. (1911); Інв. № 2Е256.

ШТО ПА МОРЮ, МОРЮ, МОРЮ СІНІМУ

$\text{♩} = 148$

Што па мо-рю, мо-рю, мо-рю сі - ні-му. Ля-ле - іць мо - ря, ля - ле - іць.

Там плу-вель-плу-вель ста-да гу-сей се-рых. Ля-ле - іць мо - ря, ля - ле - іць.

А па-пе - ре - діі се-ра у - ті - ца. Ля-ле - іць мо - ря, ля - ле - іць.

А-дкуль узя - ўся сі-ля-зе - ні - чка. Ля-ле - іць мо - ря, ля - ле - іць.

Як у - звў чы - рку за пра-ву-ю кры-лку. Ля-ле - іць мо - ря, ля - ле - іць.

Па ёй ву - ты - чкі па-за-кры - кы - лі. Ля-ле - іць мо - ря, ля - ле - іць.

А ву-ті-шы, ву-ткі, вы ні кра - кы - йце. Ля-ле - іць мо - ря, ля - ле - іць.

А па то - е - ле - та і вам бу-дзіць е-та. Ля-ле - іць мо - ря, ля - ле - іць.

Як на ву - лі - шы на ву ку - лі - шы. Ча-рво - на ро - жа ў га - ро - ді.

Там ста-іць, ста-іць ка-ра-гуд дзе-вак. Ча-рво - на ро - жа ў га - ро - ді.

А-дкуль узя - ўся ды І - ва - ні - чка. Ча-рво - на ро - жа ў га - ро - ді.

Як у-зяў дзе-ва-чку за пра-ву-ю ру-чку. Ча-рво - на ро - жа ў га - ро - дзі.

Па ёй дзе - ва - чкі пы-зы-пла - ки - лі. Ча-рво - на ро - жа ў га - ро - дзі.

А вы-пі-шця, дзеўкі, вы ні пла - чці - ка. Ча-рво - на ро - жа ў га - ро - дзі.

А на то - е ле - та і вам бу-дзіць е - та. Ча-рво - на ро - жа ў га - ро - дзі.

Што па морю, морю, морю сініму,
 Лялеіць моря, лялеіць.
 Там плувець, плувець стада гусей серых.
 Лялеіць моря, лялеіць.
 А папедзі — сера уціца,
 Лялеіць моря, лялеіць.
 Адкуль узяўся сіязенечка,
 Лялеіць моря, лялеіць.
 Як узяў чырку за правую крылку,
 Лялеіць моря, лялеіць.
 Па ёй вутычкі пазакрыкымі,
 Лялеіць моря, лялеіць.
 А вуціцы, вуткі, вы не кракыйце,
 Лялеіць моря, лялеіць.
 А па тое лета і вам будзіць ета,
 Лялеіць моря, лялеіць.
 Як на вуліцы на вукуліцы,
 Чырвона рожа ў гародзі.
 Там стаіць, стаіць карагод дзевак,
 Чырвона рожа ў гародзі.
 Адкуль ўзяўся ды Іванічка,
 Чырвона рожа ў гародзі.
 Як узяў дзевачку зы правую ручку,
 Чырвона рожа ў гародзі.
 Па ёй дзевачкы пызыплакылі,
 Чырвона рожа ў гародзі.
 — А выпіця, дзеўкі, вы не плачці-ка,
 Чырована ружа ў гародзі.
 А на тое лета і вам будзіць ета,
 Чырвона ружа ў гародзі.

Што па морю, морю, морю сініму — 1984, Магілёўская вобл., Мсціслаўскі р., в. Малыя Лешчанкі ад Арловай Г. М. (1912); Інв. № 2Е 2Е262-2Е263.

А ня кукай, кукай, зязюля[чка]

♩ ≈ 126

пачынальніца: *разам:*

Ай, ня ку - кай, ку - кай, зя - зю - ляхч...[а] й! _____

Зя - зю - ля - чка й... ня ку - ка - ай на і ў ду - б[а] - роў[ві] й! _____

І у ду - б(ы) - ро - не й, ні бу - дзі свё - ка - ра і ў ка - мо - ры й! _____

У ка - мо - ры. І а к на - м(ы) го - сце - йкі пры - е - я - хай...[лі] й! _____

П(ы) - ры - е - ха - лі... І го - сце - йкі ма - а - е мі - ле - н(я) кн...[я] й! _____

Мі - ле - нькі - я. Да й а - тец з ма - м(а) - кай ра - дне - н(я) кн...[я] й! _____

Ра - дне - нькі - я. І а ўчо - ра по - зна зноў пры - е - я - хай[лі] й! _____

П(а) - ры - е - ха - ле. І ся - го - д(ы) - ні ра - а - на і а - д'я - жджа - ю[ць] й! _____

Ай, ня кукай, кукай, зязюля[чка]. Й!
 Зязюлячка й ня кукай на і ў дубароў[ві]. Й!
 Ў дуб[а]роўе й, ні будзі свёкара і ў каморы. Й!
 У каморы. Й а к нам[ы] гасцейкі пры ехалі!
 П[ы]рыхалі. Й гасцейкі мае міленькі[я]. Й!
 Міленькія. Да й атэц з мамакай радненькай [я]. Й!
 Радненькія. Й а ўчора позна зноў прыехаў [лі]. Й!
 П[а]рыхале. Й сягод[ы]ні раана й ад'яжджаю[ць]. Й!

А ня кукай, кукай, зязюля[чка] — 1979, Гомельская вобл., Веткаўскі р., в. Акшынка ад Баранавай М. Ф. (1910) і Кражавай П. Ф. (1913); Інв. № 2Е168 № 23.

Ў КАРАГОДЗЕ МЫ БЫЛІ

$\text{♩} = 144$

Ў ка-ра - го-дзе мы бы - лі, ў ка-ра - го-дзе мы бы - лі. Ой, лю - лі, мы бы - лі, ой, лю - лі, мы бы - лі.

А што мы там ві - дзе - лі, а што мы там ві - дзе - лі? Ой, лю - лі, ві - дзе - лі, ой, лю - лі, ві - дзе - лі.

Мы ві-дзе-лі па-ра-чку, мы ві-дзе-лі па-ра-чку. Ой, лю - лі, па-ра-чку, ой, лю - лі, па-ра-чку.

Гу - са - ра, гу - са - ра-чку, гу - са - ра, гу - са - ра-чку. Ой, лю - лі, гу - са - ра, ой, лю - лі, гу - са - ра.

— Пра-шу, па - ва, а - ба-ждзі, пра-шу, па - ва, а - ба-ждзі. Ой, лю - лі, а - ба-ждзі, ой, лю - лі, а - ба-ждзі.

Хоць ні-мно-жка па - та-нцуй, хоць ні-мно-жка па - та - нцуй. Ой, лю - лі, па - та - нцуй, ой, лю - лі, па - та-нцуй.

Калі любіш — па-цалуй, калі любіш — па-цалуй. Ой, лю - лі, па - ца - луй, ой, лю - лі, па - ца - луй.

А ня лю - беш-ў гла-за плюй, а ня лю-беш-ў гла-за плюй. Ой, лю - лі, ў гла-за плюй, ой, лю - лі, ў гла-за плюй.

Ў карагодзе мы былі, ў карагодзе мы былі,
 Ой, люлі, мы былі, ой, люлі, мы былі.
 А што мы там відзелі, а што мы там відзелі?
 Ой, люлі, відзелі, відзелі, ой, люлі, відзелі, відзелі.
 Мы відзелі парачку, мы відзелі парачку,
 Ой, люлі, парачку, ой, люлі, парачку,
 Гусара, гусарачку, гусара, гусарачку,
 Ой, люлі, гусара, ой, люлі, гусара.
 — Прашу, пава, абаждзі, прашу, пава, абаждзі,
 Ой, люлі, абаждзі, ой, люлі, абаждзі,
 Хоць німножка патанцуй, хоць німножка патанцуй,
 Ой, люлі, патанцуй, ой, люлі, патанцуй.
 Калі любіш — пацалуй, калі любіш — пацалуй,
 Ой, люлі, пацалуй, ой, люлі, пацалуй.
 А нялюбіш — ў глаза плюй, а нялюбіш — ў глаза плюй,
 Ой, люлі, ў глаза плюй, ой, люлі, ў глаза плюй.

Ў карагодзе мы былі — 1979, Гомельская вобл., Веткаўскі р., в. Акшынка ад гурта жанчын (Баранава А. П. (1922), Чарняўская Т. М. (1932), Баранава Ф. П. (1906), Папкова З. І. (1932), Баранава М. Ф. (1910), Баранава К. Ф. (1922), Кражава П. Ф. (1913)); Інв. № 2Е 168 № 12.

І ўжэ вясна, і ўжэ красна

$\text{♩} \approx 133$

І ўжэ вясна, і ўжэ кра-сна су стрэх ва-да ка-пле, су стрэх ва-да ка-пле, су стрэх ва-да ка-пле.

Мла-да-е да дзе-ва-чка на ву-ла-ньку па-йшла, на ву-ла-ньку па-йшла, на ву-ла-ньку па-йшла.

Па-ву-за-ла да во-лі-ка у чы-ста-е по-ле, у чы-ста-е по-ле, у чы-ста-е по-ле.

Я іду вы-йду да бя-ле-нька: «Вярні-ся, са-ко-ле, вярні-ся, са-ко-ле, вярні-ся, са-ко-ле».

Ні вяр-ну-ся, ні вяр-ну-ся: Я ў вя-лі-кім бо-лю, я ў вя-лі-кім бо-лю, я ў вя-лі-кім бо-лю.

І то тва-я бе-дна до-ля ў мя-не пад на-го-ю, ў мя-не пад на-го-ю, ў мя-не пад на-го-ю.

І ўжэ вясна, і ўжэ красна су стрэх вада капле, су стрэх вада капле,
су стрэх вада капле.

Младае да дзевачка на вуланьку пайшла, на вуланьку пайшла,
на вуланьку пайшла.

Павузала да воліка у чыстае поле, у чыстае поле, у чыстае поле.

Я іду выйду да бяленька: «Вярніся, саколе, вярніся, саколе,
вярніся, саколе».

«Ні вярнуся, ні вярнуся: я ў вялікім болю, я ў вялікім болю,
я ў вялікім болю».

І то твая бедна доля ў мяне пад нагою, ў мяне пад нагою,
ў мяне пяд нагою».

І ўжэ вясна, і ўжэ красна — 1982, Гомельская вобл., Хойніцкі р., в. Кажушкі
ад Бараш С. Я. (1902); — Інв. № 2Е 232 № 21.

Ой, весна, весна, вясняначка

Ой, ве-сна, ве-сна, ве-сня - на-чка, дзе тва-я до-чка Ву-для - начк...[а]?
 У - для - на - чка, ой, у са - до - чку ча - бор поль...[ле].
 У са - до - чку ча-бор по - ле, а ру-ту-мя - ту вы - кі - дай...[е].
 А ру-ту-мя - ту вы - кі - да - е, а га-рда-ві - ну ра - сса - джай...[е].
 На га-рда-ві - ну ду-бы цві - лі, на га-рда-ві - ну вя - лі - вя - тры.
 На га-рда-ві - ну зе-зю-ля ку - е, ой, я - на ку - е пра-дгу - кай...[е].
 Пра - дгу - ка - е, ча - му хло - пчы - ку не жы-нісь...[сея]?
 Ча-му, хло-пчы - ку не жэ - ні - шсе, ча-му не бе - рэш ка - ра - лёўн...[у]?
 Ча-му не бя - рэш ка - ра - лё - ўны? Бо ка-ра-лё - ўна не мне роўн...[а].
 Ой, ка-ра-лё - ўна, ня мне ро - ўна, а Мі-ха-ля да - чка мне па - рачка...[а].

Ой, весна, весна, вясняначка, дзе твая дочка Вулляначк[а]?
 — Улляначка, ой, у садочку чабор поль[ле].
 У садочку чабор поле, а руту-мяту выкідай[е].
 А руту-мяту выкідае, а гардавіну рассаджай[е].
 На гардавіну дубы цвілі, на гардавіну вялі вятры.
 На гардавіну зезюля кую, ой, яна кую — прадгукай[е].
 Прадгукое, чаму, хлопчыку, не жынiш[се]?
 — Чаму, хлопчыку не жэнішсе, чаму не берэш каралёўн[у]?
 Чаму не бярэш каралёўны? — Бо каралёўна не мне роўн[а].
 Ой, каралёўна ня мне роўна, а Міхалядачка мне парачк[а].

Ой, весна, весна, вясняначка — 1982, Гомельская вобл., Хойніцкі р., в. Кажушкі ад Скрыпка А. М. (1886); Інв. № 2Е 232 № 19.

А ПУСЦІ, МАЦЬ МАЯ, ТАЙ НА РУЧЭЙ ГУЛЯЦЬ

♩ = 131

пачынальніца: *разам:*

А пу-сці, маць ма-я, тай на ру-чэй гу-ляць. Вой лі, вой лю-лі, на ру-чэй гу-ляць.

Тай на ру-чэй гу-ляць, тай се-ля-зня ўві-даць. Вой лі, вой лю-лі, се-ля-зня ўві-даць.

Да се-ля-зень плы-ве, тай бе-ла-кры-ле-нькай. Вой лі, вой лю-лі, бе-ла-кры-ле-нькай.

Дай бе-ла-кры-ле-нькай, да то мой мі-ле-нькай. Вой лі, вой лю-лі, то мой мі-ле-нькай.

А ён з ва-йны пры-йшоў, да на па-сце-лку лёг. Вой лі, вой лю-лі, на па-сце-лку лёг.

Дай да Бо-жа, ў мі-лой, ой, кло-ча-вой ва-ды. Вой лі, вой лю-лі, кло-ча-вой ва-ды.

Да што да той ва-ды, ой, тры ча-сы ха-ды. [В]ой лі, вой лю-лі, тры ча-сы ха-ды.

А я ў пе-рвым ча-су, ой, да ва-ды да-йшла. Вой лі, вой лю-лі, да ва-ды да-йшла.

Ай у ўта-рым ча-су, ой, ва-ду чэ-рпа-ла. Вой лі, вой лю-лі, ва-ду чэ-рпа-ла.

Ай у трэ-цім ча-су, ой, ва-ра-ці-ла-ся. Вой лі, вой лю-лі, ва-ра-ці-ла-ся.

Ай у се-ні у-йшла да там па-пы пя-юць. Вой лі, вой лю-лі, там па-пы пя-юць.

Ай у свя-тлі-цу ўйшла да міл ні жыў-ля-жыць. Вой лі, вой лю-лі, міл ні жыў-ля-жыць.

А ў га-ла-вах я-го да дзе-ткі дро-бны-я. Вой лі, вой лю-лі, дзе-ткі дро-бны-я.

А па ба-ках я-го да маць с а-тцом стаі-ць. Вой лі, вой лю-лі, маць с а-тцом стаі-ць.

А пусці, маць мая, та й на ручэй гуляць.
Вой лі, вой люлі, на ручэй гуляць.
Тай на ручэй гуляць, тай селязня ўвідаць.
Вой лі, вой, люлі селязня ўвідаць.
Да селязень плыве, тай белакрыленькай.
Вой лі, вой, люлі, белакрыленькай.
Да й белакрыленькай, да то мой міленькай.
Вой лі, вой, люлі, то мой міленькай.
А ён з вайны прыйшоў, да на пасцельку лёг.
Вой лі, вой, люлі, на пасцельку лёг.
Дай да Божа, ў мілой, ой, ключавой вады.
Вой лі, вой, люлі, ключавой вады.
Да што да той вады, ой, тры часы хады.
Вой лі, вой люлі, тры часы хады.
А я ў первым часу, ой, да вады дайшла.
Вой лі, вой люлі, да вады дайшла.
Ай у втарым часу, ой, вадуг чэрапа.
Вой, лі, вой люлі, вадуг чэрапа.
Ай у трэцім часу, ой, варацілася.
Вой, лі, вой люлі, варацілася.
Ай у сені ўйшла — да там папы пяюць.
Вой лі, вой люлі, там папы пяюць.
Ай у святліцу ўйшла — да міл ні жыў ляжыць.
Вой лі, вой люлі, міл ні жыў ляжыць.
А ў галавах яго — да дзеткі дробныя.
Вой лі, вой люлі, дзеткі дробныя.
А па баках яго — ды маць радна.
Вой лі, вой люлі, маць радна стаіць.

А пусці, маць мая, тай на ручэй гуляць — 1979, Гомельская вобл., Веткаўскі р.,
в. Хізы ад Кунцэвіч Е. А. (1917) і Давідзюк М. С. (1923); Інв. № 2Е164 № 23.

ВІСНА-МАЦІ, ПУСЦІ НА ВУЛКУ ПАГУЛЯЦЬ

Ві - сна - ма - ці, пу - сці на ву - лку па - гу - ляць.

Па - гу - ля - ці. Ой, не - шта хло - пцаў ні чу - ваць.

Ні чу - ва - ці. Ой, на - шы хло - пцы - ры - ба - лоў...[шы].

Вісна-маці, пусці на вулку пагуляць. Пагуляці.
 Ой, нешта хлопцаў ні чуваць. Ні чываці.
 Ой, нашы хлопцы рыбалоўцы. Рыбалоўцы.
 Пуймалі рыбу на балодзі. На балодзі.
 Да й парэзалі на калодзы. На калодзы.
 Да й парэзалі на крошачкі. На крошачкі.
 Ой, падзялілі патрошачкі. Па крошачкі.
 Ой, каму хвосцік, каму лапка. Каму лапка.
 Аднаму хопцу цэлая жанка.

Вісна-маці, пусці на вулку пагуляць — 1979, Гомельская вобл., Веткаўскі р., в. Хальч ад Сіняцкінай Л. Р. (1920), Сіняцкінай Н. Р. (1910) і Ціпуновой Ф. А. (1915); Інв. № 2Е163 № 7.

Вясняначка-паняначка, дзе ж ты зімувала?

$\text{♩} = 165$

Вя - сня - на - чка - па - ля - на - чка, дзе ж ты зі - му - вал...[а]?
Дзе ж ты зі - му - ва - ла? - Й у са-до-чку, на су-чо-чку, ві - ша-нькі шчы-пал...[а].
Ві-ша-нькі шчыпа - ла. На-шчы-па-ла, на-тра-си-ла, да(й) па - ра - ссы - пал...[ла].
Да(й) па - ра - ссы - па - ла. Клі-чэ ма-ці вэ-чэ-ра-ці, вя-чэ-ра-іця сам...[і].
Вя-чэ-ра-іця са - мі. А ўжо ж мэ-ні на-да-е-ла вя-чэ-ра-ці з вам...[і].
Вя-чэ-ра-ці з ва - мі. Я ўжэ ж бу-ду ме-да-е-сці, за-пы-та - я мне т...[ы].
За-пы-та - я - мне ты. Йга ўжэ то-лька дзе па-дзе-ці по-куль ма-ла-дзень...[ка].
По-куль ма - ла - дзе - нька. Ой, як вы-йду на ву - лі - цу, гу - ля - ю, гу - лая...[ю].
Гу-ля-ю, гу-ля - ю. А ўжо ж сту-жа ле-дзя-на-я, лю-та-я зі - ма.

Вясняначка-паняначка, дзе ж ты зімувала?

Дзе ж ты зімувала?

Й у садочку на сучочку вішанькі шчыпала.

Вішанькі шчыпала.

Нашчыпала, натрасала да й парассыпала.

Да й парассыпала.

Клічэ маці вячэраці: «Вячэрайця самі.

Вячэрайця самі.

А ўжо ж мэні надаела вячэраці з вамі.

Вячэраці з вамі.

Я ўжэ ж буду ме́ду есці,

Запытая мне ты. Запытая мне ты.

Я ўжэ толькі дзе падзеці, пакуль маладзенька.
Пакуль маладзенька.
Ой, як выйду на вуліцу — гуляйю, гуляйю.
Гуляю, гуляю.
А ўжо ж стужа ледзяная, лютая зіма».

Вясняначка-паняначка, дзе ж ты зімувала? — 1980, Гомельская вобл., Лоеўскі р., в. Карпаўка ад Карнавушэнка Хр. А. (1904) і Карнавушэнка Г. А. (1924); Інв. № К/к 64636.

Вэс(ы)на к(ы)рас(ы)на, а зыма хороша

$\text{♩} = 180$

Вэ-с(ы)-на к(ы)-ра-с(ы)-на, а зы-ма хо-ро-ша. Лё - лі, лё - лі, а зы-ма хо-рош...[а].
 По-кыдай са - ні, да бэ-ры ко-лё - са. Лё - лі, лё - лі, да бэ-ры ко-лёс...[а].
 Вспо-мы-най-мо зы-му, шчо бы-ла хо-ро-ша. Лё - лі, лё - лі, шчо бы-ла хо-рош...[а].
 Ба-цей-ко е - дэ, во-ро-та мы-на - ё. Лё - лі, лё - лі, во-ро-та мы-най...[е].
 Ва-ро-та мы-на - е, на двур нэ за-гля-нэ. Лё - лі, лё - лі, на двур нэ за-глян...[э].
 На двур нэ за-гля-не, дзень до-бры нэ да-е. Лё - лі, лё - лі, дзень до-бры нэ дай...[е].
 Хоць вух мнэ нэ да - е, то я нэ о - тка-жу. Лё - лі, лё - лі, то я й нэ о - ткаж...[у].
 Хоць і о - т(ы)-ка - жу, то нэ го - ло-с(ы)-но. Лё - лі, лё - лі, то нэ го-ло-сно.
 Чы за-п(ы)-ла - чу, то нэ жа - ло-с(ы)-но. Лё - лі, лё - лі, то нэ жа-ло-сно.

Вэс[ы]на к[ы]рас[ы]на, а зыма хороша. Лё-лі, лё-лі, а зыма хорош[а].

Покыдай самі, да бэры колёса. Лё-лі, лё-лі, да бэры колёс[а].

Вспомынаймо зыму, ўо была хороша. Лё-лі, ўо была хорош[а].

Бацейко едэ, ворота мынае. Лё-лі, лё-лі, ворота мынай[е].

Варота мынае, на двур нэ заглянэ. Лё-лі, лё-лі, на двур нэ загля[э].

На двур нэ загляне, дзень добры нэ дае. Лё-лі, лё-лі, дзень добры нэ дай[е].

Хоць вух мнэ нэ дае, то я нэ откажу. Лё-лі, Лё-лі, то я й нэ откаж[у].

Хоць і от[ы]кажу, то нэ голос[ы]но. Лё-лі, лё-лі, то нэ голосно.

Чы зап[ы]лачу, то нэ жалосно. Лё-лі, лё-лі, то нэ жалосно.

Вэс(ы)на к(ы)рас(ы)на, а зыма хороша – 1977, Брэсцкая вобл., Пінскі р., в. Вулька ад Сіненка С. Г. (1918); Инв. № 2Е007 № 13.

ВЯСНА-КРАСНА НА НІЗ ПАЙШЛА

$\text{♩} = 90$

Вя - сна - кра - сна на ніз па - йшла за кру - ты - я го - ры.
 За кру - ты - я го - ры. За - чым, дзе - ўка, за - муж па - йшла? — Што чо - рны - я бро - вы.
 Што чо - рны - я бро - вы. Бро - вы ма - е, бра - ве - ня - та, пра - па - ла я з ва - мі.
 Пра - па - ла я з ва - мі. Не - лъга вы - йсці на ву - лі - цу — ўсе за ва - ра - га - мі.
 ўсе за ва - ра - га - мі. Ва - ро - жа - чкі спаць па - ля - гуць, а я па - гу - ля - ю.
 А я па - гу - ля - ю. Як па - ля - гуць, як па - ля - гуць, а я бу - ду спа - ці.
 А я бу - ду спа - ці. Бу - дучь мя - не, ма - ла - ду - ю, ўсю ноч ва - рта - ва - ці.
 ўсю ноч ва - рта - ва - ці. А я, мо - ла - да, ўця - ка - ла чэ - раз тры га - ро - ды.
 Чэ - раз тры га - ро - ды. Па - ты - пта - ла ру - ту - мя - ту на - ра - бі - ла шко - ды.

Вясна-красна, на ніз пайшла, за крутыя гор[ы],
 За крутыя горы.
 — За чым, дзеўка, замуж пайшла?
 — Што чорныя бровы, што чорныя бровы.
 Бровы мае бравяняты, прапала я з вамі,
 Прапала я з вамі.
 Нельга выйсці на вуліцу — усе за варагам[i].
 Усе за варагамі.
 Варожачкі спаць палягуць, а я пагуляю.
 Як палягуць, як палягуць, а я буду спаці.
 А я буду спаці.
 Будуць мяне, маладую, ўсю ноч вартаваці.
 Усю ноч вартаваці.
 А я, малада, уцякала чэраз тры гароды.
 Чэраз тры гароды.
 Патыптала руту-мяту, нарабіла шкоды.
 Нарабіла шкоды.

Вясна-красна на ніз пайшла — 1980, Гомельская вобл., Лоеўскі р., в. Дзяражычы, ад Кошчанка М. А. (1921); Інв. № 64632 № 30.

Чаго, вясна, на ніз пайшла?

♩ ≈ 82

Ча - го, вя - сна, на ніз па - йшла? - Што кру - ты - я гор...[ы].
 Ча - го ж, дзе - ўка, за - муж па - йшла? - Што чо - рны я броў...(вы).
 Бро - вы ма - е, чо - рне - нька - е, пра - па - ла я з вам...(і).
 Не - лъзя вы - йці на ву - лі - цу - да(й) за ва - ра гам...(і).
 Ўсе ва - ра - гі спаць па - ля - гуць - па - йду па - гу - лая...(ю).
 Клі - ча ма - ці ве - чэ ра - ці, а да - чкі ня - ма.

- Чаго, вясна, на ніз пайшла?
- Што крутыя гор[ы].
- Чаго, дзеўка, замуж пайшла?
- Што чорныя броўвы.
- Бровы мае чорненькае, бяда мне з вамі.
- Нельзя выйсьці на вуліцу да(й) за варагам[i].
- Усе варагі спаць палягуць — пайду пагуляю.
- Клічэ маці вячэраці, а дачкі няма.

Чаго, вясна, на ніз пайшла? — 1980, Гомельская вобл., Лоеўскі р., в. Карпаўка ад Карнавушэнка Х. А. (1904) і Карнавушэнка Г. А. (1924); Інв. № К/к 64636 № 22.

ЧАГО, ВЯСНА, ЗА ЛЕС ПАЙШЛА?

♩ ≈ 171

Ча - го, вя - сна, за лес па - йшла? — Што кру - ты - я гор...[ы].

Што кру - ты - я го - ры. Ча - го, дзеўка, за - муж па - йшла? — Што чо - рын - я броў...[вы].

Што чо - рын - я бро - вы. Ма - е бро - вы ча - рна - бро - вы, бя - да мі - не з вам...[і].

Бя - да мі - не з ва - мі. Не - лгя вый - сці на ву - лі - цу да й за ва - ра - гам...[і].

Да й за ва - ра - га - мі. Усе во - ра - гі спаць па - ля - гуць па - йду па - гу - ля...[ю].

Па - йду па - гу - ля - ю. Клі - ча ма - ці вя - чэ - ра - ці, гу - ля - ю, гу - ляй...[ю].

- Чаго, вясна, за лес пайшла?
- Што крутыя горы, што крутыя горы.
- Чаго, дзеўка, замуж пайшла?
- Што чорныя броўвы, што чорныя броўвы.
- Мае бровы чарнабровы,
- Бяда міне з вамі, бяда міне з вамі.
- Нельга выйсці на вуліцу —
- Да й за варагамі, да й за варагамі.
- Усе ворагі спаць палягуць —
- Пайду пагуляю, пайду пагуляю.
- Клічэ маці вячэраці — гуляю, гуляю.

Чаго, вясна, за лес пайшла? — 1980, Гомельская вобл., Лоеўскі р., г. Лоеў ад фальклорнага гурта (Касцючэнка А. Е. (1908), Навуменка В. С. (1925), Аверына С. М. (1931), Герасіменка Т. І. (1937), Кароткая В. Дзм. (1924), Бандар К. І. (1920)); Інв. № К/к 64634 № 24.

ДА ЎЖО ВЯСНА, ДА ЎЖО КРАСНА

$\text{♩} = 171$

Да ўжо вясна, да ўжо красна, зу стрэх вада капае, зу стрэх вада капае, зу стрэх вада капае.

То нашэму да Сярожкі мандрувенька пахне, мандрувенька пахне, ма-ндры-ва-нька па-хне.

Пама-ндраваў да Сярожа, да ўчыстае поле, да ўчыстае поле, да ўчыстае поле.

За ім бежыць да Манечка: "Вярніся, саколе, вярніся, саколе, вярніся саколе.

Не вярнуся, бо баюся — гордуеш ты мною, гордуеш ты мною, гордуеш ты мною.

А ўсё твое гардаванне, усё перэда мною, усё перэда мною.

Да ўжо вясна, да ўжо красна,
 Зу стрэх вада капае, зу стрэх вада капае,
 зу стрэх вада капае.
 То нашэму да Сярожкі мандрувенька пахне,
 мандрувенька пахне, мандрувенька пахне.
 Памандраваў да Сярожа, да ў чыстое поле,
 да ў чыстое поле, да ў чыстое поле.
 За ім бежыць да Манечка:
 — Вярніся, саколе, вярніся, саколе, вярніся саколе.
 Не вярнуся, бо баюся — гордуеш ты мною,
 гордуеш ты мною, гордуеш ты мною.
 А ўсё твое гардаванне, усё перэда мною,
 усё перэда мною.

Да ўжо вясна, да ўжо красна — 1982, Гомельская вобл., Хойніцкі р., в. Малочкі ад гурта жанчын (Краўчанка С. А. (1929), Сяпаненка П. І. (1925), Кузняцовай Г. Дзм. (1936), Давідзенка М. І. (1935), Краўчанка Г. П. (1929), Краўчанка С. Л. (1929), Мартыненка Н. І. (1916) і Юшчанка Г. І. (1937)); Інв. № 2Е 247 № 17.

Ой, ўжэ, дзевачкі, вясна прыйшла

Ой, ўжэ, дзевачкі, вясна прыйшла.
 Катора дурна — замуж пайшл...[а].
 Неразумная й асталася,
 Больна розуму набралась[я].

Ой, ўжэ, дзевачкі, вясна прыйшла — 1982, Гомельская вобл., Хойніцкі р.,
 в. Глінішча ад Шарамела А. М. (1911); Інв. № 2Е 243 № 4.

Да ўжо, дзевачкі, вясна прыйшла

$\text{♩} = 185$

Да ўжо, дзе-ва-чкі, вя-сна прыйшла; ду-рна-я бе-дна за-муж пайшл...[а].

Йа ра-зу-мна-я за-ста-ла-ся, бо ня-ра-зу-му на-брась...[я].

Ой, на ба-ло-ці пад ё-лка-мі ста-я-лі ко-ні пад се-длам...[і].

Ой, трэ-ба се-сці, пра-е-ха-ці: мне не ся-дзе-лась пад ё-лкам...[і].

Пры-ві-ся й, дзе-ўкі, і до мя-не; пра-вёз па-да-ркі ша-ўко-выя...[я].

Да ўжо, дзевачкі, вясна прыйшла: дурная бедна замуж пайшл...[а].

Йа, разумная, засталася, бо няразуму набралась...[я].

Ой, на балоці пад ёлкамі стаялі коні пад седлам...[і].

Ой, трэба сесці, праехаці: мне не сядзелась пад ёлкам...[і].

Прывіся й, дзеўкі, і до мяне; правёз падаркі шаўковыя...[я].

Да ўжо, дзевачкі, вясна прыйшла — 1982, Гомельская вобл., Хойніцкі р., в. Глінішча ад Кудрыцкай Е. Я. (1905), Касцючэнка А. С. (1916), і Бондар А. М. (1918); Інв. № 2Е 243 № 13.

Да ўжэ вясна

$\text{♩} \approx 162$

начынальніца: *разам:*

Да ўжэ вясна, да ўжэ красна, зу стрэх вада каплє, са стрэх вада каплє, са стрэх вада каплє.

Ма-ла-до-му да хло-пчы-ку на-вдрованька пахне, на-вдрованька пахне, на-вдрованька пахне.

Пу-ма-вдра-ваў да хло-пчык, да ўчы-ста-я по-ля, да ўчы-ста-я по-ля, да ўчы-ста-е пні.

Ма-ла-да-я да дзе-вачка: «Вярні-ся, са-ко-лю, вярні-ся, са-ко-лю, вярні-ся, са-ко-лю».

— Ні вярну-ся, за-вярну-ся, га-рду-еш ты мно-ю, га-рду-еш ты мно-ю, га-рду-еш ты мно-ю.

Як ві-цяр га-ро-ю, як ві-цяр га-ро-ю, ту-ман да-лі-на-ю, ту-ман да-лі-на-ю, ту-ман да-лі-на-ю, па-рынь з дзяўчы-на-ю.

Да ўжэ вясна, да ўжэ красна, зу стрэх вада капле,
са стрэх вада капле, са стрэх вада капле.

Маладому да хлопчыку вандрованька пахне,
вандрованька пахне, вандрованька пахне.

Вандраваў да хлопчык, да ў чыстая поле,
да ў чыстае поля, да ў чыстае поля.

Маладая да дзевачка:

— Вярніся, саколю, вярніся, саколю, вярніся, саколю.

Ні вярнуся, завярнуся, гардуеш ты мною,
гардуеш ты мною, гардуеш ты мною.

Як віцяр гарою, як віцяр гарою, туман далінаю.

Туман далінаю, туман далінаю — парынь з дзяўчынаю.

Да ўжэ вясна — 1982, Гомельская вобл., Хойніцкі р., в. Навасёлкі ад Наза-
ранка А. В. (1918) і Сідарок С. Ф. (1918); Інв. № 2Е 238 № 22.

КАЛА САДУ ЗЯЛЁНАГА

♩ ≈ 116 *пачынальніца:* *разам:*

Ка-ла са - ду зя - лё - на - га, ка - ла ві - на - гра - ду ві - шнё - ва...[га]. Уй!

Ві - шнё - ва - га... Ой, там са - ко - ля а - бля - та...[е]. Уй!

А - б(ы) - ле - та - я... На ві - сок це - рэм на - зі - ра...[е]. Уй!

На - зі - рэ - я... Дзе ма - я зя - зю - ля ў гня - здзе - чкі. Уй!

Гня - здзе - ч(ы) - кі ў'е... Сэ - бе, зя - зю - ля і мне й саўе...[е]. Уй!

І мне ж(ы) са - бе... Са - бе, зя - зю - ля на я - лін...[е]. Уй!

На я - лі - не... Мне сэ - ла - ве - йку на ка - лін...[е]. Уй!

Кала саду зялёнага, кала вінаграду вішнёва...[га].

Уй! Вішнёвага...

Ой, там саколя аблята[е]. Уй! Абылятае.

На вісок церам назіра[е]. Уй! Назірэя...

Дзе мая зязюля? Ў гняздзечкі.

Уй! Гняздзеч[ы]кі ў'е.

Сэбе, зязюля, і мне й саўе.

Уй! І мне саўе.

Сабе, зязюля на ялін[е].

Уй! На яліне.

Мне, сэлавейку, на калін[е].

Уй!

Кала саду зялёнага – 1979, Гомельская вобл., Веткаўскі р., в. Барталамееўка ад Шавялёвай Г. Ц. (1912), Бескаравайнай Е. У. (1920) і Кавалёвай М. Я. (1918); Інв. № 2Е166 № 33.

НІ ТРАПЯЧЫСЯ, АСІНАЧКА

$\text{♩} = 126$

Ні тра - пя - чы - ся, а - сі - на - чка...[а].

Йа - сі - на - чка, ні тра - пя - чы - ся, ты го - рка - ай...[я].

Ты й го - рка - я... Й а мне ма - ла - дой га - рчэй ця - аб...[е].

Га - рчэй ці - бе... Свё - ка - рка - та - тка, па - ра - туй мі - не.

Ра - туй мі - не... Свё - ка - рка - та - тка, а ні ра - ту - уй...[е].

Ні ра - ту - я... Шчэй на га - е - ча - чку па - жа - рту - уй...[е].

Ні трапячыся, асіначк...[а].

Й асіначка, ні трапячыся, ты горкаай...[я].

Ты й горкая... Й а мне маладой гарчэй ця-аб...[е].

Гарчэй цібе... Свёкарка-татка, паратуй міне.

Ратуй міне... Свёкарка-татка, а ні рату-уй...[е].

Ні ратуя... Шчэй на гаеччку пажарту-уй...[е].

Ні трапячыся, асіначка — 1979, Гомельская вобл., Веткаўскі р., в. Акшынка ад Баранавай М. Ф. (1910) і Кражавай П. Ф. (1913); Инв. № 2Е168 № 22.

НЕ ЛЯТАЙ-КА, ГАЛАЧКА, РАНА НА ЗАРЫ

♩ ≈ 180

пачынальніца: *разам:*

Не ля-тай-ка, га - лачка, ра - на на за - ры. Ой, лю-лю-шкі, лю-лі, ра - на на за - ры.

Ня - [а]ббі-вай-ся, га - лачка, ра - нні - я ра - сы. Ой, лю-лю-шкі, лю-лі, ра - нні - я ра - сы.

А ўжэ ж та - я ро - сачка да-ўно а - ббі - та. Ой, лю-лю-шкі, лю-лі, да - ўно а - ббі - та.

А ўжо ж та - я дзе - вачка й да-ўно пра-пі - та. Ой, лю-лю-шкі, лю-лі, да - ўно пра-пі - та.

За то - га ка - за - ча-ньку за ма - ла - до - га. Ой, лю-лю-шкі, лю-лі, за ма - ла - до - га.

За то - га І - ва - нячку за ма - ла - до - га. Ой, лю-лю-шкі, лю-лі, за ха - ла - сто - га.

Не лятай-ка, галачка, рана на зары.
 Ой, лю-люшкі, лю-лі, рана на зары.
 Ня аббівайся, галачка, раннія й расы.
 Ой, лю-люшкі, лю-лі, раннія й расы.
 А ўжэ ж тая росачка даўно аббіта.
 Ой, лю-люшкі, лю-лю, да ўжо аббіта.
 А ўжо ж тая дзевачка й даўно прапіта.
 Ой лю-люшкі, лю-лі, даўно прапіта.
 За тога казачаньку за маладога.
 Ой, лю-люшкі, лю-лі, за маладога.
 За тога Іванячку за маладога.
 Ой лю-люшкі, лю-лі, за халастога.

Не лятай-ка, галачка, рана на зары — 1979, Гомельская вобл., Добрушскі р., в. Ачэса-Рудня ад гурта жанчын (Салаўёва М. Г. (1911), Горбава В. К. (1912), Клімянкова А. А. (1910), Малчанавы С. Я. (1919), Сушко М. В. (1913)); Інв. № 2Е169 № 19.

Ой, ішла страла да[й] удоўж сяла

Ой, і-шла стра-ла да й'удоўж ся-ла. Ох і ой, лё-лі, да й'у-доўж. У!
 Да й'у-доўж ся-ла й'удоўж ву-лі-цы. Ох і ой, лю-лі, у-доўж вул...[іцы]. У!
 Ой, у-бі-ла стра-ла до-бра мо-ла-йца. Ох і ой, лю-лі, до-бра мол...[айца]. У!
 Па том мо-ла-йцу не-ка-му пла-каць. Ох і ой, лю-лі, не-ка-му. У!
 Ма-тка ста-ры-нька, сястра ма-ле-нька. Ох і ой, лю-лі, сястра мал...[енька]. У!
 А жа-на, сте-рва, ма-ла-дзю-се-нька. Ох і ой, лю-лі, ма-ла-дзюсь...[енька]. У!

Ой, ішла стра да[й] удоўж сяла.
 Ох і ой, лё-лі, да й ўдоўж. У!
 Да й удоўж сяла й удоўж вуліцы.
 Ох і ой, лю-лі, ўдоўж вул[іцы]. У!
 Ой убіла страла добра молодойца.
 Ох і ой, лю-лі, добра мол[айца]. У!
 Па том молайцу не каму плакаць.
 Ох і ой, лё ля, некаму. У!
 Матка старынька, сястра маленька.
 Ох і ой, лю-лі, сястра ма[енька]. У!
 А жана, стерва, маладзюсенька.
 Ох і ой, лю-лі, маладзюсь[енька]. У!

Ой, ішла страла да[й] удоўж сяла — 1979, Гомельская вобл., Добрушскі р.,
 в. Ачэса-Рудня ад гурта жанчын; Інв. № 2Е169 № 17.

Ў МАЙГО ТАТАЧКІ ХАРАШО ЖЫЦІ

♩ ≈ 129

пачынальніца: разам:

Ў ма-йго та - та - чкі ха - ра - шо жы - ці. Ох і ой, лю - лі, ха - ра - шо.

Ха - ра - шо жы - ці, бе - ла ха - дзі - ці. Ох і ой, лю - лі, бе - ла хадзі...[іць].

Двор га - ро - джа - ны, сад на - со - джа - ны. Ох і ой, лю - лі, сад на - содж...[аны].

Ой, пу - сці, та - тка, тай па - гу - ля - ці. Ох і ой, лю - лі, ў сад гу - ляць.

Я ня бу - ду жы ві - шань шчы - па - ці. Ох і ой, лю - лі, ві - шань шчып...[ані].

То - лькі вы - шчы - пну а - дну ві - ша - ньку. Ох і ой, лю - лі, а - дну віш...[аньку].

А - дну ві - ша - ньку, ві - на - гра - дзі - нку. Ох і ой, лю - лі, ві - на - грал...[аньку].

Ві - на - гра - да - чку й па - ня - су та - тку й на па - ра - да - чку. Ох і ой, лю - лі, на па - рад...[ачку].

На па - ра - да - чкі па - рай та - та - чка, да мне ра - да - чку. Ох і ой, лю - лі, да мне рад...[ачку].

Да мне ра - да - чку, як з ня - лю - бым жыць. Ох і ой, лю - лі, як з ня - люб...[ым].

Ой, дзі-ця ма-ёй, па-слу-хай мі-не. Ох і ой, лю-лі, па-слу-хай.
 Па-слу-хай мі-не я на-ўчу ці-бе. Ох і ой, лю-лі, я на-ўчу.
 Да і ён ня люб та-бе за-ві: «лю-бе-нькі». Ох і ой, лю-лі, за-ві: «люб...»[енькі].
 Ён ня міл та-бе за-ві: «Мі-ле-нькі». Ох і ой, лю-лі, за-ві: «Міл...»[енькі].

Ў майго татачкі харашо жыці.
 Ох і ой, лю-лі, харашо.
 Харашо жыці бела хадзіці.
 Ох і ой, лю-лі бела хадзь[іці].
 Двор гароджаны, сад насадж[аны].
 Ох і ой, лю-лі сад насадж[аны].
 Ой, пусці, тата, тай пагуляці.
 Ох і ой, лю-лі, у сад гуляць.
 Я ня буду жы вішань шчыпаці.
 Ох і ой, лю-лі, вішань шчyp[аці].
 Толькі вышчыпну адну вішаньку.
 Ох і ой, лю-лі, адну віш[аньку].
 Адну вішаньку, вінаградзінку.
 Ох і ой, лю-лі, вінаград[аньку].
 Вінаград й данясу татку напарадачку.
 Ох і ой, лю-лі на парад[ачку].
 На парадачкі парай, татачка, да мне радачку.
 Ох і ой лю-лі, да мне рад[ачку].
 Да мне радачку, як з нялюб[ым].
 Ох і ой, лю-лі, я з нялюб[ым].
 Ой, дзіця маё, й паслухай міне.
 Ох і ой, лю-лі, паслухай.
 Паслухай міне, я наўчу цібе.
 Ох і ой, лю-лі, я наўчу.
 Да ён люб табе — заві: «Любенькі».
 Ох і ой, лю-лі, заві: «Люб...»[енькі].
 Ён не міл табе — заві: «Міленькі».
 Ох і ой, лю-лі, заві: «Міл[енькі]».

Ў майго татачкі харашо жыці — 1979, Гомельская вобл., Добрушскі р., в. Ачэса-Рудня ад гурта жанчын; Інв. № 2Е169 № 16.

Ой, весна, весна, весняначка

♩ ≈ 204

Ой, ве-сна, ве-сна, ве-сня - на-чка, дзе тва-я до - чка Ма-р(ы)-я - начк...[а]?

— Ой, ма-я до-чка й у са - до-чку, шы-е са-ро - чку на ра-ночк...[у].

Шы-е са-ро - чку шы[е] я - е, сва-ёй свя-кро-ўшы ў па-да-роч...[ык].

Сва-ёй свя-кро-ўшы ў па-да - ра-чэк, ой, свя-кру-ха ж мы-я кра-са - ві-ца.

Свя-кру-ха ж мы-я кра-са - ві-ца, вя-сны ж я-на да-жы-да - е-ща.

Ве-сна, ве-сна, ве-сня - на-чка, дзе ве-сна ра - скві-та - е-ща.

Ра - скві-та - е-ща. Ў мя-не свя-кру-ха па-да-рка да-жы-да - е-ща.

Свя-кру-ха, свя-кру-шачка — ні ро-дны-я ма - тушка, чу-жа-я, чу-жа - я.

Ой, весна, весна, весняначка,
 Дзе твая дочка Мар[ы]яначка[а]?
 Ой, мая дочка[й] ў садочку,
 Шые сарочку на рана ночк[у].
 Шые сарочку, шы[е] яе,
 Сваёй свякроўкі ў падароч[ык].
 Сваёй свякроўцы ў падарачэк.
 Ой, свякруха ж мыя красавіца.
 Вясны ж яна дажыдаецца.
 Весна, весна, весняначка,
 Дзе весна расквітаецца?
 Расквітаецца.
 Ў мяне свякруха падарка дажыдаецца.
 Свякруха, свакрушачка — няродныя матушка,
 Чужая, чужая.

Ой, весна, весна, весняначка — 1982, Гомельская вобл., Хойніцкі р., в. Барысаўшчына ад Гарбар А. Ф. (1924); Інв. № 2Е 241 № 3.

Ой, весна вясёлая

Ой, ве - сна вя - сё - ла - я, ра - зве - ся - лі - ла ўсе го - рачк[і].
 І го - ры, й да - лі - на - чкі, вой, ка - ва - ле - ры да дзе - вачкі[і].
 Ту - да дзе - ва - чкі збі - ра - лі - ся, на га - рэ - ла - чку скла - да - лісь[я].
 Ой, ка - му, ка - му курей па - сці, а ка - му к Ніка - ла - йку гу - ляць - сці, бо ў я - годзюва - чка за ўсіх краш[э].

Ой, весна вясёлая, развесяліла ўсе горачк[і].
 І горы, й даліначкі, вой, кавалеры да дзевач[і].
 Туда дзевачкі збіраліся, на гарэлачку складаліс[я].
 Ой, каму, каму курей пасці, а каму к Нікалайку гуляць ісці,
 Бо ў яго дзевачка за ўсіх краш[э].

Ой, весна вясёлая — 1982, Гомельская вобл., Хойніцкі р., в. Ламачы ад Лапу-
 ста В. М. (1905); Інв. № 2Е 226 № 15.

Ой, лугавая зяўзюлячка

♩ ≈ 158

Ой, лу - га - ва - я зя - зю - ля - чка, ой, ні куй ра - на на ду - броў...[ве].

На ду - бро - ві ні бу - ді мя - не ма - ла - дой.

Ў мя - не ма - ла - дой ні свой ба - цька, ой, не свой ба - цька, чу - жа - я мамк...[а].

Па - ло - жаш ме - не па - зней ся - бе, у - збу - дзяць мя - не ра - ней сяб...[е].

"Ўста - вай, ня - ве - хна ма - ла - да - я, па - дзя па - сту - шкі на ду - броў...[ве].

На ду - бро - ві... Йа ка - са - ры - кі на се - на - жаш...[і]".

А ка - са - ры - кі на се - на - жа - ці, я ма - ла - да - я, ў ка - ра - ваць...[і].

Ў ка - ра - ва - ці. Я з ка - ра - ва - ці ска - ці - лась...[я].

Ска - ці - ла - ся... Да ў ве - чэ - ра - йка ска - пі - лась...[я].

А ў ве - чэ - ра - йку га - ді - на, ў ма - го свё - ка - ркі ду - шы нім...[а].

Ой, лугавая зяўзюлячка, ой, ні куй рана на дуброў[ве].

На дуброві ні будзі мяне, маладой.

Ў мяне, маладой, ні свій бацька, ой, не свій бацька, чужая мамк[а].

Паложашь мене пазней сябе, узбудзяць мяне раней сяб[е].

Ўставай, нявехна маладая, падля пастушкі на дуброў[ве].

На дуброві... Йа касарыкі на сенажаш[і].

А касарыкі на сенажаші, я, маладая, ў каравац[і].

Ў караваці, я з караваці скацілась[я].

Скацілася... Да ўвечэрайка скапілас[я].

А ў вечэрайку гадзіна, ў маго свёкаркі душы нім[а].

Ой, лугавая зяўзюлячка – 1982, Гомельская вобл., Хойніцкі р., в. Навасёлкі ад Назаранка А. В. (1918) і Сідарок С. Ф. (1918); Інв. № 2Е 238 № 21.

Ой, весна наша, весняначка

♩ ≈ 198

Ой, ве - сна на - ша, ве - сня - на - чка, — дзе тва - я до - чка У - ля - нокч...[а]. У!

У - ля - но - чка... Па - гна - ла бы - чкі на ра - нокч...[і]. У!

На ра - на - чкі... Па - сісь, мой бы - чку, ня - дзе - лечк...[у]. У!

Ня - дзе - ля - чку... Спра - ду я лы - чку ў ку - дзе - лячк...[у]. У!

Ў ку - дзе - ля - чку... Ста - ро - му дзе - дзьку на ру - ка - вічк...[у]. У!

Ста - рэ - нькай ба - бцы на спа - днічк...[у]. У!

Ой, весна наша, весняначка,
 Дзе твая дочка Уляночка?
 У! Уляночка.
 Пагнала бычкі на ранокі.
 У! На ранакі.
 Пасісь, мой бычку, нядзелечку.
 У! Нядзелячку.
 Спраду я лычку ў кудзелячку.
 У! У кудзелячку.
 Старому дзедзьку — на рукавічку.
 У!
 Старэнькай бабцы — на спаднічку.
 У!

Ой, весна наша, весняначка — 1982, Гомельская вобл., Хойніцкі р., в. Судкова ад Марозавай М. Я. (1912); Інв. № 2Е 235 № 43.

Ой, выйду я на вулицю

$\text{♩} \approx 207$

Ой, вы-йду я на ву-лы-цю гу-ля-ю, гу-ля-ю. Клы-чэ ма-ты вэ-чэ-ра-ты, а я не ду-май...[ю].

І-ды, до-ню, вэ-чэ-ра-ты, бо но-гі за-сты-нуць. У-жэн та-бе, ма-я до-ню, па-ра-гі на-стан...[уць].

Ой, я тэ-бе, ой, я ж тэ-бе дай за-ві-ду-ны-вся. Дай на мэнэ, мо-ло-дэ-ньку, дай за-вэ-ча-рывсь...[а].

Ой, выйду я на вулицю, гуляю, гуляю.
 Клічэ маты вечэраты, а я не думайю.
 Ідзі, доню, вечэраты, бо ногі застынуть,
 Ужэн табе, мая доню, парагі настынуть.
 Ой, я тэбе, я ж тэбэ дай завідунувся.
 Дай на мэнэ, молодэньку, дай завэчэрывса.

Ой, выйду я на вулицю — 1982, Україна, Кієўская вобл., Чарнобыльські р., в. Страхоліс ад Налбалдзян В. Ф. (1908), Грышчанка Г. П. (1927) і Грышчанка Л. Ф. (1912); Інв. № 2Е 248 № 6.

УЖЭ ВЭСНА, УЖЭ КРАСНА[Й]

♩ ≈ 207

У-жэ вэ-сна, у-жэ красна й, із стрэх ва-да ка-пляць. Ой, на-шэ-му да І-ва-ну ма-ндрі-во-нька пахн...[ець].

На дру-гой жэ йдэ І-ваньку й у чы-стэ-е по-лэ. А за ім жэ я-го ма-тка рэ-ме-се-ща пол...[э].

Із вэ-рну-ся й зэ ва-ро-ты га-рду-е-ці мно-ю. Будэ тва-ё га-рда-ванне вэ-сэ пэ-рэд то-бой...[ю].

Будэ тва-е га-рда-ванне вэ-сэ пэ-рэд та-бо-ю. Будэ тва-я во-стра со-ха в мэ-нэ під на-гой...[ю].

Ужэ вэсна, ужэ красна[й], із стрэх вада капляець.

Ой, нашэму да Івану мандрівонька пахн...[ець].

На другой жэ йдэ Іваньку[й] у чыстэе поля.

А за ім жэ яго матка рэмесецца пол...[э].

Повэрнувся й зэ вароты – гардуеці мною.

Будэ тваё гардаванне вэсэ пэрэд тобой...[ю].

Будэ твае гардаванне вэсэ пэрэд табою.

Будэ твая востра соха в мэнэ під нагой...[ю].

Ужэ вэсна, ужэ красна[й] – 1982, Україна, Кіеўская вобл., Чарнобыльські р., в. Страхоліс ад Грышчанка Л. Ф. (1912); Інв. № 2Е 248 № 9.

СПЕЦ РЭКАМЕНДАВАНАЯ ЛІТАРАТУРА

Беларускія народныя абрады : дапаможнік / Л. П. Касцюкавец [і інш.] ; склад., музыч. рэд., прадм. Л. П. Касцюкавец. — Мінск : Беларусь, 1994. — 128 с.

Бласлаўлёнай зямлі неўміручыя скарбы : Народная духоўная культура Лагойшчыны : у 3 кн. / М-ва адукацыі Рэспублікі Беларусь, Гомельскі дзярж. ун-т імя Ф. Скарыны ; пад агул. рэд. В. С. Новак (гал. рэд.) [і інш.]. — Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2013. — Кн. 2. — 214 с.

Валодзіна, Т. В. «Ядраное жыта гаспадара кліча...»: каляндарны год у абрадах і звычаях / Т. В. Валодзіна, Т. І. Кухаронак. — Мінск : Беларус. навука, 2015. — 356 с.

Глыбоччыны духоўнасці глыбіні : Народная духоўная культура Глыбоцкага раёна / В. С. Новак [і інш.] ; пад агул. рэд. В. С. Новак. — Мінск : БЕЛТА, 2014. — 304 с.

Жаўруковая песня Радзімы: народныя духоўныя скарбы Буда-Кашалёўскага краю / ГДУ імя Ф. Скарыны ; пад агул. рэд. В. С. Новак. — Гомель : Сож, 2008. — 424 с.

Жыцця палескага бяздонныя глыбіні: народная духоўная культура Петрыкаўскага раёна : фальклор.-этнагр. зб. / пад агул. рэд. В. С. Новак. — Мінск : БДУ, 2014. — 303 с.

Зямля чароўная дабра: Добрушскі край: гісторыя і сучаснасць / пад агул. рэд. А. А. Станкевіч. — Гомель : Полеспечать, 2008. — 280 с.

Лакальна-рэгіянальныя парадгмы беларускага фальклору : вучэб.-метадыч. дапам. : у 3 ч. — Мінск : БДУ, 2015. — Ч. 3 : Песні «Стралы». Русальныя песні / Р. М. Кавалёва [і інш.] ; пад агул. рэд. Р. М. Кавалёвай. — 155 с.

Латышева, С. А. К вопросу о географии волошебных песен / С. А. Латышева // Вопр. этномузыкознания. — 2014. — № 1. — С. 55–70.

Ліс, А. С. Беларуская каляндарна-абрадавая песня ў кантэксце фальклорных традыцый славян / А. С. Ліс — Мінск : Беларус. навука, 2008. — 296 с.

Лоеўшчына... Бэзавы рай, песенны край: сучасны стан традыцыйнай культуры Лоеўшчыны / уклад. В. С. Новак. — Гомель : Сож, 2007. — 472 с.

Лозка, А. Ю. Беларуская фалькларыстыка. Каляндар і каляндарна-абрадавая паэзія : вучэб.-метадыч. дапам. / А. Ю. Лозка, Н. Г. Мазурына. — 2-е выд., перапрац. і дап. — Мінск : БДПУ, 2015. — 124 с.

На берагах Дняпра і Друці: народная духоўная культура Рагачоўскага раёна / склад. і агул. рэд. В. С. Новак. — Мінск : Беларусь, 2016. — 363 с.

Народная духоўная культура Брагіншчыны : фальклор.-этнаграф. зб. / склад.: В. С. Новак, У. І. Коваль. — Гомель : Белдрук, 2007. — 240 с.

Народная духоўная спадчына Гомельскага раёна / укл. В. С. Новак. — Гомель : Полеспечать, 2007. — 456 с.

Новак, В. С. Веснавы каляндарна-абрадавы фальклор Добрушчыны (агульна-этнічнае і лакальна-рэгіянальнае) / В. С. Новак // Матэрыялы міжнар. навук.-практ. канф., Мінск, 27–28 красавіка 2006 г. — Мінск : Паркус плюс, 2006. — С. 30–39.

Новак, В. С. Каляндарна-абрадавы фальклор Гомельшчыны : у 2 ч. / В. С. Новак ; ГДУ імя Ф. Скарыны. — Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2009. — 294 с. — Ч. 1.

Новак, В. С. Мясцовая спецыфіка велікодных і траецкіх абрадаў Гомельшчыны / В. С. Новак // Слово и время : материалы науч. канф., посвященной 60-летию Н. Н. Воинова, Гомель, 25–26 сентября : в 2 ч. / под общ. ред. Л. Л. Ермаковой, И. И. Морозовой. — Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2003. — Ч. 1. — С. 163–169.

Новак, В. С. Мясцовая спецыфіка юраўскіх абрадаў і песень / В. С. Новак // Весн. Мазыр. дзярж. пед. ун-та. — Мазыр, 2002. — № 7. — С. 57–66.

Новак, В. С. Русальная абраднасць і паэзія на Гомельшчыне / В. С. Новак // Весн. Мазыр. дзярж. пед. ун-та. — Мазыр, 2002. — № 7. — С. 42–56.

Новак, В. С. Традыцыі велікоднай абраднасці Гомельшчыны / В. С. Новак // Питанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі / навук. рэд. А. І. Лакотка ; Цэнтр даследаванняў беларус. культуры, мовы і літ. НАН Беларусі. — Мінск : Права і эканоміка, 2014. — Вып. 16. — 308 с. — С. 218–224.

Раговіч, У. І. Песенны фальклор Палесся : у 3 т. / У. І. Раговіч. — Мінск : Чатыры чвэрці, 2001. — Т. 1 : Песні святочнага календара. — 528 с.

Свято каштоўнасцей духоўных. Жлобінскі край: мінулае і сучаснасць / пад агул. рэд. В. С. Новак, А. А. Станкевіч. — Гомель : Палесдрук, 2009. — 544 с.

Традыцыйная мастацкая культура беларусаў : у 6 т. / Т. Б. Варфаламеева, А. М. Боганева, М. А. Козенка. — Мінск : Беларус. навука, 2004. — Т. 2 : Віцебскае Падзвінне. — 910 с.

Традыцыйная мастацкая культура беларусаў : у 6 т. / В. І. Басько [і інш.] ; пад агул. рэд. Т. Б. Варфаламеевай. — Мінск : Выш. шк., 2008. — Т. 4 : Брэсцкае Палессе : у 2 кн. — Кн. 1. — 559 с.

Хойнікшчыны спеўная душа: народная культура Хойніцкага краю : фальклор.-этнаграф. зб. / пад агул. рэд. В. С. Новак. — Мінск : БДУ, 2010. — 303 с.

Чачэршчына, нам дадзеная лёсам... Мінулае і сучаснасць Чачэрскага краю : гіст.-культур. і фальклор.-этнаграф. зб., прысвечаны 850-годдзю Чачэрска / пад агул. рэд. У. І. Ковалёва, В. С. Новак. — Гомель : Полеспечать, 2010. — 300 с.

Шарая, В. М. Завіванне і развітанне бярозкі на Тройцу: абрад і песні / В. М. Шарая // Беларусы. Вусная паэтычная творчасць / Г. А. Барташэвіч [і інш.] ; НАН Беларусі, Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору ; рэдкал.: В. М. Бялявіна [і інш.]. — Мінск : Беларус. навука, 1995—. Т. 7. — 2004. — 586 с.

ЗМЕСТ

ПРАДМОВА	3
ПОЎНАЧ	
Веснавья святы і звычаі	7
Веснавья песні, вяснянкі	8
Жывая прырода	12
«Вясна-красна, што ты нам прынясла?»	14
«То-то! Ой, то-то!»	17
Веснавья гулі маладзіцы	20
«У грыбы пайсці...»	21
Шлюбныя матывы	23
Масленічныя песні	26
Паўночнабеларуская Масленіца	26
«А ў нас сёння Масленіца!»	27
«Садзіцеся, малыцы, на коней»	29
«Прыляцела ластавіца»	31
Вястунка і дабрадзея	33
Калодка	35
Гушкальныя (калыскавыя, арэльныя) песні	36
«Ускалыхніце мяне высока...»	38
Песні на гуляннях	39
«Нашу Масленку кот падраў»	45
Песні праводзінаў Масленіцы	48
«Пагасцой тыдзень, шырокая...»	48
«А мы Масленіцу пракаталі»	49
Валачобныя песні	51
«Вялічка ідзець...»	52
«Валачобныя, людзі добрыя...»	53
«Спасіба за вашы дары»	55
«Гаспадарочак — слічны паночак...»	57
Дзівосны свет валачобных песень	61
Дзіва дзеіцца	64
Гаспадынечка-журавіначка	67
«Раду радзяць...»	69
«Ляцела пава ды павуцістая...»	71
«Ясней, красней у мамкі дачка...»	75
«Адгадаеш — за сябе вазьму»	80
Слічны паніч-караlewіч	82
«Ён меціць, меціць у арла стрэліць»	84
«Галуба страляць»	86

Тры радасці, тры карысці.....	95
Кузьма з Дзям'янам	97
Песні бабцы, сіраце, удаве.....	98
Юраўскія песні	104
Юр'еў конь	105
Юраўская раса.....	106
Адмыканне зямлі	107
Ключы адраджэння.....	109
«Юрачка».....	111
ВЕСНАВЫЯ СТЫЛІЗАЦЫІ	112
ПОЎДЗЕНЬ	
Веснавыя святы, звычаі, песні	115
Народныя традыцыі і песні Іванаўскага раёна Брэсцкай вобласці.....	116
Вяснянкі і песні, дзе згадваецца вясна	119
Песні пасхавыя	121
«Шо то ніколы булы за людэ...».....	121
Народная Біблія	123
«Ходыв Господь по всім світы»	124
«Ой, у Бога вілэкая сэла»	125
«...быв собі Лазор Богу багаты»	128
«Вэйдэ, вдова молодая»	130
Карагодныя песні	131
«Повіходьтэ, дывочкэ».....	133
«Гумань, тумань по долины...».....	134
Гісторыя вёсак Псышчаўскага сельскага Савета	134
Вяснянкі і Гуканне вясны	138
Вясна і птушкі	141
Благаславіце.....	141
Разбудзіць — развесяліць	142
Шыці «сарочку»	143
Мілы паскудны — мілы каханы	146
Вяселле і расставанне	149
«Мундрованька».....	149
Памёр гэты, будзе іншы.....	153
Юраўскія звычаі і песні	157
«Гоньты росу»	160
Куставыя песні («Куст»)	161
«Звэлы Куста із зэлёнаго клёну...»	161
«Войска»	164
«Хорошэ куста водять».....	166
Заклінанне льну	166
Драма разлукі з родам («родыной»).....	167
Праводзіны Куста.....	171
Ваджэнне і пахаванне стралы	173
Русальныя песні	181
Провады русалкі.....	181
Песні Русальнага тыдня	183
Песні абраду «Провады русалкі»	185
Русальныя карагодныя песні.....	186
АПЫТАЛЬНІК ДЛЯ ЗБОРУ ВЕСНАВЫХ ПЕСЕНЬ	188
НАПЕВЫ ВЕСНАВЫХ ПЕСЕНЬ	190
СПІС РЭКАМЕНДАВАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ	236

Вучэбнае выданне

**ФЯЛЬКЛАРЫСТЫКА.
ВЕСНАВЫЯ НЕСНТ:
ПОЎНАЧ – ПОЎДЗЕНЬ**

Дапаможнік

Складальнікі:
Марозава Таццяна Анатольеўна
Латышкевіч Маргарыта Юр'еўна

Рэдактар *Ж. В. Запартыка*
Мастак вокладкі *Т. Ю. Таран*
Тэхнічны рэдактар *Л. У. Жабароўская*
Камп'ютарная вёрстка *С. М. Ягоравай*

Падпісана да друку 05.03.2020. Фармат 60×84/16. Папера афсетная.
Друк лічбавы. Ум. друк. арк. 13,95. Ул.-выд. арк. 14,1. Тыраж 85 экз. Заказ

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт.
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 1/270 ад 03.04.2014.
Пр. Незалежнасці, 4, 220030, г. Мінск.

Выдавецка-паліграфічнае прыватнае ўнітарнае прадпрыемства «Данарыт».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 1/289 ад 17.04.2014.
Вул. Кастрычніцкая, 25, офіс 2, 220030, Мінск, Рэспубліка Беларусь.